

HIDROLOŠKA

RUTA PLAV

Neizmjerna ljubav voljenom gradu

Dashuri pamasë për qytetin e dashur

Izdavač / Botuesi

Turistička organizacija Plav / Organizata turistike Plavë

Koordinatori projekta / Koordinatorët e projektit

mr Eldin Feratović i Emir Feratović

Tekstovi / Tekstet

mr Eldin Feratović

Boban Redžepagić

Ahmet Reković

Lektura i korektura / Lektura dhe korektura

Senada Dešević

Recenzija / Recensionit

mr Eldin Brđanin

Prijevod i obrada teksta / Përkthimi dhe përpunimi i tekstit

Arlinda Ćari, Selma Cecunjanin,

Samira Canović i Amila Pupović

Fotografije / Fotografitë

Turistička organizacija Plav / Organizata turistike Plavë

Boban Redžepagić

Ahmet Reković

Dizajn i prijelom teksta / Dizajn dhe faqosje

Arlinda Ćari

Izrada QR kodova / Përgatitja e QR kodeve

Amar Dešević

Tiraž / Tirazhi

200

Štampa / Shtypja

AP print d.o.o

Plav, 2025. godine

SADRŽAJ / PËRMBAJTJA

Predgovor / Parathënie	6
Uvod / Hyrje	8
Osnovne karakteristike podruçja / Karakteristikat themelore të rajonit	9
Hidrološke karakteristike / Karakteristikat hidrologjike	11
Plav - grad jezera / Plava - qyteti i liqeneve	13
1. Plavsko jezero / Liqeni i Plavës	18
2. Hridsko jezero / Liqeni i Hridit	26
3. Visitorsko jezero / Liqeni i Visitorit	30
4. Abdijino jezero / Liqeni i Abdijes	34
5. Tatarijsko jezero / Liqeni i Tataritë	37
6. Crveno jezero / Liqeni i Kuq	40
7. Crno jezero / Liqeni i Zi	42
8. Malo Potkobilsko jezero / Liqeni i vogël i Potkobillës	44
9. Veliko Potkobilsko jezero / Liqeni i madh i Potkobillës	46
10. Memino jezero / Liqeni i Memit	48
11. Treskavaçko malo jezero / Liqeni i vogël i Traskavacit	50
12. Treskavaçko veliko jezero / Liqeni i madh i Traskavacit	52
13. Kofiljaçko jezero / Liqeni i Kofilaçës	54
14. Suho jezero / Liqeni i Thatë	56
15. Bivoljsko jezero / Liqeni i Bivolkut	59
16. Sejmensko jezero / Liqeni i Sejmenit	61
17. Sejmensko blato / Balta e Sejmenit	63
18. Omerovo jezero / Liqeni i Omerit	65
19. Zeleno jezero / Liqeni i Gjelibërt	68
20. Jezero Hridskog krša / Liqeni i shkëmbit të Hridit	70
21. Jezero na Velikom Hridu / Liqeni në Hridin e Madh	72
22. Bogičevićko jezero / Liqeni i Bogiqevicës	73
23. Hasovo jezero / Liqeni i Hasit	75
24. Javorsko jezero / Liqeni i Javorit	77
25. Banderino jezero / Liqeni i Banderës	79
26. Jezero Ćete / Liqeni i Qetës	81
27. Jelensko jezero / Liqeni i Jellenit	83
28. Jezero Soha od Jlenka / Liqeni Soha e Jellenkës	85
29. Jezero Pazarište / Liqeni i Pazarishtës	87

30. Vaganičko jezero / Liqeni i Vaganit	89
31. Mramorsko jezero / Liqeni i Mramorit	91
Slivovi Crne Gore / Pellgjet e Malit të Zi	94
Crnomorski sliv / Pellgu i Detit t Zi	95
Sliv Plavskog jezera / Pellgu i Liqenit të Plavës	98
32. Rijeka Ljuča / Lumi Luça	99
Sliv rijeke Lim / Pellgu i lumit lim	100
33. Rijeka Lim / Lumi Lim	102
34. Plavska rijeka / Lumi i Plavës	105
35. Komaračka rijeka / Lumi i Komaraçës	107
36. Velička rijeka / Lumi i Vellikës	109
37. Pepićka rijeka / Lumi i Pepiqëve	111
38. Murinska rijeka / Lumi i Murinës	113
Jadranski sliv / Pellgu i Adriatikut	115
39. Bjeluška rijeka / Lumi Bjellushka	117
Položaj vododjelnice koja razdvaja Jadranski i Crnomorski sliv u Crnoj Gori	
Pozita e vargut ndarës që ndan pellgun e Adriatikut dhe Detit të Zi në Mal të Zi	119
Mineralne vode / Ujërat minerale	121
Pojam mineralne vode / Kuptimi i ujërave minerale	122
Mineralne vode Crne Gore / Ujërat minerale të Malit të Zi	123
40. Trokuška rijeka / Lumi Trokushka	127
Vrela i izvori / Krojet dhe burimet	130
41. Vrelo Ruže / Burimi i Ruzhës	134
42. Hridski studenac / Burimi i Hridit	136
43. Bogičevićko vrelo / Burimi i Bogiqevicës	138
44. Meteško vrelo / Burimi i Metehut	140
45. Vrelo u dolini Murinske rijeke / Burimi në luginën e lumit të Murinës	141
46. Izvor Kraljevac / Burimi Kralevac	144
Plavski potoci / Përrenjët e Plavës	147
47. Brezojevički potok / Përroi i Brezojevicës	149
48. Nokšićki potok / Përroi i Nokshiqit	151
49. Rženički potok / Përroi i Rzhenicës	153
50. Bijeli potok / Përroi i Bardhë	155
51. Ljutića potok / Përroi i Lutiqëve	157
52. Markišića potok / Përroi Markishiq	160
Irigacioni kanal / Kanali i Irigacionit	163
53. Irigacioni kanal „Bjelajka” / Kanali i Irigacionit „Bjellajka”	165

Značaj hidroloških objekata za razvoj turizma u Crnoj Gori /	
Rëndësia e objekteve hidrologjike për zhvillimin e turizmit në Malin e Zi	167
Plavsko jezero: Opasnost od nestanka /	
Liqeni i Plavës: Rreziku nga zhdukja	169
Zaštita voda u Plavu / Mbrojtja e ujërave në Plavë	171
Zaključak / Përfundimi	173
Recenzija o publikaciji „Hidrološka ruta Plav“ /	
Vlerësimi i publikimit „Shtegu hidrologjik i Plavës“	175
Literatura	179

PREDGOVOR

Srećan je onaj ko poznaje i voli prirodu. Priroda Plava, sa svojom netaknutom ljepotom i bogatstvom, oduvijek je bila neraskidivo povezana sa životima ljudi ovog kraja, posebno kroz njihovu vezu s vodom. Kako je civilizacija napredovala, tako su i potrebe za vodom postajale sve veće, a hidrološka mreža Plava, poput krvotoka, vjerno je služila lokalnom stanovništvu, svjedočeći o bogatoj prošlosti i događajima koji su oblikovali ovaj prostor.

Hidrološka mreža Plava obuhvata brojne vodene resurse, uključujući veće i manje vodotoke, glacijalna jezera, vrela, potoke, izvore pitke vode, podzemne izdane, planinske lokve, kao i irigacione kanale. Sama činjenica da Plav posjeduje najveće ledničko jezero na Balkanu, Plavsko jezero, te najduži irigacioni kanal u Evropi, „Bjelajku“, oslikava privilegiju života u ovom jedinstvenom prostoru.

Sa više od trideset stalnih i periodičnih jezera, Plav se ističe kao područje s najbogatijom hidrološkom mrežom u Crnoj Gori. Ova jezera ne samo da imaju značajnu ekološku ulogu, već predstavljaju i osnovu za razvoj različitih oblika turizma, sportova na vodi, navodnjavanja, poljoprivrede, ribarstva i očuvanja vodenih ekosistema. Njihova uloga u vodosnabdijevanju i očuvanju prirodne ravnoteže plavsko-gusinjske doline je od neprocjenjivog značaja.

Plavsko jezero, kao najveće ledničko jezero na Balkanu, zauzima posebno mjesto među jezerima Prokletija. Ovaj prirodni dragulj, jedan od najljepših bisera na hidrološkoj ogrlici Crne Gore, zajedno s veličanstvenim Prokletijama,

PARATHËNIE

I lumtur është ai që njeh dhe dashuron natyrën. Natyra e Plavës, me bukurinë dhe pasuritë e saj të paprekura, gjithmonë ka qenë e lidhur ngushtë me jetën e banorëve të kësaj zone, veçanërisht përmes lidhjes së tyre me ujë. Me përparimin e civilizimit, nevojat për ujë janë rritur, ndërsa rrjeti hidrologjik i Plavës, si një sistem i qarkullimit të gjakut, ka shërbyer me besnikëri popullsinë lokale, duke dëshmuar për të kaluarën e pasur dhe ngjarjet që kanë formuar këtë hapësirë.

Rrjeti hidrologjik i Plavës përfshin burime të shumta ujore, përfshirë rrjedha të mëdha dhe të vogla, liqene akullnajore, burime, përrenj, burime uji të pijshëm, ujrata nëntokësore, pellgje malore dhe kanale ujitëse. Fakti që Plava posedon liqenin më të madh akullnajor në Ballkan, Liqenin e Plavës, dhe kanalën më të gjatë të ujitjes në Evropë, „Bjellajka“, pasqyron privilegjin e jetës në këtë hapësirë të veçantë.

Me më shumë se tridhjetë liqene të përhershme dhe të përkohshme, Plava shquhet si zona me rrjetin më të pasur hidrologjik në Mal të Zi. Këto liqene jo vetëm që kanë një rol të rëndësishëm ekologjik, por gjithashtu përbëjnë bazën për zhvillimin e formave të ndryshme të turizmit, sporteve në ujë, ujitjes, bujqësisë, peshkimit dhe ruajtjes së ekosistemeve ujore. Roli i tyre në furnizimin me ujë dhe ruajtjen e ekuilibrit natyror të luginës Plavë-Guci është i një rëndësie të paçmueshme.

Liqeni i Plavës, si liqeni më i madh akullnajor në Ballkan, zë një vend të veçantë midis liqeneve të Bjeshkëve të Nemuna. Ky thesar natyror, një nga perlat

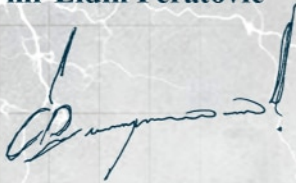
odavno je prepoznat kao magnet za turiste. U mnogim aspektima, Plavsko jezero je začetnik turizma u Plavu, jer je privlačilo brojne posjetioce još u doba kada turizam u ovom kraju nije bio razvijen kao danas.

Monografija predstavlja riznicu znanja i informacija o svim vodenim površinama na teritoriji opštine Plav i čuvar je njihove tradicije i postojanja. Mnoge činjenice sadržane u njoj do sada su bile nepoznate široj javnosti, što je čini važnim bedenom u očuvanju dragocjenih prirodnih bogatstava od zaborava. S obzirom na prirodno povlačenje ledničkih jezera, ova knjiga će ostati vječni svjedok njihovog postojanja i značaja.

Zahvaljujem se svima koji su svojim znanjem, trudom i radom doprinijeli nastanku ove četvorjezične knjige, a čija imena se spominju unutar nje. Posebnu zahvalnost dugujemo onima koji su svojim informacijama, smjernicama i sugestijama omogućili da ova knjiga postane dostupna široj stručnoj, naučnoj i poslovnoj zajednici, kako u Crnoj Gori, tako i međunarodno. Siguran sam da će ova knjiga doprinijeti boljem razumijevanju i daljem prosperitetu turističkog razvoja ovog kraja.

Neka ova monografija bude ključ znanja s kojim ćete otvoriti vrata bogatstva hidroloških resursa Plava.

Direktor Turističke organizacije Plav
mr Eldin Feratović

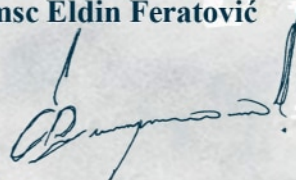
më të bukura në vargun hidrologjik të Malit të Zi, së bashku me madhështinë e Bjeshkëve të Nemuna, prej kohësh është njohur si një magnet për turistët. Në shumë aspekte, Liqeni i Plavës është themeluesi i turizmit në Plavë, pasi tërhiqte shumë vizitorë që në kohën kur turizmi në këtë zonë nuk ishte zhvilluar si sot.

Monografia përfaqëson një thesar të dijes dhe informacionit për të gjitha sipërfaqet ujore në territorin e komunës së Plavës dhe është ruajtëse e traditës dhe ekzistencës së tyre. Shumë fakte të përfshira në të ishin deri më tani të panjohura për publikun e gjerë, gjë që e bënë atë një mburojë të rëndësishme për ruajtjen nga harresa të pasurive të çmuara natyrore. Duke marrë parasysh tërheqjen natyrore të liqeneve akullnajore, kjo libër do të mbetet një dëshmi e përhershëm e ekzistencës dhe rëndësisë së tyre.

Falënderojë të gjithë ata që me dijen, përkushtimin dhe punën e tyre kontribuan në realizimin e këtij libri katërgjuhësh, emrat e të cilëve përmenden brenda saj. Një falënderim i veçantë u shkon atyre që me informacionet, udhëzimet dhe sugjerimet e tyre mundësuan që kjo libër të jetë e disponueshme për komunitetin e gjerë profesional, shkencor dhe biznesor, si në Mal të Zi ashtu edhe ndërkombëtarisht. Jam i sigurt se kjo libër do të kontribuojë në një kuptim më të mirë dhe në përparimin e mëtejshëm të zhvillimit turistik të këtij rajoni.

Le të jetë kjo monografi një çelës i njohurive me të cilin do të hapni dyert e pasurive hidrologjike të Plavës.

Drejtori i Organizatës Turistike Plavë
msc Eldin Feratović

Uvod

Prokletije su jedan od najbogatijih hidrografskih masiva u Crnoj Gori. Brojni i raznovrsni hidrografski objekti, poput jezera, rijeke, izvora, potoka, vrela, vodopada i ponora, daju ovom masivu značajnu estetsku i pejzažnu vrijednost. Vodotoci Prokletija uglavnom spadaju u vode prve klase, koje se smatraju najčistijima, što dodatno povećava njihovu ekonomsku i komercijalnu vrijednost. Rijeke ovog masiva su brze i plahovite, osim rijeke Ljuče, koja se ističe mirnim tokom i predstavlja tipičnu ravničarsku rijeku u planinskom ambijentu. Tokom svog puta kroz šumovite doline, rijeke se smjenjuju između hučnih brzaka i dubokih virova, stvarajući jedinstven pejzaž.

Prema saprobiološkim istraživanjima, kvalitet voda u plavskom kraju je na zavidnom nivou i pripada A klasi, što znači da su to najčistije vode. Ipak, sve veći antropogeni uticaj ugrožava ove vode. Najveći problem predstavljaju septičke jame, koje su glavni uzročnici zagađenja, a njihov broj raste zbog neriješene komunalne infrastrukture. Ove jame, napravljene od vodopropusnog materijala, omogućavaju da fekalije prodiru do podzemnih voda i izvorišta, zagađujući tako cijeli hidrografski sistem.

Hidrološki objekti čine ovaj kraj ljepšim i privlačnijim, te stanovnici Plava treba dobro da razumiju koliko je posebno živjeti uz obalu Lima, ispod Prokletija, s Plavskim jezerom u naručju, koje se smatra jednim od najljepših bisera na hidrološkoj ogrlici Crne Gore.

Hyrje

Bjeshkët e Nemuna janë një nga masivet më të pasura hidrografike në Mal të Zi. Objektet e shumta dhe të larmishme hidrografike, si liqenet, lumenjtë, burimet, përrnjtë, krojet, ujëvarat dhe hymnerat, i japin këtij masivi vlera të rëndësishme estetike dhe peizazhore. Rrjedhat ujore të Bjeshkëve të Nemuna kryesisht i përkasin klasës së parë të ujërave, të cilat konsiderohen ndër më të pastërtat, duke rritur më tej vlerën e tyre ekonomike dhe komerciale. Lumenjtë e këtij masivi janë të shpejtë dhe të rrëmbyeshëm, përveç lumit Luçë, i cili shquhet për rrjedhën e tij të qetë dhe përfaqëson një lum tipik të rrafshit në një mjedis malor. Gjatë rrugëtimit të tij nëpër lugina të pyllëzuara, lumenjtë alternojnë midis pragjeve të vrullshme dhe pellgjeve të thella duke krijuar një peizazh unik.

Sipas kërkimeve sakrobiologjike, cilësia e ujërave në rajonin e Plavës është në një nivel të lartë dhe i përket klasës A, që do të thotë se këto janë ujërat më të pastra. Megjithatë, ndikimi gjithnjë e më i madh antropogjen po rrezikon këto ujëra. Problemin më të madh e paraqesin gropat septike, të cilat janë shkaktarët kryesorë të ndotjes dhe numri i tyre po rritet për shkak të infrastrukturës së pazgjidhur komunale. Këto gropa, të ndërtuara nga materiale të përkueshme nga uji, lejojnë që mbetjet fekale të depërtojnë në ujërat nëntokësore dhe burime, duke ndotur kështu të gjithë sistemin hidrografik.

Objektet hidrologjike e bëjnë këtë zonë më të bukur dhe më tërheqëse, dhe banorët e Plavës duhet të kuptojnë mirë se sa e veçantë është të jetosh pranë bregut të Limit, poshtë Bjeshkëve të Nemuna, me liqenin e Plavës në përfaqim, i cili konsiderohet si një nga perlat më të bukura në vargun hidrologjik të Malit të Zi.

Osnovne karakteristike područja

Opština Plav smještena je u jugo-istočnom dijelu Crne Gore, uz granicu s Albanijom i Kosovom. Prostire se na površini od 329 km², a prema popisu iz 2023. godine broji 9.050 stanovnika, što čini 1,45% ukupnog stanovništva Crne Gore (MONSTAT, 2023). Opština obuhvata sliv rijeka koje se ulivaju u Plavsko jezero i dio sliva rijeke Lim, koja ističe iz jezera. Teritorija opštine predstavlja posebnu prirodno-geografsku i administrativnu cjelinu, čije se administrativne granice najvećim dijelom poklapaju s prirodnim. Centralni dio opštine čini plavsko-gusinjska kotlina, koja je, limskom dolinom, prirodno otvorena prema sjeveru. Geografske koordinate su 42° 35' 29" N i 19° 56' 26" E.

Na sjeveru se graniči s opštinama Andrijevića i Berane, na istoku s Kosovom, dok granica opštine prema jugoistoku, jugu i jugozapadu ujedno predstavlja i granicu Crne Gore prema Albaniji. Plavsko-gusinjski kraj okružen je visokim planinama: Prokletijama na jugozapadu, jugu i jugoistoku, Bogičevićom i planinom Malji Nedžinat i Vaganicom na istoku, Visitorom i Zeletinom na zapadu, te planinama Balj i Mokra na sjeveru (Feratović, 2018).

Karakteristikat themelore të rajonit

Komuna e Plavës ndodhet në pjesën juglindore të Malit të Zi, në kufi me Shqipërinë dhe Kosovën. Shtrihet në një sipërfaqe prej 329 km² dhe sipas regjistrimit të vitit 2023 ka 9,050 banorë, që përbën 1.45% të popullsisë së përgjithshme të Malit të Zi (MONSTAT, 2023). Komuna përfshin pellgun e lumenjve që derdhen në Liqenin e Plavës dhe një pjesë të pellgut të lumit Lim, i cili buron nga liqeni. Territori i komunës përfaqëson një njësi të veçantë natyrore-gjeografike dhe administrative, kufijtë administrativë të së cilës kryesisht përputhen me ata natyrorë. Pjesa qendrore e komunës përbëhet nga lugina e Plavë-Gucisë, e cila, përmes luginës së Limit, është e hapur natyrshëm drejt veriut. Koordinatat gjeografike janë 42° 35' 29" N dhe 19° 56' 26" E.

Në veri kufizohet me komunat Andrijevicë dhe Beranë, në lindje me Kosovën, ndërsa kufiri i komunës drejt juglindjes, jugut dhe jugperëndimit përfaqëson gjithashtu kufirin e Malit të Zi me Shqipërinë. Rajoni i Plavë-Gucisë është i rrethuar nga male të larta : Bjeshkët e Nemuna në jugperëndim, jug dhe juglindje, Bogiqevica dhe malet Mali Nexhinat dhe Vaganica në lindje, Visitori dhe Zeletina në perëndim, si dhe malet Bal dhe Mokra në veri (Feratović, 2018).

Hidrološke karakteristike

Teritorija Crne Gore obuhvata 13.821 km² i posjeduje razvijenu i raznovrsnu hidrografsku mrežu. Rijeke Crne Gore pripadaju slivu Jadranskog i Crnog mora. Crna Gora je bogata raznovrsnim jezerima koja se mogu podijeliti, prema položaju, na dvije grupe: jezera u niziji i jezera na visokim planinama, koja su većinom tipično alpska. Visokoplaninska jezera su uglavnom mala, a samo 28 jezera u Crnoj Gori ima površinu veću od jednog hektara. Ukupna površina ovih jezera iznosi oko 547 hektara, dok nizijska jezera, pri niskom vodostaju, imaju površinu od 24.000 hektara, tako da ukupna površina svih jezera iznosi 256,63 km² (bez albanskog dijela Skadarskog jezera), što čini oko 1,85% teritorije Republike (D. Dukić, 1970).

Odavno je poznato da je Crna Gora izuzetno bogata visokoplaninskim jezerima, kao malo koja zemlja u Evropi. Do sada nije bilo sistematskog, kompleksnog ispitivanja živog svijeta u njima. Istraživanja su uglavnom bila sezonskog karaktera, najčešće tokom ljeta, i vršena su od strane pojedinaca. Ipak, i takva istraživanja su ukazala naučnoj javnosti na zanimljiv živi svijet koji naseljava ova jezera. Posebno su zanimljivi mnogobrojni endemi i relikti, koji i danas žive u njima i predstavljaju ostatke iz ledenog doba, te opstaju jedino u nekim od ovih visokoplaninskih jezera Crne Gore.

Jezera su interesantni hidrografski objekti, prisutni u gotovo svim djelovima naše planete. Njihov tačan broj vjerovatno nikada neće biti utvrđen, jer su u pitanju promjenljivi hidrografski objekti koji nestaju i nastaju čak i pred našim očima.

Karakteristikat hidrogjike

Territori i Malit të Zi mbulon 13,821 km² dhe ka një rrjet hidrografik të zhvilluar dhe të larmishëm. Lumenjtë e Malit të Zi i përkasin pellgut të Detit Adriatik dhe Detit të Zi. Mali i Zi është i pasur me liqene të ndryshme që mund të ndahen, sipas vendndodhjes, në dy grupe: liqene në fushë dhe liqene në male të larta, të cilat janë kryesisht tipike alpine. Liqenet malore janë kryesisht të vogla, dhe vetëm 28 liqene në Mal të Zi kanë një sipërfaqe më të madhe se një hektar. Sipërfaqja e përgjithshme e këtyre liqeneve është rreth 547 hektarë, ndërsa liqenet në fushë, kur kanë nivel të ulët uji, mbulojnë një sipërfaqe prej 24,000 hektarësh, kështu që sipërfaqja totale e të gjitha liqeneve është 256.63 km² (pa përfshirë pjesën shqiptare të Liqenit të Shkodrës), që përbën rreth 1.85% të territorit të Republikës (D. Dukić, 1970).

Prej kohësh është e njohur se Mali i Zi është jashtëzakonisht i pasur me liqene malore, si pak vende të tjera në Evropë. Deri tani nuk ka pasur një studim sistematik dhe kompleks të botës së gjallë në këto liqene. Studimet kanë qenë kryesisht sezonale, më shpesh gjatë verës, dhe janë kryer nga individë. Megjithatë, edhe këto studime kanë treguar për publikun shkencor një botë interesante të gjallë që banon këto liqene. Veçanërisht tërheqëse janë endemët dhe reliktet e shumta që ende jetojnë në to dhe përfaqësojnë mbetje nga epoka e akullnajave, duke mbijetuar vetëm në disa nga këto liqene malore të Malit të Zi.

Liqenet janë objekte interesante hidrografike, të pranishme pothuajse në të gjitha pjesët e planetit tonë. Numri

i saktë i tyre ndoshta kurrë nuk do të përcaktohet, pasi janë objekte hidrografike të ndryshueshme që zhduken dhe krijohen madje edhe para syve tanë.

Plav - grad jezera

S pravom možemo reći da je Plav grad jezera, jer se na njegovoj teritoriji nalazi više od trideset jezera, kako stalnih, tako i periodičnih, od kojih su sva uglavnom glečarskog porijekla. Osim Plavskog jezera, smještenog u najnižem dijelu plavsko-gusinjske kotline i koje je, po površini, najveće glacijalno jezero u Crnoj Gori i na Balkanu, sva ostala jezera nalaze se u zoni visokih planina.

Njihove zajedničke karakteristike uključuju ledničko porijeklo, smještaj u ledenim cirkovima i valovima, uglavnom nezagađene i bistre vode, visoku providnost, sezonsko zaleđivanje tokom zime, povoljne temperature vode tokom ljetnjih dana, prihranjivanje padavinama, izvorima i potocima, isparavanje, korišćenje za napajanje stoke, okruženost četinarskim šumama (osim Plavskog jezera), kao i bujnim pašnjacima i livadama. Takođe, odlikuju se visokim vrijednostima prirodnog pejzaža i ambijenta, zabarivanjem obalnih djelova, bujnom vegetacijom u obalnim zonama, muljevitim dnom, poniranjem vode, zasipanjem nanosima, transformacijom u lokve i ulaskom u prirodni proces završne faze njihove evolucije.

Po ukupnim vrijednostima, ova jezera su neponovljivi prirodni dragulji, „gorske oči“ planina. Karakteriše ih i dobra očuvanost od negativnih uticaja antropogenih faktora te minimalna valorizacija kroz različite oblike turističkog privređivanja. Sva jezera su izuzetnih prirodnih vrijednosti i predstavljaju budući neograničeni potencijal za razvoj turističkih i njima komplementarnih djelatnosti, poput kućne radinosti, sakupljanja

Plava – qyteti i liqeneve

Me plot të drejtë mund të themi se Plava është qyteti i liqeneve, pasi në territorin e saj ndodhen më shumë se tridhjetë liqene, si të përhershme, ashtu edhe të përkoshme, të cilat kryesisht janë me origjinë akullnajore. Përveç Liqenit të Plavës, i vendosur në pjesën më të ulët të luginës të Plavë-Gucis dhe i cili është, sipas sipërfaqes, liqeni më i madh akullnajor në Mal të Zi dhe në Ballkan, të gjitha liqenet e tjera ndodhen në zonën e maleve të larta.

Karakteristikat e tyre të përbashkëta përfshijnë origjinën akullnajore, vendosjen në cirqe dhe valë akullnajore, ujërat kryesisht të paprekur dhe të kthjellët, transparencën e lartë, ngrirjen sezonale gjatë dimrit, temperaturat e favorshme të ujit gjatë ditëve të verës, furnizimin nga reshjet, burimet dhe përrockat, avullimin, përdorimin për vaditjen e bagëtisë, rrethimin me pyje halore (përveç Liqenit të Plavës), si dhe me kullota dhe livadhe të pasura. Gjithashtu, dallohen për vlerat e larta të peizazhit natyror dhe ambientit, bregoret e mbuluara me vegjetacion të dendur, zonat bregore të mbuluara me baltë, depërtimin e ujit, mbulimin me mbetje, transformimin në gropa ujore dhe përfshirjen në procesin natyror të fazës përfundimtare të evolucionit të tyre.

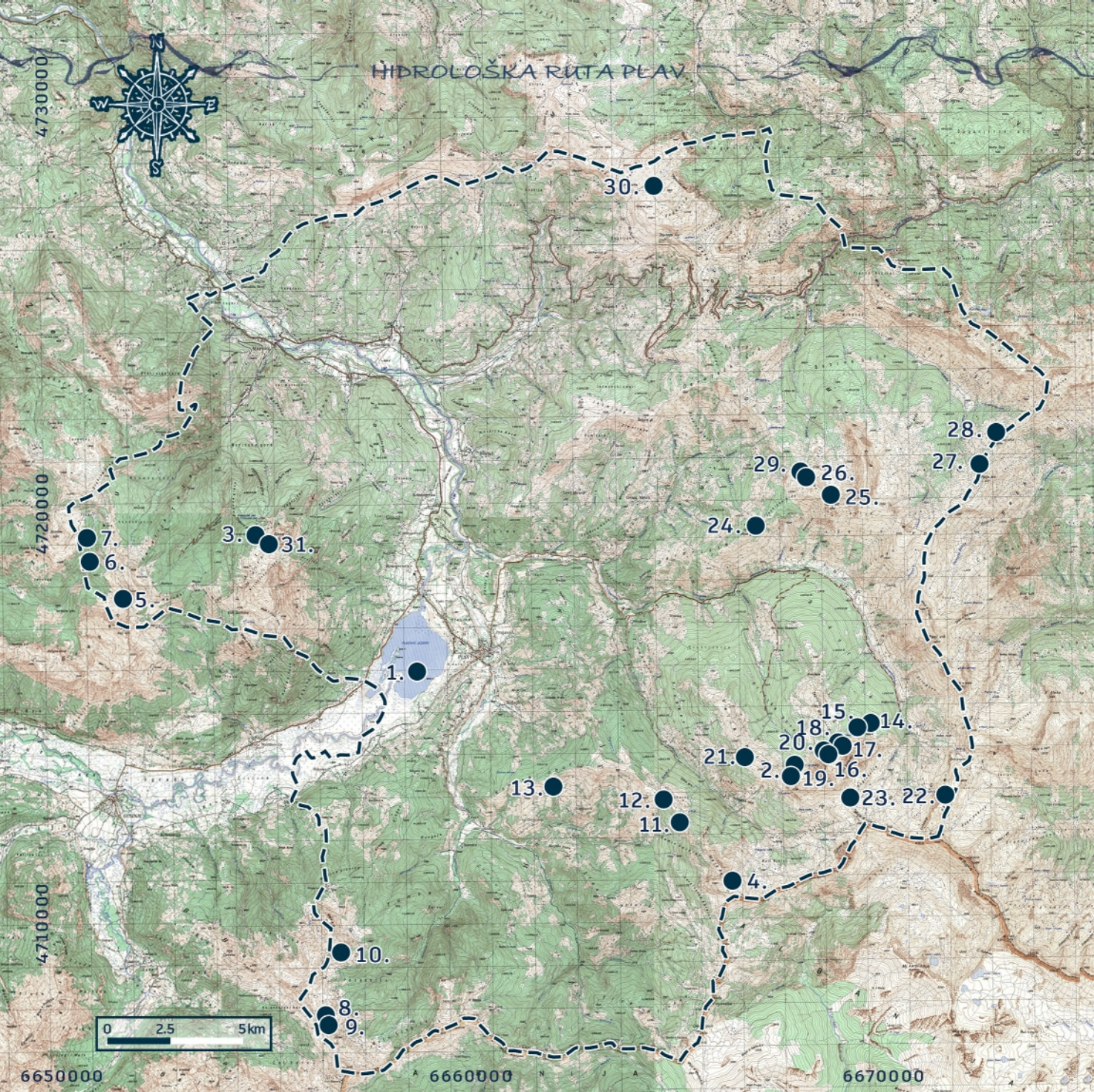
Për nga vlerat e përgjithshme, këto liqene janë perla të papërsëritshme natyrore, „sytë e maleve“. Karakterizohen nga ruajtja e mirë nga ndikimet negative të faktorëve antropogjenikë dhe një valorizim minimal përmes formave të ndryshme të zhvillimit turistik. Të gjitha liqenet kanë vlera të jashtëzakonshme natyrore dhe përfaqësojnë potencialin e ardhshëm të pakufizuar për zhvillimin e

šumskih plodova i ljekovitog bilja, proizvodnje u vezi sa uzgajanjem stoke i drugih srodnih aktivnosti. (Bakić, 2005).

turizmit dhe aktiviteteve komplementare me të, siç janë artizanati, mbledhja e frutave të pyllit dhe bimëve medicinale, prodhimi i lidhur me rritjen e bagëtisë dhe aktivitete të tjera të ngjashme (Bakić, 2005).

LEGENDA / LEGJENDA

Kartografska: Arlinda Ćari

1. Plavsko jezero / Liqeni i Plavës 2. Hridsko jezero / Liqeni i Hridit 3. Visitorino jezero / Liqeni i Visitorit 4. Abdijino jezero / Liqeni i Abdijes 5. Tatarsko jezero / Liqeni i Tataritë 6. Crveno jezero / Liqeni i Kuq 7. Crno jezero / Liqeni i Zi 8. Malo Potkobilsko jezero / Liqeni i vogël i Potkobillës 9. Veliko Potkobilsko jezero / Liqeni i madh i Potkobillës 10. Memino jezero / Liqeni i Memit	11. Treskavačko malo jezero / Liqeni i vogël i Traekavacit 12. Treskavačko veliko jezero / Liqeni i madh i Treskavacit 13. Kofiljačko jezero / Liqeni i Kofiljaçës 14. Suho jezero / Liqeni i Thatë 15. Bivoljsko jezero / Liqeni i Bivolkut 16. Sejmensko jezero / Liqeni i Sejmenit 17. Sejmensko blato / Balta e Sejmenit 18. Omerovo jezero / Liqeni i Omerit 19. Zeleno jezero / Liqeni i Gjelbërt 20. Jezero Hridskog krša / Liqeni i shkëmbit të Hridit	21. Jezero na Velikom Hridu / Liqeni në Hridin e Madh 22. Bogičevićko jezero / Liqeni i Bogiqevicës 23. Hasovo jezero / Liqeni i Hasit 24. Javorsko jezero / Liqeni i Javorit 25. Banderino jezero / Liqeni i Banderës 26. Jezero Ćete / Liqeni i Ćetës 27. Jelensko jezero / Liqeni i Jellenit 28. Jezero Soha od Jelenka / Liqeni Soha e Jellenkës 29. Jezero Pazariste / Liqeni i Pazarishtës 30. Vaganičko jezero / Liqeni i Vaganit 31. Mramorsko jezero / Liqeni i Mramorit

HIDROLOŠKA RUTA PLAV

Broj / Numri	Naziv jezera / Emertimi i liqeneve	Koordinate / Koordinatat	Nadmorska visina / Lartësia mbi detare
1	Plavsko jezero / Liqeni i Plavës	42.5950530 - 19.9268560	906 m
2	Hridsko jezero / Liqeni i Hridit	42.5712473 - 20.0350191	1.970 m
3	Visitorsko jezero / Liqeni i Visitorit	42.6252359 - 19.8798757	1.735 m
4	Abdijino jezero / Liqeni i Abdijes	42.5482452 - 20.0171106	2.054 m
5	Tatarijsko jezero / Liqeni i Tataritë	42.6119344 - 19.8408989	1.935 m
6	Crveno jezero / Liqeni i Kuq	42.620712 - 19.831361	1.650 m
7	Crno jezero / Liqeni i Zi	42.624367 - 19.830868	1.650 m
8	Malo Potkobilsko jezero / Liqeni i vogël i Potkobillës	42.5211473 - 19.8971629	1.970 m
9	Veliko Potkobilsko jezero / Liqeni i madh i Potkobillës	42.5195677 - 19.8974459	1.980 m
10	Memino jezero / Liqeni i Memit	42.5350816 - 19.9024337	2.010 m
11	Treskavačko malo jezero / Liqeni i vogël i Treskavacit	42.5617180 - 20.0015640	2.199 m
12	Treskavačko veliko jezero / Liqeni i madh i Treskavacit	42.5658898 - 19.9971385	1.800 m
13	Kofiljačko jezero / Liqeni i Kofilaçës	42.5696782 - 19.9651341	1.580 m
14	Suho jezero / Liqeni i Thatë	42.5815927 - 20.0574041	1.890 m
15	Bivoljsko jezero / Liqeni i Bivolkut	42.5810356 - 20.0544981	1.900 m
16	Sejmensko jezero / Liqeni i Sejmenit	42.5766460 - 20.0473570	2.000 m
17	Sejmensko blato / Balta e Sejmenit	42.5772480 - 20.0475890	2.000 m
18	Omerovo jezero / Liqeni i Omerit	42.5774465 - 20.0482187	2.000 m
19	Zelena jezero / Liqeni i Gjëlbert	42.5729599 - 20.0358687	1.930 m
20	Jezero Hridskog krša / Liqeni i shkëmbit të Hridit	42.5748490 - 20.0448228	2.030 m
21	Jezero na Velikom Hridu / Liqeni në Hridin e Madh	42.5749582 - 20.0213512	2.010 m
22	Bogićevićko jezero / Liqeni i Bogiqevicës	42.5658181 - 20.0804082	2.150 m
23	Hasovo jezero / Liqeni i Hasit	42.5659044 - 20.0518620	2.100 m
24	Javorsko jezero / Liqeni i Javorit	42.6247141 - 20.0258700	1.890 m
25	Banderino jezero / Liqeni i Banderës	42.631582 - 20.048308	2.170 m
26	Jezero Čete / Liqeni i Qetës	42.635218 - 20.040856	2.050 m
27	Jelensko jezero / Liqeni i Jellenit	42.636743 - 20.092478	2.035 m
28	Jezero Sohe Jelenka / Liqeni Soha e Jellenkës	42.64322 - 20.097776	2.060 m
29	Jezero Pazarište / Liqeni i Pazarishtës	42.6356716 - 20.0403926	2.060 m
30	Vaganičko jezero / Liqeni i Vaganit	42.698381 - 19.998599	1.900 m
31	Mramorsko jezero / Liqeni i Mramorit	42.623189 - 19.883912	1.820 m

JEZERA

LIQENET

1. Plavsko jezero

Plavsko jezero je najveće ledničko jezero na Balkanu. Nastalo je u području koje je bilo intenzivno zahvaćeno glacijacijom, gdje se voda akumulirala u plavsko-gusinjskom valovu. Formirano je krajem virma, koji označava posljednju fazu velike pleistocenske glacijacije. Površina jezera iznosi 1,99 km², nalazi se na 906 m nadmorske visine, s maksimalnom dubinom od 9,16 m. Dužina jezera iznosi 2.160 m, a širina 1.490 m, dok je zapremina 7.690.950 m³. Površina neposrednog sliva prelazi 4 km² (Feratović, 2018). U prvoj fazi postojanja jezero je bilo znatno prostranije i dublje. Plavsko jezero je protočnog tipa, a osnovna obilježja vodnog bilansa daju mu pritoka Ljuča sa svojim slivom i otoka Lim, čije izvorište upravo predstavlja ovo jezero. Značajan stepen protočnosti vode ima veliki uticaj na termički režim i čistoću vode.

Nastajući u doba intenzivne glacijacije, biljne i životinjske vrste koje su ovdje živjele prije ledenog doba preživjele su povlačenje jezera i ostale „zarobljene“ u današnjim ledničkim jezerima, prilagođavajući se novonastalim uslovima. Prema dosadašnjim istraživanjima,

1. Liqeni i Plavës

Liqeni i Plavës është liqeni më i madh akullnajor në Ballkan. Ai është formuar në një zonë që ka qenë e prekur intensivisht nga akullnajat, ku u grumbullua ujë në valën e Plavës dhe Gucisë. Ai u formua në fund të periudhës së virës, që tregon fazën e fundit të akullnajës të madh të pleistocenit. Sipërfaqja e liqenit është 1,99 km², ndodhet në një lartësi prej 906 m mbi nivelin e detit, me thellësinë maksimale prej 9,16 m. Gjatësia e liqenit është 2.160 m, gjerësia 1.490 m, ndërsa vëllimi i tij është 7.690.950 m³. Sipërfaqja e pellgut të tij të drejtpërdrejtë kalon 4 km² (Feratović, 2018). Në fazën e parë të ekzistencës së tij, liqeni ka qenë ndjeshëm më i gjerë dhe më i thellë. Liqeni i Plavës është tip i rrjedhshëm dhe tiparet themelore të bilancit të tij ujon i jep dega e Luçës me ujëmbledhësin e saj dhe dalja e lumit Lim, i cili ka burimin e tij pikërisht në këtë liqen. Një shkallë e konsiderueshme e rrjedhës së ujit ka një ndikim të madh në regjimin termik dhe pastërtinë e ujit.

Të formuara gjatë epokës së akullnajave intensive, llojet e bimëve dhe kafshëve që jetonin këtu para periudhës akullnajore mbijetuan tërheqjen e liqenit dhe mbetën të „ngujuara“ në liqenët e sotëm

vode ovog jezera zadovoljavajućeg su kvaliteta.

Plavsko jezero ima eliptičan oblik i smješteno je u prostranoj plavsko-gusinjskoj kotlini, tektonskoj potolini između Prokletija i Visitora. To ga čini najnižim ledničkim jezerom u Crnoj Gori. Nastalo je u terminalnom basenu najdužeg lednika u pleistocenu na prostoru Crne Gore, dugog 35 km. Lednik se kretao od kučkog krškog lednika, od cirkova na Žijovu, potom se spajao s više lednika iz centralnih djelova Prokletija, pretvarajući cijelu kotlinu u prostrani lednički valov. J. Cvijić (1921) navodi da gotovo sve doline u Prokletijama imaju oblik valova, dok S. Stanković (1975) konstatuje postojanje četiri terase oko Plavskog jezera, nastale kao posljedica klimatskih promjena poslije pleistocena i promjena nivoa jezera. Rijeka Ljuča, koja donosi najveću količinu vode jezeru, usjekla je korito kroz morenski i fluvioglacijalni nanos, stalno zasipajući jezero materijalom različite krupnoće. Rijeka Lim, otoka jezera, takođe usijeca korito kroz morenski nanos. J. Cvijić (1921) kaže: „Plavsko jezero je tipski primjer po kome se ovim procesima jezero smanjuje i uništava.“

Značajan dio okoline jezera i plitki djelovi su zatravljeni. Obala jezera je niska i slabo razučena. Na jugozapadnoj obali, kod ušća Ljuče, nalaze se dva manja poluostrva i tri zaliva, a u delti rijeke i tri ostrvca, koja se pojavljuju za vrijeme niskog vodostaja (Radojičić, 2005).

akullnajorë, duke u përshtatur me kushtet e reja. Sipas kërkimeve të deritanishme, ujërat e këtij liqeni kanë cilësi të kënaqshme.

Liqeni i Plavës ka formë eliptike dhe është i vendosur në një luginë të gjerë të Plavës dhe Gucisë, pellg tektonik midis Bjeshkëve të Nemuna dhe Visitorit. Kjo e bën atë liqenin më të ulët akullnjajor në Malin e Zi. Ai është formuar në një pellg terminal të akullnajës më të gjatë të pleistocenit në territorin e Malit të Zi, që ishte 35 km i gjatë. Akullnaja lëvizte nga akullnaja karstike e Kuçit, nga cirkët në Zhiovë, pastaj bashkohej me disa akullnaja të tjera nga zonat qendrore të Bjeshkëve të Nemuna, duke shndërruar të gjithë luginën në një val të gjerë akullnjajor. J. Cvijić (1921) pohon se pothuajse të gjitha luginat në Bjeshkët e Nemuna kanë formën e valëve, ndërsa S. Stanković (1975) konstaton ekzistencën e katër terracave rreth liqenit të Plavës, të formuara si pasojë e ndryshimeve klimatike pas pleistocenit dhe ndryshimeve të nivelit të liqenit. Lumi Luça, i cili sjell shumicën e ujit në liqen, ka gdhendur shtratin e tij përmes grumbullimit morenik dhe fluvio-glacial, duke e mbushur vazhdimisht liqenin me materiale të ndryshme përmasash. Lumi Lim, që rrjedh nga liqeni, gjithashtu pret shtratin e tij përmes morenit. J. Cvijić (1921) thotë: „Liqeni i Plavës është një shembull tipik përmes të cilit këto procese e zvogëlojnë dhe shkatërrojnë liqenin.“

Një pjesë e konsiderueshme e

Jezero zahvata vode i sedimente iz prostranog slivnog područja složene geologije, sastavljene od karbonatnih i silicijjskih tipova stijena, uključujući krečnjake, pješčanike, vulkane, filite, škriljce i konglomerate (Frankl et al., 2016). Nastalo je u glacijalnom koritu pregrađenom brojnim morenama, te se nalazi u kotlini okruženoj krajnjim morenama (Frankl et al., 2016) velikog izlaznog glečera koji se prostirao u obliku slova „u“ prema jugoistoku, dolazeći iz okoline Gusinja. Taj glečer je prekrpio prostrana ledena polja Prokletija. Basen jezera sadrži izuzetno debele slojeve bazalnih sedimentata, uključujući 27,4 m naslaga iz srednjeg i kasnog holocena (Wilkinson, 2012), dok je debljina pleistocenskih sedimentata nepoznata.

Basen jezera ima značajnu naučnu vrijednost, budući da morene koje ga zatvaraju datiraju iz srednjeg pleistocena, što upućuje na to da je jezero postojalo kroz više glacijalno-interglacijalnih ciklusa. Na bočnim stranama jezerskog basena nalaze se četiri terase, pri čemu najviša doseže relativnu visinu od 12 metara, što svjedoči o uzastopnom snižavanju nivoa jezera. U Plavu (945 m.n.v.) prosječna godišnja količina padavina iznosi 1986 mm (Bošković i Bajković, 2002), dok viši djelovi sliva Plavskog jezera primaju više od 2000 mm padavina, značajan dio u obliku snijega (Hughes, 2009). Apsolutna amplituda vodostaja je 240 m. Temperatura površinske vode ljeti može doseći 15,0°C, dok zimi opada na približno 2,8°C. Formiranje leda se događa gotovo svake godine (Stanković, 1995).

Floristički sastav u jezeru je raznovrstan, iako nije visoko endemičan. U strukturi zajednice algi utvrđeno je 270

rrethinës së liqenit dhe pjesët e cekëta janë mbuluara me bar. Bregu i liqenit është i ulët dhe pak më i shpërndarë. Në bregun jugperëndimor, në vendin ku lumi Luça derdhet, ndodhen dy gadishuj më të vegjël dhe tri gjire, dhe në deltën e lumit ka tri ishuj që shfaqen gjatë periudhës së ulët të nivelit të ujit (Radojičić, 2005).

Liqeni merr ujë dhe sedimente nga një zonë e gjerë kulluesi me gjeologji të ndërlikuar, e përbërë nga lloje shkëmbinjsh karbonatikë dhe silikate, duke përfshirë gurë gëlqerorë, rërë, vullkane, filite, shkëmbinj gëlqerorë dhe konglomerate (Frankl et al., 2016). Ai është formuar në një shtrat akullnajor të bllokuar nga shumë morena dhe ndodhet në një luginë të rrethuar nga morena përfundimtare (Frankl et al., 2016) të një akullnaje të madhe që shtrihej në formë „u“ drejt juglindjes, duke ardhur nga rrethina e Gucisë. Kjo akullnajë ka mbuluar fushat e mëdha akullnajore të Bjeshkëve të Nemuna. Baseni i liqenit përmban shtresa të trasha të sedimenteve bazale, duke përfshirë 27,4 m shtresa nga mesi dhe fundi i holocenit (Wilkinson, 2012), ndërsa trashësia e sedimenteve të pleistocenit mbetet e panjohur.

Baseni i liqenit ka një vlerë të rëndësishme shkencore, pasi morenat që e rrethojnë datojnë nga mesi i pleistocenit, që tregon se liqeni ka ekzistuar përmes cikleve të ndryshme akullnajore-ndërglaciale. Në anët e basenit të liqenit ndodhen katër terrasa, ku më e larta arrin një lartësi relative prej 12 metrash, që dëshmon për uljen e nivelit të liqenit në mënyrë të vazhdueshme. Në Plavë (945 m.n.d.) sasia mesatare vjetore e reshjeve është 1986 mm (Bošković dhe Bajković, 2002), ndërsa pjesët më të larta të pellgut të Liqenit të

vrsta, od kojih je 140 novih za ovo jezero. U mikrofauni je pronađeno oko 180 vrsta, dok faunu dna čine uglavnom larve insekata, mekušaca, crva i sličnih organizama, koji doprinose ukupnom živom svijetu i imaju značajnu ulogu u lancima ishrane. Jezero, naročito priobalni dio, ima razvijenu makrofitsku vegetaciju, koja svojim intenzivnim razvojem smanjuje površinu i zapreminu jezera. Poseban značaj, kako u naučnom, tako i u turističkom pogledu, ima bogatstvo riblje faune. U vodama Plavskog jezera živi 13 vrsta riba, od kojih su za sportski ribolov i turističku ponudu posebno interesantne vrste pastrmki: potočna pastrmka (*Salmo trutta m. fario*), kalifornijska pastrmka (*Oncorhynchus mykiss*), pastrmka blatnjača (*Salmo trutta labrax m. lacustris*), mladica (*Hucho hucho*), lipljen (*Thymallus thymallus*), manjić (*Lottas lottas*) i štuka (*Esox esox lucius*). Obogaćivanje riblje populacije, uz zaštitu od krivolova, važno je i za očuvanje autohtonog genofonda.

Fauna ptica Plavskog jezera je posebno interesantna, jer je jezero značajno stanište za gnjezdarice i selice. Na jezeru se gnijezde sve vrste vodenih ptica, koje na drugim planinskim jezerima Crne Gore nalazimo samo povremeno, kao što su ćubasta plovka (*Aythya fuligula*), divlja patka (*Anas platyrhynchos*), crna liska (*Fulica atra*) i mali i

pjesët më të larta të pellgut të Liqenit të Plavës marrin më shumë se 2000 mm reshje, një pjesë e konsiderueshme e të cilave janë në formën e borës (Hughes, 2009). Amplituda e përgjithshme e nivelit të ujit është 240 m. Temperatura e ujit të sipërfaqes në verë mund të arrijë deri në 15,0°C, ndërsa dimrit bie në rreth 2,8°C. Formimi i akullit ndodh pothuajse çdo vit (Stanković, 1995).

Përbërja floristike në liqen është e larmishme, megjithatë nuk është shumë endemike. Në strukturën e komunitetit të algave janë identifikuar 270 lloje, prej të cilave 140 janë të reja për këtë liqen. Në mikrofaunë janë gjetur rreth 180 lloje, ndërsa fauna e grykës së liqenit përbëhet kryesisht nga larvat e insekteve, kërmillave, krimbave dhe organizmave të ngjashëm, të cilët kontribuojnë në botën e përgjithshme të gjallë dhe kanë një rol të rëndësishëm në zinxhirët e ushqyerjes. Liqeni, veçanërisht pjesa pranë bregut, ka një zhvillim të mirë të vegjetacionit makrofik, i cili me zhvillimin e tij intensiv zvogëlon sipërfaqen dhe volumin e liqenit. Një rëndësi të veçantë, si në aspektin shkencor, ashtu edhe në atë turistik, ka pasuria e faunës së peshkut. Në ujërat e Liqenit të Plavës jetojnë 13 lloje peshqish, ndër të cilat llojet e troftave janë veçanërisht interesante për peshkimin sportiv dhe ofertën turistike: trofta e lumit

veliki gnjurac (*Podiceps* spp). Sve ove vrste čine najbrojnije planinske populacije.

Plavsko jezero se nalazi u prostranoj kotlini okruženoj masivima Prokletija, Visitora, Grebena i Bogićevce. Neposredna okolina jezera je bez značajnije šumske vegetacije, dok su obalski djelovi prekriveni bujnom vegetacijom močvarnih i vodenih biljaka. Iako se nalazi na relativno velikoj nadmorskoj visini od oko 900 m, prisutna je makrofitska vegetacija tipična za vodene basene nižih regiona. Plavsko jezero, kao i ostale vode Crne Gore, predstavlja pravo prirodno blago. Od posebnog interesa je za razvoj plavske opštine, jer bi bez njega ovaj kraj bio znatno siromašniji. Jezero je prolazilo kroz različite geološke epohe i trpjelo mnoge promjene, kako u pogledu stvaranja živog svijeta, tako i u pogledu svojih osnovnih morfometrijskih karakteristika. Poput sličnih ekosistema, Plavsko jezero prolazi kroz prirodnu evoluciju ka postepenom izumiranju. Ako se ovome dodaju i antropogeni uticaji, jasno je da ovom vodenom objektu prijete ubrzani proces zarašćivanja i zabarivanja. Taj proces je očigledan i hitno je potrebna sanacija.

Plavsko jezero svakim danom postaje bliže svom nestajanju, jer sile prirode koje su ga stvorile, mogu ga i uništiti. Pored prirodnog procesa, veliku ulogu igra i antropogeni uticaj, koji je izrazito snažan, možda čak i jači od prirodnog.

Starije generacije sjećaju se vremena provedenog u kupanju, sunčanju i brojnim sportovima na vodi, koji su privlačili turiste u velikom broju. Zimi bi Plavsko jezero stvaralo sloj leda debljine

(*Salmo trutta m. fario*), trofta kaliforniane (*Oncorhynchus mykiss*), trofta e liqenit (*Salmo trutta labrax m. lacustris*), mladica (*Hucho hucho*), lipleni (*Thymallus thymallus*), manjiç (*Lottas lottas*) dhe pika (*Esox esox lucius*). Pasurimi i popullatës së peshkut, duke siguruar mbrojtje nga gjuetia ilegale, është i rëndësishëm edhe për ruajtjen grupit të gjeneve vendase.

Fauna e shpendëve të Liqenit të Plavës është veçanërisht interesante, pasi liqeni është një habitat i rëndësishëm për zogjtë që bëjnë fole dhe zogjtë kalimtarë. Në liqen bëjnë fole të gjitha llojet e shpendëve ujorë, të cilët në liqenët e tjerë malorë të Malit të Zi gjenden vetëm herë pas here, siç janë plovka e qethur (*Aythya fuligula*), pata e egër (*Anas platyrhynchos*), liska e zezë (*Fulica atra*) dhe gnjurci i vogël dhe i madh (*Podiceps* spp). Të gjitha këto lloje përbëjnë popullatat më të shumta malore.

Liqeni i Plavës ndodhet në një luginë të gjerë, të rrethuar nga Bjeshkët e Nemuna, Visitora, Grebenit dhe Bogiqevicës. Rrethina e drejtpërdrejtë e liqenit nuk ka vegetacion të rëndësishëm pyjor, ndërsa pjesët bregdetare janë të mbuluara me vegetacion të pasur të bimëve të kënetave dhe ujërave. Edhe pse ndodhet në një lartësi relativisht të madhe prej rreth 900 m, është i pranishëm një vegetacion makrofik tipik për basenet ujore të rajoneve më të ulëta.

Liqeni i Plavës, si dhe ujat e tjera të Malit të Zi, paraqet një pasuri natyrore të vërtetë. Ai ka një rëndësi të veçantë për

preko jednog metra, pa nije bilo neobično vidjeti čak i automobile na ledu, dok mlađe generacije teško mogu zamisliti takvu sliku. Danas je situacija drugačija: plivača još ima, ali jezero često pokrivaju plutajući otpadni materijali, što je postao uobičajen prizor za mještane.

Tokom ljetnjih mjeseci, Plavsko jezero postaje magnet za brojne posjetioce, kako lokalno stanovništvo, tako i turiste iz svih krajeva svijeta. Njegove čiste, mirne vode, okružene zelenilom i planinskim vrhovima, pružaju idealno mjesto za opuštanje, rekreaciju i uživanje u prirodnim ljepotama. Splavovi na jezeru, omiljeni među turistima, nude nezaboravno iskustvo na vodi, dok šetnje duž obala omogućavaju posjetiocima da dožive mir i spokoj ovog mjesta.

Plavsko jezero nije samo prirodna atrakcija, već i značajno ekološko područje koje pruža dom brojnim biljnim i životinjskim vrstama. Njegova čista, mineralima bogata voda ima poseban značaj za okolne ekosisteme, dok njegova ljepota privlači ljubitelje prirode, planinare, ribolovce i sve one koji traže bijeg od svako-

zhvillimin e komunës së Plavës, pasi pa të, ky rajon do të ishte shumë më i varfër. Liqeni ka kaluar përmes periudhave të ndryshme gjeologjike dhe ka përjetuar shumë ndryshime, si në aspektin e krijimit të botës së gjallë, ashtu edhe në aspektin e karakteristikave të tij morfometrike themelore. Siç ndodh me ekosistemet e ngjashme, Liqeni i Plavës kalon në një evolucion natyror drejt zhdukjes së ngadalshme. Nëse këtij procesi i shtohen ndikimet antropogjenike, është e qartë se ky trup uji është i rrezikuar nga një proces i shpejtë i mbushjes dhe kalbjes. Ky proces është i dukshëm dhe është e nevojshme një sanim urgjent.

Liqeni i Plavës çdo ditë e më shumë po i afrohet zhdukjes, sepse forcat e natyrës që e krijuan atë, mund ta shkatërronjë gjithashtu. Pavarësisht procesit natyror, një rol të madh luan edhe ndikimi antropogjenik, i cili është mjaft ifuqishëm, ndoshta edhe më i fortë se ai natyror.

Generatat më të vjetra kujtojnë kohën e kaluar duke notuar, marrë rreze dielli dhe duke praktikuar sporte të shumta ujore, të cilat tërhiqnin një numër të madh

dnevnoq žlvota.

Zahvaljujući svojoj prirodnoj ljepoti i značaju, Plavsko jezero predstavlja jednu od najvažnijih turističkih destinacija u Crnoj Gori. Ono nije samo mjesto za odmor, već i svjedočanstvo o moći prirode da oblikuje krajolike i stvori mjesta koja oduzimaju dah. Plav i njegovo jezero su ponosni čuvari ove prirodne ljepote, koja svakodnevno privlači sve veći broj posjetilaca iz zemlje i inostranstva.

Ukoliko se nešto hitno ne preduzme, ovaj biser će nestati.

turistësh. Dimrit, Liqeni i Plavës krijonte një shtresë të akullit më shumë se një metër të trashë, kështu që nuk ishte e pazakontë të shihje madje edhe makina mbi akull, ndërkohë që brezat më të rinj mund ta imagjinojnë me vështirësi një pamje të tillë. Sot situata është ndryshe: ka ende notues, por liqeni mbulohet me mbeturina lundruese, diçka që është bërë një pamje e zakonshme për banorët.

Gjatë muajve të verës, Liqeni i Plavës bëhet një magnet për shumë vizitorë, si për banorët lokalë ashtu edhe për turistët nga të gjitha pjesët e botës. Ujërat e tij të pastra dhe të qeta, të rrethuara nga gjelbërimi dhe majat e maleve, ofrojnë një vend ideal për relaksim, rekreacion dhe shijimin e bukurive natyrore. Dërrasat mbi liqen, të preferuara nga turistët, ofrojnë një përvojë të paharrueshme mbi ujë, ndërsa ecjet përgjatë brigjeve mundësojnë që vizitorët të përjetojnë qetësinë dhe paqen e këtij vendi.

Liqeni i Plavës nuk është vetëm një atraksion natyror, por gjithashtu një

zonë e rëndësishme ekologjike që ofron shtëpi për shumë lloje bimorë dhe shtazorë. Uji i tij i pastër dhe i pasur me minerale ka një rëndësi të veçantë për ekosistemet përreth, ndërsa bukuria e tij tërheq adhuruesit e natyrës, alpinistët, peshkatarët dhe të gjithë ata që kërkojnë një shpëtim nga jeta e përditshme.

Falë bukurisë së tij natyrore dhe rëndësisë, Liqeni i Plavës përfaqëson një nga destinacionet më të rëndësishme turistike në Malin e Zi. Ai nuk është vetëm një vend pushimi, por edhe një dëshmi e fuqisë së natyrës për të formuar peizazhe dhe për të krijuar vende që lënë pa frymë. Plava dhe liqeni i saj janë ruajtës të kësaj pasurie natyrore, e cila çdo ditë tërheq një numër në rritje vizitorësh nga vendi dhe jashtë tij.

Nëse nuk ndërmerren hapa urgjentë, kjo perlë do të zhduket.

2. Hridsko jezero

Hridsko jezero, poznato i kao „gorske oči“, predstavlja pravi biser plavskog kraja i jedno od najljepših prirodnih čuda Crne Gore. Smješteno na teritoriji opštine Plav, unutar Nacionalnog parka „Prokletije“, Hridsko jezero se nalazi između planina Veliki Hrid i Mali Hrid, na nadmorskoj visini od 1.970 metara. Njegova kristalno čista voda, okružena netaknutom prirodom i planinskim vrhovima, privlači posjetioce iz svih krajeva svijeta.

Hridsko jezero pri srednjem vodostaju, prema S. Stankoviću, ima površinu od 33.376 m², a zapreminu od 62.897 m³. Ovalnog je oblika, s dužinom obalne linije od 1.100 m. Dugo je 300 m, široko 170 m, a najveća dubina iznosi 6 m. Od Plava je udaljeno 18 km, a do njega se najlakše stiže šumskim putem kroz dolinu Komarače, Temnjačke rijeke i Hridskog potoka, koji završava 2,5 km ispod jezera. Kod Gradine se odvaja drugi krak šumskog puta koji ide uz dolinu Treskavačke rijeke i dopire blizu jezera sa istočne strane.

Jezero je ledničkog postanka i često se smatra najboljim „gorskim okom“ Prokletija, koje mnogi nazivaju njihovim biserom s „rajskim ambijentom“. Vodu dobija od izvora, padavina i otapanja snijega. Na dnu ima ponore putem kojih se hrani Hridski potok, što ga čini podložnim postupnom odumiranju. Jezero je sa svih strana okruženo četinarskim šumama, a boja vode varira od svijetloplave do tamnoplave, s providnošću do 4 m. Poribljeno je još 1957. godine, ali zbog siromaštva hranom za ribe, poribljavanje je potrebno obnavljati.

Hridsko jezero predstavlja izuzetnu prirodnu vrijednost koja je izložena

2. Liqeni i Hridit

Liqeni i Hridit, i njohur gjithashtu si „sytë e malit“, është një perlë e vërtetë e rajonit të Plavës dhe një nga mrekullitë më të bukura natyrore të Malit të Zi. I vendosur në territorin e komunës së Plavës, brenda Parkut Kombëtar „Bjeshkëve të Nemuna“, Liqeni i Hridit ndodhet mes maleve Hridi i Madh dhe Hridi i Vogël, në një lartësi 1.970 metra mbi nivelin e detit. Uji i tij kristal i pastër, i rrethuar nga natyra e paprekur dhe majat malore, tërheq vizitorë nga të gjitha anët e botës.

Liqeni i Hridit, sipas S. Stanković, ka një sipërfaqe prej 33.376 m² dhe një vëllim prej 62.897 m³ kur është në nivelin e mesëm të ujit. Me një formë si elipsë, me një vijë bregdetare prej 1.100 m. Është 300 m i gjatë, 170 m i gjerë, dhe thellësia maksimale është 6 m. Liqeni është i distancuar 18 km nga Plava, dhe mund të arrihet lehtësisht përmes një rruge pyjore që kalon nëpër luginën e Komaraçës, lumit të Temnjaçkës dhe përroit të Hridit, që mbaron 2.5 km poshtë liqenit. Nga Gradina, ndahet një degë tjetër e rrugës pyjore që ndjek luginën e lumit Treskavac dhe arrin pranë liqenit nga ana lindore.

Liqeni ka origjinë akullnajore dhe shpesh konsiderohet si „syri malor“ më i mirë i Bjeshkëve të Nemuna, të cilin shumica e quajnë si perlën e tij me një „ambient parajsor“. Ai merr ujë nga burimet, reshjet dhe shkrirja e borës. Në fund të tij ka gropa të cilat ushqejnë përroit të Hridit, duke e bërë liqenin të prirur për një zhdrukje të ngadaltë. Liqeni është i rrethuar nga pyje me pemë gjethore dhe me një ngjyrë të ujit që ndryshon nga e kaltërt e hapur deri në të kaltërt të errët, me një transparencë deri në 4 m. Është mbushur me peshq që nga viti

prirodnom procesu nestajanja, što bi bio veliki gubitak. Imajući to u vidu, nadležni subjekti imaju obavezu da blagovremeno spriječe taj proces, za koji nijesu potrebna opsežna istraživanja ni velika sredstva (Bakić, 2005).

Hridsko jezero nije poznato samo po svojoj prirodnoj ljepoti, već i po mnogim legendama i vjerovanjima koja se vežu za ovo mistično mjesto. Prema starom narodnom vjerovanju, kupanje u jezeru donosi zdravlje i sreću, posebno u braku. Mnogi mladi parovi dolaze na jezero u nadi da će im voda ovog jezera donijeti sreću u zajedničkom životu. Ova tradicija traje već generacijama, a mnogi posjetioci vjeruju da upravo Hridsko jezero ima posebnu moć koja ispunjava želje.

Još jedno od vjerovanja u vezi s Hridskim jezerom kaže da će se svaka želja koju zamislite, a zatim ubacite komad nakita u jezero, ostvariti. Zbog toga se kroz kristalno čistu vodu Hridskog jezera može vidjeti veliki broj prstenova, narukvica, lanaca i drugih komada nakita koje su posjetioci ostavljali tokom godina. Ovi predmeti, koje su ljudi bacali sa nadom i vjerom u ostvarenje svojih snova, sada

1957, por për shkak të varfërisë së ushqimit për peshqit, është e nevojshme që mbushja me peshq të përsëritet.

Liqeni i Hridit paraqet një vlerë të jashtëzakonshme natyrore që është e ekspozuar ndaj procesit natyror të zhdukjes, që do të ishte një humbje e madhe. Duke pasur parasysh këtë, organet përgjegjëse kanë detyrën të parandalojnë këtë proces në kohë, për të cilin nuk janë të nevojshme hulumtime të gjera apo mjete të mëdha (Bakić, 2005).

Liqeni i Hridit nuk është i njohur vetëm për bukurinë e tij natyrore, por edhe për shumë legjenda dhe besime që lidhen me këtë vend misterioz. Sipas një besimi të vjetër popullor, larja në liqen sjell shëndet dhe fat, veçanërisht në martesë. Çifte të rinj vijnë në liqen me shpresën se uji i këtij liqeni do t'u sjellë fat në jetën e përbashkët. Kjo traditë ka vazhduar për breza me radhë, dhe shumë vizitorë besojnë se pikërisht Liqeni i Hridit ka një fuqi të veçantë që plotëson dëshirat.

Një besim tjetër që lidhet me Liqenin e Hridit thotë se çdo dëshirë që imagjinoni dhe më pas hedhni një copë bizhuteri në liqen, do të realizohet. Për këtë arsye, përmes ujit kristal të Liqenit të Hridit mund të shihet një numër i madh

çine dio jezerskog dna, dodajući još jednu dimenziju njegovoj ljepoti i magiji.

Hridsko jezero, sa svojim smaragdno zelenim vodama, okruženo gustom šumom i planinskim vrhovima, pravi je raj za ljubitelje prirode, planinare i sve one koji traže mir i tišinu. Jezero je dostupno samo pješice, što dodatno doprinosi njegovom netaknutom karakteru i čini posjetu pravom avanturom. Šetnja do jezera pruža priliku da se posjetioči povežu s prirodom na najdublji način, uživajući u čistom planinskom vazduhu i prelijepim pogledima na okolne pejzaže.

Za mnoge, posjeta Hridskom jezeru nije samo izlet, već i duhovno iskustvo koje donosi mir i inspiraciju. Ovo mjesto, sa svojom čarobnom energijom, nastavlja da privlači sve više posjetilaca koji dolaze da vide, osjete i možda pronađu svoju sreću na ovom jedinstvenom jezeru. Hridsko jezero ostaje simbol prirodne ljepote, vjere i nade, čuvajući tajne svih onih koji su kroz godine dolazili sa željama u srcu.

unazash, byzylykësh, varëse dhe copa të tjera stoli që vizitorët kanë lënë gjatë viteve. Këto gjëra materiale, të hedhura me shpresën dhe besimin në realizimin e ëndrrave të tyre, tani bëjnë pjesë në fundin e liqenit, duke i shtuar një dimension të ri bukurisë dhe magjisë së tij.

Liqeni i Hridit, me ujërat e tij të gjelbërta të mbyllta, i rrethuar nga pyje të dendura dhe majat malore, është një paradisi për adhuruesit e natyrës, alpinistët dhe të gjithë ata që kërkojnë paqe dhe qetësi. Liqeni është i arritshëm vetëm me këmbë, gjë që kontribuon më tej në karakterin e tij të paprekur dhe e bën vizitën një aventurë të vërtetë. Shëtitja deri në liqen ofron mundësinë që vizitorët të lidhen me natyrën në mënyrën më të thellë, duke shijuar ajrin e pastër malor dhe pamjet mahnitëse të peizazheve përreth.

Për shumë, vizita në Liqenin e Hridit nuk është vetëm një udhëtim, por një përvojë shpirtërore që sjell paqe dhe frymëzim. Ky vend, me energjinë e tij magjike, vazhdon të tërheqë gjithnjë e më shumë vizitorë që vijnë për të parë, ndjerë dhe ndoshta gjetur fatin e tyre në këtë liqen të veçantë. Liqeni i Hridit mbetet një simbol i bukurisë natyrore, besimit dhe shpresës, duke ruajtur sekretet e të gjithë atyre që kanë ardhur për vite me radhë me dëshira në zemrat e tyre.

3. Visitorsko jezero

Visitorsko jezero, smještено na planini Visitor (2.211 m), jedno je od najljepših prirodnih dragulja u Plavu, a posebno je poznato po svom jedinstvenom plutajućem ostrvu. Visitorsko jezero nalazi se u središnjem dijelu Visitora, oko 2 km udaljeno od najvišeg vrha planine. Nastalo je u najnižem cirku planine, koji je prema jugozapadu okružen strmim stranama, a otvoren prema Murinskoj rijeci.

Visitorsko jezero je ledeničkog porijekla, smještено u manjem cirku Visitora na nadmorskoj visini od 1.735 m. Po S. Stankoviću, površina jezera iznosi 4.212 m², zapremina oko 10.000 m³, najveća dužina je 91,5 m, najveća širina 72,5 m, dužina obalne linije 294 m, a najveća dubina 4,1 m. Nalazi se u izvorišnom dijelu Murinske rijeke, uz čiju dolinu vodi šumski put. Taj put, između Pogane i Ugljeničke glave, dolazi blizu jezera, pa se njime od Murina do Visitorskog jezera može stići za otprilike jedan sat. U novije vrijeme, pristupačnost jezera poboljšana je i putem kroz dolinu Pepičke rijeke, gdje je probijen šumski put koji vodi do blizine jezera. Ostali pravci dolaska, posebno oni od Plava i Gusinja, vode pješačkim i konjskim stazama, koje su duže i prilično naporne. Jezero se hrani snijegom, kišnicom, izvorima i jednim manjim potokom, koji ljeti presušuje.

3. Liqeni i Visitorit

Liqeni i Visitorit, i vendosur në malin Visitor (2.211 m), është një nga perlat më të bukura natyrorë në Plavë, dhe është veçanërisht i njohur për ishullin e tij unik lundrues. Liqeni i Visitorit ndodhet në pjesën qendrore të Visitorit, rreth 2 km larg majës më të lartë të malit. Është krijuar në pjesën më të ulët të malit, i cili nga jugperëndimi është i rrethuar me anë të pjerrëta dhe është i hapur drejt lumit të Murinës.

Liqeni i Visitorit është me origjinë akullnajore, ndodhet në pjesën më të vogël të Visitorit në një lartësi prej 1.735 m mbi nivelin e detit. Sipas S. Stanković, sipërfaqja e liqenit është 4.212 m², vëllimi është rreth 10.000 m³, gjatësia maksimale është 91,5 m, gjerësia maksimale 72,5 m, gjatësia e vijës bregdetare është 294 m, dhe thellësia maksimale është 4,1 m. Liqeni ndodhet në pjesën burimore të lumit të Murinës, për të cilin kalon një rrugë pyjore. Kjo rrugë, ndërmjet Pogane dhe Ugljeničkës Glave, kalon afër liqenit, kështu që nga Murina deri në Liqenin e Visitorit mund të arrini për rreth një orë. Kohët e fundit, qasja në liqen është përmirësuar edhe përmes një rruge nëpër luginën e lumit Pepiq, ku është hapur një rrugë pyjore që çon deri afër liqenit. Drejtimet e tjera të arritjes, veçanërisht ato nga Plava dhe Gucia, kalojnë përmes shtigjeve këmbësorë dhe me kuaj, të cilat janë më të gjata dhe mjaft të lodhshme.

Prema S. Stankoviću, temperature vode u julu i avgustu dostižu od 16 do 18°C. Visitorsko jezero je pravo „gorsko oko“ Visitora, okruženo četinarskom šumom. Svi dosadašnji pokušaji poribljavanja jezera nijesu uspjeti.

Prema lokalnoj legendi, plutajuće ostrvo nastalo je zahvaljujući domišljatosti i snalažljivosti ljudi iz ovog kraja. U prošlosti, kada su divlje zvijeri, posebno vukovi, predstavljale veliku prijetnju stoci, seljani su došli na ideju da naprave plutajući splav na jezeru kako bi zaštitili svoja stada tokom noći. Od isječenih stabala, sagradili su splav dovoljno velik da može nositi stoku, a zatim bi se otisnuli od obale, daleko od domašaja predatora.

Kako su godine prolazile, splav je postajao sve stabilniji i postepeno se pretvorio u pravo malo plutajuće ostrvo. Priroda je učinila svoje - splav je zarastao u travu i biljke, stvarajući bujnu zelenu površinu koja se skladno uklopila u pejzaž Visitorskog jezera. Plutajuće ostrvo, koje je nekada služilo kao sklonište za stoku, postalo je trajni dio jezerskog ekosistema, prepoznatljivo po svojoj posebnosti i ljepoti.

Danas, plutajuće ostrvo nije više u pokretu kao nekada, već je obalom povezano oborenim borovima, čineći ga dostupnim posjetiocima. Ovaj prirodni fenomen privlači brojne ljubitelje prirode, planinare i turiste koji dolaze da istraže Visitorsko jezero i kroče na ovo jedinstveno ostrvo. Posjetioci su oduševljeni mirisom svježeg planinskog vazduha, netaknutom prirodom i posebnom atmosferom koja vlada najezeru.

Visitorsko jezero, sa svojim plutajućim ostrvom, danas je popularna

Liqeni furnizohet me ujë nga dëbora, shiu, burimet dhe një përrua më i vogël, i cili thahet gjatë verës. Sipas S. Stanković, temperatura e ujit në korrik dhe gusht arrin nga 16 deri në 18°C. Liqeni i Visitorit është një „sy malor“ i Visitorit, i rrethuar nga pyje me drurë gjethorë. Të gjitha përpjekjet e mëparshme për të mbushur liqenin me peshk nuk kanë pasur sukses.

Sipas një legjende lokale, ishulli që lundron ka lindur falë imagjinatës dhe shpërndarjes së njerëzve të këtij rajoni. Në të kaluarën, kur kafshët e egra, veçanërisht ujkit, paraqisnin një kërcënim të madh për bagëtitë, fshatarëve u lindi ideja për të krijuar një platformë lundruese në liqen për të mbrojtur bagëtinë e tyre gjatë natës. Ata përdorën drurët e prerë për të ndërtuar një platformë të mjaftueshme për të mbajtur bagëtitë, dhe më pas do të lundronin larg bregut, jashtë mundësive të grabitqarëve.

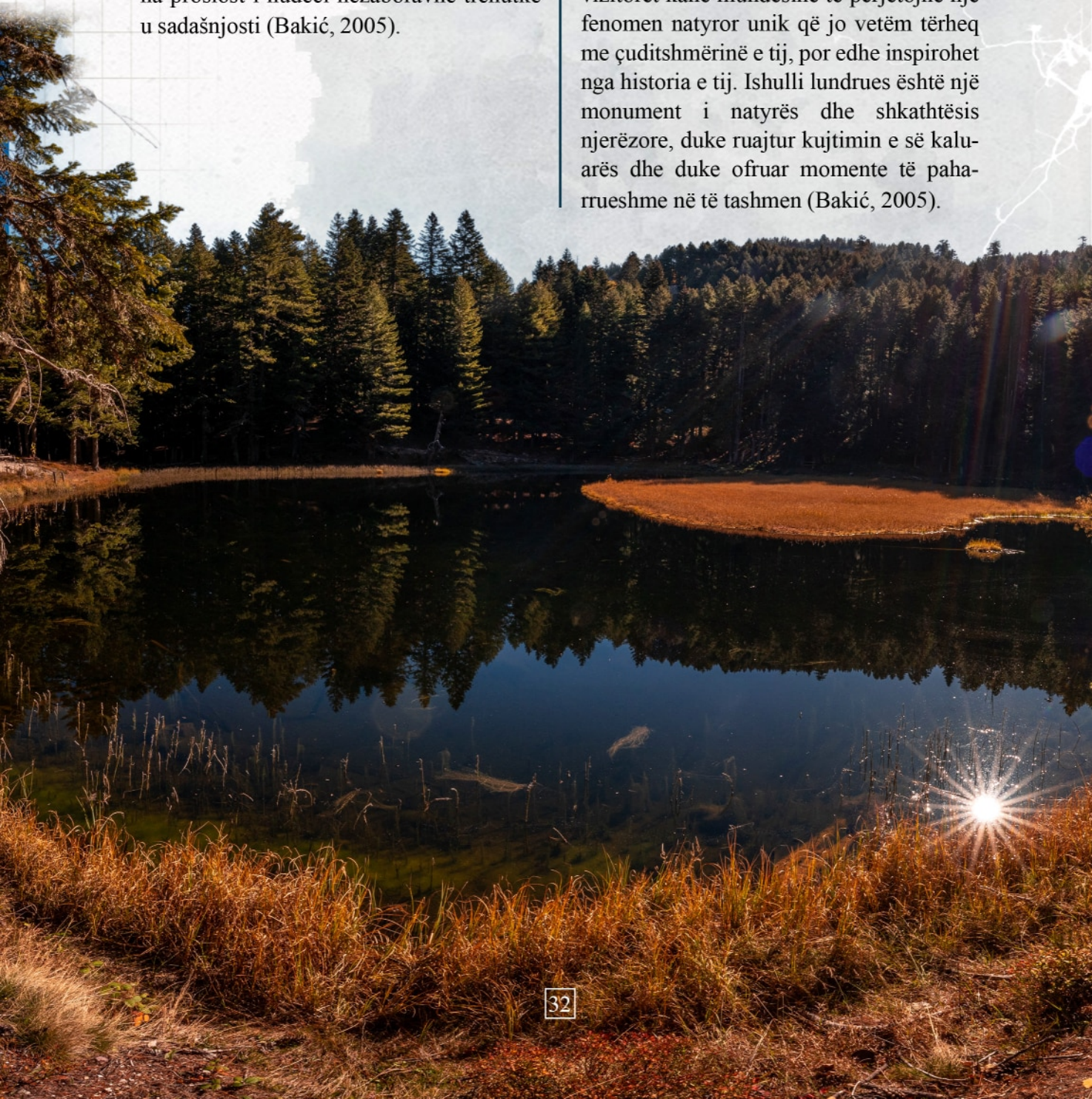
Me kalimin e viteve, platforma lundruese po bëhej gjithnjë e më stabile dhe gradualisht u shndërrua në një ishull të vërtetë lundrues. Natyra bëri punën e saj - platforma u mbush me bar dhe bimë, duke krijuar një sipërfaqe të pasur me gjelbërim që u përshtat në mënyrë harmonike me peizazhin e Liqenit të Visitorit. Ishulli lundrues, që dikur shërbente si strehë për bagëtitë, u bë një pjesë përhershme e ekosistemit të liqenit, i njohur për veçantinë dhe bukurinë e tij.

Sot, ishulli lundrues nuk lëviz më si dikur, por është i lidhur me bregun me pisha të rrëzuara, duke e bërë të arritshëm për vizitorët. Ky fenomen natyror tërheq shumë adhurues të natyrës, alpinistë dhe turistë që vijnë për të eksploruar Liqenin e Visitorit dhe për të shkelur në këtë

destinacija za sve one koji traže mir, ljepotu i avanturu u prirodi. Ovdje, na planini Visitor, posjetioci imaju priliku da iskuse jedinstvenu prirodnu pojavu koja ne samo da privlači svojom neobičnošću, već i inspiriše svojom pričom. Plutajuće ostrvo predstavlja spomenik prirodi i ljudskoj snalažljivosti, čuvajući uspomenu na prošlost i nudeći nezaboravne trenutke u sadašnjosti (Bakić, 2005).

ishull unik. Vizitorët janë të magjepsur nga aromat e ajrit të freskët malor, natyra e paprekur dhe atmosfera e veçantë që mbizotëron në liqen.

Liqeni i Visitorit, me ishullin e tij lundrues, sot është një destinacion popullor për ata që kërkojnë paqe, bukuri dhe aventurë në natyrë. Këtu, në malin Visitor, vizitorët kanë mundësinë të përjetojnë një fenomen natyror unik që jo vetëm tërheq me çuditshmërinë e tij, por edhe inspirohet nga historia e tij. Ishulli lundrues është një monument i natyrës dhe shkathtësis njerëzore, duke ruajtur kujtimin e së kaluarës dhe duke ofruar momente të paharrueshme në të tashmen (Bakić, 2005).

4. Abdijino jezero

Abdijino jezero, smještено u cirku ispod najvišeg vrha Horolaca - Jupovog vrha, ponosno nosi titulu jezera na najvećoj nadmorskoj visini u Crnoj Gori, ležeći na visini od impresivnih 2.054 metra. Ovaj dragulj planinskog masiva privlači avanturiste i ljubitelje prirode iz cijele Crne Gore i šire, koji dolazeda uživaju u netaknutoj prirodi i veličanstvenim pejzažima ovog kraja.

Jezero se nalazi u cirku, formiranom djelovanjem leda, u krševitom i prilično nepristupačnom kraju, sa okolinom siromašnom vegetacijom. Tokom ljetnjih mjeseci, jezero dostiže dužinu od 50 metara i širinu od 40 metara, dok mu je najveća dubina oko 4 metra. Do njega se može doći putem koji vodi kroz dolinu Komaračke i Treskavačke rijeke, preko katuna Bjelaja, a udaljeno je svega oko 500 metara od granice sa Albanijom (Radojičić, 2005).

Svake godine, Turistička organizacija Plav organizuje planinarski pohod do Abdijinog jezera, pružajući ljubiteljima planinarenja priliku za nezaboravnu avanturu kroz divlje, netaknute planinske staze. Ovaj pohod nije samo fizički izazov već i prilika za duhovno povezivanje sa prirodom, daleko od svakodnevnog užu-

4. Liqeni i Abdijes

Liqeni i Abdijes, i vendosur në pjesën e poshtme të majës më të lartë të Horollacit - Maja e Jupit, mban me krenari titullin e liqenit më të lartë në lartësi mbidetare në Malin e Zi, duke u ngritur në një lartësi prej 2.054 metrash. Kjo perlë e masës malore tërheq aventurierët dhe adhuresit e natyrës nga i gjithë Mali i Zi dhe më gjerë, të cilët vijnë për të shijuar natyrën e paprekur dhe peizazhet madhështore të këtij rajoni.

Liqeni ndodhet në një pjesë të formuar nga veprimi i akullit, në një terren të shkëputur dhe të vështirë për t'u arritur, me një mjedis të varfër në vegetacion. Gjatë muajve të verës, liqeni arrin një gjatësi prej 50 metrash dhe gjerësi prej 40 metrash, ndërsa thellësia e tij maksimale është rreth 4 metra. Atij mund t'i afroheni përmes një rruge që kalon përmes luginës së lumit Komaraçë dhe Treskavaçit, përmes katunit të Bjellajës, dhe është vetëm rreth 500 metra larg kufirit me Shqipërinë (Radojičić, 2005).

Çdo vit, Organizata Turistike e Plavës organizon një shëtitje malore deri në Liqenin e Abdijes, duke ofruar dashamirësve të alpinizmit mundësinë për një aventurë të paharrueshme nëpër shtigje të egra dhe të paprekura malore. Kjo shëtitje nuk është vetëm një sfidë fizike, por edhe një mundësi për t'u lidhur shpirtërisht me natyrën, larg ritmit të përditshëm të ngarkuar. Udhëtimi deri në liqen kalon përmes peizazheve të bukura, të pasura me lloje të ndryshme të flores dhe faunes, duke pasuruar më tej përvojën e çdo alpinisti.

Kur arrijnë në liqen, alpinistët shpërblehen me pamjen e ujit kristalor ku

rbanog tempa. Uspion do jezera vodi kroz prelijepe pejzaže, bogate različitim vrstama flore i faune, što dodatno obogaćuje iskustvo svakog planinara.

Kada stignu do jezera, planinari su nagrađeni prizorom kristalno čiste vode u kojoj se ogledaju okolni planinski vrhovi. Osvježavajući planinski vazduh i miris netaknute prirode stvaraju poseban ambijent, a ljepota jezera ostavlja bez daha sve one koji se odvaže da dođu do njega. Za one najhrabrije, Abdijino jezero pruža priliku za osvježavajuće kupanje u njegovim hladnim vodama, što predstavlja poseban izazov s obzirom na nadmorsku visinu i niske temperature vode.

Ova planinska oaza, iako zahtjevna za pristup, nudi nagradu koja nadmašuje svaki napor. Kristalno čista voda, netaknuta okolina i spektakularni pejzaži čine Abdijino jezero savršenim mjestom za sve one koji traže avanturu, mir i tišinu planina. Svaki pohod do ovog jezera predstavlja jedinstveno iskustvo koje ostavlja trajne uspomene, a povratak u Plav ispunjen osjećajem postignuća i povezanosti s prirodom je garantovan.

Plav, sa svojim bogatim prirodnim ljepotama, ponosno čuva Abdijino jezero kao jednu od svojih najvećih atrakcija, podsjećajući posjetioce na nevjerovatnu snagu i ljepotu prirode koja se može pronaći u srcu Crne Gore.

pasqyrohen majat e maleve përreth. Ajri i freskët malor dhe aromat e natyrës së paprekur krijojnë një atmosferë të veçantë, ndërsa bukuria e liqenit lë pa fjalë të gjithë ata që marrin guximin të arrijnë deri tek ai. Për ata më guximtarët, Liqeni i Abdijes ofron mundësinë për një notim freskues në ujin e tij të ftohtë, një sfidë e veçantë për shkak të lartësisë mbidetare dhe temperaturave të ulëta të ujit.

Kjo oazë malore, ndonëse e vështirë për t'u arritur, ofron një shpërblim që kalon çdo përpjekje. Uji kristalor, mjedisi i paprekur dhe peizazhet spektakulare e bëjnë Liqenin e Abdijes një vend të përsosur për të gjithë ata që kërkojnë aventurë, paqe dhe qetësi malore. Çdo ngjitje deri në këtë liqen përbën një përvojë unike që lë kujtime të paharrueshme, dhe kthimi në Plavë, i mbushur me ndjenjën e arritjes dhe lidhjes me natyrën, është i garantuar.

Plava, me bukuritë e saj të pasura natyrore, e mban me krenari Liqenin e Abdijes si një nga atraksionet e tij më të mëdha, duke i kujtuar vizitorët forcën dhe bukurinë e jashtëzakonshme të natyrës që mund të gjendet në zemër të Malit të Zi.

5. Tatarsko jezero

Na planini Visitor postoji nekoliko lokvi, ostataka nekadašnjih manjih cirkova, oko kojih su smješteni katuni. U izvorišnom dijelu lijevog potoka, jednog od dva koja formiraju Murinsku rijeku, ispod strmih strana planinske kose Tatarije, nalazi se Tatarsko jezero (Radojičić, 2005).

Tatarsko jezero, poznato i kao jezero Bješkeća, smješteno je na nadmorskoj visini od 1.935 metara, a ime je dobilo po susjednoj planini Bješkeća (alb. Bjeska e keqe). Lokalno stanovništvo često ga naziva Tatarsko jezero, po širem području poznatom kao Tatarija. Podloga jezera je kamenita, zbog čega ga mještani ponekad zovu i „kamenito jezero“. Zanimljivo je da je drugi naziv jezera, Bješkeća, izveden iz albansko-turske riječi „keq“, što u prevodu znači loš, zao - naziv koji oslikava surovu prirodu ovog kraja, siromašnog vegetacijom i često nepristupačnog za život.

Jezero je ovalnog oblika, dužine 60 metara i širine 48 metara, dok mu najveća dubina iznosi 2,36 metara. Voda u jezeru je kristalno čista i privlačna za kupanje, posebno tokom ljetnjih mjeseci. Jezero se napaja otapanjem snijega i kišnicom, pa njegov nivo varira u zavisnosti od godišnjeg doba. Do jezera se dolazi pješaćkom stazom koja kreće od katuna Mramorje, a pješaćenje traje oko dva sata. Ova staza vodi kroz predjele planine Visitor, pružajući nezaboravan doživljaj prirode.

5. Liqeni i Tataritë

Në malin Visitor ka disa hapësira me ujë, mbetje të cirqeve të vegjël që dikur ekzistonin, rreth të cilëve janë vendosur katunde. Në pjesën e burimit të përroit të majtë, njërit nga dy përrenjë që formojnë lumin Murina, poshtë brigjeve të pjerrëta të malit Tatarija, ndodhet Liqeni i Tataritë (Radijčić, 2005).

Liqeni i Tataritë, i njohur gjithashtu si liqeni i Bjesheqit, ndodhet në një lartësi mbidetare prej 1.935 metra dhe mori emrin nga mali përkatës Bjesheq (shqip Bjeska e keqe). Popullsia lokale shpesh e quan këtë liqen Liqeni i Tataritë, për shkak të zonës më të gjerë të njohur si Tataria. Ndodhet në një sipërfaqe shkëmbore, dhe për këtë arsye, banorët e quajnë shpesh edhe "liqeni i gurit". Është interesante se emri tjetër, Bjesheqja, ka origjinë nga fjala shqiptaro-turke "keq", që do të thotë i keq ose i egër - një emër që përshkruan natyrën e ashpër të këtij rajoni, të varfër në vegetacion dhe shpesh të paarrtshëm për jetesë.

Liqeni ka formë ovale, është 60 metra i gjatë dhe 48 metra i gjerë, ndërsa thellësia maksimale është 2,36 metra. Uji në liqen është kristalor dhe tërheq për not, veçanërisht gjatë muajve të verës. Liqeni krijohet nga shkrirja e borës dhe nga shiu, kështu që niveli i tij ndryshon në varësi të stinës. Liqeni mund të arrihet përmes një shtegu këmbësor që fillon nga katundi Mramorje, dhe ecja zgjat rreth dy orë. Ky shteg kalon përmes zonave të malit Visitor, duke ofruar një përvojë të paharrueshme të natyrës.

Në të kaluarën, uji i liqenit përdorej për të ujitur bagëtinë që banorët ruanin në malet përreth. Katundët atëherë

U prošlosti, voda iz jezera služila je za napajanje stoke koju su ljudi čuvali na okolnim padinama. Katuni su tada bili živi i aktivni, a čobani su tokom ljetnjih mjeseci čuvali stada u ovim planinskim predjelima. Nažalost, danas je ta slika rijetka, jer su katuni gotovo napušteni, a stoka se ovdje sve rjeđe viđa.

Tatarsko jezero je poznato i kao izvor Murinske rijeke, a jedno od njegovih najzanimljivijih prirodnih bogatstava je prisustvo alpskog tritona, prastarog stanovnika ovog jezera. Ovaj mali vodozemac, prilagođen hladnim planinskim uslovima, preživio je u jezeru koje nije poribljavano, čuvajući tako svoju jedinstvenu vrstu i svjedočeci o prirodnoj ravnoteži koja ovdje vlada.

Iako je ovaj kraj često surov i nepristupačan, Tatarsko jezero privlači ljubitelje prirode, planinare i one koji žele osjetiti tišinu i mir planinskog života. Ovaj skriveni dragulj Visitora, sa svojom netaknutom prirodom i posebnim ekosistemom, ostaje svjedok prošlih vremena i simbol izdržljivosti prirode (Markišić, 2017).

ishin të gjallë dhe aktivë, dhe bariu ruante bagëtin gjatë verës në këto zona malore. Fatkeqësisht, sot kjo pamje është e rrallë, pasi katundët janë pothuajse të braktisura dhe bagëtitë shihen gjithnjë e më rrallë.

Liqeni i Tataritë është gjithashtu burimi i lumit Murina, dhe një nga pasuritë e tij më interesante natyrore është praninë e tritonit alpin, një banor i lashtë i këtij liqeni. Ky amfib i vogël, i përshtatur për kushtet e ftohta malore, ka mbijetuar në liqenin që nuk është mbushur me peshq, duke ruajtur kështu llojin e tij të veçantë dhe duke dëshmuar për balancën natyrore që qëndron këtu.

Pavarësisht se kjo zonë shpesh është e ashpër dhe e paarritshme, Liqeni i Tataritë tërheq dashamirësit e natyrës, alpinistët dhe ata që duan të përjetojnë qetësinë dhe paqen e jetës malore. Kjo perlë e fshehur e Visitorit, me natyrën e tij të paprekur dhe ekosistemin e veçantë, mbetet një dëshmitar i kohërave të kaluara dhe një simbol i qendrueshmërisë së natyrës (Markišić, 2017).

6. Crveno jezero

Crveno jezero - smješteno na planini Misa, na nadmorskoj visini od 1.650 metara, predstavlja jedan od skrivenih bisera plavske prirode. Udaljeno je oko 4,5 sati hoda od Murina, a do njega vodi strma staza koja prolazi kroz netaknutu prirodu planine. Jezero je glacijalnog porijekla i spada u grupu cirknih jezera, poznatih kao „gorske oči“ zbog prepoznatljivo bistre i plave vode koja u sebi reflektuje čistoću planinskog neba.

Jezero se napaja kišnicom, snježnicom i ponekim podvodnim izvorom, čija voda dolazi iz dubina planine Misa. Oko Crvenog jezera prostiru se bujni planinski pašnjaci, na kojima ljeti često borave čobani sa svojim stadima, dok okolne šume smreke i moličke ovom kraju daju poseban miris i osjećaj planinske divljine. Jezero je dugačko oko 150 metara, široko oko 65 metara, a najveća dubina doseže 2,5 metara. Uprkos svojoj maloj veličini, jezero je prava oaza mira, gdje priroda pokazuje svoju raskoš u punom sjaju.

Posebnost ovog jezera je njegov naziv - Crveno jezero. Naziv potiče od polena moličke, rijetkog crnogoričnog stabla, čiji cvjetovi tokom proljeća stvaraju polen koji povremeno pada u vodu i daje joj crvenkastu nijansu. Ovo prirodno bojenje jezera stvara magičan prizor, a prema narodnoj legendi, crvena boja vode podsjeća na krv mlade čobanice koja je izgubila život kraj ovog gorskog oka. Prema predanju, mlada djevojka je nesrećno poginula dok je čuvala stoku u planini, a njena krv je zauvijek ostavila trag u vodi jezera, koje ponekad poprima nijansu crvenog zlata.

Ova legenda, ispunjena tugom

6. Liqeni i Kuq

Liqeni i Kuq - i vendosur në malin Misa, në një lartësi prej 1.650 metrash mbi nivelin e detit, është një nga pasuritë e fshehura të natyrës së Plavës. Ndodhet rreth 4.5 orë ecje larg nga Murina, dhe deri atje çon një shteg i pjerrët që kalon përmes natyrës së paprekur të malit. Liqeni është me origjinë akullnajore dhe bën pjesë në grupin e liqeneve të cirkut, të njohura si „sytë e malit“ për shkak të ujit të pastër dhe të kaltër që reflekton pastërtinë e qiellit malor.

Liqeni ushqehet nga ujërat e shiut, shkrija e borës dhe disa burime nëntokësore, ku uji vjen nga thellësitë e malit Misa. Rreth Liqenit të Kuq shtrihen livadhe të pasura malore, ku gjatë verës shpesh qëndrojnë barinjët me bagëtisë tyre, ndërsa pyjet e fshatrave dhe molikës në zonë i japin këtij vendi një aromë të veçantë dhe një ndjesi të natyrës malore të egër. Liqeni është rreth 150 metra i gjatë, 65 metra i gjerë dhe ka një thellësi maksimale prej 2.5 metrash. Pavarësisht nga madhësia e tij e vogël, liqeni është një oazë e vërtetë paqeje, ku natyra tregon shkëlqimin e saj në mënyrë të plotë.

Një veçori e këtij liqeni është emri i tij - Liqeni i Kuq. Emri vjen nga poleni i molikës, një pemë rrallë halore, lulet e së cilës gjatë pranverës krijojnë polen që ndonjëherë bie në ujë dhe i jep një nuancë të kuqe. Kjo ngjyrë natyrore krijon një pamje magjike dhe sipas legjendës popullore, ngjyra e kuqe e ujit kujton gjakun e një bariere të re që humbi jetën pranë këtij syri malor. Sipas legjendës, vajza e re u ngjiti në mal për të ruajtur bagëtisë, dhe ajo humbi jetën, dhe gjaku i saj la një shenjë të përjetshme në ujin e

i mistikom, postala je dio lokalne priče o Crvenom jezeru, dajući mu mističnu auru i privlačeci one koji traže ne samo prirodnu ljepotu, već i dodir sa prošlošću i vjerovanjima starih generacija. Danas, Crveno jezero privlači planinare, ljubitelje prirode i sve one koji žele osjetiti mir i tišinu planinskog pejzaža, uz neponovljiv osjećaj spokoja koji pruža pogled na ovu divnu planinsku oazu.

Šetnja do Crvenog jezera nije samo fizička aktivnost, već i putovanje kroz istoriju i prirodu ovog kraja. Na svakom koraku, posjetioci mogu osjetiti snagu planine i tišinu šuma, dok ih jezero na kraju puta nagrađuje prizorom rijetke ljepote. Crveno jezero, sa svojom legendom i posebnim prirodnim osobinama, ostaje jedna od najljepših destinacija za sve ljubitelje crnogorskih planina i netaknute prirode (Markišić, 2017).

liqenit, i cili ndonjëherë merr nuanca e arit të kuq.

Kjo legendë, e mbushur me trishtim dhe mistikë, është bërë pjesë e historisë lokale të Liqenit të Kuq, duke i dhënë atij një atmosferë misterioze dhe duke tërhequr ata që kërkojnë jo vetëm bukurinë natyrore, por edhe një lidhje me të kaluarën dhe besimet e brezave të kaluar. Sot, Liqeni i Kuq tërheq alpinistët, adhuruesit e natyrës dhe ata që duan të përjetojnë qetësinë dhe paqen e peizazhit malor, me një ndjesi të qetësis shpirtërore që ofron pamja e kësaj oaze malore.

Shetitja deri tek Liqeni i Kuq nuk është vetëm një aktivitet fizik, por një udhëtim përmes historisë dhe natyrës së këtij rajoni. Në çdo hap, vizitorët mund të ndjejnë forcën e malit dhe heshtjen e pyjeve, ndërsa liqeni në fund të rrugës i shpërblen me pamjen e bukurisë së rrallë. Liqeni i Kuq, me legendën dhe veçoritë e tij natyrore, mbetet një nga destinacionet më të bukura për të gjithë ata që duan të zbulojnë malet dhe natyrën e paprekur të Malit të Zi (Markišić, 2017).

7. Crno jezero

Crno jezero, poznato i kao „veliko jezero“, smješteno je na planini Misa, na nadmorskoj visini od oko 1.650 metara. Ovo jezero dobilo je ime po tamnim odsjajima njegove površine, koji potiču od modrozeline boje okolnih pašnjaka i endemičnog bora molike, koji raste u neposrednoj blizini. Zbog tog specifičnog vizuelnog efekta, jezero ima mističnu auru, privlačeći posjetioce svojom jedinstvenom bojom i tišinom koja vlada u ovom planinskom kraju (Markišić, 2017).

Smješteno u srcu planine Misa, Crno jezero je pravi dragulj ovog područja koje, iako očaravajuće, još uvijek nije dovoljno istraženo i poznato široj javnosti. Ovo područje nudi bogatstvo prirodnih ljepota, uključujući netaknutu floru i faunu, što ga čini izuzetno privlačnim za ljubitelje prirode i istraživače. Planinske padine oko jezera prekrivene su bujnim pašnjacima, dok se šume bora molike prostiru u svim pravcima, dajući ovom području poseban karakter.

Jedna od najvećih prirodnih vrijednosti Crnog jezera i njegovih okolnih lokvi jeste prisustvo planinskog mrmoljka, reliktna postglacijalne vrste vodozemca koja je zaštićena u Crnoj Gori. Ovaj mali vodozemac preživio je klimatske promjene tokom hiljada godina i zadržao se u ovom regionu kao simbol izdržljivosti i prilagodljivosti prirode. Planinski mrmoljak naseljava ne samo Crno jezero, već i neke lokve u blizini, što ukazuje na ekološku važnost ovog područja. Očuvanje ovih vodozemaca predstavlja važan zadatak za sve ljubitelje prirode i zaštitnike životne sredine, jer su oni pokazatelj čistoće vode i

7. Liqeni i Zi

Liqeni i Zi, i njohur edhe si „liqeni i madh“, është i vendosur në malin Misa, në një lartësi prej rreth 1.650 metrash. Ky liqen ka marrë emrin nga reflektimet e errëta të sipërfaqes së tij, të cilat vijnë nga ngjyrë të errët të gjelbërt e livadheve përreth dhe nga pema endemike e molikës, e cila rritet shumë afër. Për shkak të këtij efekti vizual të veçantë, liqeni ka një aurë misterioze, duke tërhequr vizitorët me ngjyrën e tij unike dhe qetësinë që mbizotëron në këtë zonë malore (Markišić, 2017).

I vendosur në zemër të malit Misa, Liqeni i Zi është një perlë e vërtetë e këtij rajoni që, megjithëse magjepsës, ende nuk është mjaft i njohur dhe i hulumtuar nga publiku i gjerë. Ky rajon ofron pasuri natyrore, duke përfshirë florën dhe faunën e paprekur, që e bën atë tërheqës për adhuruesit e natyrës dhe eksploruesit. Shpatet malore përreth liqenit janë të mbuluara me livadhe të pasura, ndërsa pyjet e molikës shtrihen në të gjitha drejtimet, duke i dhënë këtij rajoni një karakter të veçantë.

Një nga vlerat më të mëdha natyrore të Liqenit të Zi dhe pellgjeve përreth tij është prania e tritonit malor, një lloj amfibi reliktn pas akullnajës që mbrohet në Mal të Zi. Ky amfib i vogël ka mbijetuar ndryshimet klimaterike gjatë mijëra viteve dhe ka mbetur në këtë rajon si simbol i qëndrueshmërisë dhe përshtatshmërisë së natyrës. Tritoni malor banon jo vetëm në Liqenin e Zi, por edhe në disa laguna të afërta, duke treguar rëndësinë ekologjike të këtij rajoni. Ruajtja e këtyre amfibëve është një detyrë e rëndësishme për të gjithë adhuruesit e natyrës dhe

stabiliteti ekosistemi.

Zbog svoje netaknute prirode, planina Misa i Crno jezero još uvijek su relativno nepoznati među turistima, ali upravo to doprinosi njihovoj autentičnosti i privlačnosti. Ovaj skriveni raj privlači one koji traže mir, daleko od uobičajenih turističkih ruta, pružajući im priliku da se povežu s prirodom na način koji je u današnje vrijeme rijedak. Jezero, okruženo planinskim prostranstvima i starim šumama, nudi savršeno mjesto za bijeg od svakodnevnice i duboku relaksaciju.

Crno jezero, sa svojim tamnim, gotovo mističnim odsjajima, i bogatstvom biološke raznolikosti, ostaje jedno od najfascinantnijih mjesta na planini Misa. Svaka posjeta ovom jezeru otkriva novi sloj njegove ljepote i vrijednosti, što ga čini nezaobilaznom destinacijom za sve one koji žele istražiti skrivena blaga planina.

mbrojtësit e mjedisit, pasi ata janë tregues të pastërtisë së ujit dhe qëndrueshmërisë së ekosistemit.

Për shkak të natyrës së tij të paprekur, mali Misa dhe Liqeni i Zi ende mbeten relativisht të panjohura për turistët, por pikërisht kjo kontribuon në autenticitetin dhe tërheqjen e tyre. Kjo parajsë e fshehur tërheq ata që kërkojnë qetësi, larg rrugëve turistike të zakonshme, duke u ofruar mundësinë të lidhen me natyrën në një mënyrë që është e rrallë në kohët e sotme. Liqeni, i rrethuar nga hapësira malore dhe pyje të vjetra, ofron një vend të përsosur për të shpëtuar nga rutina e përditshme dhe për relaksim të thella.

Liqeni i Zi, me reflektimet e tij të errëta, pothuajse misterioz, dhe pasurinë e biodiversitetit, mbetet një nga vendet më magjepsëse në malin Misa. Çdo vizitë në këtë liqen zbulon një shtresë të re të bukurisë dhe vlerës së tij, duke e bërë atë një destinacion të paharrueshëm për të gjithë ata që dëshirojnë të eksplorojnë thesaret e fshehura të maleve.

8. Malo Potkobilsko jezero

Malo Potkobilsko jezero, smještено na planini Potkobila, nalazi se na nadmorskoj visini od 1.970 metara i predstavlja jedan od najljepših prirodnih dragulja ovog planinskog područja. Jezero je kružnog oblika i vodu dobija oticanjem iz velikog Potkobilskog jezera, kao i iz nekoliko manjih izvora. Iako manjih dimenzija u odnosu na veće susjedno jezero, malo jezero impresionira svojom ljepotom i čistoćom, pružajući posjetiocima istinsku oazu mira i prirodnog sklada.

Osvježavajući planinski vazduh, koji donosi miris netaknute prirode i šuma, stvara poseban ambijent oko jezera, a čitav prizor djeluje kao scena iz bajke. Ljepota jezera ostavlja bez daha sve one koji su se odvažili da pješače do ovog zabačenog, ali čarobnog mjesta. Uspon do jezera je izazovan, ali vrijedan truda jer nagrada stiže u vidu zadivljujućih prizora i nevjerovatnog osjećaja spokoja koji pruža boravak na njegovim obalama.

Za one najhrabrije, malo jezero pruža priliku za osvježavajuće kupanje u njegovim hladnim vodama. Iako je temperatura vode prilično niska, zbog visoke nadmorske visine i hladnih planinskih uslova, mnogi avanturisti smatraju da je kupanje u ovom jezeru poseban izazov i nezaboravno iskustvo. Hladna, kristalno čista voda ima okrepljujući efekat, a osjećaj plivanja na ovoj visini, okružen planinskim pejzažima, jedinstven je doživljaj.

Obale jezera su čiste i pogodne za kampovanje, što privlači ljubitelje prirode i planinare koji traže mjesto gdje mogu postaviti šator, uživati u noćenju

8. Liqeni i vogël i Potkobillës

Liqeni i vogël i Potkobillës, i vendosur në malin Potkobilla, ndodhet në një lartësi prej 1.970 metrash mbi nivelin e detit dhe paraqet një nga perlat më të bukura natyrore të këtij rajoni malor. Liqeni ka formë rrethore dhe furnizohet me ujë nga shkërrja e ujërave nga Liqeni i madh i Potkobillës, si dhe nga disa burime të vogla. Edhe pse më i vogël në krahasim me liqenin e tij më të madh fqinj, liqeni i vogël impresionon me bukurinë dhe pastërtinë e tij, duke ofruar vizitorëve një oazë të vërtetë paqeje dhe harmonije natyrore.

Ajri freskues malor, që sjell erën e natyrës së paprekur dhe pyjeve, krijon një ambient të veçantë përreth liqenit, dhe gjithë pamja duket si një skenë nga një përrallë. Bukuria e liqenit lë pa frymë të gjithë ata që kanë guxim të ecin deri në këtë vend të largët, por magjepës. Ngjitja deri te liqeni është një sfidë, por ia vlen mundimi, pasi shpërblimi vjen në formën e pamjeve të mahnitshme dhe ndjenjës së pabesueshme të qetësisë që ofron qëndrimi në brigjet e tij.

Për ata më të guximshmit, liqeni i vogël ofron mundësinë për të notuar në ujë të ftohtë. Edhe pse temperatura e ujit është mjaft e ulët, për shkak të lartësisë së madhe dhe kushteve të ftohta malore, shumë aventurierë e konsiderojnë notimin në këtë liqen si një sfidë të veçantë dhe një përvojë të paharrueshme. Uji i pastër dhe i ftohtë ka një efekt shëruese, dhe ndjenja e notimit në këtë lartësi, të rrethuar nga peizazhe malore, është një përvojë unike.

Brigjet e liqenit janë të pastra dhe të përshtatshme për kamping gjë që tërheq adhuruesit e natyrës dhe alpinistët

pod vedrim neбом i probuditi se uz zvukove prirode. Zbog svoje izolovanosti, jezero je idealno mjesto za sve koji žele pobjeći od gradske gužve i provesti vrijeme u tišini, daleko od svakodnevnih briga.

Pogled sa jezera pruža prelijepu panoramu na okolne planine, čiji vrhovi ponosno stoje iznad horizonta. Naročito je impresivan prizor tokom jutarnjih sati, kada prvi zraci sunca obasjavaju jezero i okolne vrhove, stvarajući prekrasan kontrast između tamnih šuma, svijetlog neba i bistrih voda jezera. Ovaj krajolik pruža savršenu pozadinu za planinarenje, fotografiju i opuštanje u srcu prirode.

Malo jezero na planini Potkobila pravi je skriveni biser, mjesto koje oduševljava i osvaja svojim prirodnim ljepotama, pružajući posjetiocima jedinstvenu priliku da osjete snagu i čaroliju planina. Svaka posjeta ovom jezeru je nezaboravno iskustvo, koje ostavlja dubok trag u srcima svih onih koji su ga posjetili.

që kërkojnë një vend ku mund të vendosin shatorin, të shijojnë një natë nën qiellin e pastër dhe të zgjohen me tingujt e natyrës. Për shkak të izolimit të tij, liqeni është vendi ideal për ata që duan të shpëtojnë nga turma e qytetit dhe të kalojnë kohë në qetësi, larg shqetësimeve të përditshme.

Pamja nga liqeni ofron një panoramë të bukur të maleve përreth, me majat e tyre që qëndrojnë krenarë mbi horizont. Sidomos është mbresëlënëse pamja gjatë orëve të mëngjesit, kur rrezet e para të diellit ndriçojnë liqenin dhe majat përreth, duke krijuar një kontrast të mrekullueshëm midis pyjeve të errëta, qiellit të ndritshëm dhe ujërave të pastra të liqenit. Ky peizazh ofron një sfond të përsosur për alpinistët, fotografët dhe për ata që duan të relaksohen në zemër të natyrës.

Liqeni i vogël në malin Potkobilla është një perlë e fshehur, një vend që të mahnit dhe pushton me bukuritë e tij natyrore, duke ofruar vizitorëve mundësinë unike për të ndjerë fuqinë dhe magjinë e maleve. Çdo vizitë në këtë liqen është një përvojë e paharrueshme, e cila të një mbresë të thellë në zemrat e të gjithë atyre që e vizitojnë.

9. Veliko Potkobilsko jezero

Potkobila, planina ispunjena zelenilom, prostranim livadama, prirodnim ljepotama i skrivenim draguljima, predstavlja pravu oazu netaknute prirode. Ova planina je dom veličanstvenim jezerima, čija staklasta voda plavih i zelenih nijansi oduzima dah svakome ko se nađe u njihovoj blizini. Boravak na Potkobili, okružen ovim čarobnim prizorima, posjetiocima nudi drugačije, posebno i nezaboravno iskustvo. Uživanje u miru planine, zvučima prirode i ljepoti jezera stvara osjećaj potpune povezanosti s prirodom, a svaki trenutak proveden ovdje ostaje urezan u sjećanje.

Veliko Potkobilsko jezero, smješteno na nadmorskoj visini od 1.980 metara, leži u podnožju vrha Kuj i Kadis, koji dominira ovim dijelom planine. Ovo planinsko jezero, sa svojom bistrinom i tišinom, pruža idealan ambijent za odmor i opuštanje, daleko od gradske buke i svakodnevnih obaveza. Njegova staklasta površina odražava okolne planinske vrhove i bujnu vegetaciju, stvarajući prizor koji djeluje gotovo nestvarno, kao da je izvučen iz neke bajke.

Jezero ima značajnu ulogu u hidrografiji ovog kraja, jer svojim vodama napaja obližnje malo Potkobilsko jezero.

9. Liqeni i madh i Potkobillës

Potkobilla, mal i mbushur me gjelbërim, livadhe të shtruara, bukuri natyrore dhe perla të fshehura, paraqet një oazë të vërtetë të natyrës së paprekur. Ky mal është shtëpia e liqeneve madhështore, uji i kristaltë me nuanca të kaltërta dhe gjelbërta të këtyre liqeneve merr frymën e atij që ndodhet pranë tyre. Qëndrimi në Potkobilla, i rrethuar nga këto pamje magjepsëse, ofron një përvojë tjetër, të veçantë dhe të paharrueshme. Shijimi i qetësisë së malit, tingujve të natyrës dhe bukurisë së liqeneve krijon një ndjenjë të lidhjes së plotë me natyrën, dhe çdo moment i kaluar këtu mbetet i gdhendur në kujtesë.

Liqeni i madh i Potkobillës, i vendosur në një lartësi prej 1.980 metra, ndodhet në këmbët e majës Kuj dhe Kadis, e cila dominon këtë pjesë të malit. Ky liqen malor, me pastërtinë dhe qetësinë e tij, ofron ambientin ideal për pushim dhe relaksim, larg zhurmës së qytetit dhe detyrimeve të përditshme. Sipërfaqja e tij kristaltë reflekton majat e malit përreth dhe vegetacionin e dendur, duke krijuar një pamje që duket pothuajse joreale, sikur është nxjerrë nga një përrallë.

Liqeni ka një rol të rëndësishëm në hidrografinë e këtij rajoni, pasi që furnizon me ujërat e tij Liqenin e vogël të Potkobillës. Uji në liqenin e madh vjen nga disa burime: shkrija e borës nga majat

Voda u veliko jezero dolazi iz više izvora: otapanjem snijega s planinskih vrhova, kišnicom koja pada tokom cijele godine, te podvodnim izvorima koji se hrane prirodnim rezervoarima vode ispod planine. Jezero, svojom hladnom i bistrom vodom, pruža utočište raznim biljnim i životinjskim vrstama, dok njegove obale privlače planinare, kampere i sve ljubitelje prirode.

Posebno je magičan prizor tokom proljeća i ljeta, kada se sniježni pokrivač sa planinskih vrhova otapa i puni jezero svježom vodom. Tada je nivo vode najviši, a zelene obale jezera postaju oaza mira za one koji žele uživati u čarima prirode. Ljeti, kada temperature u nižim predjelima porastu, hladna voda velikog Potkobilskog jezera pruža osvježenje onima koji se odvažavaju da se okupaju u njemu.

Potkobilsko jezero nije samo prirodni biser, već i mjesto bogato legendama i pričama lokalnog stanovništva. Prema starim predanjima, jezero je nekada bilo dom mitskih stvorenja koja su čuvala planinske vrhove, a danas ovi mitovi i dalje žive u pričama planinara i mještana. Ovo mjesto, ispunjeno misterijama i prirodnim čudima, čeka one koji su spremni da otkriju njegove tajne i dožive avanturu u srcu crnogorskih planina.

Posjeta Potkobili i njenim jezerima je iskustvo koje svaki ljubitelj prirode treba doživjeti. Njena prirodna ljepota, svjež planinski vazduh i mir koji se širi ovim prostorima pružaju savršeno okruženje za bijeg od svakodnevnog života i uživanje u čistoj prirodi. Svaki trenutak proveden na obalama velikog jezera obogaćuje dušu i stvara uspomene koje će trajati zauvijek.

e maleve, reshjet e shiut që bien gjatë gjithë vitit dhe burime nënujore që furnizohen nga rezervuarët natyrorë të ujit poshtë malit. Ky liqen, me ujin e tij të ftohtë dhe të pastër, strehon shumë lloje të bimëve dhe shtazëve, ndërsa brigjet e tij tërheqin alpinistët, kampistët dhe të gjithë adhuruesit e natyrës.

Është një pamje veçanërisht magjike gjatë pranverës dhe verës kur mbulesa e borës nga majat e maleve shkrihet dhe mbush liqenin me ujë të freskët. Atëherë niveli i ujit është më i larti, dhe brigjet e gjelbra të liqenit bëhen një oazë qetësie për ata që duan të shijojnë bukuritë e natyrës. Gjatë verës, kur temperaturat në zonat më të ulëta rriten, uji i ftohtë i Liqenit të madh të Potkobillës ofron freskim për ata që guxojnë të notojnë në të.

Liqeni i Potkobillës nuk është vetëm një perlë natyrore, por edhe një vend i pasur me legjenda dhe histori të banorëve lokalë. Sipas legjendave të vjetra, liqeni dikur ka qenë shtëpia e krijesave mitologjike që ruanin majët e malit, dhe këto mite ende jetojnë në historitë e alpinistëve dhe banorëve. Ky vend, i mbushur me mistere dhe mrekulli natyrore, pret ata që janë të gatshëm të zbulojnë sekretet e tij dhe të përjetojnë një aventurë në zemër të maleve të Malit të Zi.

Vizita në Potkobillë dhe liqenet e saj është një eksperiencë që çdo adhurues i natyrës duhet ta përjetojë. Bukuria natyrore e tij, ajri i freskët malor dhe qetësia që përhapet në këto hapësira ofrojnë një mjedis të përsosur për t'u larguar nga jeta e përditshme dhe për të shijuar natyrën e pastër. Çdo moment i kaluar në brigjet e liqenit të madh pasuron shpirtin dhe krijon kujtime që do të zgjasin përjetë.

10. Memino jezero

Memino jezero nalazi se na istočnoj padini najvišeg vrha Memine planine - Bajrak, koji doseže visinu od 2.074 metra nadmorske visine, dok samo jezero leži na nadmorskoj visini od 2.010 metara. Ovaj skriveni biser očarava posjetioce svojom tišinom i netaknutom prirodom, pružajući idealan ambijent za odmor u srcu divljine. Jezero je okruženo bogatom planinskom florom, a njegova kristalno čista voda oduševljava planinare i ljubitelje prirode koji ga posjete.

U neposrednoj blizini Meminog jezera nalazi se Nimon Ukin katun, na kojem su nekada boravili pripadnici plemena Hakanjin. Tokom ljetnjih mjeseci, porodice su ovdje provodile vrijeme sa stadima na ispaši, a danas katun svjedoči o prošlim vremenima i tradicionalnom načinu života. S druge strane jezera nalazi se katun Feratovića, još jedno značajno mjesto za ljude ovog kraja. Ovi katuni i dalje čuvaju tradiciju planinskog života, iako se sada uglavnom koriste kao sezonski smještaji za planinare i ljubitelje prirode.

Blizina jezera poznatoj planinarskoj stazi „Vrhovi Balkana” čini Memino jezero posebno atraktivnim za planinare i avanturiste. Ova staza povezuje neke od najljepših planinskih predjela Balkana, pružajući nezaboravne prizore prirodnih ljepota i izazove za ljubitelje planinarenja. Prolazeći kroz Meminu planinu, staza nudi spektakularne poglede na jezero, obližnje vrhove i zelene doline, čineći ovo mjesto nezaobilaznim za sve koji žele doživjeti autentičnu divljinu planina.

Memino jezero, sa svojom prirodnom ljepotom i istorijskim značajem,

10. Liqeni i Memit

Liqeni i Memit ndodhet në anën lindore të majës më të lartë të malit Memi - Bajrak, i cili arrin një lartësi prej 2.074 metrash mbi nivelin e detit, ndërsa vetë liqeni është në një lartësi prej 2.010 metra. Kjo perlë e fshehur mahnit vizitorët me qetësinë e saj dhe natyrën e paprekur, duke ofruar ambientin ideal për pushim në zemër të egërsirës. Liqeni është i rrethuar nga një florë malore e pasur, dhe uji i tij kristal të pastër emocionon alpinistët dhe adhuruesit e natyrës që e vizitojnë atë.

Në afërsi të Liqenit të Memit ndodhet katuni i Ukin Nimon, ku dikur qëndronin anëtarët e fisit Hakaj. Gjatë muajve të verës, familjet kalonin kohë këtu me bagëtishtë e tyre në kullota, ndërsa sot katuni është një dëshmi e kohërave të shkuara dhe mënyrës tradicionale të jetesës. Nga ana tjetër e liqenit ndodhet katuni i Feratoviçëve, një tjetër vend i rëndësishëm për njerëzit e këtij rajoni. Këto katune ende ruajnë traditën e jetës malore, megjithëse tani përdoren kryesisht si strehime sezonalë për alpinistët dhe adhuruesit e natyrës.

Afërsia e liqenit me shtegun e njohur të ecjes të alpinistëve „Majat e Ballkanit“, e bën Liqenin e Memit tërheqës për alpinistët dhe aventurierët. Ky shteg lidh disa nga zonat më të bukura malore të Ballkanit, duke ofruar pamje të paharrueshme të bukurive natyrore dhe sfida për ata që duan të ngjiten nëpër male. Kalimi përmes malit të Memit, ky shteg ofron pamje spektakolare të liqenit, majave përreth dhe luginave të gjelbra, duke e bërë këtë vend të pashmangshëm për ata që duan të përjetojnë natyrën autentike të maleve.

postaje sve popularnija destinacija za turiste i planinare koji traže mir, avanturu i povezanost s prirodom.

Njegova osamljenost i netaknuta okolina nude posjetiocima priliku da se opuste i uživaju u prizorima koji oduzimaju dah. U blizini jezera, može se osjetiti duh prošlosti, dok priroda nudi spokoj i inspiraciju.

Liçeni i Memit, me bukurinë e tij natyrore dhe rëndësinë historike, po bëhet gjithnjë e më shumë një destinacion më i kërkuar për turistët dhe alpinistët që kërkojnë qetësi, aventurë dhe lidhje me natyrën. Izolimi i tij dhe rrethinat e paprekura ofrojnë mundësinë për vizitorët të relaksohen dhe të shijojnë pamjet që i lënë pa frymë. Në afërsi të liqenit mund të ndjehet fryma e të kaluarës, ndërsa natyra ofron paqe dhe frymëzim.

11. Treskavačko malo jezero

Treskavačko malo jezero smješteno je na planini Treskavac, na nadmorskoj visini od 1.810 metara. Nalazi se na stazi koja vodi ka vrhu Horolac, koji se uzdiže na impresivnih 2.199 metara nad morem. Ovo jezero, iako maleno, predstavlja pravi dragulj ovog planinskog područja, okruženo gustim četinarskim šumama koje pružaju stanište raznim vrstama ptica i sisara. U ovim šumama mogu se pronaći manji glodari, ali i veći sisari, koji često koriste jezero kao prirodno pojište. Mir i tišina šume, u kombinaciji sa svježim planinskim vazduhom, čine boravak kraj ovog jezera posebnim doživljajem.

Iako je Treskavačko jezero privremeno i lokvasto, njegova prisutnost u pejzažu doprinosi impresivnoj ljepoti planine Treskavac. U periodima kada padavine i snijeg obiluju, jezero se puni vodom, pružajući važno utočište za lokalnu faunu. Zbog svoje privremenosti, jezero mijenja izgled u zavisnosti od sezone, a njegova voda, koja dolazi od kišnica i otapanja snijega, privremeno održava ovaj prirodni bazen u životu. Iako je manje veličine, njegova važnost za okolnu floru i faunu je neprocjenjiva.

Jezero je dostupno šumskim putem koji prolazi preko Malog Sela i Kofiljače, te vodi dalje do planine Treskavac. Ova ruta prolazi kroz bogate šumske prostore i proplanke ispunjene borovnjacima. Posebna čar puta do jezera je prisustvo plavskih borovnica koje krase okolicu. Borovnjaci, čiji plodovi dozrijevaju tokom ljeta, čine svaki korak kroz ovu divljinu posebnim užitkom, jer posjetioci mogu uživati u branju svježih i ukusnih borovnica. Ovo plavo bogatstvo prirode dodaje poseban

11. Liqeni i vogël i Treskavacit

Liqeni i vogël i Treskavacit ndodhet në malin Treskavac, në një lartësi prej 1.810 metra. Ndodhet në shtegun që çon drejt majës Horolac, e cila ngrihet në një lartësi mbresëlënëse prej 2.199 metra mbi nivelin e detit. Ky liqen, edhe pse i vogël, është një perlë e vërtetë i këtij rajoni malor, i rrethuar nga pyje të dendura me pisha që ofrojnë strehim për shumë lloje shpendësh dhe gjitarësh. Në këto pyje mund të gjenden shpezë të vogla, por edhe gjitarë më të mëdhenj, të cilët shpesh përdorin liqenin si burim natyror uji. Qetësia dhe heshtja e pyllit, së bashku me ajrin e freskët malor, e bëjnë qëndrimin pranë këtij liqeni të jetë një përvojë e veçantë.

Edhe pse Liqeni i Treskavacit është i përkohshëm dhe me baltë, prania e tij në peizazhin e malit Treskavac kontribuon në bukurinë mbresëlënëse të tij. Gjatë periudhave kur ka reshje dhe dëborë të shumta, liqeni mbushet me ujë, duke ofruar një strehë të rëndësishme për faunën lokale. Për shkak të natyrës së tij të përkohshme, liqeni ndryshon pamje sipas stinëve, dhe uji i tij, që vjen nga reshjet e shiut dhe shkrirja e dëborës, e mban këtë pishinë natyrore në jetë për një kohë të caktuar. Megjithatë është më i vogël, rëndësia e tij për florën dhe faunën përreth është e paçmueshme.

Liqeni është i arritshëm përmes një rruge pyjore që kalon përmes Fshatit të Vogël dhe Kofiljaçës dhe çon më tej drejt malit Treskavac. Kjo rrugë kalon përmes pyjeve të pasura dhe livadheve të mbushura me boronica. Një veçori e veçantë e udhëtimit drejt liqenit është praninë e boronicave të Plavës që mbulojnë

šarm cijelom predjelu i predstavlja dodatnu nagradu za one koji se odluče na ovu avanturu.

Lokalitet je bogat vodom, što je u prošlosti omogućilo razvoj katuna u neposrednoj blizini jezera. Katuni su služili ljudima kao sezonska prebivališta, gdje su izvodili stoku na ispašu tokom toplijih mjeseci. Iako su danas katuni napušteni, tragovi tog tradicionalnog načina života i dalje su prisutni u pejzažu, dodajući poseban kulturni značaj ovoj planinskoj oblasti. Okolina jezera obiluje prostranim pašnjacima, četinarskim šumama i netaknutom prirodom, što je čini idealnom za one koji traže mir i tišinu daleko od urbanih sredina.

Treskavačko malo jezero, sa svojom skromnom veličinom i privremenom prirodom, ostavlja poseban utisak na svakog posjetioca. Ovo mjesto je pravi biser planina, skriveno od glavnih turističkih ruta, ali upravo to ga čini dragocjenim. Ovdje se priroda pokazuje u svom najčistijem obliku, a planinari i ljubitelji prirode mogu uživati u jedinstvenom iskustvu boravka na jednoj od najljepših lokacija planine Treskavac.

rrethinën. Boronicat, të cilat piqen gjatë verës, e bëjnë çdo hap në këtë shkretëtirë një kënaqësi të veçantë, pasi vizitorët mund të shijojnë të mbledhjen e boronicave të freskëta dhe të shijshme. Kjo pasuri e natyrës ngjyrë të kaltërt shton një tërheqje të veçantë për këtë zonë dhe është një shpërblim shtesë për ata që zgjedhin këtë aventurë.

Lokaliteti është i pasur me ujë, gjë që në të kaluarën mundësoi zhvillimin e katuneve në afërsi të liqenit. Katundet shërbenin si strehime sezonalë për njerëzit, ku ata nxirrnin bagëtitë për kullota gjatë muajve të ngrohtë. Edhe pse sot katundet janë të braktisura, gjurmët e kësaj mënyre tradicionale jetese ende mund të gjenden në peizazh, duke i dhënë kësaj zone malore një kuptim kulturor të veçantë. Përreth liqenit, natyra është e pasur me livadhe të gjëra, pyje me pisha dhe mjedis të paprekur, duke e bërë këtë vend ideal për ata që kërkojnë qetësi dhe heshtje, larg zonave urbane.

Liqeni i vogël i Treskavacit, me përmasat e tij modeste dhe natyrën e tij të përkohshme, lë një përshtypje të veçantë tek çdo vizitor. Ky vend është një thesar i vërtetë i maleve, i fshehur nga rrugët turistike kryesore, por pikërisht kjo e bën atë kaq të çmuar. Këtu, natyra shfaqet në formën më të pastër, dhe alpinistët dhe adhuruesit e natyrës mund të shijojnë një përvojë unike qëndrimi në një nga lokacionet më të bukura të malit Treskavac.

12. Treskavačko veliko jezero

Stotinak metara od Treskavačkog malog jezera, na nadmorskoj visini od 1.800 metara, smješteno je Treskavačko veliko jezero. Ovo jezero, veće i dublje od svog manjeg susjeda, okruženo je divljim i netaknutim prirodnim ljepotama koje ostavljaju posjetioce bez daha. Kristalno čista voda jezera odražava ljepotu okolnih vrhova, dok vazduh ispunjen mirisom planinskog cvijeća i borova stvara poseban osjećaj.

U neposrednoj blizini jezera nalazi se poznato izvorište Ruža, nazvano po divljim ružama koje rastu oko samog izvora. Te ruže, zajedno s raznovrsnim planinskim cvijećem, čine okruženje jezera prepoznatljivim i posebnim. Posjetioci koji dođu u ovaj kraj često ostanu zadivljeni prirodnom ljepotom i mirisom koji prožima cijeli prostor. Planinska prostranstva puna divljeg cvijeća, mirisnih biljaka i netaknute prirode čine ovaj dio Treskavca rajem za ljubitelje flore i faune.

Treskavačko veliko jezero pripada ogranku planine Horolac, koja svojim visokim vrhovima nadvija nad jezerom i pruža spektakularan pogled na ovaj kraj. Ovaj dio planinskog područja bogat je vodom, što ga je kroz istoriju činilo važnim resursom za stanovnike planinskih naselja. Iako se danas katuni rijetko koriste, tragovi tradicionalnog planinskog života i dalje su prisutni, što dodatno obogaćuje kulturnu i prirodnu vrijednost ovog prostora.

Planinari i avanturisti koji krenu prema Treskavačkom velikom jezeru uživaju ne samo u nevjerovatnom prizoru samog jezera, već i u miru koji vlada u ovoj divljini. Ovaj krajolik, udaljen od

12. Liqeni i madh i Treskavacit

Njëqind metra larg liqenit të vogël të Treskavacit, në lartësinë 1800 metra mbi nivelin e detit, ndodhet Liqeni i madh i Treskavacit. Ky liqen, më i madh dhe më i thellë se sa fqinji i tij i vogël, është i rrethuar nga bukuri të egra dhe të paprekura natyrore që lënë vizitorët pa fjalë. Uji kristal i liqenit reflekton bukurinë e majave përreth, ndërsa ajri i mbushur me aromën e luleve malore dhe pishave krijon një ndjenjë të veçantë.

Në afërsi të liqenit ndodhet burimi i njohur i Ruzhës, i quajtur pas trëndafilave të egër që rriten përreth burimit. Këto trëndafila, së bashku me lule të ndryshme malore, e bëjnë ambientin përreth liqenit të njohur dhe të veçantë. Vizitorët që vijnë në këtë krahinë shpesh mbeten të mahnitur nga bukuria natyrore dhe aroma që mbush gjithë hapësirën. Hapësirat malore të mbushura me lule të egra, bimë aromatike dhe natyrë të paprekur e bëjnë këtë pjesë të Treskavacit një paradajsi për adhuruesit e florës dhe faunës.

Liqeni i madh i Treskavacit i përket degës së malit Horolac, i cili me majat e tij të larta mbulon liqenin dhe ofron një pamje spektakolare të këtij zone. Ky rajon malor është i pasur me ujë, gjë që e ka bërë atë një burim të rëndësishëm për banorët e fshatrave malore gjatë historisë. Edhe pse sot katundet përdoren rrallë, gjurmët e jetesës tradicionale malore ende janë të pranishme, duke e pasuruar më tej vlerën kulturore dhe natyrore të kësaj zone.

Alpinistët dhe aventurierët që do të nisen drejt Liqenit të madh të Treskavacit do të gëzojnë jo vetëm pamjen mahnitëse të vetë liqenit, por edhe qetësinë që mbizotëron në këtë natyrë të egër. Ky

urbane gužve, nudi savršen bijeg za one koji žele uživati u tišini i ljepoti planina. Put do jezera vodi kroz planinske proplanke i šumske staze, a sam dolazak nagrađuje posjetioce nevjerovatnim pogledom na ovo prirodno čudo.

Treskavačko veliko jezero, sa svojim bistrim vodama i netaknutim prirodnim okruženjem, jedno je od skrivenih blaga planina. Njegova blizina izvoru Ruža i prisustvo divljeg cvijeća daju ovom jezeru poseban šarm i privlače sve one koji traže autentičan doživljaj prirode. Bez sumnje, boravak u ovom dijelu Treskavca predstavlja nezaboravno iskustvo za svakog posjetioca, bilo da je riječ o planinaru, ljubitelju prirode ili jednostavno nekome ko želi pobjeći od svakodnevnog stresa i pronaći mir u srcu planina Crne Gore.

peizazh, larg zhurmës urbane, ofron një shpëtim të përsosur për ata që dëshirojnë të shijojnë qetësinë dhe bukurinë e maleve. Rruga që çon në liqen kalon përmes livadheve malore dhe shtigjeve pyjore, dhe arritja në destinacion shpërblehet me një pamje të jashtëzakonshme të kësaj mrekullie natyrore.

Liqeni i madh i Treskavacit, me ujërat e tij të pastra dhe ambientin natyror të paprekur, është një nga thesaret e fshehura të maleve. Afërsia me burimin e Ruzhës dhe prania e luleve të egra i jep këtij liqeni një magjepsje të veçantë dhe tërheq ata që kërkojnë një përvojë autentike natyrore. Pa dyshim, qëndrimi në këtë pjesë të Treskavacit paraqet një përvojë të paharrueshme për çdo vizitor, qofshin ata alpinistë, adhuruesit të natyrës ose thjesht individë që duan të largohen nga stresi i përditshëm dhe të gjejnë paqe në zemër të maleve të Malit të Zi.

13. Kofiljačko jezero

Do Kofiljačkog jezera, smještenog na planinskim stranama Kofiljače, može se stići stazom koja počinje od lokaliteta Paljevi. Do Paljeva se stiže za otprilike pola sata vožnje od Plava, dobrim makadamskim putem, koji prolazi kroz netaknutu prirodu i pruža uvod u planinsku avanturu. Prvi dio staze vodi kroz gustu smrčovu šumu, ispunjenu svježinom i mirisom crnogorice, te se penje do proplanka poznatog kao Hotska kodra. S ovog mjesta pruža se zadivljujući pogled na sela Hoti i Zabelj, koja se prostiru u dolini, dok planinski vrhovi dominiraju horizontom.

Uspón koji slijedi vodi ivicom šume, prelazeći preko manjih proplanaka i kroz šumarke, pored zanimljivih lokaliteta poput Soljila i Konjskog obora. Ovi nazivi podsjećaju na bogatu pastirsku tradiciju ovog kraja, a na svakom koraku osjeća se povezanost s prirodom i istorijom planinskog života. Nakon uspona dolazi se do malog, ali slikovitog jezera, poznatog kao „jezerce“. Ovaj predio nosi naziv upravo po ovom jezeretu, a u narodu je poznato i kao „hotsko jezero“, jer se nalazi na padinama Hotskih strana, koje

13. Liqeni i Kofilaçës

Deri tek liqeni i Kofilaçës, i vendosur në anët malore të Kofilaçës, mund të arrihet nga një shteg që fillon nga lokaliteti Palevi. Deri te Palevi mund të arrihet për rreth një gjysmë ore udhëtimi nga Plava, përmes një rrugë të mirë makadamike që kalon përmes natyrës të paprekur dhe ofron një hyrje në aventurën malore. Pjesa e parë e shtegut kalon përmes një pylli të dendur me bredha, të mbushur me freski dhe aromë halore, dhe ngjitet deri në një livadh të njohur si kodra e Hotit. Nga ky vend, ofrohet një pamje mahnitëse e fshatrave Hoti dhe Zabel që shtrihen në luginë, ndërsa majat e malore dominojnë në horizont.

Ngritja që vijon të çon përgjatë skajit të pyllit, duke kaluar mbi livadhe të vogla dhe përmes grykave të vogla, pranë vendeve interesante si Solilla dhe Konjski obor. Këto emra i përkasin traditës të pasur baritore të kësaj zone, dhe në çdo hap ndihet lidhja me natyrën dhe historinë e jetës malore. Pas ngjitjes, arrin te një liqen të vogël por shumë piktoresk, i njohur si „jezerce“. Ky rajon e merr emrin e tij pikërisht nga ky liqen i vogël, dhe është i njohur edhe si „liqeni i Hotit“, pasi ndodhet në anët e malit të Hotit, që i përkasin një zone më të gjerë me emrin Hoti.

pripadaju širem području pod imenom Hoti.

Kofiljačko jezero je maleno - dugo je 20 metara, a široko 13 metara - ali njegova ljepota leži u okruženju i netaknutoj prirodi koja ga okružuje. Jezero se smjestilo među planinskim padinama, a njegova kristalno čista voda privlači ljubitelje prirode, planinare i one koji traže mir i tišinu. Ovo skrovito jezero, okruženo bujnom vegetacijom, pravi je dragulj koji ostavlja posjetioce bez daha. Posebno je impresivan pogled koji se pruža s ovog mjesta na mnoge vrhove Nacionalnog parka „Prokletije“, među kojima se ističe planina Horolac.

Do Kofiljačkog jezera može se stići makadamskim putem koji vodi u njegovu blizinu, a zatim planinarskim stazama kroz šumu i proplanke do samog jezera. Ova lokacija je prava raskrsnica planinskih, pješačkih i edukativnih staza, što je čini idealnim odredištem za planinare, ljubitelje prirode i one koji žele uživati u jedinstvenom spoju prirodne ljepote i edukativnih sadržaja. Na ovom prostoru može se istraživati netaknuta priroda, uživati u pogledu na veličanstvene planinske vrhove i osjetiti duh prošlih vremena kroz priče o tradicionalnom planinskom životu i običajima.

Kofiljačko jezero, iako maleno, predstavlja izuzetno značajan prirodni fenomen ovog kraja. Njegova izolovanost i tišina privlače sve one koji žele pobjeći od svakodnevnog stresa i uživati u čarima planina. Ova oaza prirode pruža savršeno mjesto za odmor, meditaciju ili planinarenje, dok istovremeno nudi bogatstvo ekoloških i kulturnih iskustava koja će vas vratiti u neka mirnija i jednostavnija vremena.

Liqeni i Kofilaçës është i vogël - ka gjatësi 20 metra dhe gjerësi 13 metra - por bukuria e tij qëndron në ambientin dhe natyrën e paprekur që e rrethon. Liqeni është i vendosur mes maleve, dhe uji i tij kristal tërheq adhuresit e natyrës, alpinistët dhe ata që kërkojnë qetësi dhe heshtje. Ky liqen i fshehur, i rrethuar nga vegjetacioni i pasur, është një perlë që lë vizitorët pa frymë. Pamja nga ky vend është veçanërisht mbresëlënëse për shumë maja të Parkut Kombëtar „Bjeshkët e Nemuna“, ndër të cilat theksohet mali Horolac.

Deri te Liqeni i Kofilaçës mund të arrihet përmes një rrugë makadamike që çon afër tij, dhe pastaj përmes shtigjeve malore dhe livadheve deri te liqeni vetë. Ky vend është një pikë lidhëse e shtigjeve malore, këmbësore dhe edukative, çka e bën atë destinacion ideal për alpinistët, adhuresit e natyrës dhe ata që duan të shijojnë një kombinim unik të bukurisë natyrore dhe mundësive edukative. Në këtë hapësirë mund të hulumtohet natyra e paprekur, të shijohet pamja e majave mahnitëse malore dhe të ndjehet fryma e kohërave të kaluara përmes tregimeve të jetës tradicionale malore dhe zakoneve.

Liqeni i Kofilaçës, edhe pse i vogël, është një fenomen natyror jashtëzakonisht i rëndësishëm për këtë krahinë. Izolimi dhe qetësia e tij tërheqin ata që duan të largohen nga stresi i përditshëm dhe të shijojnë bukuritë e maleve. Kjo oaz natyrore ofron një vend të përsosur për pushim, meditimin ose alpinizëm, duke ofruar gjithashtu një pasuri përvojash ekologjike dhe kulturore që do t'ju kthejnë në kohët më të qeta dhe më të thjeshta.

14. Suho jezero

Suho jezero, smještено ispod Hridskog Krša, u predjelu Bivoljka, nalazi se na nadmorskoj visini od 1.890 metara. Bivoljak, prema mnogima, važi za jedan od najljepših djelova Babinog polja i planine Hrid, poznat po prirodnim pejzažima, netaknutoj šumi i bogatstvu planinske flore i faune. Ovo skrovito jezero, okruženo gustom četinarskom šumom, oduševljava posjetioce svojom tišinom i prirodnom ljepotom.

Jezero je ovalnog oblika, a tokom najvišeg vodostaja njegova dužina doseže oko 55 metara, dok mu je širina oko 35 metara. Voda u jezeru je hladna i kristalno čista, a zbog nadmorske visine i svježeg planinskog vazduha, predstavlja izazov za najhrabrije koji se odluče na osvježavajuće kupanje. Hladna voda Suhog jezera, prožeta čistim planinskim vazduhom, pruža jedinstven osjećaj povezanosti s prirodom, stvarajući nezaboravno iskustvo za svakog avanturistu.

14. Liqeni i Thatë

Liqeni i Thatë, i vendosur poshtë Shkëmbit të Hridit, në zonën e Bivolkut, ndodhet në një lartësi mbidetare prej 1.890 metra. Bivolak, sipas shumë të tjerëve, konsiderohet si një nga pjesët më të bukura të fushës Babinë dhe malit Hrid, i njohur për peizazhet natyrore, pyjet e paprekura dhe pasurinë e florës dhe faunës malore. Ky liqen i fshehur, i rrethuar nga pyje të dendura me bredha, habiten vizitorët me heshtjen dhe bukurinë e tij natyrore.

Liqeni ka formë ovale, dhe gjatë nivelit më të lartë të ujit, gjatësia e tij arrin rreth 55 metra, ndërsa gjerësia është rreth 35 metra. Uji i liqenit është i ftohtë dhe kristal, dhe për shkak të lartësisë dhe ajrit të freskët malor, është një sfidë për më të guximshmit që vendosin të bëjnë një not të freskët. Uji i ftohtë i Liqenit të Thatë, i përzier me ajrin e pastër malor, ofron një ndjenjë të veçantë lidhjeje me natyrën, duke krijuar një përvojë të paharrueshme për çdo aventurier.

Mjedisi përreth Liqenit të Thatë krijon një atmosferë të veçantë. Ajri i freskët malor, aroma e pishave dhe heshtja

Okruženje Suhog jezera stvara poseban ambijent. Svjež planinski vazduh, miris borova i tišina koju prekida samo šum vjetra i cvrkut ptica, stvaraju atmosferu koja pruža potpuni mir i relaksaciju. Ovo jezero, sa svojim netaknutim prirodnim okruženjem, privlači ljubitelje prirode, planinare i sve one koji traže bijeg od užurbanog svakodnevnog života. Svaka posjeta Suhom jezeru nudi priliku da se uroni u prirodu i osjeti prava divljina planina.

Tokom 2023. godine, Turistička organizacija Plav odabrala je Suho jezero kao ključnu destinaciju za svoju „Stazu iznenađenja“. Ova inicijativa je prvi put prezentovala ovaj skriveni dragulj široj javnosti, omogućivši mnogima da otkriju ljepote Suhog jezera i njegovog okruženja. „Staza iznenađenja“ turistima pruža jedinstveno iskustvo istraživanja netaknute prirode ovog kraja, s posebnim naglaskom na prirodne ljepote jezera, planinskog pejzaža i bogate ekološke raznolikosti. Projekat je doprinio povećanju svijesti o važnosti očuvanja prirode i promociji održivog turizma u ovom regionu.

Dolazak do Suhog jezera predstavlja izazov, ali i nagradu. Put vodi kroz guste šume i proplanke, pružajući nevjerovatne prizore prirode na svakom koraku. Kada stignete do jezera, dočekaće vas neponovljiv prizor planinskog dragulja okruženog divljinom, gdje možete uživati u potpunom miru i ljepoti koju pruža ovaj čarobni kutak Crne Gore. Za planinare i avanturiste, Suho jezero postaje nezaobilazna destinacija koja pruža nezaboravno iskustvo boravka u planinama.

që ndërpritet vetëm nga zhurma e erës dhe cicërimat e zogjve, krijojnë një atmosferë që ofron qetësi të plotë dhe relaksim. Ky liqen, me mjedisin e tij të paprekur natyror, tërheq adhuruesit e natyrës, alpinistët dhe të gjithë ata që kërkojnë një arratisje nga jeta e përditshme e ngarkuar. Çdo vizitë në Liqenin e Thatë ofron mundësinë për të hyrë në natyrë dhe për të ndjerë të vërtetën e egër të maleve.

Gjatë vitit 2023, Organizata Turistike Plavë e zgjodhi liqenin e Thatë si një destinacion kryesor për „Shtegun e befasisë“ të saj. Kjo iniciativë për herë të parë prezantoi këtë perlë të fshehur për publikun e gjerë, duke mundësuar shumë njerëzve të zbulojnë bukuritë e liqenit të Thatë dhe mjedisit të tij. "Shtegu i befasisë" u ofron turistëve një përvojë unike të eksplorimit të natyrës së paprekur të kësaj zone, me theks të veçantë në bukuritë natyrore të liqenit, peizazhit malor dhe larmishmërisë së pasur ekologjike. Ky projekt kontribuoi në rritjen e ndërgjegjësimit për rëndësinë e ruajtjes së natyrës dhe promovimin e turizmit të qëndrueshëm në këtë rajon.

Arritja në liqenin e Thatë paraqet një sfidë, por edhe një shpërblim. Rruga kalon përmes pyjeve të dendura dhe livadheve, duke ofruar pamje të pabesueshme të natyrës në çdo hap. Kur të arrini në liqen, do t'ju shfaqet një pamje e pa krahasueshme e kësaj perle malore, e rrethuar nga shkretëtira, ku mund të shijoni qetësinë e plotë dhe bukurinë që ofron ky kënd magjik i Malit të Zi. Për alpinistët dhe aventurierët, Liqeni i Thatë bëhet një destinacion i pandashëm që ofron një përvojë të paharrueshme të qëndrimit në male.

15. Bivoljsko jezero

Bivoljsko jezero smješteno je na nadmorskoj visini od 1.900 metara, u predjelu Bivoljka, u podnožju Velikog Hridskog Krša. Ovo skriveno jezero, okruženo stoljetnim stablima četinarske šume, pravi je biser netaknute prirode. Čitav ovaj kraj, zajedno sa jezerom i Bivoljkom, pripada hridskoj grupi planina, koja se prostire između planine Bogićevice na istoku i jugoistoku, Babino-poljske rijeke na sjeveroistoku i sjeveru, te Malog Hrida na jugu i jugozapadu. Ova planinska regija prepoznatljiva je po svojim oštrim grebenima, gustim šumama i netaknutim predjelima, što je čini pravom oazom za ljubitelje prirode i divljine.

Bivoljsko jezero jedno je od onih rijetkih mjesta do kojih ne vodi nijedna označena planinarska staza. Njegova izolovanost i nepristupačnost daju mu poseban šarm, jer se posjetilac, dolazeći do ovog jezera, osjeća kao da je daleko od svakodnevnog svijeta, uronjen u samo srce prirode. Ovo jezero, okruženo gustom šumom i netaknutom divljinom, pruža istinski osjećaj spokoja i mira. Njegova nepristupačnost čini ga rijetko posjećenim, što ga dodatno naglašava kao mjesto za bijeg od civilizacije i uživanje u tišini koju prekida samo šum vjetra i cvrkut ptica.

Sam Bivoljak, kao dio Hridske planinske grupe, poznat je po bogatoj flori i fauni. Okolina jezera ispunjena je raznolikim biljnim i životinjskim vrstama, dok guste četinarske šume pružaju utočište mnogim šumskim stanovnicima. Ovaj prostor odiše divljinom i netaknutošću, a sama priroda ovdje je sačuvala svoj

15. Liqeni i Bivolkut

Liqeni i Bivolkut ndodhet në një lartësi mbidetare prej 1.900 metrash, në rajonin e Bivolkut, në këmbët e Shkëmbit të Madh të Hridit. Ky liqen i fshehur, i rrethuar nga pemë shekullore të pyjeve halore, është një perlë e natyrës së paprekur. I gjithë ky rajon, së bashku me liqenin dhe Bivolkun, i përket grupit malor të Hridit, i cili shtrihet mes malit Bogiqevic në lindje dhe juglindje, lumit të Babinopolës në verilindje dhe veri, dhe malit të Vogël Hrid në jug dhe jugperëndim. Kjo rajon malor njihet për majat e tij të mprehta, pyjet e dendura dhe territorët e paprekur, duke e bërë atë një oazë të vërtetë për adhuruesit e natyrës dhe kafshëve të egra.

Liqeni i Bivolkut është një nga ato vende të rralla në të cilat nuk ka asnjë rrugë të shënuar për alpinistë. Izolimi dhe paarritshmëria e tij i japin një bukuri të veçantë, sepse vizitori, duke arritur në këtë liqen, ndjehet sikur është larg nga bota e përditshme, i zhytur në vetë zemrën e natyrës. Ky liqen, i rrethuar nga pyje të dendura dhe egërsirë të paprekur, ofron një ndjenjë të vërtetë paqeje dhe qetësie. Papërshtueshmëria e tij e bën atë një vend të rrallë për t'u vizituar, duke e theksuar më tej si një destinacion për t'u larguar nga qytetërimi dhe për t'u shijuar në heshtje që ndërpritet vetëm nga zhurma e erës dhe cicërimat e zogjve.

Vetë Bivolku, si pjesë e grupit malor të Hridit, njihet për florën dhe faunën e pasur. Rreth liqenit mbizotërojnë lloje të ndryshme bimësh dhe kafshësh, ndërkohë që pyjet e dendura me halore ofrojnë strehë për shumë banorë të pyjeve. Kjo hapësirë ka një atmosferë të egër

izvorni oblik, gotovo netaknut ljudskom rukom.

Za one koji se odluče da krenu u potragu za Bivoljskim jezerom, put vodi kroz netaknute šumske staze, preko proplanaka i uz brdske padine, a nagrada koja ih čeka na kraju puta je prizor jezera koje izgleda kao da je sakriveno od svijeta. Planinari i avanturisti koji žele doživjeti pravu divljinu planina često biraju upravo ovakva mjesta, gdje mogu osjetiti čistu prirodu, daleko od urbanih sredina i turističkih ruta.

Bivoljsko jezero, sa svojom mirnom površinom i okruženjem netaknutih šuma, pruža priliku za potpuno opuštanje i povezivanje s prirodom. Posjeta ovom skrovitom jezeru nudi jedinstveno iskustvo za sve one koji traže autentične doživljaje u prirodi, daleko od gužve i modernog svijeta. Ovdje, u središtu Bivoljka, priroda se prikazuje u svom najčistijem i najljepšem obliku, pružajući nezaboravne trenutke za svakog posjetioca koji se odluči na ovu avanturu.

dhe të paprekur, dhe natyra e saj ka ruajtur formën e saj origjinale, pothuajse të paprekur nga dora e njeriut.

Për ata që vendosin të nisën në kërkim për Liqenin e Bivolkut, rruga kalon përmes shtigjeve të paprekura të pyjeve, përmes livadheve dhe ngjitur me zbrazëtira malore, ndërkohë që shpërblimi që i pret në fund të rrugës është pamja e liqenit që duket sikur është fshehur nga bota. Alpinistët dhe aventurierët që dëshirojnë të përjetojnë egërsinë e vërtetë të maleve shpesh zgjedhin vende të tilla, ku mund të ndiejnë natyrën e pastër, larg nga qytetet dhe rrugët turistike.

Liqeni i Bivolkut, me sipërfaqen e tij të qetë dhe mjedisin e pyjeve të paprekura, ofron mundësinë për një relaksim të plotë dhe lidhje me natyrën. Vizita në këtë liqen të fshehur ofron një përvojë unike për ata që kërkojnë përvoja autentike në natyrë, larg nga turmat dhe bota moderne. Këtu, në zemrën e Bivolkut, natyra shfaqet në formën e saj më të pastër dhe më të bukur, duke ofruar momente të paharrueshme për çdo vizitor që vendos të niset në këtë aventurë.

16. Sejmensko jezero

Na području Sejmenskih luka, ispod Hridskog Krša, povremeno nastaje malo jezero na visini od približno 2.000 metara. Ovo jezerce, koje se formira na travnatom terenu, više nalikuje povremenom močvarnom području nego klasičnom jezeru. Njegovo nastajanje zavisi isključivo od kišnih padavina i sezonskih promjena, pri čemu se voda sakuplja tokom vlažnih perioda, dok se u sušnim mjesecima povlači, ostavljajući tek tragove nekadašnje vodene površine.

Sejmensko jezero, iako povremeno i male površine, predstavlja važno prirodno stanište za raznovrsne biljne i životinjske vrste. Ovaj močvarni prostor, kada je u svom punom obimu, nudi utočište brojnim organizmima, uključujući insekte, ptice i druge divlje životinje koje dolaze ovdje da pronadu vodu i hranu. Njegova biološka raznolikost doprinosi očuvanju ekosistema ovog planinskog područja, iako se na prvi pogled čini neznatnim. Bogatstvo života koje ovo povremeno jezerce podržava svjedoči o važnosti ovakvih prirodnih staništa, bez obzira na njihovu veličinu.

Posebnu čar ovom lokalitetu daje činjenica da su Sejmenske luke, gdje se jezerce formira, obavijene legendama i narodnim pričama. Mnoge misteriozne pojave i predanja vežu se za ovaj predio, čineći ga još interesantnijim za posjetioce. Lokalno stanovništvo priča o neobičnim događajima koji se povezuju sa Sejmenskim lukama, a samo jezerce, koje povremeno poprima crvenkastu nijansu, često se doživljava kao mističan i zagonetan fenomen. Ova crvena boja, koja

16. Liqeni i Sejmenit

Në zonën e lëndinës së Sejmenit, poshtë Ghkëmbit të Hridit, herë pas here formohet një liqen i vogël në një lartësi prej rreth 2.000 metra. Ky liqen, i cili formohet në terrenin barishtor, më shumë i ngjan një zone të përkohshme moçalore sesa një liqeni klasik. Krijimi i tij varet ekskluzivisht nga reshjet e shiut dhe ndryshimet sezonale, duke mbledhur ujë gjatë periudhave të lagështa, ndërsa në muajt e thatë tërhiqet, duke lënë pas vetëm gjurmë të sipërfaqes së mëparshme ujore.

Liqeni i Sejmenit, edhe pse ndonjëherë i vogël në sipërfaqe, përfaqëson një habitat të rëndësishëm natyror për lloje të ndryshme bimore dhe shtazore. Kjo hapësirë moçalore, kur është në përmasat e tij të plota, ofron strehim për shumë organizma, përfshirë insekte, zogj dhe kafshë të tjera të egra që vijnë këtu për të gjetur ujë dhe ushqim. Pasuria e biodiversitetit që mbështet ky liqen i përkohshëm kontribuon në ruajtjen e ekosistemit të këtij rajoni malor, edhe pse duket e vogël në pamje të parë. Pasuria e jetës që mbështet ky liqen i përkohshëm dëshmon për rëndësinë e këtij habitat natyror, pavarësisht nga madhësia e tij.

Një hijeshi e veçantë këtij vendi i jep fakti që lëndina e Sejmenit, ku formohet liqeni, janë të mbuluara me legjenda dhe tregime popullore. Shumë dukuri misterioze dhe besime lidhen me këtë zonë, duke e bërë atë edhe më interesante për vizitorët. Populli vendas flet për ngjarje të pazakonta që lidhen me lëndinen e Sejmenit, dhe vetë liqeni, i cili herë pas here merr një nuancë të kuqe, shpesh perceptohet si një fenomen

se povremeno javlja, povezana je s narodnim vjerovanjima i legendama koje govore o neobjašnjivim događajima i silama koje djeluju u ovom prostoru.

Prema predanjima, Sejmenske luke su mjesto gdje su se u prošlosti dešavali misteriozni događaji, a prirodni fenomeni poput Sejmenskog jezerasamo doprinose stvaranju specifične atmosfere ovog predjela. Mnogi posjetioci dolaze ne samo zbog prirodnih ljepota, već i zbog intrigantnih priča koje se prenose generacijama, čineći ovo područje posebno zanimljivim. Povremeno pojavljivanje jezera, njegova crvenkasta boja i prirodno bogatstvo ovog predjela ostavljaju dubok utisak na svakoga ko posjeti ovaj skiveni kutak.

Sejmensko jezero, iako povremeno i nepostojano, u svom kratkom vijeku postojanja pruža fascinantan uvid u snagu prirode. Ono čini ovaj dio Sejmenskih luka posebnim i mističnim mjestom koje privlači pažnju kako ljubitelja prirode, tako i onih koji traže jedinstveno iskustvo povezano s prirodom, legendama i zagone-tnim pojavama.

misterioz dhe enigmatik. Kjo ngjyrë e kuqe, që ndonjëherë shfaqet, lidhet me besimet popullore dhe legjendat që flasin për ngjarje të pabesueshme dhe forca që veprojnë në këtë hapësirë.

Sipas besimeve, lëndina e Sejmenit janë një vend ku në të kaluarën kanë ndodhur ngjarje misterioze, dhe dukuritë natyrore si Liqeni i Sejmenit vetëm sa kontribuojnë në krijimin e atmosferës së veçantë të këtij rajoni. Shumë vizitorë vijnë jo vetëm për bukuritë natyrore, por edhe për tregimet intriguese që kalojnë nga një brez në tjetrin, duke e bërë këtë zonë veçanërisht tërheqëse. Pjesëmarrësit që shfaqen herë pas here, ngjyra e kuqe e tij dhe pasuria natyrore e këtij rajoni lënë një përshtypje të thellë për çdo person që viziton këtë kënd të fshehur.

Liqeni i Sejmenit, edhe pse i përkohshëm dhe i paqëndrueshëm, në jetën e tij të shkurtër ofron një pasqyrë fascinante të fuqisë së natyrës. Ai e bën këtë pjesë të lëndinës të Sejmenit një vend të veçantë dhe misterioz, që tërheq vëmendjen e adhuruesve të natyrës dhe atyre që kërkojnë një përvojë unike lidhur me natyrën, legjendat dhe dukuritë enigmatike.

17. Sejmensko blato

U neposrednoj blizini Sejmenskog i Omerovog jezera, na nadmorskoj visini od oko 2.000 metara, smješteno je Sejmensko blato - prirodni fenomen male površine, ali velikog značaja za lokalni ekosistem. Ova mala vlažna lokva nastaje akumulacijom padavina i predstavlja trajno vlažno stanište, za razliku od drugih sličnih prirodnih formacija koje presušuju tokom sušnih perioda. Sejmensko blato često zadržava vodu čak i tokom ljetnih mjeseci, što ga čini izuzetno važnim izvorom osvježenja za divlje životinje ovog kraja.

Ono što Sejmensko blato čini posebnim je njegova neobična narandžasta boja, koja nije uobičajena za ovakva staništa. Ova specifična boja blata nastaje zbog prisutnosti određenih minerala u tlu, koji, zajedno s akumuliranom vodom, daju ovom prirodnom fenomenu jedinstven izgled. Narandžasta boja stvara upečatljiv kontrast u odnosu na okolnu četinarsku šumu i zelene proplanke, čineći ovaj krajolik vizuelno fascinantnim i privlačnim za posjetioce.

Sejmensko blato, iako male površine, igra važnu ekološku ulogu u ovom predjelu. Okruženo gustom četinarskom šumom, pruža stanište i izvor vode za mnoge životinjske vrste, uključujući divlje ptice, insekte i druge male životinje koje dolaze ovdje kako bi se osvježile. Tokom ljetnih mjeseci, kada su drugi izvori vode oskudni, Sejmensko blato postaje ključna tačka za opstanak mnogih organizama u ovom ekosistemu.

Osim svog ekološkog značaja, područje oko Sejmenskog blata pruža jedinstvenu priliku za uživanje u

17. Balta e Sejmenit

Në afërsi të Liqenit të Sejmenit dhe Liqenit të Omerit, në një lartësi prej rreth 2.000 metra, ndodhet balta e Sejmenit - një fenomen natyror me sipërfaqe të vogël, por me rëndësi të madhe për ekosistemin lokal. Ky pellg i vogël është krijuar nga grumbullimi i reshjeve dhe paraqet një hapësirë të përherëshëm lagështirë, në ndryshim nga formacionet natyrore të ngjashme që thahen gjatë periudhave të thatësirës. Balta e Sejmenit shpesh mban ujë edhe gjatë muajve të verës, duke e bërë atë një burim të rëndësishëm freskimi për kafshët e egra të këtij rajoni.

Ajo që e bën të veçantë baltën e Sejmenit është ngjyra e tij e pazakontë portokalli, e cila nuk është e zakonshme për hapësirat e tilla. Kjo ngjyrë specifike e baltës krijohet për shkak të pranisë së disa mineraleve në dhe, të cilat së bashku me ujin e grumbulluar, i japin këtij fenomeni natyror një pamje unike. Ngjyra portokalli krijon një kontrast të dukshëm me pyllin përreth dhe livadhet e gjelbra, duke e bërë këtë peizazh vizualisht tërheqës dhe interesante për vizitorët.

Balta e Sejmenit, edhe pse e vogël në sipërfaqe, luan një rol të rëndësishëm ekologjik në këtë rajon. I rrethuar nga pyje të dendura me dru halore, ai ofron një habitat dhe një burim uji për shumë lloje kafshësh, përfshirë zogj të egër, insekte dhe kafshë të tjera të vogla që vijnë këtu për t'u freskuar. Gjatë muajve të verës, kur burimet e tjera të ujit janë të pakta, balta e Sejmenit bëhet një pikë kyçe për mbijetesën e shumë organizmave në këtë ekosistem.

Përveç rëndësisë së tij ekologjike,

prirodnom okruženju. Okruženo četinarskom šumom, koja pruža hladovinu i mir, blato se nalazi u predivnom ambijentu koji odiše spokojem i ljepotom. Posjetioci koji se nađu u ovom predjelu mogu uživati u šetnjama kroz šumu, slušajući zvukove prirode i uživajući u svježem planinskom vazduhu.

Sejmensko blato je, poput mnogih drugih prirodnih fenomena ovog kraja, obavijeno pričama i legendama koje se prenose generacijama. Njegova mistična narandžasta boja i neobično trajanje vode tokom sušnih perioda pobuđuju maštu lokalnog stanovništva i posjetilaca, čineći ga ne samo ekološkim, već i kulturnim draguljem. Ova kombinacija prirodne ljepote, ekološkog značaja i kulturnih predanja čini Sejmensko blato posebnim mjestom koje vrijedi istražiti i doživjeti.

zona perreth baltës të Sejmenit ofron mundësi unike për të shijuar mjedisin natyror. I rrethuar nga pylli halor, që ofrojnë hije dhe qetësi, balta ndodhet në një ambient të mrekullueshëm që shpërndan paqe dhe bukuri. që arrijnë në këtë rajon mund të shijojnë ecje nëpër pyll, duke dëgjuar tingujt e natyrës dhe duke shijuar ajrin e freskët malor.

Balta e Sejmenit, ashtu si shumë fenomene të tjera natyrore në këtë rajon, është i mbushur me histori dhe legjenda që kalojnë brez pas brezi. Ngjyra e tij misterioze portokalli dhe qëndrimi i pazakontë i ujit gjatë periudhave të thatësirës ngacmojnë imagjinatën e popullsisë vendase dhe vizitorëve, duke e bërë atë jo vetëm një pasuri ekologjike, por edhe një thesar kulturor. Ky kombinim i bukurisë natyrore, rëndësisë ekologjike dhe trashëgimisë kulturore bën që balta e Sejmenit të jetë një vend i veçantë që meriton të eksplorohet dhe përjetohet.

18. Omerovo jezero

Omerovo jezero smješteno je na platou Sejmenskih luka, u podnožju Omerovog krša, na nadmorskoj visini od 2.000 metara. Ovaj prirodni dragulj ima periodični karakter, što znači da se njegova veličina i prisutnost vode mijenjaju u zavisnosti od sezonskih uslova. U trenucima kada je vodostaj visok, Omerovo jezero pruža spektakularan prizor, jer se u njegovoj kristalno čistoj vodi ogleda Omerov krš, kao i okolna gusta četinarska šuma koja ga ušuškava. Ovaj bajkoviti pejzaž, s refleksijama planine i šume u mirnoj površini jezera, stvara prizor koji oduzima dah i privlači svakog posjetioca.

Omerovo jezero se hrani vodom koja dolazi iz nekoliko izvora. Tokom prolječnih mjeseci, kada se planinski led počinje topiti, jezero se puni otopljenom vodom koja silazi s okolnih vrhova. Takođe, kišnica doprinosi održavanju vodostaja, dok podzemni izvori osiguravaju da jezero ima vodu čak i tokom sušnih perioda. Upravo zahvaljujući ovim izvorima, Omerovo jezero opstaje i u sušnijim ljetnim mjesecima, kada mnogi drugi vodeni tokovi presuše.

U sušnim periodima, ovo jezero postaje ključno stanište za mnoge životinjske vrste koje obitavaju u ovom području. Divlje životinje, ptice i insekti dolaze na Omerovo jezero kako bi pronašli pitku vodu, a jezero tada igra značajnu ulogu u održavanju ekološke ravnoteže ovog predjela. Ovo prirodno stanište nije samo važno za lokalnu faunu, već i za očuvanje biljnih vrsta koje zavise od prisutstva vode.

Ambijent oko Omerovog jezera

18. Liqeni i Omerit

Liqeni i Omerit ndodhet në hapësiren e llukës të Sejmenit, në këmbët e shkëmbit të Omerit, në një lartësi prej 2.000 metra. Kjo perlë natyrore ka karakter periodik, që do të thotë se madhësia dhe prania e ujit ndryshojnë në varësi të kushteve sezonale. Kur niveli i ujit është i lartë, Liqeni i Omerit ofron një pamje spektakolare, pasi në ujën e tij kristalor reflektohet shkëmbinjët e Omerit, si dhe pylli i dendur me pemë halore që e mbulon. Ky peizazh magjik, me refleksionet e malit dhe pyllit në sipërfaqen e qetë të liqenit, krijon një pamje mahnitëse që mahnit çdo vizitor.

Liqeni i Omerit ushqehet me ujë që vjen nga disa burime. Gjatë muajve të pranverës, kur akulli malor fillon të shkrijë, liqeni mbushet me ujë të shkrirë që vjen nga majat përreth. Po ashtu, uji i shiut ndihmon në ruajtjen e nivelit të ujit, ndërsa burimet nëntokësore sigurojnë që liqeni të ketë ujë edhe gjatë periudhave të thatësirës. Falë këtyre burimeve, liqeni i Omerit mbijetoni edhe gjatë muajve të verës kur shumë burime ujore shterren.

Gjatë periudhave të thatësirës, ky liqen bëhet një hapësirë kyçe për shumë lloje kafshësh që jetojnë në këtë rajon. Kafshët e egra, zogjtë dhe insektet vijnë në Liqenin e Omerit për të gjetur ujë për pije, dhe liqeni atëherë luan një rol të rëndësishëm në ruajtjen e ekuilibrit ekologjik të këtij rajoni. Ky habitat natyror nuk është i rëndësishëm vetëm për faunën lokale, por edhe për ruajtjen e llojeve bimore që varen nga prania e ujit.

Ambienti përreth Liqenit të Omerit shpërndan paqe dhe qetësi, dhe vizitorët që drejtohen në këtë zonë

odiše mirom i tišinom, a posjetioci koji se zapute u ovaj zabačeni kraj mogu uživati u nevjerovatnom spoju netaknute prirode i čistog planinskog vazduha. Šumske staze koje vode do jezera prolaze kroz guste šumske predjele, gdje se mogu sresti raznovrsne biljne i životinjske vrste. Planinari i ljubitelji prirode često biraju Omerovo jezero kao odredište za odmor, jer ono pruža idealno utočište daleko od gužve i buke svakodnevnog života.

Osim svoje prirodne ljepote, Omerovo jezero ima i poseban kulturni značaj u lokalnim predanjima. Prema legendama koje se prenose među lokalnim stanovništvom, Omerov krš i jezero kriju mnoge tajne i priče o prošlim vremenima, što dodatno obogaćuje posjetu ovom magičnom mjestu.

Posjeta Omerovom jezeru nije samo prilika za uživanje u prirodnim ljepotama, već i za istraživanje bogate kulturne i prirodne baštine ovog jedinstvenog predjela.

të largët mund të shijojnë bashkimin e mrekullueshëm të natyrës së paprekur dhe ajrit të pastër malor. Shtigjet e pyllit që çojnë në liqen kalojnë përmes pyjeve të dendura, ku mund të hasen lloje të ndryshme të bimeve dhe shtazëve. Alpinistët dhe adhuruesit e natyrës shpesh e zgjedhin Liqenin e Omerit si destinacion për pushim, pasi ai ofron një strehë të përsosur larg turmave dhe zhurmës së jetës së përditshme.

Përveç bukurisë së saj natyrore, Liqeni i Omerit ka gjithashtu një rëndësi të veçantë kulturore në traditat lokale. Sipas legjendave që kalojnë mes banorëve të vendit, shkëmbi i Omerit dhe liqeni fshehin shumë sekrete dhe histori nga kohët e kaluara, çka e pasuron më tej vizitën në këtë vend magjik.

Vizita në Liqenin e Omerit nuk është vetëm mundësi për të shijuar bukuritë natyrore, por edhe për të eksploruar trashëgiminë e pasur kulturore dhe natyrore të këtij rajoni unik.

19. Zeleno jezero

Nedaleko od Hridskog jezera, skriveno u gustoj molikovoj šumi, nalazi se malo, ali očaravajuće jezerce poznato kao Zeleno jezero ili Zeleno oko. Ovo jezerce, dugo oko 25 metara i široko 15 metara, svoje ime duguje specifičnoj zelenkastoj boji vode koja potiče od velike populacije algi koje u njemu bujno rastu. Ove alge, zajedno s okruženjem šume, stvaraju poseban, gotovo mističan ambijent koji privlači posjetioce.

Zelena boja jezerca, u kombinaciji s bistrinom vode, čini ga jedinstvenim i privlačnim mjestom za sve ljubitelje prirode i planinare koji prolaze ovom stazom. Smješteno u tišini guste molikove šume, Zeleno jezero pruža osjećaj mira i spokoja, a njegova ljepota, iako skromna po veličini, ostavlja snažan utisak na svakoga ko se nađe u njegovoj blizini.

Prema narodnom vjerovanju, voda Zelenog jezera posjeduje ljekovita svojstva, slično vodi Hridskog jezera. Mnogi vjeruju da umivanje u bistroj vodi ovog jezerca donosi zdravlje i vitalnost. Ovaj običaj se prenosi generacijama, a brojni planinari koji posjete jezero ne propuštaju priliku da se osvježe njegovom vodom, vjerujući u njena tajanstvena svojstva.

Zeleno jezero je smješteno na planinarskoj stazi „Putaćama Hrida“, koja vodi ka Hridskom jezeru, jednom od najpoznatijih prirodnih jezera u ovom kraju. Ova staza prolazi kroz šumske predjele, nudeći planinarima priliku da istraže bogatu floru i faunu. Staza nije previše zahtjevana, pa je idealna za sve koji žele uživati u prirodnim ljepotama,

19. Liqeni i Gjelbërt

Jo shumë larg Liqenit të Hridit, i fshëhur në pyllin e dendur molik, ndodhet një liqen i vogël, por mahnitës, i njohur si Liqeni i Gjelbërt ose syri i Gjelbërt. Ky liqen, i gjatë rreth 25 metra dhe i gjerë 15 metra, mori emrin e tij nga ngjyra e veçantë e gjelbërt e ujit, e cila vjen nga popullsia e madhe e algave që rriten në të. Këto alga, së bashku me mjedisin e pyllit, krijojnë një atmosferë të veçantë, pothuajse misterioze që tërheq vizitorët.

Ngjyra e gjelbërt e liqenit, në kombinim me pastërtinë e ujit, e bën atë një vend unik dhe tërheqës për të gjithë adhuruesit e natyrës dhe alpinistët që kalojnë këto shtigje. I vendosur në qetësinë e pyllit të dendur të molikës, Liqeni i Gjelbërt ofron një ndjesi paqeje dhe qetësie, dhe bukuria e tij, megjithëse e thjeshtë në madhësi, lë një përshtypje të fortë tek kushdo që ndodhet pranë tij.

Sipas besimeve popullore, uji i Liqenit të Gjelbërt ka veti shëruese, ngjashëm me ujin e Liqenit të Hridit. Shumë besojnë se larja në ujin e pastër të këtij liqeni sjell shëndet dhe vitalitet. Kjo traditë kalon brez pas brezi dhe shumë alpinistë që vizitojnë liqenin nuk e humbin mundësinë për t'u freskuar me ujin e tij, duke besuar në vetitë e tij misterioze.

Liqeni i Gjelbërt është vendosur në shtegun e alpinistëve „Shtigjeve të Hridit“, që çon në Liqenin e Hridit, një nga liqenet më të njohura natyrore në këtë krahinë. Ky shteg kalon përmes pyjeve, duke ofruar mundësi për të eksploruar florën dhe faunën e pasur. Shtegu nuk është shumë i vështirë, kështu që është ideal për të gjithë ata që duan të shijojnë bukuritë natyrore, dhe Liqeni i Gjelbërt

a Zeleno jezero predstavlja savršenu tačku za predah i uživanje u mirnom okruženju.

Okruženje Zelenog jezera čini ga idealnim mjestom za opuštanje i kontemplaciju. Gusti molikovi borovi, svjež planinski vazduh i mir koji vlada oko jezerca pružaju osjećaj izolovanosti od svijeta, što privlači mnoge ljubitelje prirode koji traže tišinu i sklad s prirodom.

Zeleno jezero, iako malo po veličini, nosi u sebi prirodnu čaroliju koja osvaja svakog ko ga posjeti. Njegova ljekovita voda, okruženje i bogata vegetacija čine ga neizostavnim dijelom avanture na putu prema Hridskom jezeru. Za sve koji traže mir, ljepotu i povezanost s prirodom, Zeleno jezero je prava oaza u srcu ovog kraja.

përbën një pikë të përsosur për një pushim dhe për të shijuar ambientin e qetë.

Rrethinat e Liqenit të Gjelbërt e bëjnë atë një vend ideal për relaksim dhe sositje. Pishat molike të dendura, ajri i freskët malor dhe qetësia që mbizotëron rreth liqenit ofrojnë një ndjesi të izolimit nga bota, duke tërhequr shumë adhuruesit e natyrës që kërkojnë qetësi dhe harmoni me natyrën.

Liqeni i Gjelbërt, edhe pse i vogël në madhësi, mban një magji natyrore që pushton çdo vizitor. Uji i tij shëruese, mjedisi dhe vegjetacioni i pasur e bëjnë atë një pjesë të pazëvendësueshme të aventurës në rrugën drejt Liqenit të Hridit. Për ata që kërkojnë paqe, bukuri dhe lidhje me natyrën, Liqeni i Gjelbërt është një oazë në zemër të këtij rajoni.

20. Jezero Hridskog krša

U podnožju Hridskog krša, na visini od 2.030 metara nad morem, nalazi se još jedno tajanstveno i rijetko jezero, koje se pojavljuje samo pod specifičnim prirodnim uslovima. Ovo jezero je toliko rijetko vidljivo da njegovo postojanje za mnoge ostaje misterija, a oni koji imaju sreću da ga vide smatraju to pravom privilegijom. Pojava ovog jezera vezana je uz određene vremenske i klimatske uslove, poput obilnih padavina i posebnih hidroloških ciklusa, što ga čini gotovo mitskim fenomenom u prirodi.

Zbog svoje rijetkosti, jezero Hridskog krša često izaziva sumnju među lokalnim stanovništvom. Mnogi mještani, koji su generacijama živjeli u blizini ovog planinskog masiva, nikada nijesu imali priliku da ga vide, pa se o njegovom postojanju pričalo sa dozom nevjerice. Ipak, oni rijetki sretnici koji su ga uspjeli vidjeti svjedoče o njegovoj nevjerovatnoj ljepoti i gotovo nestvarnom prizoru koji pruža. U tim trenucima, kada se jezero pojavi, njegova bistrina i spokoj stvaraju prizor kao iz bajke, ogledajući okolne vrhove Hridskog krša i čineći ovo mjesto čarobnim.

Jezero je okruženo netaknutom planinskom prirodom, gdje dominiraju visoke stjenovite litice i bujne šume koje se protežu u nižim predjelima. Ova izolovanost i nedostupnost čine ga posebno privlačnim za one avanturiste koji tragaju za neobičnim i rijetkim prirodnim pojavama. Odlazak u ovaj dio nije samo fizički izazov, već i prava avantura za istraživače koji žele da dožive nešto zaista jedinstveno.

Pojava ovog jezera izaziva

20. Liqeni i shkëmbit të Hridit

Në rrezën e shkëmbit të Hridit, në një lartësi prej 2.030 metra mbi nivelin e detit, ndodhet një liqen tjetër misterioz dhe i rrallë, që shfaqet vetëm nën kushte specifike natyrore. Ky liqen është kaq i rrallë në shfaqjen e tij, sa që ekzistenca e tij për shumë njerëz mbetet një mister, dhe ata që kanë fatin ta shohin e konsiderojnë atë një privilegj të vërtetë. Pavarësisht, shfaqja e këtij liqeni lidhet me kushte të caktuara klimatike dhe moti, si reshje të bollshme dhe cikle të veçanta hidrologjike, duke e bërë atë një fenomen pothuajse mitologjik në natyrë.

Për shkak të rrallësisë së tij, Liqeni i shkëmbit të Hridit shpesh shkakton dyshime mes banorëve lokalë. Shumë banorë, të cilët kanë jetuar brez pas brezi pranë këtij masivi malor, nuk kanë pasur mundësinë ta shohin kurrë dhe ekzistenca e tij është diskutuar me dozë dyshimi. Megjithatë, ata fatlumë që e kanë parë, dëshmojnë për bukurinë e tij të jashtëzakonshme dhe pamjen pothuajse të pabesueshme që ofron. Në ato momente, kur liqeni shfaqet, pastërtia dhe qetësia e tij krijojnë një pamje si nga përrallat, duke reflektuar majat përreth të shkëmbit të Hridit dhe duke bërë këtë vend magjik.

Liqeni është i rrethuar nga natyra e paprekur malore, ku dominojnë shkëmbinj të lartë dhe pyje të dendura që shtrihen në zonat më të ulëta. Ky izolim dhe papërshtatshmëri e bën atë veçanërisht tërheqës për ata aventurierë që kërkojnë dukuri natyrore të pazakonta dhe të rralla. Shkuarja në këtë pjesë nuk është vetëm një sfidë fizike, por gjithashtu një aventurë e vërtetë për ata që duan të përjetojnë diçka vërtet të veçantë.

oduševljenje i divljenje, a oni koji ga uspiju zabilježiti često govore o osjećaju potpunog spokoja i harmonije s prirodom. Kada se jezero pojavi, pretvara se u pravu oazu u surovom planinskom pejzažu, sa kristalno čistom vodom i okruženjem koje stvara utisak da ste u potpuno drugačijem svijetu, daleko od svakodnevnih briga i užurbanog ritma života.

Iako je teško dostupno, ovo jezero ostaje simbol divljine i nepredvidive prirode. Njegova rijetkost, mističnost i ljepota privlače one koji tragaju za neotkrivenim i skrivenim prirodnim blagom. Za one koji ga uspiju vidjeti, ovo jezero postaje nezaboravno iskustvo, oličenje moći i ljepote prirode u njenom najčistijem obliku.

Shfaqja e këtij liqeni ngjall entuziazëm dhe adhurim, dhe ata që mund ta regjistrujnë shpesh flasin për ndjenjën e qetësisë dhe harmoni me natyrën. Kur liqeni shfaqet, ai shndërrohet në një oazë të vërtetë në peizazhin e egër malor, me ujë të kristaltë dhe një mjedis që krijon përshtypjen se ndodheni në një botë të ndryshme, larg nga shqetësimet e përditshme dhe ritmi i ngutur i jetës.

Pavarësisht se është i vështirë për t'u arritur, ky liqen mbetet një simbol i natyrës së egër dhe të paparashikueshme. Rrallësia, misteri dhe bukuria e tij tërheqin ata që kërkojnë pasuri natyrore të panjohura dhe të fshehura. Për ata që kanë mundësinë ta shohin, ky liqen bëhet një eksperiencë e paharrueshme, përfaqësimi i fuqisë dhe bukurisë së natyrës në formën e saj më të pastër.

21. Jezero na Velikom Hridu

Jezero na Velikom Hridu leži na nadmorskoj visini od 2.010 metara, s lijeve strane Hridskog potoka, u blizini Šaćirovog vrha. Smješteno u srcu divlje i netaknute prirode Prokletija, ovo jezero je pravi dragulj za ljubitelje planinarenja i prirodnih ljepota. S njegovih obala pruža se veličanstven panoramski pogled na Hridske krše, koje se uzdižu kao veličanstveni čuvari s jedne strane, dok se s druge otvara zadivljujući pogled na imponantne masive albanskog dijela Prokletija.

Ovo planinsko jezero karakteriše čista i prozirna voda, koja odražava ljepotu okolnih planina i netaknutih šuma. Jezero na Velikom Hridu, uz svoju prirodnu ljepotu, predstavlja i idealno mjesto za odmor i meditaciju, daleko od vreve svakodnevnog života, privlačeći posjetioce koji traže mir i tišinu u prirodi. Takođe, ovaj predio je bogat endemskim vrstama biljaka i životinja, što ga čini značajnim područjem za ljubitelje biologije i ekologije.

Planinari često ističu ovo jezero kao jedno od najljepših u cijelom regionu, a zbog svoje nadmorske visine i nepristupačnosti, ono pruža osjećaj istinske izolovanosti i povezanosti s prirodom.

21. Liqeni në Hridin e Madh

Liqeni në Hridin e Madh ndodhet në një lartësi prej 2.010 metra mbi nivelin e detit, në anën e majtë të përroit të Hridit, pranë majës së Shaqirit. I vendosur në zemër të natyrës së egër dhe të paprekur të Bjeshkëve të Nemuna, ky liqen është një gur i çmuar për adhuruesit e alpinizmit dhe bukurive natyrore. Nga brigjet e tij, ofrohet një pamje panorama madhështore e shkëmbit të Hridit, që ngrihet si ruajtës madhështor nga njëra anë, ndërsa nga ana tjetër hapet një pamje mahnitëse e masivëve të imponuar të Bjeshkëve të Nemuna në pjesën shqiptare.

Ky liqen malor karakterizohet nga ujë i pastër dhe i kthjellët, që reflekton bukurinë e maleve përreth dhe pyjeve të paprekura. Liqeni në Hridin e Madh, përveç bukurisë së tij natyrore, është gjithashtu një vend ideal për pushim dhe meditim, larg nga zhurmat e jetës përditshme, duke tërhequr vizitorët që kërkojnë qetësi dhe paqe në natyrë. Gjithashtu, kjo zonë është e pasur me lloje endemike të bimëve dhe kafshëve, duke e bërë atë një vend të rëndësishëm për dashamirët e biologjisë dhe ekologjisë.

Alpinistët shpesh e përmendin këtë liqen si një nga më të bukurit në të gjithë rajonin, dhe për shkak të lartësisë së tij dhe vështirësisë për t'u arritur, ai ofron ndjenjën e izolimit të vërtetë dhe lidhjes së thellë me natyrën.

22. Bogićevičko jezero

Bogićevičko jezero je smješteno na nadmorskoj visini od 2.150 metara, nalazi se na zapadnim padinama Ravnog brda, u sklopu prostrane planinske oblasti Bogićevica. Ova planinska oblast poznata je po spektakularnim pejzažima, a Bogićevičko jezero dodatno doprinosi njenoj prirodnoj ljepoti. S jezera se pruža veličanstven pogled na babinopoljsku dolinu i okolne vrhove koji se nadvijaju nad njom.

Bogićevica je planina koja se izdvaja po prelijepim predjelima, a prepoznata je i kao jedno od područja s najvećim potencijalom za razvoj zimskog turizma i skijaških aktivnosti u regionu. Ona se može pohvaliti da je vlasnica ovog jedinstvenog planinskog bisera, Bogićevičkog jezera, koje predstavlja poseban prirodni fenomen. Zbog dugog zadržavanja snijega na visinama Bogićevice, tokom toplijih mjeseci dolazi do formiranja ovog malog jezera. Njegova privremenost i nestalnost čine ga dodatno zanimljivim za posjetioce, jer ga ne mogu vidjeti tokom cijele godine, već samo u periodima kada se snijeg otopi.

Bogićevičko jezero značajno obogaćuje turističku ponudu ovog kraja. Njegova ljepota, okružena netaknutom prirodom, privlači planinare, ljubitelje prirode i fotografe koji dolaze da uživaju u miru i tišini planinskog okruženja. Iako je jezero relativno malih dimenzija, njegova pozicija i pejzaž koji ga okružuje čine ga pravom atrakcijom za posjetioce Bogićevice, posebno za one koji žele doživjeti ljepotu visokih planinskih predjela.

22. Liqeni i Bogiqevicës

Liqeni i Bogiqevicës është i vendosur në një lartësi prej 2.150 metra mbi nivelin e detit dhe ndodhet në shpatet perëndimore të malit të Ravnog, brenda zonës së gjerë malore të Bogiqevicës. Ky rajon malor është i njohur për peizazhet spektakolare, dhe Liqeni i Bogiqevicës shton më tej bukurisë natyrore të tij. Nga liqeni shtrihet një pamje madhështore e luginës së babinopoles dhe majave përreth që e mbulojnë atë

Bogiqevica është një mal që dallon për territoret e tij të bukura dhe është njohur gjithashtu si një nga zonat me potencialin më të madh për zhvillimin e turizmit dimëror dhe aktiviteteve të skijimit në rajon. Ajo mund të krenohet me këto pasuri të natyrshme, Liqenin e Bogiqevicës, i cili paraqet një fenomen të veçantë natyror. Për shkak të qëndrimit të gjatë të borës në lartësitë e Bogiqevicës, gjatë muajve më të ngrohtë formohet ky liqen i vogël. Përkohshmeria dhe paqëndrueshmeria e tij e bëjnë atë edhe më interesante për vizitorët, pasi nuk mund të shihet gjatë gjithë vitit, por vetëm gjatë periudhave kur bora shkrihet.

Liqeni i Bogiqevicës pasuron ndjeshëm ofertën turistike të këtij rajoni. Bukuria e tij, e rrethuar nga natyra e paprekur, tërheq alpinistët, adhuruesit e natyrës dhe fotografët që vijnë për të shijuar paqen dhe qetësinë e mjedisit malor. Edhe pse liqeni është relativisht i vogël, pozita e tij dhe peizazhi që e rrethon e bëjnë atë një atraksion të vërtetë për vizitorët e Bogiqevicës, veçanërisht për ata që duan të përjetojnë bukurinë e rajoneve malore të larta.

23. Hasovo jezero

Hasovo jezero nalazi se u planinskom predjelu poznatom kao Hasova Bogičevica, na nadmorskoj visini od 2.100 metara. Ovo planinsko jezero smješteno je u gornjem dijelu Bogičevice, u neposrednoj blizini granice između Crne Gore i Albanije, što dodatno naglašava njegov položaj u ovom zabačenom i netaknutom dijelu prirode. U pozadini jezera uzdiže se veličanstveni Hridski krš, stvarajući dramatičan kontrast između mirne površine jezera i strmih planinskih vrhova koji dominiraju horizontom.

Lokalitet na kojem se nalazi Hasovo jezero predstavlja jedno od najizolovanijih, ali i najljepših područja Bogičevice. Samo jezero, kao i planina po kojoj nosi ime, dobili su naziv po Hasu Feroviću, jednom od uglednih prvaka Plava, čime je ovom prirodnom dragulju dodata i istorijska dimenzija. Hasova Bogičevica, iako možda manje poznata široj javnosti, ističe se svojom netaknutom prirodom, bogatstvom endemskih biljnih i životinjskih vrsta te specifičnim planinskim pejzažima koji privlače planinare i ljubitelje prirode.

Hasovo jezero svojom ljepotom i položajem pruža posjetiocima osjećaj mira i tišine, daleko od urbanih sredina, dok netaknuta priroda ovog dijela Bogičevice doprinosi sveukupnom doživljaju divlje i autentične planinske ljepote. Blizina granice i povezanost s Prokletijama čine ovaj lokalitet atraktivnim za istraživače i one koji žele da otkriju skrivene kutke.

23. Liqeni i Hasit

Liqeni i Hasit ndodhet në një rajon malor të njohur si Bogiqevica e Hasit, në një lartësi prej 2.100 metra mbi nivelin e detit. Ky liqen malor është vendosur në pjesën e sipërme të Bogiqevicës, afër kufirit ndërmjet Malit të Zi dhe Shqipërisë, çka thekson më tej pozitën e tij në këtë pjesë të largët dhe të paprekur të natyrës. Në sfond të liqenit ngrihet shkëmbi madhështor i Hridit, duke krijuar një kontrast dramatik midis sipërfaqes së qetë të liqenit dhe majave të thepisura malore që dominojnë horizontin.

Lokaliteti ku ndodhet Liqeni i Hasit përfaqëson një nga zonat më të izoluara, por edhe më të bukura të Bogiqevicës. Vetë liqeni, si dhe mali nga i cili merr emrin, morën emrin nga Haso Ferović një nga udhëheqësit e njohur të Plavës, duke i dhënë këtij pasuri natyrore një dimension historik. Bogiqevica e Hasit, edhe pse mund të jetë më pak e njohur për publikun e gjerë, shquhet për natyrën e saj të paprekur, pasurinë e llojeve endemike të bimëve dhe kafshëve dhe peizazhet specifike malore që tërheqin alpinistët dhe adhuruesit e natyrës.

Liqeni i Hasit, me bukurinë dhe pozicionin e tij, ofron vizitorëve një ndjenjë qetësie dhe paqeje, larg zonave urbane, ndërsa natyra e paprekur e këtij rajoni të Bogiqevicës kontribuon në përvojën e përgjithshme të bukurisë së egër dhe autentike malore. Afërsia me kufirin dhe lidhja me Bjeshkët e Nemuna e bëjnë këtë lokalitet tërheqës për studiuesit dhe ata që dëshirojnë të zbulojnë këndet e fshehura të natyrës.

24. Javorsko jezero

Javorsko jezero smještено je na istoimenom brdu, na nadmorskoj visini od 1.890 metara. Ovo jezero predstavlja jedan od najljepših prirodnih dragulja u ovom kraju, a od njega se pruža možda i najljepši pogled na babinopoljsku dolinu i okolne planinske vrhove. Lokalitet ima izuzetan značaj jer povezuje dolinu Babino polje sa Čakorom preko prevoja Dio, što ga čini atraktivnim i lako dostupnim za planinare i ljubitelje prirode.

Jezero ima ovalni oblik, a vodostaj mu varira u zavisnosti od godišnjeg doba. Vodu dobija otapanjem snijega, padavinama i iz podzemnih izvora. Uglavnom tokom godine, jezero zadržava vodu, što ga čini stalnim vodenim izvorom i važnim mjestom za biljni i životinjski svijet u okolini. Ipak, u izrazito sušnim godinama, kada su padavine znatno smanjene, nivo vode može opasti, a u pojedinim slučajevima jezero može i presušiti.

Zahvaljujući svojoj visokoj nadmorskoj visini i položaju, Javorsko jezero nudi panoramske poglede na okolne planinske vrhove i prostrane šume koje ga okružuju. Ovaj prostor je idealno mjesto za ljubitelje planinarenja, izletnike i sve one koji žele uživati u miru i ljepoti netaknute prirode. Jezero i njegova okolina posebno su atraktivni u proljeće i ljeto, kada cvjeta bogata flora, a planinski vazduh je posebno čist i osvježavajući.

Javorsko jezero služi kao prirodni rezervoar vode za okolni ekosistem, održavajući vlažnost tla i omogućavajući bogatstvo bilnog i životinjskog svijeta. Njegova jedinstvena ljepota i geografski položaj čine ga nezaobilaznom destina-

24. Liqeni i Javorit

Liqeni i Javorit ndodhet në malin me të njëjtin emër, në një lartësi prej 1.890 metra mbi nivelin e detit. Ky liqen përfaqëson një nga thesaret natyrore më të bukura të këtij rajoni, dhe nga ai hapet ndoshta pamja më e bukur mbi luginën e babinopolës dhe majat malore përreth. Ky vend ka një rëndësi të jashtëzakonshme, pasi lidh luginën Babino Pole me Çakorin përmes kalimores Dio, duke e bërë atë tërheqës dhe të lehtë për t'u arritur nga alpinistët dhe adhuruesit e natyrës.

Liqeni ka një formë ovale dhe niveli i ujit ndryshon në varësi të stinëve të vitit. Ai furnizohet nga shkrrirja e dëborës, reshjet dhe burimet nëntokësore. Gjatë vitit, liqeni ruan ujë, duke e bërë atë një burim të qëndrueshëm uji dhe një vend të rëndësishëm për botën bimore dhe shtazore në rrethinë. Megjithatë, në vitet shumë të thata, kur reshjet janë të kufizuara, niveli i ujit mund të bjerë, dhe në disa raste liqeni mund të thahet.

Falë lartësisë së tij të madhe dhe vendndodhjes, Liqeni i Javorit ofron pamje panoramike të majave malore përreth dhe pyjeve të gjera që e rrethojnë. Kjo zonë është ideale për adhuruesit e alpimizmit, shetitësit dhe ata që duan të shijojnë qetësinë dhe bukurinë e natyrës të paprekur. Liqeni dhe rrethinat e tij janë veçanërisht tërheqës në pranverë dhe verë, kur lulëzon flora e pasur dhe ajri malor është veçanërisht i pastër dhe freskues.

Liqeni i Javorit shërben si një rezervuar natyror uji për ekosistemin rrethues, duke ruajtur lagështinë e tokës dhe mundësuar pasurinë e botës bimore dhe shtazore. Bukuria e tij unike dhe pozita

cijom za sve koji istražuju planinske predjele Crne Gore.

gjeografike e bëjnë atë një destinacion të pashmangshëm për të gjithë ata që eksplo-rojnë rajonet malore të Malit të Zi

25. Banderino jezero

Planina Starac, koja pripada širem masivu Prokletija, prostire se duž pograničnog prostora između Crne Gore i Kosova. Svojim ostrim grebenima i visokim vrhovima, ova planina pruža prekrasne pejzaže i izazovne staze za ljubitelje planinarenja. U središnjem dijelu grebena izdvajaju se dva glavna vrha: na zapadu je vrh Starac, sa nadmorskom visinom od 2.352 metra, dok se na istoku uzdiže Crni krš - Bandera, koji sa svojih 2.426 metara predstavlja najviši vrh planine Starac.

Pod samim vrhom Bandera nalazi se jedno posebno periodično jezero, na nadmorskoj visini od 2.170 metara, što ga čini najvisočijim periodičnim jezerom u plavskoj opštini. Ova visina doprinosi specifičnim klimatskim uslovima u okolini jezera, gdje se snijeg zadržava do kasnog proljeća, a hladni planinski vjetrovi čine ljeto znatno svježijim nego u nižim predjelima.

Periodično jezero ispod vrha Bandera poznato je po svojoj varijabilnosti - puni se vodom tokom proljećnog otapanja snijega i jakih kiša, dok tokom sušnih ljetnjih mjeseci može potpuno presušiti, otkrivajući kamenito dno. Ova prirodna osobina jezera čini ga posebnim i izaziva divljenje kod svih onih koji ga posjete. Iako je voda u jezeru hladna, kristalno je čista, odražavajući okolne vrhove planine i plavo nebo.

Okolina jezera bogata je planinskim biljem, zbog čega je atraktivna za ljubitelje prirode i botaničare. Ovdje se mogu vidjeti rijetke planinske vrste prilagođene surovim uslovima na ovim visinama. Izolovanost i visina na kojoj se

25. Liqeni i Banderës

Mali Starac, që bën pjesë në masivin e gjerë të Bjeshkëve të Nemuna, shtrihet në hapësirën kufitare midis Malit të Zi dhe Kosovës. Me majat e tij të mprehta dhe të larta, ky mal ofron peizazhe mahnitëse dhe shtigje sfiduese për adhuruesit e alpinizmit. Në pjesën qendrore të majës, dallohet dy maja kryesore: në perëndim është maja Starac, me një lartësi prej 2.352 metrash, ndërsa në lindje ngrihet Mali i Zi - Bandera, i cili me 2.426 metra përfaqëson majën më të lartë të malit Starac.

Nën majën e Banderës ndodhet një liqen i veçantë i përkohshëm në një lartësi prej 2.170 metra, duke e bërë atë liqenin më të lartë të përkohshëm në komunën e Plavës. Kjo lartësi i jep vendit kushte klimaterike specifike, ku dëborat qëndron deri në pranverën e vonë, dhe erërat e ftohta malore e bëjnë verën shumë më freskët se në zonat më të ulëta.

Liqeni i përkohshëm nën majën e Banderës është i njohur për ndryshueshmërinë e tij - mbushet me ujë gjatë shkrires së dëborës në pranverë dhe reshjeve të forta, ndërsa gjatë muajve të thatë të verës mund të thahet plotësisht, duke zbuluar fundin shkëmbor. Kjo veçori natyrore e liqenit e bën atë të veçantë dhe shkakton admirimin e të gjithëve ata që e vizitojnë. Edhe pse uji i liqenit është i ftohtë, ai është kristal i pastër, duke reflektuar majat përreth të malit dhe qiellin e kaltërt.

Rrethinat e liqenit janë të pasura me bimë malore, çka e bën atë tërheqës për adhuruesit e natyrës dhe botanistët. Këtu mund të shihen specie të rralla malore të përshtatura për kushtet e ashpra

nalazi doprinose očuvanju netaknutog prirodnog ambijenta, pa je jezero često odredište planinara koji žele uživati u divljoj prirodi i spektakularnim pogledima na masiv Prokletija.

Osim prirodnih ljepota, planina Starac i njena okolina imaju i kulturno-istorijski značaj za stanovnike plavskog kraja, jer su dio tradicije i identiteta ovog područja. Usponi na vrhove i posjete jezeru postaju sve popularniji među turistima i avanturistima koji žele iskusiti ljepotu Prokletija i divljinu ove planinske regije.

Jezero ispod vrha Bandera, iako periodično, predstavlja važan dio prirodnog pejzaža planine Starac i doprinosi njenoj jedinstvenoj atmosferi. Njegova visina, smještaj i prirodne karakteristike čine ga pravim draguljem među planinskim jezerima Crne Gore.

të këtyre lartësive. Izolimi dhe lartësia në të cilën ndodhet ndihmojnë në ruajtjen e mjedisit natyror të paprekur, dhe liqeni shpesh është një destinacion për alpinstët që duan të shijojnë natyrën e egër dhe pamjet spektakolare nga masivi i Bjeshkëve të Nemuna.

Përveç bukurive natyrore, mali Starac dhe rrethinat e tij kanë edhe një rëndësi kulturo-historike për banorët e rajonit të Plavës, pasi janë pjesë e traditës dhe identitetit të këtij rajoni. Ngjitjet në maja dhe vizitat në liqen po bëhen gjithnjë e më të popullarizuara ndër turistët dhe aventurierët që duan të përjetojnë bukurinë e Bjeshkëve të Nemuna dhe pjesëve të paprekura të këtij rajoni malor.

Liqeni nën majën e Banderës, edhe pse i përkohshëm, përfaqëson një pjesë të rëndësishme të peizazhit natyror të malit Starac dhe kontribon në atmosferën e saj unike. Lartësia, vendndodhja dhe karakteristikat natyrore e bëjnë atë një perlë të çmuar ndër liqenët malorë të Malit të Zi.

26. Jezero Ćete

Jezero Ćete smještено je na travnatoj padini poznatoj kao Ćeta, koja se prostire na zapadnoj strani planine Starac, na nadmorskoj visini od 2.050 metara, što ga svrstava među visokoplaninska jezera ovog područja. Posebnost jezera Ćete leži u činjenici da nikada ne pre-sušuje, čak ni tokom najtoplijih i najsušnijih ljetnjih dana, što ga čini stabilnim vodenim izvorom u planinskom okruženju, gdje su izvori vode često oskudni.

Jezero ima neobičan i jedinstven oblik, koji ga izdvaja među drugim planinskim jezerima u regiji. Njegova specifična forma, zajedno s prostranim okruženjem - otvorenim planinskim prostorom i travnatim padinama - dodatno naglašava prirodnu ljepotu ovog kraja. Travnata padina koja ga okružuje pruža meki, zeleni okvir, dok vrhovi planine Starac, vidljivi u daljini, čine prelijepu pozadinu.

Zahvaljujući visokoj nadmorskoj visini, jezero Ćete uživa u čistom planinskom vazduhu i svježoj klimi, što ga čini idealnim utočištem za izletnike i planinare tokom toplih ljetnjih dana. Okolina jezera bogata je raznovrsnom florom i faunom, a travnati pašnjaci postaju dom mnogim planinskim životinjama. Ovo područje nudi priliku za posmatranje biljnog i životinjskog svijeta, kao i za uživanje u tišini i prirodnim zvucima planine.

Jezero Ćete, sa kristalno čistom vodom i netaknutom prirodom, jedno je od skrivenih blaga ovog kraja. Njegova stabilnost, čak i u sušnim godinama, čini ga važnim resursom za lokalni ekosistem. Planinari, ljubitelji prirode i avanturisti sve češće otkrivaju ovaj skriveni dragulj,

26. Liqeni i Qetës

Liqeni i Qetës ndodhet në një kodër me bar, e njohur si Qeta, që shtrihet në anën perëndimore të malit Starac, në një lartësi prej 2.050 metra, duke e bërë atë një nga liqenët më të lartë të këtij rajoni. Veçoria e Liqenit të Qetës qëndron në faktin se ai kurrë nuk thahet, as edhe gjatë ditëve më të nxehta dhe më të thata të verës, çka e bën atë një burim të qëndrueshëm uji në mjedisin malor, ku burimet e ujit shpesh janë të pakta.

Liqeni ka një formë të pazakontë dhe unike, e cila e bën atë të dallueshëm nga liqenët e tjerë malorë në rajon. Forma e tij specifike, së bashku me ambientin përreth - hapësira të gjëra malore dhe kodra me bar - e theksojnë më tej bukurinë natyrore të këtij rajoni. Kodra e mbuluar me bar që e rrethon liqenin ofron një kornizë të butë, të gjelbërt, ndërsa majat e malit Starac, të dukshme në largësi, formojnë një prapaskenë të bukur.

Falë lartësisë së tij, Liqeni i Qetës gëzon ajër të pastër malor dhe një klimë të freskët, çka e bën atë një vendstrehim ideal për shëtitësit dhe alpinistët gjatë ditëve të ngrohta të verës. Rreth liqenit ka një florë dhe faunë të larmishme, dhe bari-shtet malore bëhen shtëpi për shumë kafshë malore. Ky rajon ofron mundësi për vëzhgimin e botës bimore dhe shtazore, si dhe për të shijuar qetësinë dhe tingujt natyrorë të malit.

Liqeni i Qetës, me ujë të kristaltë dhe natyrë të paprekur, është një nga thesaret e fshehura të këtij rajoni. Stabiliteti i tij, edhe në vitet e thata, e bën atë një burim të rëndësishëm për ekosistemin lokal. Alpinistët, adhuruesit e natyrës dhe aventurierët po e zbulojnë gjithnjë e më

prepoznajući u njemu savršeno mjesto za
bijeg u prirodu.

shumë këtë gur të çmuar të fshehur, duke
e njohur atë si një vend të përsosur për të
shpëtuar në natyrë.

27. Jelensko jezero

Jelensko jezero nalazi se na samoj granici između Crne Gore i Kosova, na planini Jelenak, na nadmorskoj visini od 2.035 metara. Okruženo travnatim terenom, pruža veličanstven pogled na vrh Bogdaš (maja e Marjashit), koji se uzdiže do 2.533 metra. Zbog svoje ljepote i mističnosti, ovo mjesto postaje sve popularnije među posjetiocima iz regiona, dok ga mještani iz susjednih katuna na Kosovu nazivaju „pusi i Plavës“ - što znači plavski bunar.

Za mnoge posjetioce, odlazak na Jelensko jezero nije samo običan izlet, već predstavlja i dublje, duhovno iskustvo. Ovo posebno mjesto, sa svojom smirujućom energijom, privlači sve veći broj ljudi koji traže mir, inspiraciju i povezanost s prirodom. Mnogi vjeruju da boravak na ovom jezeru može donijeti sreću i unutrašnji spokoj, zbog čega se posjete često pretvaraju u nezaboravno iskustvo.

Jezero je ovalnog oblika i ima važnu ulogu kao izvor pitke vode za divlje životinje koje naseljavaju ovaj dio planine. Njegova čista voda, netaknuti pejzaži i udaljenost od civilizacije čine ga pravom oazom za sve koji žele da pobjegnu od svakodnevnog stresa i uživaju u ljepoti planinskog krajolika. Zbog toga, planinari, prirodnjaci i avanturisti sve više posjećuju ovaj skriveni dragulj, čineći ga nezaobilaznom tačkom u svojim pohodima kroz Prokletije.

27. Liqeni i Jellenit

Liqeni i Jellenit ndodhet në kufirin mes Malit të Zi dhe Kosovës, në malin Jellenak, në një lartësi prej 2.035 metra. I rrethuar nga terrene të mbuluara me bar, ofron një pamje mahnitëse të majës së Bogdash (maja e Marjashit), e cila ngrihet deri në 2.533 metra. Për shkak të bukurisë dhe misterit të tij, ky vend po bëhet gjithnjë e më i njohur mes vizitorëve nga rajoni, ndërsa banorët e fshatrave përreth në Kosovë e quajnë „pusi i Plavës“ - që do të thotë burimi apo bunari i Plavës.

Për shumë vizitorë, udhëtimi në Liqenin e Jellenit nuk është thjesht një udhëtim i zakonshëm, por një përvojë më e thellë shpirtërore. Ky vend i veçantë, me energjinë e tij qetësuese, tërheq një numër gjithnjë e më të madh njerëzish që kërkojnë paqe, frymëzim dhe lidhje me natyrën. Shumë besojnë se qëndrimi në këtë liqen mund të sjellë fat dhe qetësi të brendshme, për këtë arsye vizitat shpesh kthehen në një përvojë të paharrueshme.

Liqeni ka formë ovale dhe luan një rol të rëndësishëm si burim uji të pijshëm për kafshët e egra që jetojnë në këtë pjesë të malit. Uji i tij i pastër, peizazhet e paprekura dhe largësia nga civilizimi e bëjnë atë një oazë për të gjithë ata që duan të shpëtojnë nga stresi i përditshëm dhe të shijojnë bukurinë e peizazhit malor. Për këtë arsye, alpinistët, natyralistët dhe aventurierët e vizitojnë gjithnjë e më shumë këtë thesar të fshehur, duke e bërë atë një destinacion të pashmangshëm në shetitjet e tyre nëpër Bjeshkët e Nemuna.

28. Jezero Soha od Jelenka

Jezero Soha od Jelenka smješteno je na planini Jelenak, uz stari karavanski put koji povezuje Babino polje i Peć. Ovo malo, ali značajno planinsko jezero formira se na nadmorskoj visini od 2.060 metara, a vodu dobija uglavnom od otapanja snijega i padavina. Njegova priroda zavisi od sezonskih promjena, pa tokom proljeća i ljeta postaje izvor svježe vode za domaćinstva iz okolnih katuna i divlje životinje.

S jedne strane jezera, podno padina, prostire se katun Raškodolj, dok se s druge strane uzdiže planina Jelenak sa istoimenim katunom. Ova kombinacija planinskih pejzaža i prostranih livada čini jezero Soha od Jelenka jednim od najljepših prizora ovog kraja. Sa obala jezera pruža se prelijep panoramski pogled na okolne planine, koje svojom ljepotom oduzimaju dah svakom posjetiocu.

Iako je jezero malo po svojoj veličini i ovalnog oblika, njegov značaj u prošlosti bio je izuzetno velik. Služilo je kao važno stajalište za karavane trgovaca koji su ovim putem putovali prema Peći, donoseći robu za trgovinu. Karavanski put kojim su trgovci prolazili povezivao je plavsko-gusinjsku oblast s kosovskom metropolom, a jezero je bilo ključno mjesto za odmor i osvježenje na dugom i zahtjevnom putovanju.

Obale jezera prekrivene su bujnom travom, što doprinosi osjećaju netaknute prirode i mira. Iako nije veliko, jezero Soha od Jelenka danas predstavlja atraktivnu destinaciju za planinare, ljubitelje prirode i sve koji žele istražiti skrivena planinska blaga ovog dijela Prokletija.

28. Liqeni Soha e Jellenkës

Liqeni Soha e Jellenkës ndodhet në malin Jellenak, pranë një rrugë karavani të vjetër që lidh fushën Babino pole dhe Pejën. Ky liqen i vogël, por i rëndësishëm, formohet në një lartësi prej 2.060 metrash, dhe merr ujë kryesisht nga shkrirja e dëborës dhe rreshjet e shiut. Natyrshmëria e tij varet nga ndryshimet sezonale, dhe gjatë pranverës dhe verës bëhet burim uji të freskët për shtëpitë e katuneve përreth dhe për kafshët e egra.

Nga njëra anë e liqenit, rrëzë shpateve, shtrihet katuni Rashkodol, ndërsa nga ana tjetër ngrihet mali Jellenak me katunin e njëjtë. Ky kombinim i peizazheve malore dhe livadheve të gjera e bën Liqenin Soha e Jellenkës një nga pamjet më të bukura të kësaj ane. Nga brigjet e liqenit ofrohet një pamje panoramike mahnitëse e maleve përreth, të cilat me bukurinë e tyre i lënë pa fjalë çdo vizitor.

Edhe pse liqeni ka përmasa të vogla dhe në formë ovale, rëndësia e tij në të kaluarën ka qenë jashtëzakonisht e madhe. Ai ka shërbyer si një pikë e rëndësishme për karavanet tregtarë që udhëtonin nga kjo rrugë drejt Pejës, duke sjellë mallra për tregti. Rrugë karavani që përdornin tregtarët lidhte rajonin e Plavës dhe Gucisë me metropolin kosovar, dhe liqeni ishte një vend kyç për pushim dhe freskimin gjatë një udhëtimit të gjatë dhe të vështirë.

Brigjet e liqenit janë të mbuluara me bar të bollshëm, çka kontribuon në ndjesinë e natyrës të paprekur dhe qetësisë. Edhe pse nuk është i madh, Liqeni Soha e Jellenkës sot përfaqëson një destinacion tërheqës për alpinistët, adhuruesit e natyrës dhe të gjithë ata që duan të eksplorojnë thesaret e fshehura malore të kësaj ane të Bjeshkëve të Nemuna.

29. Jezero Pazarište

Jezero Pazarište smješteno je na nadmorskoj visini od 2.060 metara, na istoimenom platou ispod vrha Mali Starac. Ovo planinsko jezero napaja se vodom iz izdašnjih izvora u blizini, ali, nažalost, njegovo obimno smanjenje u posljednjim decenijama rezultat je klimatskih promjena. Nekada veće po svojoj površini, danas se suočava s postepenim povlačenjem usljed uticaja temperatura i sušnih perioda, čime je postalo manje nego što je bilo u prošlosti.

Posebnost ovog područja ogleda se ne samo u prirodnoj ljepoti jezera, već i u njegovom istorijskom značaju. Na platou Pazarišta, jednom godišnje, održavao se veliki trgovinski pazar. Ljudi iz okolnih naselja donosili su proizvode, hranu, rukotvorine i druge predmete kako bi ih prodavali i razmjenjivali na ovoj lokaciji. Ova tradicija, po kojoj je prostor dobio ime, imala je veliki značaj za lokalno stanovništvo, jer je pazar bio centar okupljanja, trgovine i društvenog života.

Visoka nadmorska visina daje jezeru poseban šarm. Oni koji se odluče da se popnu do ovog udaljenog jezera biće nagrađeni nezaboravnim pogledom na prostrane zelene površine i planinske pejzaže ovog jedinstvenog kraja. Jezero Pazarište, sa svojom prirodnom ljepotom i istorijskim značajem, ostaje dragulj za one koji vole istraživati skrivena i manje dostupna mjesta.

29. Liqeni i Pazarishtës

Liqeni i Pazarishtës ndodhet në lartësinë 2.060 metra mbi nivelin e detit, në platonë e të njëjtit emër poshtë majës Starac i Vogël. Ky liqen malor furnizohet me ujë nga burime të bollshme në afërsi, por, për fat të keq, zvogëlimi i tij masiv gjatë dekadave të fundit është rezultat i ndryshimeve klimatike. Disa herë më i madh në sipërfaqe në të kaluarën, sot ai po përballet me tërheqjen e ngadaltë për shkak të ndikimit të temperaturave dhe periudhave të thata, duke u bërë më i vogël se sa ishte dikur.

Veçoria e këtij rajoni nuk shfaqet vetëm në bukurinë natyrore të liqenit, por edhe në rëndësinë e tij historike. Një herë në vit në rrafshnaltën e Pazarishtes, mbahej një pazar i madh tregtar. Njerëzit nga fshatrat përreth sillnin produkte, ushqime, dorëthurrje dhe sende të tjera për t'i shitur dhe këmbyer në këtë vend. Kjo traditë, për të cilën ky rajon mori emrin, kishte një rëndësi të madhe për popullsinë lokale, pasi pazari ishte qendra e tubimit, tregtisë dhe jetës shoqërore.

Lartësia e madhe e liqenit i jep një bukuri të veçantë. Ata që vendosin të ngjiten deri në këtë liqen të largët do të shpërblehen me një pamje të paharueshme të hapësirave të gjera të gjelbërta dhe peizazheve malore të këtij rajoni unik. Liqeni i Pazarishtës, me bukurinë e tij natyrore dhe rëndësinë historike, mbetet një perlë për ata që duan të eksplorojnë vendet e fshehura dhe më pak të arritshme.

30. Vaganičko jezero

Vaganičko jezero smješteno je na planini Vaganici, na nadmorskoj visini od oko 1.900 metara. Ovo malo jezero dugačko je približno 30 metara, dok mu širina doseže maksimalno oko 20 metara. Nalazi se u blizini zaseoka Vukova stanina i lokaliteta Vrela, u jednom od najizolovanijih i najljepših predjela ovog planinskog područja.

Lokalitet koji krasi ovo jezero, poznat i kao Vaganička gora, u širem smislu smatra se dijelom planine Čakor. Međutim, neki ga smatraju zasebnom planinom, smještenom između planine Mokra i planine Čakor, što dodatno doprinosi njegovoj geografskoj i prirodnoj specifičnosti.

Jezero je okruženo prostranim zelenim livadama, a pejzažom dominira gusta četinarska šuma koja stvara osjećaj potpune izolacije i povezanosti s prirodom. Ovo jezero predstavlja ključni izvor vode za divlje životinje tokom toplih ljetnjih dana, kada dolaze da se napoje i osvježe iz njegovih kristalno čistih voda. Uprkos svojoj maloj veličini, Vaganičko jezero igra značajnu ulogu u ekosistemu ovog planinskog područja.

Karakteristično za ovo jezero je to što je, kako kažu „zarobljeno travom“. Obale i dno jezera prekriveni su gustim slojem trave i vodenih biljaka, što mu daje poseban izgled. Ova vegetacija doprinosi njegovoj prirodnoj ljepoti i pruža utočište brojnim životinjskim vrstama. Vaganičko jezero, sa svojom netaknutom prirodom i mirnom atmosferom, predstavlja pravi raj za ljubitelje prirode, avanturiste i one koji žele da istraže skrivena bogatstva planina.

30. Liqeni i Vaganit

Liqeni i Vaganit ndodhet në malin Vaganicë, në një lartësi rreth 1.900 metra. Ky liqen i vogël është rreth 30 metra i gjatë, ndërsa gjerësia e tij arrin deri në 20 metra. Ai ndodhet afër fshatit Vukova Stanina dhe vendit të quajtur Vrella, në një nga zonat më të izoluara dhe më të bukura të kësaj zone malore.

Rajoni që mbulon këtë liqen, i njohur gjithashtu si Vaganička Gora, konsiderohet si pjesë e malit Çakor në një kuptim më të gjerë. Megjithatë, disa e shohin atë si një mal të veçantë, të vendosur midis malit Mokra dhe malit Çakor, çka e bën edhe më të veçantë nga ana gjeografike dhe natyrore.

Liqeni është i rrethuar nga livadhe të gjëra të gjelbërta, dhe peizazhi dominohet nga pyje të dendura me drurë halorë që krijojnë një ndjenjë izolimi dhe lidhjeje të plotë me natyrën. Ky liqen është një burim i rëndësishëm uji për kafshët e egra gjatë ditëve të nxehta të verës, kur ato vijnë për t'u shpërlarë dhe freskuar nga ujërat e tij të pastër kristal. Pavarësisht nga madhësia e tij e vogël, Liqeni i Vaganit ka një rol të rëndësishëm në ekosistemin e këtij rajoni malor.

Karakteristikë e këtij liqeni është se siç thonë është „i bllokuar nga bari“. Brigjet dhe fundi i liqenit janë të mbuluara me një shtresë të trashë bari dhe bimësh ujore, çka i jep atij një pamje të veçantë. Kjo bimësi shton bukurinë e saj natyrore dhe ofron strehim për shumë lloje kafshësh. Liqeni i Vaganit, me natyrën e tij të paprekur dhe atmosferën e qetë, është një parajsë për adhuruesit e natyrës, aventurierët dhe ata që duan të zbulojnë pasuritë e fshehura të maleve.

31. Mramorsko jezero

Mramorsko jezero nekada se nalazilo na planini Visitor, na sjeverozapadnoj padini Mramorja, na visini između 1.750 i 1.900 metara nadmorske visine. Ovaj planinski predio bio je poznat po brojnim vrtaćama, a Mramorsko jezero bilo je smješteno upravo u jednoj od tih prirodnih udubljenja. Prema istraživanjima Jovana Cvijića, jezerski bazen na visini od 1.820 metara formiran je morenom i predstavljao je prirodni cirk. Cvijić je detaljno opisao geološke osobitosti jezera, naglašavajući njegovu formaciju i dinamiku.

U vrtaću se ulivao mali potok koji je prolazio podzemnim tokovima prije nego što bi formirao jezero u vrtaći. Voda iz jezera oticala je takođe podzemnim putem, a kada bi nivo vode porastao, višak vode oticao bi i površinski, posebno na sjeverozapadnom dijelu okvira jezera.

Zabilježeno je da je, 18. jula 1933. godine, temperatura vode u Mramorskom jezeru iznosila 20°C u 17 časova i 30 minuta. U isto vrijeme, temperatura ovlaženog termometra bila je 9,5°C, dok je temperatura suvog termometra iznosila 11,5°C, što svjedoči o specifičnim mikroklimatskim uslovima koji su tada vladali u ovom području (Cvijić, 1913).

Nažalost, uslijed klimatskih promjena i drugih prirodnih uticaja, Mramorsko jezero danas više ne postoji. Ovo nekadašnje prirodno čudo sada je samo dio sjećanja na bogatu hidrološku i geološku prošlost planine Visitor. Iako jezero više ne postoji, njegov značaj ostaje zabilježen u istorijskim i naučnim spisima, kao svjedočanstvo o dinamičnoj prirodi planinskih jezera i njihovoj osjetljivosti na

31. Liqeni i Mramorit

Liqeni i Mramorit dikur ndodhej në malin Visitor, në veriperëndim të Mramorit, në një lartësi midis 1.750 dhe 1.900 metra mbi nivelin e detit. Kjo zonë malore ishte e njohur për shumë përmbysje natyrore, dhe Liqeni i Mramorit ishte i vendosur në një rën prej këtyre fushave natyrore. Sipas studimeve të Jovan Cvijić, bazi i liqenit në një lartësi prej 1.820 metra ishte formuar nga morenat dhe përfaqësonte një cirk natyror. Cvijić përshkroi në detaje karakteristikat gjeologjike të liqenit, duke theksuar formimin dhe dinamikën e tij.

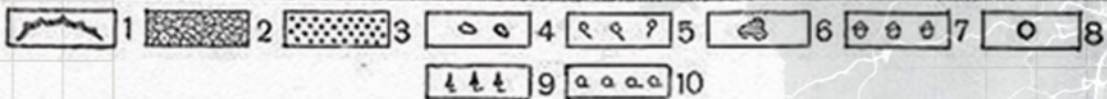
Liqeni derdhej nga një përrua i vogël që kalonte nëpër rrjedha nëntokësore përpara se të formonte liqenin në përmbysjen natyrore. Uji i liqenit gjithashtu rridhte përmes një rrugë nën tokë, dhe kur niveli i ujit rritej, përmbysja e ujit dilte gjithashtu sipërfaqësisht, veçanërisht në pjesën veriperëndimore të kufirit të liqenit.

Është regjistruar se, më 18 korrik 1933, temperatura e ujit në Liqenin e Mramorit ishte 20°C në orën 17:30. Po ashtu, temperatura e termometrit të lagur ishte 9,5°C, ndërsa temperatura e termometrit të thatë ishte 11,5°C, duke dëshmuar për kushtet specifike mikroklimatike që mbizotëronin në këtë rajon atë kohë (Cvijić, 1913).

Fatkeqësisht, si pasojë e ndryshimeve klimatike dhe ndikimeve të tjera natyrore, Liqeni i Mramorit sot nuk ekziston më. Ky mrekulli natyror dikur, tani është vetëm një pjesë e kujtimeve për të kaluarën e pasur hidrologjike dhe gjeologjike të malit Visitor. Edhe pse liqeni nuk ekziston më, rëndësia e tij mbetet e regjistruar në shkrimet historike dhe

promjene u okolini.

shkencore si një dëshmi për natyrën dinamike të liqeneve malore dhe ndjeshmërinë e tyre ndaj ndryshimeve në mjedis.

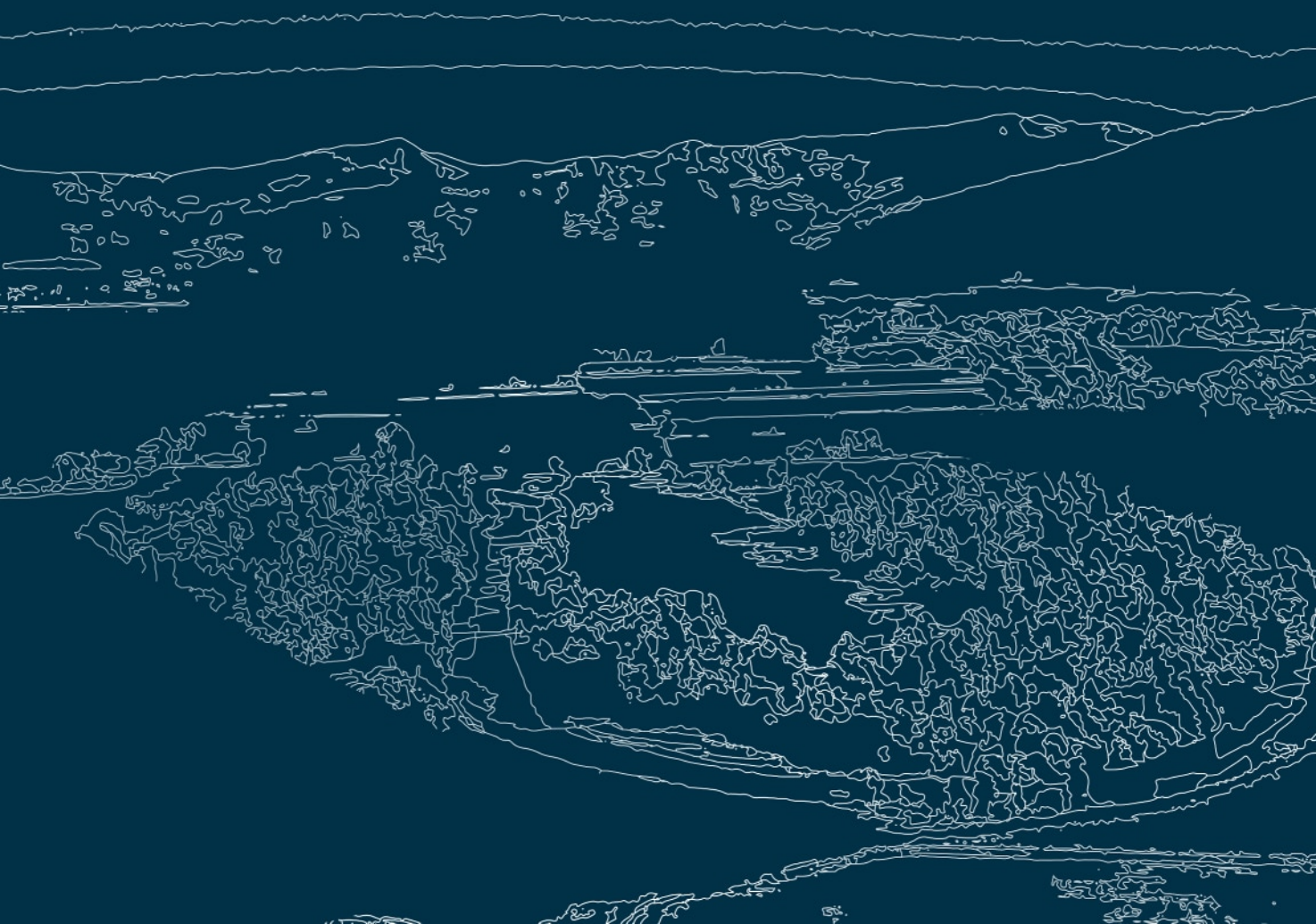
Visitor, razmjera 1:150.000 -
 1. cirkovi; 2. morene; 3. fluvijo-glacijalni nanos; 4. snežanici; 5. izvori; 6. jezera; 7. katuni; 8. sela; 9. četinarska drveta; 10. listopadna drveta, Izvor: Jovan Cvijić

Visitor, përpjesa 1:150.000 -
 1. cirqet; 2. morenat; 3. shtresa fluvio-glaciale; 4. borë të përhershme; 5. burimet; 6. liqenet; 7. katundet; 8. fshatra; 9. drurët halorë; 10. drurët gjetherënës, Burimi: Jovan Cvijić

SLIVIVI CRNE GORE

PELLGJET E MALIT TË ZI

Slivovi Crne Gore

Na teritoriji Crne Gore formiraju se brojni značajni vodotokovi koji se ulijevaju u dva glavna sliva: Crnomorski i Jadranski. Ukupna površina Crnomorskog sliva u Crnoj Gori iznosi oko 7.260 km², što čini približno 52,5% teritorije države. Glavni vodotoci koji pripadaju Crnomorskom slivu uključuju rijeke Ibar, Taru, Pivu, Lim i Čehotinu, pri čemu se Tara i Piva spajaju u Drinu, koja nastavlja svoj tok prema Crnom moru.

Iako Crna Gora ima značajne vodene tokove koji gravitiraju Jadranskom moru, opštine poput Plava, koje se nalaze u unutrašnjosti i na većim nadmorskim visinama, većim dijelom pripadaju Crnomorskom slivu. Na teritoriji opštine Plav gotovo svi vodeni tokovi pripadaju Crnomorskom slivu, izuzimajući jedan vodotok koji pripada Jadranskom slivu. Naime, tok Bjeluške rijeke, koja se ulijeva u rijeku Pečku Bistricu na Kosovu, stupa u kontakt s Jadranskim slivom. Ovaj rijetki slučaj omogućava opštini Plav povezanost s oba velika sliva, što je specifičnost ovog područja.

Ova hidrološka raznovrsnost doprinosi važnosti crnogorskih rijeka ne samo u lokalnom, već i u širem regionalnom kontekstu, povezivanjem različitih ekosistema i geografskih regija Balkana.

Pellgjet e Malit të Zi

Në territorin e Malit të Zi formohen rrjedha të shumta ujore të rëndësishme, të cilat derdhen në dy pellgje kryesore: Detin e Zi dhe Adriatik. Sipërfaqja e përgjithshme e pellgut të Detit të Zi në Mal të Zi është rreth 7.260 km², që është afërsisht 52.5% e territorit të shtetit. Rrjedhat kryesore ujore që i përkasin pellgut të Detit të Zi përfshijnë lumenjtë Ibër, Tara, Piva, Lim dhe Qehotina, ku Tara dhe Piva bashkohen me Drinën, e cila vazhdon rrjedhën e saj drejt Detit të Zi.

Edhe pse Mali i Zi ka rrjedha të konsiderueshme ujore që gravitojnë në Detin Adriatik, komunat si Plava, të cilat ndodhen në brendësi dhe në lartësi më të larta, i përkasin kryesisht pellgut të Detit të Zi. Në territorin e komunës së Plavës, pothuajse të gjitha rrjedhat ujore i përkasin pellgut të Detit të Zi, me përjashtim të një rrjedhe ujore që i përket pellgut të Adriatikut. Gjegjësisht, rrjedha e lumit Bjelushka, i cili derdhet në lumin Peçka Bistrica në Kosovë, bie në kontakt me pellgun e Adriatikut. Ky rast i rrallë lejon që komuna e Plavës të lidhet me të dy pellgjet e mëdha, që është specifika e kësaj zone.

Ky diversitet hidrologjik kontribuon në rëndësinë e lumenjve malazezë jo vetëm në kontekstin lokal, por edhe në atë më të gjerë rajonal, duke lidhur ekosisteme dhe rajone të ndryshme gjeografike të Ballkanit.

Crnomorski sliv

Crnomorski sliv Crne Gore obuhvata rijeke, potoke i vodotoke koji pripadaju hidrografskom sistemu Crnog mora. Ovaj sliv dominira sjevernim i istočnim djelovima zemlje, pokrivajući prostrane planinske predjele i bogate hidrološke resurse. Rijeke Crnomorskog sliva karakterišu planinski tokovi s velikim padovima, brzinom i čistom vodom, što ih čini značajnim ekološkim i hidrološkim sistemima.

Ovaj sliv smješten je u oblastima visokih planina poput Durmitora, Komova i Prokletija. Te planine imaju ključnu ulogu u održavanju hidrološkog balansa, obezbjeđujući stalno snabdijevanje vodom kroz izvore, podzemne tokove i topljenje snijega. Jedno od najpoznatijih prirodnih formacija u okviru Crnomorskog sliva je Plavsko jezero, koje se nalazi na teritoriji opštine Plav.

Grad Plav, smješten u ovom području, snabdijeva se vodom s izvorišta Jesenica, koje se nalazi u dolini Jeseničke rijeke. Godine 1993, u aluvijalnom nanosu Jeseničke rijeke iskopana su dva bunara, dubine 2,5 metra i širine 2 metra, s minimalnom izdašnošću od 20 litara po sekundi. Ovi bunari predstavljaju značajan izvor vode za lokalno stanovništvo, a 1999. godine iskopani su dodatni bunari u njihovoj okolini, čime je obezbijedena dovoljna količina vode za snabdijevanje Plava i njegove bliže okoline (Radojičić, 2005).

Ova bogata mreža vodenih resursa ima veliki ekološki i ekonomski značaj, podržavajući vodosnabdijevanje, poljoprivredne aktivnosti i očuvanje prirodnih ekosistema, što dodatno doprinosi razvoju

Pellgu i Detit të Zi

Pellgu i Detit të Zi në Mal të Zi përfshin lumenjtë, përrenj dhe rrjedhat ujore që i përkasin sistemit hidrografik të Detit të Zi. Ky pellg dominon në pjesët veriore dhe lindore të vendit, duke mbuluar rajone të gjera malore dhe burime të pasura ujore. Lumenjtë e pellgut të Detit të Zi karakterizohen nga rrjedha malore me rënie të lartë, shpejtësi dhe ujë të pastër, duke i bërë ata sisteme të rëndësishme ekologjike dhe hidrologjike.

Ky pellg shtrihet në rajone me male të larta si Durmitori, Komovi dhe Bjeshkët e Nemuna. Këto male luajnë një rol kyç në ruajtjen e balancës hidrologjike, duke siguruar furnizim të qëndrueshëm me ujë përmes burimeve, rrjedhave nëntokësore dhe shkrirjes së borës. Një nga formacionet natyrore më të njohura brenda këtij pellgu është Liqeni i Plavës, i cili ndodhet në territorin e komunës së Plavës.

Qyteti i Plavës, i vendosur në këtë zonë, furnizohet me ujë nga burimi i Jesenicës, i cili ndodhet në luginën e lumit të Jesenicës. Në vitin 1993, në aluvionet e lumit të Jesenicës u gërmuan dy puse, me një thellësi 2.5 metra dhe një gjerësi 2 metra, me një kapacitet minimal 20 litra për sekondë. Këto puse përbëjnë një burim të rëndësishëm uji për popullsinë lokale dhe në vitin 1999 u gërmuan puse shtesë për të siguruar një sasi të mjaftueshme uji për furnizimin e Plavës dhe zonave përreth (Radojičić, 2005).

Ky rrjet i pasur me burime ujore ka një rëndësi të madhe ekologjike dhe ekonomike, duke mbështetur furnizimin me ujë, aktivitetet bujqësore dhe ruajtjen e ekosistemeve natyrore, gjë që kontribuon më tej në zhvillimin e komunitetit lokal.

lokalne zajednice.

Na području opštine Plav, Crnomorski sliv obuhvata dva glavna podsistema: sliv Plavskog jezera i sliv rijeke Lim. Ovi podsistemi uključuju brojne rijeke koje čine bogatu mrežu vodenih tokova, od kojih su najznačajnije:

- Rijeka Ljuča - glavna pritoka Plavskog jezera.
- Rijeka Lim - jedan od najvažnijih tokova koji protiče kroz Crnu Goru i uliva se u Drinu.
- Plavska rijeka - nastaje spajanjem Trokuške i Jeseničke rijeke.
- Komaračka rijeka - pritoka Lima.
- Velička rijeka - pritoka Lima koja protiče kroz Veliku.
- Pepićka rijeka - manji vodotok u istoimenom području.
- Murinska rijeka - značajna pritoka Lima u okolini Murine.

Ovaj kompleksni hidrološki sistem igra ključnu ulogu u održavanju biodiverziteta, pružajući dom brojnim vrstama flore i faune, ali i u snabdijevanju lokalnog stanovništva vodom. Crnomorski sliv u Plavu ima ne samo hidrološki već i kulturološki značaj, povezujući ljude s prirodom i čineći dio njihovog svakodnevnog života.

Në zonën e komunës së Plavës, pellgu i Detit të Zi përfshin dy nënsisteme kryesore: pellgun e Liqenit të Plavës dhe pellgun e lumit Lim. Këto nënsisteme përfshijnë shumë lumenj që formojnë një rrjet të pasur rrjedhash ujore, ndër më të rëndësishmet janë:

- Lumi Lluça - prurja kryesore e Liqenit të Plavës.
- Lumi Lim - një nga përrrenjtë më të rëndësishme që kalon nëpër Mal të Zi dhe derdhet në Drin.
- Lumi i Plavës - formohet nga bashkimi i lumenjve të Trokushës dhe Jasenicës.
- Lumi i Komarës - prurje e lumit Lim.
- Lumi i Velikës - prurje e lumit Lim që kalon nëpër Velikë.
- Lumi i Pepiqëve - një rrjedhë e vogël ujore në zonën me të njëjtin emër.
- Lumi i Murinës - një prurje e rëndësishme e lumit Lim në zonën e Murinës.

Ky sistem i ndërlikuar hidrologjik luan një rol të rëndësishëm në ruajtjen e biodiversitetit, duke ofruar habitat për shumë lloje florë dhe faunë, si dhe në furnizimin e popullsisë lokale me ujë. Pellgu i Detit të Zi në Plavë ka rëndësi jo vetëm hidrologjike, por edhe kulturore, duke lidhur njerëzit me natyrën dhe duke qenë pjesë e përditshmërisë së tyre.

Sliv Plavskog jezera

Sliv Plavskog jezera obuhvata krajnji južni dio Gornjeg Polimlja, uključujući plavsko-gusinjsku kotlinu i značajne djelove planinskih masiva Prokletija i Visitora. Ovaj sliv se prostire i na dio teritorije u Albaniji, uključujući Vrmošku kotlinu i rijeku Grnčar, koja je jedan od sastavnih tokova rijeke Ljuče. Rijeka Ljuča, sa površinom sliva od 292,9 km², predstavlja glavnu pritoku Plavskog jezera, doprinoseći s preko 90% ukupne količine vode u jezero tokom godine.

Na teritoriji opštine Plav ovom slivu pripadaju značajni vodotoci, među kojima je Ljuča najvažnija rijeka. Ova rijeka napaja Plavsko jezero i ima presudan uticaj na njegov hidrološki režim.

Sliv Plavskog jezera predstavlja ključni dio vodenog sistema ovog kraja. Bogatstvo vodenih resursa ima vitalni značaj za ekološki balans, poljoprivredu, turizam i svakodnevni život lokalnog stanovništva.

Pellgu i Liqenit të Plavës

Pellgu i Liqenit të Plavës përfshin pjesën jugore të Polimjes së Epërme, duke përfshirë luginën e Plavë-Gucisë dhe pjesë të rëndësishme të masiveve malore të Bjeshtëve të Nemuna dhe Visitorit. Ky pellg shtrihet gjithashtu në një pjesë të territorit të Shqipërisë, duke përfshirë luginën e Vërmoshës dhe lumin Grnčar, i cili është një nga rrjedhat përbërëse të lumit Luça. Lumi Luça, me një sipërfaqe të pellgut prej 292.9 km², përbën degën kryesore të Liqenit të Plavës, duke kontribuar me mbi 90% të sasisë totale të ujit në liqen gjatë vitit.

Në territorin e komunës së Plavës, këtij pellgu i përkasin rrjedhat e rëndësishme të ujit, ku lumi Luça është më i rëndësishmi. Ky lum furnizon Liqenin e Plavës dhe ka një ndikim vendimtar në regjimin e tij hidrologjik.

Pellgu i Liqenit të Plavës është një pjesë kyçe e sistemit ujor të këtij rajoni. Pasuria e burimeve ujore ka një rëndësi jetike për ekuilibrin ekologjik, bujqësinë, turizmin dhe jetën e përditshme të popullsisë lokale.

32. Rijeka Ljuča

Rijeka Ljuča nastaje spajanjem rijeka Vruje i Grnčara, nizvodno od Gusinja i predstavlja glavni izlazni tok Plavskog jezera. Tokom svog toka kroz plavsku dolinu, Ljuča protiče kroz područje koje je bogato aluvijalnim zemljištem, idealnim za poljoprivredu. Dolina rijeke Ljuče zauzima oko 750 hektara, uključujući 300 hektara močva- mog područja, koje je meliorativnim zahvatima postalo najveći aluvijalni poljoprivredni kompleks u Crnoj Gori.

Klimatski uslovi u dolini Ljuče, sa prosječnom godišnjom temperaturom između 7,2°C i 7,6°C, omogućavaju gajenje kultura koje uspijevaju na nižim temperaturama, dok moderni agrotehnički postupci omogućavaju uzgoj kultura koje zahtijevaju više temperature, poput lubenica, dinja, paprike i paradajza. Povoljna kombinacija dnevnih temperatura i hladnih noći doprinosi posebnim aromama i kvalitetu poljoprivrednih proizvoda ovog područja.

Ljuča, kao glavni tok Plavskog jezera, doprinosi stabilnosti vodnog režima sliva Plavskog jezera i rijeke Lim, s kojom je povezana, čineći je ključnom rijekom za hidrološki i ekološki sistem plavske doline.

32. Lumi Luča

Lumi Luča formohet nga bashkimi i lumenjve Vruja dhe Grnçar, poshtë Gucisë, dhe është derdhja kryesore e Liqenit të Plavës. Gjatë rrjedhës së tij nëpër luginën e Plavës, Luča kalon nëpër një zonë të pasur me tokë aluviale, e cila është ideale për bujqësi. Lugina e lumit Luča shtrihet në një sipërfaqe prej rreth 750 hektarësh, duke përfshirë 300 hektarë zonë moçalore, e cila, përmes ndërhyrjeve të kullimit, është kthyer në kompleksin më të madh bujqësor aluvial në Mal të Zi.

Kushtet klimatike në luginën e Luçës, me një temperaturë mesatare vjetore ndërmjet 7,2°C dhe 7,6°C, mundësojnë kultivimin e kulturave që rriten në temperatura të ulëta. Teknikat moderne agroteknike mundësojnë gjithashtu kultivimin e kulturave që kërkojnë temperatura më të larta, si p.sh., shalqini, pjepri, speci dhe domatja. Kombinimi i favorshëm i temperaturave ditore dhe netëve të ftohta kontribuon në aromën dhe cilësinë e veçantë të produkteve bujqësore të kësaj zone.

Lumi Luča, si rrjedha kryesore e Liqenit të Plavës, ndihmon në stabilitetin e regjimit ujqor të pellgut të Liqenit të Plavës dhe lumit Lim, me të cilin është i lidhur, duke e bërë atë një lumë thelbësor për sistemin hidrologjik dhe ekologjik të luginës së Plavës.

Sliv rijeke Lim

Sliv rijeke Lim, u užem smislu, prostorno je znatno veći od sliva Plavskog jezera i obuhvata središnje i sjeverne djelove Gornjeg Polimlja. Lim, zajedno sa razvijenom mrežom pritoka, dominira hidrološkom slikom ovog područja. Pritoke rijeke Lim dolaze sa desne (istočne) i lijeve (zapadne) strane, a neke od njih spadaju među najznačajnije vodotoke sjeveroistočne Crne Gore. Ove pritoke su važne ne samo zbog svoje dužine toka i stabilnog vodnog režima tokom godine, već i zbog svog hidroenergetskog potencijala.

Na teritoriji opštine Plav slivu Lima pripadaju sljedeći vodotoci:

- Lim - glavna rijeka sliva, koja igra ključnu ulogu u hidrološkom sistemu ovog regiona.
- Plavska rijeka - važna pritoka koja doprinosi vodnom režimu Lima.
- Komaračka rijeka - jedna od većih pritoka u ovom dijelu sliva.
- Velička rijeka - značajan vodotok koji napaja Lim sa zapadne strane.
- Pepićka rijeka - pritoka koja doprinosi vodnim resursima Lima.
- Murinska rijeka - vodotok koji teče kroz Murinsku dolinu i pridružuje se Limu.
- Brezojevički potok - manji, ali značajan potok koji se uliva u Lim.
- Nokšićki potok - potok koji teče kroz selo Nokšiće i ulazi u mrežu Lima.
- Rženički potok - jedan od manjih vodotoka u slivu Lima.
- Brezojevički potok - drugi potok sa istim imenom koji takođe doprinosi slivu.

Pellgu i lumit Lim

Pellgu i lumit Lim, në kuptimin e ngushtë, është ndjeshëm më i madh se pellgu i Liqenit të Plavës dhe përfshin pjesët qendrore dhe veriore të Polimjes së Epërme. Lim, së bashku me rrjetin e zhvilluar të degëve të tij, dominon pamjen hidrologjike të kësaj zone. Degët e lumit Lim vijnë nga ana e djathtë (lindore) dhe e majtë (perëndimore), dhe disa prej tyre janë ndër rrjedhat më të rëndësishme të veriut dhe lindjes së Malit të Zi. Këto degë janë të rëndësishme jo vetëm për shkak të gjatësisë së rrjedhës së tyre dhe regjimit të qëndrueshëm të ujit gjatë vitit, por edhe për potencialin e tyre hidroenergetik.

Në territorin e komunës së Plavës, këtij pellgu i përkasin rrjedhat e mëposhtme të ujit:

- Lim - lumi kryesor i pellgut, që luan një rol kyç në sistemin hidrologjik të këtij rajoni.
- Lumi i Plavës - një degë e rëndësishme që kontribuon në regjimin e ujit të lumit Lim.
- Lumi i Komaraçës - një nga degët më të mëdha në këtë pjesë të pellgut.
- Lumi i Velikës - një rrjedhë e rëndësishme që ushqen lumin Lim nga ana perëndimore.
- Lumi i Pepiqëve - një degë që kontribuon në burimet ujore të Lim.
- Lumi i Murinës - një rrjedhë që kalon përmes luginës së Murinës dhe bashkohet me Lim.
- Përroi i Brezovicës - një përroi i vogël, por i rëndësishëm që derdhet në Lim.
- Përroi i Nokshiqit - përroi që kalon përmes fshatit Nokshiq dhe hyn në rrjetin e Limit.
- Përroi i Rzhënicës - një nga rrjedhat më të vogla në pellgun e Lim.
- Përroi i Brezovicës - një përroi tjetër me të njëjtin emër që gjithashtu kontribuon në pellg.

Ova mreža vodotoka doprinosi hidrološkoj raznolikosti i bogatstvu područja, čineći sliv rijeke Lim važnim prirodnim resursom u regionu.

Ky rrjet ujërash i shton diversitetin dhe pasurinë hidrologjike zonës, duke e bërë pellgun e lumit Lim një burim natyror të rëndësishëm për rajonin.

33. Rijeka Lim

Rijeka Lim je najveća pritoka Drine, s ukupnom dužinom od 219 km, od čega 87 km protiče kroz Crnu Goru. Izvire iz Plavskog jezera, a kada se uzme u obzir i rijeka Ljuča, koja se uliva u jezero zajedno sa svojim izvorišnim tokovima, ukupna dužina Lima od najviših izvora do granice sa Srbijom iznosi 121 km. Lim dominira hidrološkom slikom sjeveroistočne Crne Gore, s površinom sliva od 2.805 km² na njenoj teritoriji. Njegov prosječni proticaj raste nizvodno: kod Plava je 19,3 m³/s, kod Zatona 55,1 m³/s, kod Bijelog Polja 65,4 m³/s i kod Dobrakova 71,0 m³/s.

Desne pritoke uključuju:

- Komaračku rijeku (16,5 km) - najveću pritoku u plavsko-gusinjskoj regiji
- Veličku rijeku (7 km)
- Rženičku rijeku (4,5 km)
- Piševsku rijeku (4,5 km)

Lijeve pritoke su:

- Brezojevički potok - izvire iz viših djelova Visitora
- Pepićka rijeka (6 km) - ima izvorište na Visitoru
- Murinska rijeka (6,5 km) - nastaje od Nenove i Dosove rijeke na Visitoru.

Nakon ovih pritoka, Lim prolazi kroz Sućevsku klisuru dugu 4 km, uklesanu u trijaškim krečnjacima između Rasojevičke glave (1.601 m) i Teferiča (1.557 m). Nizvodno, dolina Lima se širi u Beranskoj kotlini, gdje mu se pridružuju veće desne pritoke:

- Šekularska rijeka (15,5 km)
- Kaludarska rijeka (19 km)
- Brnjica (7 km)
- Dapsićka rijeka (13,5 km)

33. Lumi Lim

Lumi Lim është dega më e madhe e Drinit, me një gjatësi totale prej 219 km, nga të cilat 87 km rrjedhin nëpër Malin e Zi. Buron nga Liqeni i Plavës, dhe nëse merret parasysh edhe lumi Luça që derdhet në liqen së bashku me rrjedhat e tij burimore, gjatësia e përgjithshme e Limit nga burimet më të larta deri në kufirin me Serbinë arrin në 121 km. Limi dominon pamjen hidrologjike të veriut lindjes së Malit të Zi, me një sipërfaqe të pellgut prej 2,805 km² në territorin e saj. Rrjedha mesatare e tij rritet duke rrjedhur në drejtim të poshtëm: në Plavë është 19,3 m³/s, në Zaton 55,1 m³/s, në Bijelo Pole 65,4 m³/s dhe në Dobrakovo 71,0 m³/s.

Degët nga ana e djathta përfshijnë:

- Lumin e Komaraçës (16,5 km) - dega më e madhe në rajonin Plavë-Guci,
- Lumin e Vellikës (7 km)
- Lumin Rzhënica (4,5 km)
- Lumin Pisheva (4,5 km)

Degët nga ana e majta janë:

- Përroi i Brezojeviçës - buron nga pjesët më të larta të Visitorit
- Lumi i Pepiqëve (6 km) - buron në Visitor
- Lumi i Murinës (6,5 km) - krijohet nga lumenjtë Nenova dhe Dosova në Visitor.

Pas këtyre degëve, Lim kalon përmes grykës së Sućevës, e gjatë 4 km, e gdhundur në shkëmbinj gëlqerorë të triastit midis kreshtës Rasojeviçka (1,601 m) dhe Teferiçit (1,557 m). Në drejtim të poshtëm, lugina e Limit zgjerohet në fushën e Beranit, ku i bashkohen degët më të mëdha nga ana e djathtë:

- Lumi Shekular (15,5 km)
- Lumi Kaludar (19 km)
- Lumi Bërnjica (7 km)
- Lumi Dapsiq (13,5 km)

Lim nije samo prirodni vodotok; njegova brzina, bogatstvo resursa i kulturni značaj čine ga simbolom povezanosti naroda i kultura Balkana. Rijeka protiče kroz Crnu Goru, Albaniju, Bosnu i Hercegovinu te Srbiju, prije nego što se ulije u Drinu, noseći sa sobom tradicije, običaje i priče naroda kroz čije zemlje prolazi.

Osim prirodne ljepote, Lim je ključna „žila kucavica“ za ekonomski i kulturni razvoj zajednica uz njegovu obalu. Rijeka omogućava razvoj poljoprivrede, ribolova i turizma, a služi i kao izvor hidroenergetskih resursa. Lim je most između prošlosti i sadašnjosti, naroda i kultura, prirode i čovjeka.

Njegov značaj za ljude koji žive uz obalu, kao i njegovo kulturno i ekološko značenje, čine Lim jednim od najvažnijih prirodnih resursa u regionu. Svakim svojim metrom, Lim nosi bogatu istoriju i ljepotu Balkana, potvrđujući svoju ključnu ulogu u očuvanju prirodnog i kulturnog nasljeđa ovog područja.

Limi nuk është vetëm një rrjedhë natyrore; shpejtësia, pasuria e burimeve dhe rëndësia kulturore e bëjnë atë simbol të lidhjes mes popujve dhe kulturave të Ballkanit. Lumi rrjedh nëpër Malin e Zi, Shqipëri, Bosnjë e Hercegovinë dhe Serbi, para se të derdhet në Drin, duke bartur me vete traditat, zakonet dhe historitë e popujve përmes territorit ku kalon.

Përveç bukurisë natyrore, Lim është një „arterie jetësore“ për zhvillimin ekonomik dhe kulturor të komuniteteve përgjatë bregut të tij. Lumi mundëson zhvillimin e bujqësisë, peshkimit dhe turizmit, si dhe shërben si burim për burime hidroenergjetike. Lim është një urë mes të kaluarës dhe të tashmes, popujve dhe kulturave, natyrës dhe njeriut.

Rëndësia e tij për njerëzit që jetojnë pranë bregut, si dhe domethënia e tij kulturore dhe ekologjike, e bëjnë Lim një nga burimet natyrore më të rëndësishme në rajon. Me çdo metër të tij, Lim bart një histori të pasur dhe bukurinë e Ballkanit, duke konfirmuar rolin e tij kryesor në ruajtjen e trashëgimisë natyrore dhe kulturore të kësaj zone.

34. Plavska rijeka

Plavska rijeka, čiji sliv obuhvata površinu od 65,95 km², nastaje spajanjem Trokuše i Jeseničke rijeke. Trokuška rijeka izvire na padinama planine Trokus, na nadmorskoj visini od 1.852 metra, a s desne strane u nju se uliva Hotski potok, koji izvire na padinama Maja Karanfil. S lijeve strane ulivaju se Vranički potok, koji izvire na padinama Vranice, i Osojni potok, čiji se izvor nalazi na padinama Osoje. Jesenička rijeka nastaje spajanjem Šćapiskog i Potkobilskog potoka. Nakon formiranja, s desne strane joj se uliva Pustovratski potok, dok s lijeve strane dolazi Adembegov potok.

Plavska rijeka teče južno i istočno od grada Plava i uliva se u Lim na nadmorskoj visini od 900 metara, između Malog Skića (994 m) i Gradca (957 m). Njene glavne pritoke na desnoj obali su Bogajički, Maloseljski i Prnjavorski potok, dok sa lijeve strane nema razvijenih većih pritoka. Režim Plavske rijeke je pluvijalno-nivalni, što znači da najveći proticaji nastaju u proljeće, tokom otapanja snijega, te kasne jeseni, kada su najčešće obilne kiše. Rijeka nikada ne presušuje, što omogućava stalno snabdijevanje vodom za okolna poljoprivredna područja.

Plavska rijeka igra ključnu ulogu u navodnjavanju njiva, voćnjaka i livada u okolnim selima. Njene pritoke i potoci su značajni za napajanje stoke, što podržava tradicionalni način života na katunima i razvoj stočarstva u ovom kraju. Ipak, rijeka i njene pritoke često imaju bujični karakter tokom jakih kiša, što može izazvati značajne štete. Erozivno djelovanje rijeke često dovodi do

34. Lumi i Plavës

Lumi i Plavës, me një pellg prej 65.95 km², krijohet nga bashkimi i lumenjve Trokushe dhe Jesenica. Lumi Trokusha buron nga shpatet e malit Trokus, në një lartësi mbidetare 1,852 metra, dhe nga ana e djathtë derdhet përroi i Hotit, që buron nga shpatet e Majës së Karanfilit. Nga ana e majtë, derdhet përroi i Vranicës, që buron nga shpatet e malit Vranica, dhe përroi Osoja, që buron nga shpatet e Osojes. Lumi i Jesenicës krijohet nga bashkimi i përrenjve të Shqapit dhe i Potkobillës. Pas formimit, nga ana e djathtë i bashkohet përroi i Pustovarit, ndërsa nga ana e majtë përroi i Adembegut.

Lumi i Plavës rrjedh në jug dhe lindje të qytetit të Plavës dhe derdhet në Lim në një lartësi mbidetare 900 metra, midis Skiqit të Vogël (994 m) dhe Gradacit (957 m). Përrenjtë kryesorë në bregun e djathtë janë i Bogajiqës, Malosellës dhe i Prnjavorit, ndërsa në bregun e majtë nuk ka prurje më të zhvilluara. Regjimi i lumit të Plavës është pluvio-nival, që do të thotë se prurjet më të mëdha ndodhin në pranverë, gjatë shkrirjes së borës, dhe në vjeshtë të vonë, kur bien reshjet më të shumta. Lumi nuk thahet kurrë, duke ofruar furnizim të vazhdueshëm me ujë për zonat përreth që merren me bujqësi.

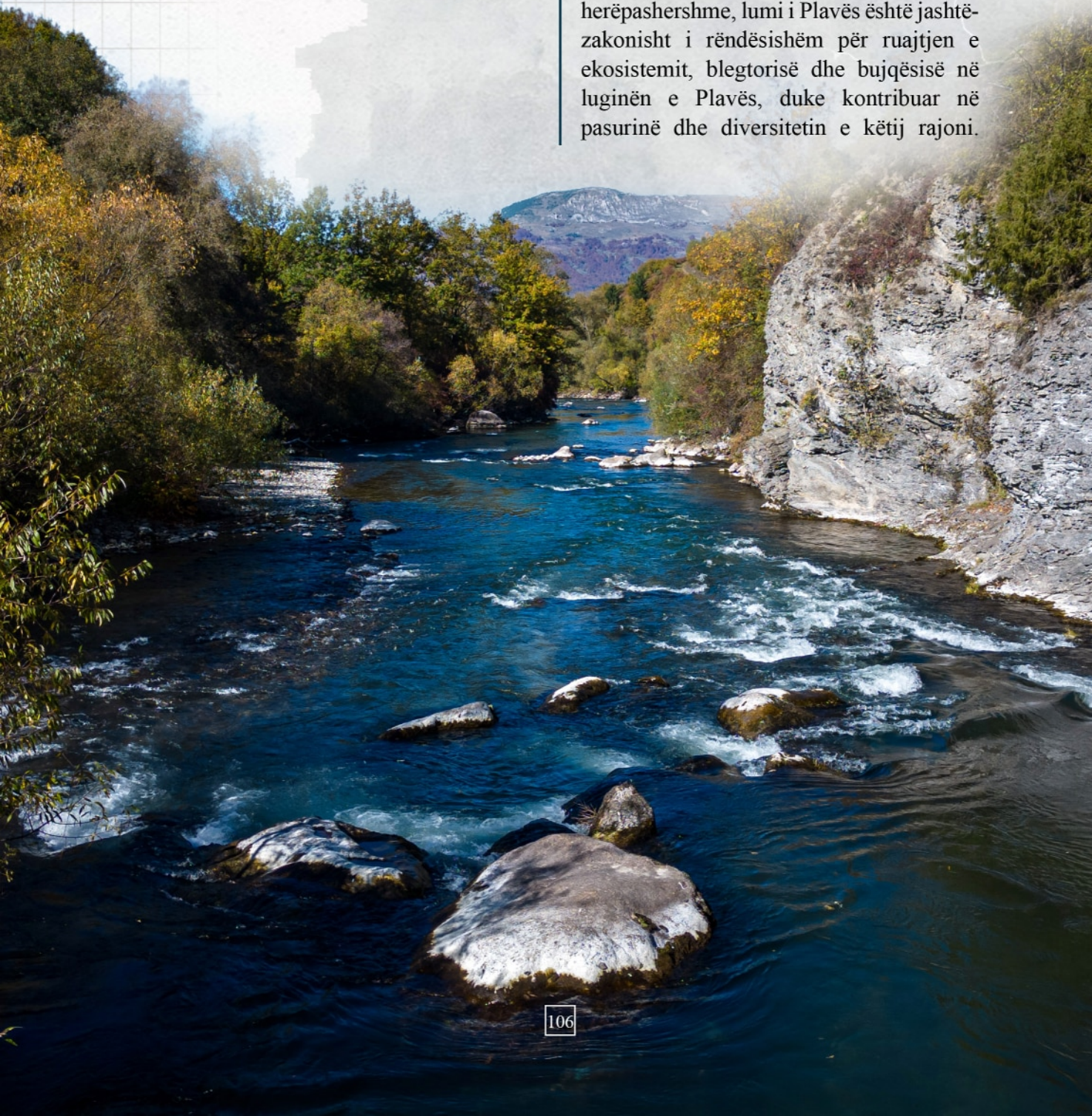
Lumi i Plavës ka një rol të rëndësishëm në ujitjen e fushave, pemi-shteve dhe livadheve në fshatrat përreth. Përrenjtë dhe degët e rrjedhave të tij janë të rëndësishme për furnizimin e bagëtive me ujë, duke mbështetur mënyrën tradicionale të jetesës në bjeshkë dhe zhvillimin e blegtorisë në këtë zonë.

akumulacije materijala u njenom koritu, čime se ugrožavaju obradive površine i domaćinstva.

Uprkos povremenim izazovima, Plavska rijeka je od izuzetnog značaja za održavanje ekosistema, stočarstva i poljoprivrede u Plavskoj dolini, doprinoseći bogatstvu i raznolikosti ovog regiona.

Megjithatë, lumi dhe prurjet e tij shpesh marrin karakter përmytës gjatë shirave të forta, gjë që mund të shkaktojë dëme të konsiderueshme. Veprimi eroziv i lumit shpesh çon në akumulimin e materialit në shtratin e tij, duke rrezikuar sipërfaqet bujqësore dhe shtëpitë.

Pavarësisht sfidave të tij të herëpashershme, lumi i Plavës është jashtë-zakonisht i rëndësishëm për ruajtjen e ekosistemit, blegtorisë dhe bujqësisë në luginën e Plavës, duke kontribuar në pasurinë dhe diversitetin e këtij rajoni.

35. Komaračka rijeka

Komaračka rijeka, sa površinom sliva od 87,40 km², nastaje na nadmorskoj visini od 1.062 metra spajanjem Treskavačke i Temnjačke rijeke. Treskavačka rijeka izvire iz vrela Ruža, smještenog na planini Treskavac (1.812 m). Njene važne desne pritoke su Lazov potok, nastao od potoka iz izvora Begova voda, Hladna voda i Bijela voda, dok se s lijeve strane ulivaju Duboki i Vrgonoški potok.

Temnjačka rijeka nastaje spajanjem Hridske i Babinopoljske rijeke na sjeverozapadu Babinog polja, na nadmorskoj visini od 1.318 metara. Hridski potok izvire na padinama Hridske gore i teče kroz hridske katune prema jugu. Babinopoljska rijeka izvire na padinama Bogičevice i prolazi kroz Babinopoljsku dolinu u pravcu jugoistok - sjeverozapad. Desne pritoke Babinopoljske rijeke su Modri, Zavojski, Starčev i Dizdarev potok, dok se s lijeve strane ulivaju Duboki potok, Studenac i Studenac potok. U izvorišnoj zoni Babinopoljske rijeke, na Bogičevici, nalaze se brojni izvori, uključujući Ledeni, Bijelu česmu i Studenac.

Komaračka rijeka teče u smjeru jugoistok - sjeverozapad, prolazeći kroz selo Komarača i južni obod sela Meteh (Desni i Lijevi Meteh), dok se u Lim uliva istočno od Gradca. Njene desne pritoke su Meteški potok i rijeka Ljevoška. Komaračka rijeka ima pluvijalni i nivalni režim, što znači da njeni vodostaji zavise od kiša i otapanja snijega, ali rijeka nikada ne presušuje, čineći je stabilnim izvorom vode u regionu.

Komaračka dolina, zajedno s dolinom njene pritoke Temnjačke rijeke i

35. Lumi i Komaračës

Lumi i Komaracës, me sipërfaqen e pellgut prej 87.40 km², formohet në një lartësi mbidetare 1,062 metra nga bashkimi i lumenjve Treskavac dhe Temnjaç. Lumi i Treskavacit buron nga burimi Ruzha, i cili ndodhet në malin Treskavac (1,812 m). Përrojet kryesore që derdhen nga ana e djathtë janë përroi i Lazit, i formuar nga përrojet e burimeve uji i Begut (Begova voda), uji i ftohtë (Hladna voda) dhe uji i Bardhë (Bijela voda), ndërsa nga ana e majtë derdhen përroi Duboki dhe përroi Vrgonosh.

Lumi Temnjaça krijohet nga bashkimi i përrojeve të Hridit dhe Babinopole në veriperëndim të fushës së Babinopoles, në një lartësi 1,318 metra. Përroi i Hridit buron nga shpatet e malit Hridska Gora dhe rrjedh përmes katuneve të Hridit drejt jugut. Lumi Babinopole buron nga shpatet e Bogiqevicës dhe rrjedh përmes luginës Babinopolje në drejtimin juglindje - veriperëndim. Përrenjtë kryesorë që derdhen nga ana e djathtë e lumit Babinopole janë Modri, Zavoji, i Starçit dhe i Dizdarit, ndërsa nga ana e majtë derdhen përroi Duboki, Studenac dhe përroi Studenac. Në zonën burimore të lumit Babinopole, në Bogiqevicë, ndodhen burime të shumta, duke përfshirë Ledeni, Çezmën e Bardhë dhe Studenac.

Lumi i Komaraçës rrjedh në drejtimin juglindje - veriperëndim, duke kaluar përmes fshatit Komaraçë dhe kufirit jugor të fshatit Meteh (Metehi i Djathtë dhe i Majtë), derisa derdhet në lumin Lim në lindje të Gradacit. Përrenjtë kryesorë që derdhen nga ana e djathtë janë përroi i Metehut dhe lumi Levoshka.

babinopoljskom dolinom, stvara prirodnu vezu s dolinom Dečanske Bistrice. Ova ruta je kroz istoriju imala važnu, iako ograničenu ulogu, kao kanal za saobraćaj, privredne aktivnosti i migracije između plavsko-gusinjskog basena i Metohije. Danas ovom rutom prolaze uzgajivači stoke, šumski radnici i ljubitelji prirode, dok se u razvojnim planovima predviđa izgradnja saobraćajnice od regionalnog značaja, koja će dodatno unaprijediti veze između ovih regija (Prostorni plan Crne Gore, Prostorni plan opštine Plav, Prostorni plan Metohije).

Lumi i Komaraçës ka një regjim pluvial dhe nival, që do të thotë se niveli i tij varet nga shirat dhe shkrirja e borës, por lumi nuk thahet kurrë, duke e bërë atë një burim të qëndrueshëm uji në rajon.

Lugina e lumit të Komaraçës, së bashku me luginën e lumit të Temnjaçës dhe luginën e babinopoles, krijojnë një lidhje natyrore me luginën e Deçanit. Kjo rrugë ka pasur një rol të rëndësishëm historik, ndonëse të kufizuar, si një kanal për transportin, aktivitetet ekonomike dhe migracionin midis basenit të Plavës dhe Gucisë dhe Metohisë. Sot, këtë rrugë e ndjekin blegtorët, punëtorët e pyjeve dhe dashamirët e natyrës, ndërsa në planet e zhvillimit është parashikuar ndërtimi i një rruge me rëndësi rajonale, e cila do të forcojë më tej lidhjet mes këtyre rajoneve (Plani hapësinor i Malit të Zi, Plani hapësinor i komunës së Plavës, Plani hapësinor i Metohisë).

36. Velička rijeka

Velička rijeka uliva se u Lim na nadmorskoj visini od 860 metara, a naziv je dobila po selu Velika, smještenom na zapadnim padinama planine Čakor. Slivno područje ove rijeke prostire se na 32,1 km², a sama Velička rijeka nastaje spajanjem Lijeve i Desne rijeke.

Lijeva rijeka izvire na katunu Duguljak i tokom svog toka prima brojne manje potoke. Najvažniji od tih potoka su Ramšica, koja dolazi s desne strane, i Marića potok, koji se uliva s lijeve strane. Rijeka protiče kroz značajne zaseoke kao što su Radevići i Lijeva rijeka, gdje njene vode služe za navodnjavanje njiva, voćnjaka i livada. Takođe, brojni izvori u dolini ove rijeke koriste se za vodosnabdijevanje ovih naselja.

Desna rijeka teče s lijeve strane, a njene glavne pritoke su Čakorski i Duboki potok, oba s lijeve strane. Tokom svog puta, Velička rijeka s desne strane prima nekoliko potoka, među kojima je najznačajniji Njivički potok, dok sa lijeve strane dolaze Desenski i Vukadinov potok.

Velička rijeka formirala je manju aluvijalnu ravan, koja predstavlja najvažniji i najplodniji dio sela Velika. Ova ravan je ključna za poljoprivredne aktivnosti u regionu, jer omogućava navodnjavanje i pruža plodno tlo za uzgoj voća, povrća i žitarica. Rijeka nikada ne presušuje, zahvaljujući pluvijalno-nivalnom režimu, koji obuhvata uticaj kiša i otapanje snijega.

Uz sjeverne obale Veličke rijeke, kao i dijelom njenog toka Lijeve rijeke, prolazi magistralni drumski put koji vodi od Murina prema Peći preko Čakora. Iako ovaj put trenutno ima makadamski zastor i nema veliki saobraćajni

36. Lumi i Vellikës

Lumi i Vellikës derdhet në Lim në një lartësi mbidetare prej 860 metrash dhe ka marrë emrin nga fshati Velika, i vendosur në shpatet perëndimore të malit Çakor. Pellgu ujëmbledhës i këtij lumi shtrihet në një sipërfaqe prej 32.1 km², ndërsa vetë lumi i Vellikës formohet nga bashkimi i lumit të Majtë dhe lumit të Djathtë.

Lumi i Majtë buron nga katuni i Dugulakut dhe gjatë rrjedhës së tij pranon shumë përrenj të vegjël. Përrenjtë më të rëndësishëm janë Ramshica, që vjen nga e djathta, dhe përroi i Mariqës, që derdhet nga e majta. Lumi kalon nëpër fshatra të rëndësishme si Radeviqët dhe Lumin e Majtë, ku uji i tij përdoret për ujitjen e arave, pemishteve dhe livadheve. Po ashtu, burime të shumta në luginën e këtij lumi shfrytëzohen për furnizimin me ujë të këtyre vendbanimeve.

Lumi i Djathtë rrjedh nga e majta dhe përrenjtë kryesorë që derdhen në të janë përroi i Çakorit dhe përroi Duboki, të dy nga e majta. Gjatë rrjedhës së tij, lumi i Vellikës pranon disa përrenj nga e djathta, ndër të cilët më i rëndësishmi është përroi Njiviç, ndërsa nga ana e majta derdhen përroi i Desenit dhe Vukadinit.

Lumi i Vellikës ka krijuar një fushë më të vogël aluviale, e cila është pjesa më e rëndësishme dhe më pjellore e fshatit Vellika. Kjo rrafshinë është thelbësore për aktivitetet bujqësore në rajon, pasi mundëson ujitje dhe ofron tokë pjellore për kultivimin e pemëve, perimeve dhe drithërave. Lumi nuk thahet kurrë, falë regjimit të tij pluvio-nival, që përfshin ndikimin e reshjeve dhe shkrirjen e dëborës.

i privredni značaj, u prošlosti je imao ključnu ulogu u povezivanju Gornjeg Polimlja sa Metohijom. Put je bio važna saobraćajna i trgovačka arterija koja je omogućavala prožimanje kulturnih i ekonomskih tokova između ovih regija, a danas je popularan među ljubiteljima prirode i istraživačima koji žele istražiti skrivene ljepote ovog kraja.

Në brigjet veriore të lumit të Vellikës, si dhe përgjatë rrjedhës së lumit të Majtë, kalon rruga kryesore që lidh Murinën me Pejën përmes Çakorit. Edhe pse kjo rrugë aktualisht është me zhavorr dhe nuk ka një rëndësi të madhe ekonomike apo trafiku, në të kaluarën ka pasur një rol kyç në lidhjen e Polimlës së Epërme me Metohinë. Ajo ka qenë një arterie e rëndësishme transporti dhe tregtie, që ka mundësuar shkëmbimin e kulturave dhe ekonomive mes këtyre rajoneve, ndërsa sot është e njohur për adhuruesve të natyrës dhe eksploruesit që duan të zbulojnë bukuritë e fshehura të këtij vendi.

37. Pepićka rijeka

Pepićka rijeka, s površinom sliva od 8 km², izvire na sjevernim padinama planine Visitor i prolazi kroz selo Pepiće, po kojem je i dobila ime. Tok rijeke usmjeren je od zapada ka istoku, a u donjem dijelu svog toka presijeca Pepićku terasu, formirajući manju aluvijalnu ravnica koja je ključna za poljoprivredne aktivnosti u ovom dijelu. Na kraju svog toka, Pepićka rijeka se uliva u rijeku Lim, otprilike 1 kilometar uzvodno od Murina.

Zbog svog pluvijalnog i nivalnog režima, Pepićka rijeka je brza i plahovita, sa izraženim sezonskim promjenama u vodostaju. Tokom proljeća, kada se otapaju snjegovi sa Visitora, njeno korito postaje posebno puno i brzi tokovi nose čiste planinske vode. U sušnjim mjesecima, rijeka zadržava svoj stalni tok, iako smanjenog intenziteta. Njene čiste, hladne vode od neprocjenjivog su značaja za lokalno stanovništvo.

Stanovnici sela Pepiće tradicionalno koriste vode Pepićke rijeke za navodnjavanje poljoprivrednih površina, posebno voćnjaka, njiva i livada. Riječna voda omogućava kontinuirano snabdijevanje vodom tokom ljetnih mjeseci, što doprinosi bogatoj i plodnoj vegetaciji. Osim poljoprivrednog značaja, rijeka ima i ekološki značaj, jer njene čiste planinske vode stvaraju pogodno stanište za lokalnu floru i faunu.

Iako Pepićka rijeka možda nije velika po dužini, njen značaj za selo Pepiće je neupitan. Njene vode ne samo da podržavaju poljoprivredne aktivnosti, već i stvaraju vezu između ljudi i prirode u ovom dijelu Crne Gore, omogućavajući održiv način života u harmoniji s prirodnim okruženjem.

37. Lumi i Pepiqëve

Lumi i Pepiqëve, me një pellg ujëmbledhës prej 8 km², buron nga shpatet veriore të malit Visitor dhe kalon nëpër fshatin Pepiq, nga i cili ka marrë emrin. Rrjedha e tij është e orientuar nga perëndimi në lindje, dhe në pjesën e poshtme të rrjedhës së tij kalon nëpër terasën e Pepiqit, duke formuar një rrafshinë të vogël aluvionale që është kyçe për aktivitetet bujqësore në këtë zonë. Në fund të rrjedhës së tij, lumi i Pepiqit derdhet në lumin Lim, afërsisht 1 kilometër në rrjedhën e sipërme të Murinës

Për shkak të regjimit të tij pluvio-nival, lumi i Pepiqëve është i shpejtë dhe i furishëm, me ndryshime të theksuara sezonale në nivelin e ujit. Gjatë pranverës, kur shkrijnë dëborët nga Visitori, shtrati i tij mbushet dhe rrjedhat e tij të shpejta sjellin ujë të pastër malor. Në muajt e thatë, lumi ruan rrjedhën e tij të përhershme, edhe pse me intensitet më të ulët. Ujërat e tij të ftohta dhe të pastra janë të një rëndësie të madhe për banorët lokalë.

Banorët e fshatit Pepiq përdorin tradicionalisht ujërat e lumit të Pepiqëve për të ujitur tokat bujqësore, veçanërisht pemishtet, arat dhe livadhet. Uji i lumit mundëson furnizim të vazhdueshëm me ujë gjatë muajve të verës, duke kontribuar në një vegetacion të pasur dhe pjellor. Përveç rëndësisë së tij bujqësore, lumi ka edhe rëndësi ekologjike, pasi ujërat e tij të pastra malore krijojnë një habitat të përshtatshëm për florën dhe faunën lokale.

Megjithëse lumi i Pepiqëve mund të mos jetë i gjatë, rëndësia e tij për fshatin Pepiq është e padyshimtë. Ujërat e tij jo vetëm që mbështesin aktivitetet bujqësore, por edhe krijojnë një lidhje midis njerëzve dhe natyrës në këtë pjesë të

Malit të Zi, duke mundësuar një mënyrë
jetese të qëndrueshme në harmoni me
mjedisin natyror.

38. Murinska rijeka

Murinska rijeka, sa površinom sliva od 24,46 km², nastaje spajanjem Nenove i Dosove rijeke koje teku sa sjevernih padina planine Visitor. Rijeka prima više manjih planinskih potoka, što doprinosi njenom dinamičnom i brzom toku. Zbog velikog pada riječnog korita, Murinska rijeka formira brzake i manje kaskade, čineći njen tok živopisnim i dinamičnim. Rijeka prolazi kroz naselje Murino, po kojem je i dobila ime.

Murinska rijeka ima pluvijalni i nivalni režim, što znači da njeni vodostaji variraju zavisno od sezonskih kiša i otapanja snijega. Njen tok nikada ne presuše, a čiste i bistre vode čine je bogatom pastrmkom, privlačnom za ribolovce i ljubitelje prirode.

Uz dolinu rijeke prolazi šumski put, koji vodi prema katunima na Visitoru i Zeletinu, što čini ovaj prostor važnim za lokalno stanovništvo, uzgajivače stoke i šumske radnike. Pored ekološkog i privrednog značaja, ova rijeka ima i istorijski značaj. Naime, uz obje strane njenog krečnjačkog korita nalaze se brojne pećine, koje su u prošlim vremenima korišćene kao skloništa, poznata kao zbjegovi. Stanovnici Murina i okolnih sela koristili su te pećine kao utočišta za nejač i imovinu tokom ratnih perioda i teških vremena, kada su bile neophodne za preživljavanje.

Danas je Murinska rijeka, sa svojim bistrim vodama i netaknutom prirodom, ne samo izvor lokalnog bogatstva, već i atrakcija za sve one koji žele istražiti prirodne ljepote Crne Gore. Njena dolina, bogata šumama i vodnim resursima, pruža

38. Lumi i Murinës

Lumi i Murinës, me një pellg ujëmbledhës prej 24.46 km², formohet nga bashkimi i lumenjve të Nenës dhe Dosës, të cilët rrjedhin nga shpatet veriore të malit Visitor. Lumi merr shumë përrenj të vegjël malorë, gjë që kontribuon në rrjedhën e tij dinamike dhe të shpejtë. Për shkak të pjerrësisë së madhe të shtratit, lumi i Murinës formon rrjedha të rrëmbyeshme dhe kaskada të vogla, duke e bërë rrjedhën e tij piktoreske dhe të larmishme. Lumi kalon nëpër fshatin Murinë, prej të cilit ka marrë emrin.

Lumi i Murinës ka një regjim pluvio-nival, që do të thotë se nivelet e tij të ujit ndryshojnë sipas reshjeve sezonale dhe shkrirjes së borës. Rrjedha e tij nuk thahet kurrë, dhe ujërat e tij të pastra dhe të kthjellëta janë të pasura me troftë, duke e bërë atë tërheqës për peshkatarët dhe adhuruesit e natyrës.

Në luginën e lumit kalon një rrugë pyjore që çon drejt kullotave në Visitor dhe Zeletin, duke e bërë këtë zonë të rëndësishme për banorët vendas, blegtorët dhe punëtorët e pyllit. Përveç rëndësisë ekologjike dhe ekonomike, ky lum ka edhe një rëndësi historike. Në të dy anët e shtratit të tij gëlqeror ndodhen shpella të shumta, të cilat janë përdorur në të kaluarën si strehime, të njohura si strehimore. Banorët e Murinës dhe fshatrave përreth kanë përdorur këto shpella për të strehuar njerëzit dhe pasuritë gjatë periudhave të luftës dhe kohëve të vështira, kur ato ishin të domosdoshme për mbijetesë.

Sot, lumi i Murinës, me ujërat e tij të kristalta dhe natyrën e paprekur, është jo vetëm një burim pasurie lokale, por

odlične mogućnosti za planinarenje, ribolov i istraživanje planinskih pejzaža.

edhe një atraksion për të gjithë ata që duan të eksplorojnë bukuritë natyrore të Malit të Zi. Lugina e tij, e pasur me pyje dhe burime ujore, ofron mundësi të shkëlqyera për ecje malore, peshkim dhe eksplorim të peizazheve malore.

Jadranski sliv

Jadranski sliv Crne Gore obuhvata oko 6.560 km², što čini približno 47,5% ukupne teritorije države. Rijeke i vodotoci ovog sliva odvođe svoje vode u Jadransko more, direktno ili posredstvom rijeka. Ključni vodotoci ovog područja uključuju rijeku Moraču sa njenom najznačajnijom pritokom Zetom, kao i Sitnicu, Ribnicu, Cijevnu, Orahovšticu i Rijeku Crnojevića. Sve ove vode se na kraju spajaju s rijekom Bojanom, koja predstavlja glavnu vezu između Crne Gore i Jadranskog mora.

Pored Bojane, nekoliko manjih vodotoka, uglavnom bujičnog karaktera, uliva se direktno u Jadransko more. Ovi tokovi su obično kratki, s brzim i promjenljivim protokom, a zbog njihove sezonske prirode ne postoji kontinuirano praćenje i mjerenje hidroloških parametara.

Jadranski sliv se prostire u južnim i primorskim djelovima Crne Gore, koji su poznati po strmom reljefu i specifičnim karakteristikama zemljišta. Ove osobine utiču na formiranje kratkih, ali dinamičnih riječnih tokova. Sliv ima ključnu ulogu u hidrološkoj mreži zemlje, omogućavajući odvodnju velikog dijela padavinskih voda iz primorskih oblasti.

Jadranski sliv, osim svog hidrološkog značaja, ima i veliki ekološki i privredni značaj. On doprinosi očuvanju biodiverziteta, podržava poljoprivredne aktivnosti u primorskim krajevima i čini važan dio prirodne ljepote Crne Gore. Rijeke ovog sliva, poput Morače i Bojane, takođe su značajne za snabdijevanje vodom, energetiku i turizam.

Pellgu i Adriatikut

Pellgu i Adriatikut në Mal të Zi përfshin rreth 6,560 km², që përbën afërsisht 47.5% të territorit të përgjithshëm të shtetit. Lumenjtë dhe rrjedhat ujore të këtij pellgu derdhen ujërat e tyre në Detin Adriatik, drejtpërdrejt ose nëpërmjet lumenjve të tjerë. Rrjedhat kryesore të këtij pellgu përfshijnë lumin Moraça me degën e saj më të rëndësishme, Zetën, si dhe Sitnicën, Ribnicën, Cijevnën, Orahovshiticën dhe Lumin e Crnojeviqit. Të gjitha këto lumenj përfundojnë në lumin Buna, i cili është lidhja kryesore midis Malit të Zi dhe Detit Adriatik.

Pranë Bunës, disa rrjedha më të vogla ujore, kryesisht me karakter të rrëmbyeshme, derdhen drejtpërdrejt në Detin Adriatik. Këto rrjedha zakonisht janë të shkurtra, me prurje të shpejtë dhe të ndryshueshme, dhe për shkak të natyrës së tyre sezonale, nuk kryhet monitorim i vazhdueshëm i parametrave hidrologjikë.

Pellgu i Adriatikut shtrihet në pjesët jugore dhe bregdetare të Malit të Zi, të cilat janë të njohura për relievin e pjerrët dhe karakteristikat specifike të tokës. Këto veçori ndikojnë në formimin e rrjedhave të shkurtra, por dinamike të lumenjve. Ky pellg ka një rol kyç në rrjetin hidrologjik të vendit, duke siguruar kullimin e një pjese të madhe të reshjeve nga zonat bregdetare.

Pellgu i Adriatikut, përveç rëndësisë së tij hidrologjike, ka një rëndësi të madhe ekologjike dhe ekonomike. Ai kontribuon në ruajtjen e biodiversitetit, mbështet aktivitetet bujqësore në rajonet bregdetare dhe përbën një pjesë të rëndësishme të bukurive natyrore të Malit të Zi. Lumenjtë e këtij pellgu, si Moraça dhe Buna, janë gjithashtu të rëndësishëm për furnizimin me ujë, energjinë dhe turizmin.

39. Bjeluška rijeka

Bjeluška rijeka, poznata i kao Bistrica, jedina je rijeka na teritoriji opštine Plav koja pripada Jadranskom slivu. Nastaje na istočnim padinama Bogićevice i zapadnim padinama Jelenka, formirajući tok koji na teritoriji opštine Plav i Crne Gore iznosi približno 8 kilometara. Nakon toga, rijeka prelazi granicu i nastavlja prema Rugovskoj klisuri na Kosovu, gdje se naziva Pečka Bistrica.

Pečka Bistrica odvodnjava sjeverne padine Bogićevice, istočne padine Mokre gore, južne strane planine Hajle i Štedima. Njeno korito se na dijelu toka probija kroz Rugovsku klisuru, dugu 6 kilometara, koju karakterišu strme i na mjestima vertikalne stijene. Ukupna dužina toka rijeke je 62,4 kilometra, dok površina njenog sliva iznosi 505 km².

Posebna hidrološka dinamika rijeke povezana je s geomorfološkim promjenama u njenom slivu. Zbog čestih odrona, u pojedinim djelovima njenog toka stvaraju se vještačka jezera. Ovakve prirodne pojave povremeno uzrokuju značajnu štetu, kao što se desilo 5. februara 1937. godine kada su odroni izazvali velike posljedice na području Peći.

Bjeluška rijeka, sa svojim specifičnim tokom i vezom između Crne Gore i Kosova, predstavlja važan hidrološki resurs i primjer prirodne kompleksnosti planinskih riječnih sistema.

39. Lumi Bjellushka

Lumi Bjellushka, i njohur gjithashtu si Bistrica, është i vetmi lumë në territorin e komunës së Plavës që i përket pellgut të Adriatikut. Ai buron në shpatet lindore të Bogiçevicës dhe shpatet perëndimore të Jelenkës, duke formuar një rrjedhë që në territorin e komunës së Plavës dhe Malit të Zi zgjatet për afërsisht 8 kilometra. Pas kësaj, lumi kalon kufirin dhe vazhdon drejt Grykës së Rugovës në Kosovë, ku quhet Bistrica e Pejës.

Bistrica e Pejës mbledh ujërat nga shpatet veriore të Bogiçevicës, shpatet lindore të Mokra Gores, anët jugore të malit Hajla dhe të Shkedimës. Shtrati i saj, në një pjesë të rrjedhës, kalon përmes Grykës së Rugovës, e gjatë 6 kilometra, e cila karakterizohet nga shkëmbinj të pjerrët dhe në disa vende vertikalë. Gjatësia totale e lumit është 62,4 kilometra, ndërsa sipërfaqja e pellgut të tij shtrihet në 505 km².

Dinamika e veçantë hidrologjike e lumit lidhet me ndryshimet gjeomorfologjike në pellgun e tij. Për shkak të rrëshqitjeve të dheut, në disa pjesë të rrjedhës së tij krijohen liqene artificiale. Këto dukuri natyrore herë pas here shkaktojnë dëme të konsiderueshme, siç ndodhi më 5 shkurt 1937, kur rrëshqitjet shkaktuan pasoja të mëdha në zonën e Pejës.

Lumi Bjellushka, me rrjedhën e tij specifike dhe lidhjen ndërmjet Malit të Zi dhe Kosovës, përfaqëson një burim të rëndësishëm hidrologjik dhe një shembull të kompleksitetit natyror të sistemeve lumore malore.

Položaj vododjelnice koja razdvaja Jadranski i Crnomorski sliv u Crnoj Gori

Vododjelnica između Jadranskog i Crnomorskog sliva proteže se kroz planinske i visokogorske oblasti u centralnom i sjevernom dijelu Crne Gore. Ova prirodna granica razdvaja sjeverne i istočne djelove zemlje, gdje vode otiču prema Crnom moru, od južnih i zapadnih djelova, čiji vodotoci završavaju u Jadranskom moru.

Na sjeveru i istoku, rijeke kao što su Lim, Tara, Ibar i Piva, zajedno sa svojim brojnim pritokama, čine hidrološku mrežu Crnomorskog sliva. S druge strane, južni i zapadni djelovi Crne Gore pripadaju Jadranskom slivu, kroz rijeke kao što su Morača, Zeta, Bojana i manji vodotoci bujičnog karaktera.

Vododjelnica ne predstavlja samo granicu između dva velika sliva, već simbolizuje i hidrološku raznovrsnost Crne Gore, koja je povezana s dvijema velikim evropskim hidrografskim mrežama. Njena složenost proizlazi iz geomorfoloških karakteristika područja, gdje planine kao što su Prokletije, Durmitor i Komovi igraju ključnu ulogu u oblikovanju tokova rijeka.

Na teritoriji opštine Plav Jadranskom slivu pripada Bjeluška rijeka, čiji tok prelazi granicu Crne Gore i ulazi u hidrografski sistem Jadranskog sliva, dok većina vodotoka opštine Plav pripada Crnomorskom slivu. Ova specifičnost dodatno doprinosi hidrološkoj raznolikosti regiona.

Pozita e vargut ndarës që ndan pellgun e Adriatikut dhe Detit të Zi në Mal të Zi

Vargu ndarës midis pellgut të Adriatikut dhe atij të Detit të Zi shtrihet përmes zonave malore dhe të larta në pjesët qendrore dhe veriore të Malit të Zi. Ky kufi natyror ndan pjesët veriore dhe lindore të vendit, ku ujërat rrjedhin drejt Detit të Zi, nga pjesët jugore dhe perëndimore, lumenjtë e të cilave përfundojnë në Detin Adriatik.

Në veri dhe lindje, lumenj si Limi, Tara, Ibri dhe Piva, së bashku me degët e tyre të shumta, formojnë rrjetin hidrologjik të pellgut të Detit të Zi. Ndërsa pjesët jugore dhe perëndimore të Malit të Zi i përkasin pellgut të Adriatikut, përmes lumenjve si Moraça, Zeta, Buna dhe rrjedhave të tjera të vogla me karakter përrockash.

Vargu ndarës nuk përfaqëson vetëm kufirin midis dy pellgjeve të mëdha, por simbolizon gjithashtu diversitetin hidrologjik të Malit të Zi, i cili është i lidhur me dy nga rrjetet më të mëdha hidrografike të Evropës. Kompleksiteti i tij buron nga karakteristikat gjeomorfologjike të zonës, ku malet si Bjeshkët e Nemuna, Durmitori dhe Komovët luajnë një rol kyç në formësimin e rrjedhave të lumenjve.

Në territorin e komunës së Plavës, pellgut të Adriatikut i përket lumi i Bjelushkës, rrjedha e të cilit kalon kufirin e Malit të Zi dhe hyn në sistemin hidrografik të pellgut të Adriatikut, ndërsa shumica e rrjedhave ujore në komunën e Plavës i përkasin pellgut të Detit të Zi. Kjo veçori shton më tej diversitetin hidrologjik të rajonit.

MINERALNE VODE

UJĚRAT MINERALE

Pojam mineralne vode

Mineralne vode su podzemne vode koje se, zahvaljujući svom specifičnom sastavu, razlikuju od običnih slabomineralizovanih voda. Ove razlike mogu biti u ukupnoj mineralizaciji, hemijskom i gasnom sastavu, sadržaju specifičnih komponenti, prisustvu radioaktivnih elemenata ili povišenoj temperaturi. Mineralne vode se koriste za različite svrhe, uključujući liječenje, industrijsko izdvajanje korisnih sirovina, toplifikaciju i proizvodnju električne energije. Kada se flaširaju i prodaju kao osvježavajuća pića, nazivaju se stone mineralne vode.

Mineralna voda može sadržavati elemente i jedinjenja u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju. Proces mineralizacije nastaje kada voda, prolazeći kroz stijene različitog geološkog sastava i starosti, rastvara minerale ili ih mehanički razara. Što su stijene starije, veća je mogućnost obogaćivanja vode mineralnim elementima. Čak i kod najvećih stepena mineralizacije, voda ostaje rastvor, u kojem se elektroliti disociraju na jone.

U Crnoj Gori mineralne vode nijesu dovoljno istražene, ali su do sada utvrđena njihova nalazišta u područjima poput Igala, Ulcinja, sliva Komarnice, Lima i Ibra (prema istraživanjima M. Burića iz 1974, 1976. i 1993. godine). Ova nalazišta ukazuju na potencijal za dalja istraživanja i razvoj resursa mineralnih voda u zemlji.

Kuptimi i ujërave minerale

Ujërata minerale janë ujëra nëntokësore që, falë përbërjes së tyre specifike, dallohen nga ujërat e zakonshme me mineralizim të ulët. Këto dallime mund të jenë në mineralizimin total, përbërjen kimike dhe atë të gazrave, përbajtjen e komponentëve specifikë, praninë e elementeve radioaktivë ose temperaturën e rritur. Ujërata minerale përdoren për qëllime të ndryshme, duke përfshirë trajtimin mjekësor, nxjerrjen industriale të lëndëve të dobishme, ngrohjen dhe prodhimin e energjisë elektrike. Kur mbushen në shishe dhe shiten si pije freskuese, quhen ujëra minerale të gurit.

Uji mineral mund të përmbajë elemente dhe përbërje në gjendje të ngurtë, të lëngshme ose të gaztë. Procesi i mineralizimit ndodh kur uji, duke kaluar përmes shkëmbinjve me përbërje dhe moshë të ndryshme gjeologjike, tret minerale ose i dëmton ato mekanikisht. Sa më të vjetër të jenë shkëmbinjët, aq më e madhe është mundësia që uji të pasurohet me elemente minerale. Edhe në nivelet më të larta të mineralizimit, uji mbetet një tretësirë, në të cilën elektrolitet shpërndahen në jone.

Në Mal të Zi, ujërat minerale nuk janë hulumtuar mjaftueshëm, por deri më tani janë identifikuar burime në zona si i Igallos, Ulqinit, pellgu i Komarnicës, Limit dhe i Ibrit (sipas studimeve të M. Buriqit nga vitet 1974, 1976 dhe 1993). Këto burime tregojnë një potencial për kërkime të mëtejshme dhe zhvillimin e resurseve të ujërave minerale në vend.

Mineralne vode Crne Gore

Termalne i mineralne vode u Crnoj Gori javljaju se u četiri glavne regije, svaka sa specifičnim karakteristikama koje ih čine jedinstvenim u hidrološkom sistemu zemlje:

1. Ulcinjska regija

U ovoj regiji nalazi se više izvora termomineralnih voda, među kojima su posebno značajni Ženska plaža i Valdanos. Ove vode su sumporovite termomineralne vode i jedine takvog tipa u Crnoj Gori. Njihova jedinstvenost proističe iz prisustva sumpora, radioaktivnosti i povećane temperature.

2. Regija Igala

Mineralne vode u ovom području su slanaste i formiraju se pod uticajem morske vode. Mineralizacija se kreće između 2.000 i 4.000 mg/l, s izraženim prisustvom natrijuma i hlorida. Iako je sličan proces formiranja prisutan i u Ulcinju, vode Igala se razlikuju po tome što su hladne i nemaju povišenu temperaturu. Ove vode se ispoljavaju na malom prostoru kod Njivica, neposredno pored Igala, i jedine su mineralne vode ovog tipa u Crnoj Gori.

3. Regija Ilidža

Ova regija se nalazi ispod sela Duži, u kanjonu rijeke Komarnice. Mineralne vode ovog lokaliteta karakteriše niska mineralizacija, povišena temperatura i specifične mikrokomponente. Ovakav tip vode do sada nije registrovan na drugim lokalitetima u Crnoj Gori, što čini Ilidžu izuzetno važnom hidrološkom tačkom.

4. Sliv rijeka Lima i Ibra

Ovo je najprostranija regija u kojoj se javljaju mineralne vode, smještene u sjeveroistočnoj Crnoj Gori. Hladne ugljeno-

Ujêrat minerale të Malit të Zi

Ujêrat termale dhe minerale në Mal të Zi shfaqen në katër rajone kryesore, secili me karakteristika specifike që i bëjnë të veçanta në sistemin hidrologjik të vendit:

1. Rajoni i Ulqinit

Në këtë rajon gjenden disa burime ujêrash termominerale, ndër të cilët më të rëndësishëm janë Plazhi i Grave dhe Valdanosi. Këto ujêra janë termominerale me përmbajtje sulfurore dhe janë të vetmet të këtij lloji në Mal të Zi. Veçantia e tyre buron nga prania e sqfurit, radioaktivitetit dhe temperatura e rritur.

2. Rajoni i Igallos

Ujêrat minerale në këtë zonë janë të njelmëta dhe formohen nën ndikimin e ujit të detit. Mineralizimi i tyre varion midis 2.000 dhe 4.000 mg/l, me praninë e theksuar të natriumit dhe klorurit. Edhe pse një proces i ngjashëm formimi është i pranishëm në Ulqin, ujêrat e Igallos dallohen për faktin se janë të ftohta dhe nuk kanë temperaturë të rritur. Këto ujêra shfaqen në një zonë të vogël pranë Njivicës, afër Igallos, dhe janë të vetmet ujêra minerale të këtij lloji në Mal të Zi.

3. Rajoni i Ilixhës

Ky rajon ndodhet poshtë fshatit Duzh, në kanionin e lumit Komarnica. Ujêrat minerale të kësaj zone karakterizohen nga mineralizimi i ulët, temperatura e rritur dhe mikrokomponentët specifikë. Ky lloj uji nuk është regjistruar deri tani në asnjë tjetër lokalitet në Mal të Zi, duke e bërë Ilixhën një pikë shumë të rëndësishme hidrologjike.

4. Pellgu i lumenjve të Limit dhe Ibrit

Ky është rajoni më i gjerë ku shfaqen ujêra minerale, i vendosur në verilindje të Malit të Zi. Ujêrat minerale të ftohta karbonike

kisele mineralne vode ove regije najviše se nalaze u okolini Rožaja i Bijelog Polja, dok su manje koncentracije prisutne kod Andrijevice. Vode ovog tipa nijesu pronađene ni u jednom drugom dijelu Crne Gore.

Svaka od ovih regija ima značajan potencijal za dalja istraživanja i iskorišćavanje mineralnih voda u ljekovite, turističke i industrijske svrhe, pružajući doprinos razvoju Crne Gore.

gjenden kryesisht në zonat rreth Rozhajës dhe Bijelo Poles, ndërsa përqendrimet më të vogla gjenden pranë Andrijevicës. Ky lloj uji nuk është hasur në asnjë pjesë tjetër të Malit të Zi.

Çdo rajon ka një potencial të madh për kërkime të mëtejshme dhe shfrytëzimin e ujërave minerale për qëllime mjekësore, turistike dhe industriale, duke kontribuar në zhvillimin e Malit të Zi.

Hladne kisjele mineralne vode u slivu rijeka Ibra i Lima pretežno izvire iz najstarijih stijena na prostoru Crne Gore. Ove stijene pripadaju paleozojskom dobu, a čine ih škriljci i pješčari, mjestimično prožeti krečnjacima i magmatskim stijenama. Takva geološka struktura ima značajan uticaj na kapacitet izvora mineralnih voda. Veće kapacitete vode obično omogućavaju slojevi karbonata ili eruptivnih stijena, dok izvori koji se javljaju direktno iz škriljaca imaju vrlo mali kapacitet zbog niske poroznosti ovih stijena.

Prema dosadašnjim istraživanjima, većina hladnih i slanih mineralnih voda sa visokom mineralizacijom formira se na dubinama većim od 1.000 metara, a sjeveroistočna Crna Gora je posebno bogata ovim resursima. Na površini od 2.692 km² u slivu Lima i Ibra registrovano je oko 30 kartiranih izvora mineralnih voda, koje su uglavnom hladne i bogate ugljen-dioksidom.

Ova regija može se podijeliti na dvije subregije prema koncentraciji pojava mineralnih voda:

1. Sliv rijeke Ibra - područje u okolini Rožaja.
2. Sliv rijeke Lima - područje u okolini Bijelog Polja.

Hladne mineralne vode u ovoj regiji predstavljaju značajan prirodni resurs Crne Gore, s velikim potencijalom za različite namjene, uključujući ljekovite i industrijske svrhe.

Ujêrat mineralne të ftohta dhe të gazuara në pellgun e lumenjve Ibër dhe Lim kryesisht burojnë nga shkëmbinj të më të vjetër në territorin e Malit të Zi. Këta shkëmbinj i përkasin periudhës paleozoike dhe përbëhen nga argjiloret dhe ranoret, të përshkruara pjesërisht nga gëlqerorët dhe shkëmbinj të magmatikë. Një strukturë e tillë gjeologjike ka ndikim të rëndësishëm në kapacitetin e burimeve të ujërave mineralne. Kapacitetet më të mëdha të ujit zakonisht mundësohen nga shtresat karbonatike ose shkëmbinj të eruptivë, ndërsa burimet që burojnë drejtpërdrejt nga argjiloret kanë kapacitet shumë të ulët për shkak të porozitetit të ulët të këtyre shkëmbinjve.

Sipas hulumtimeve të deritanishme, shumica e ujërave mineralne të ftohta dhe të kripura me mineralizim të lartë formohen në thellësi më të mëdha se 1.000 metra, dhe verilindja e Malit të Zi është veçanërisht e pasur me këto burime. Në një sipërfaqe prej 2.692 km² në pellgun e Limit dhe Ibrit janë regjistruar rreth 30 burime të hartëzuara të ujërave mineralne, të cilat janë kryesisht të ftohta dhe të pasura me dioksid karboni.

Ky rajon mund të ndahet në dy nënrajone sipas përqendrimit të burimeve të ujërave mineralne:

1. Pellgu i lumit Ibër - zona përreth Rozhajës.
2. Pellgu i lumit Lim - zona përreth Bjello Poles.

Ujêrat mineralne të ftohta në këtë rajon përfaqësojnë një burim të rëndësishëm natyror të Malit të Zi, me potencial të madh për përdorime të ndryshme, duke përfshirë ato shëruese dhe industriale.

40. Trokuška rijeka

Na teritoriji opštine Plav identifikovan je izvor mineralne vode poznat kao Trokuška rijeka. Ovaj izvor se nalazi ispod planine Trokus, na nadmorskoj visini od 1.843 metra, blizu granice sa Albanijom. Trokuška rijeka, zajedno sa Jeseničkom rijekom, formira Đuričku rijeku na koti od 1.100 metara nadmorske visine.

Dosadašnja istraživanja na ovom području bila su usmjerena na hidrometrijska mjerenja, prvenstveno radi izdavanja koncesija za izgradnju malih hidroelektrana. Međutim, hemijska analiza vode iz Trokuške rijeke još nije sprovedena, što ostavlja nepoznanicu u pogledu njenog mineralnog sastava i potencijalnih ljekovitih svojstava.

Pored Trokuške rijeke, opština Plav obiluje brojnim manjim izvorima. Kvalitet podzemnih voda u ovom području svrstava se u I, A klasu, što znači da su pogodne za piće i flaširanje. Ovo ukazuje na značajan potencijal za razvoj lokalne industrije flaširane vode, kao i za unapređenje turističke ponude kroz promociju prirodnih izvora mineralne vode.

S obzirom na kvalitet podzemnih voda i prisustvo izvora poput Trokuške rijeke, preporučuje se sprovođenje detaljnih hemijskih analiza. Ovakva ispitivanja pružila bi precizne podatke o sastavu i kvalitetu vode, što je ključno za njeno adekvatno korišćenje u zdravstvene, industrijske ili turističke svrhe. Institucije poput Instituta za javno zdravlje Crne Gore ili akreditovane laboratorije specijalizovane za analizu voda mogle bi sprovesti ovakva ispitivanja, čime bi se dobili neophodni podaci za dalji razvoj i valorizaciju ovog prirodnog resursa.

40. Lumi Trokushka

Në territorin e komunës së Plavës është identifikuar një burim uji mineral i njohur si Lumi Trokushka. Ky burim ndodhet poshtë malit Trokus, në një lartësi mbidetare 1.843 metra, afër kufirit me Shqipërinë. Lumi Trokushka, së bashku me lumin e Jesenicës, formon lumin e Plavës në një lartësi prej 1.100 metrash mbi nivelin e detit.

Hulumtimet e deritanishme në këtë zonë janë përqendruar kryesisht në matjet hidrometrike, kryesisht për dhënien e koncesioneve për ndërtimin e hidrocentraleve të vogla. Megjithatë, analiza kimike e ujit nga Lumi Trokushka ende nuk është kryer, gjë që lë të panjohur përbërjen e tij minerale dhe mundësitë e vetive shëruese.

Përveç lumit Trokushka, komuna e Plavës është e pasur me shumë burime të vogla. Cilësia e ujërave nëntokësore në këtë zonë klasifikohet në klasën I, A, që do të thotë se janë të përshtatshme për pirje dhe mbushje në shishe. Kjo tregon një potencial të rëndësishëm për zhvillimin e industrisë lokale të ujit në shishe, si dhe për përmirësimin e ofertës turistike përmes promovimit të burimeve natyrore të ujërave minerale.

Duke pasur parasysh cilësinë e ujërave nëntokësore dhe praninë e burimeve si Lumi Trokushka, rekomandohet të kryhen analiza të detajuara kimike. Këto studime do të ofronin të dhëna të sakta mbi përbërjen dhe cilësinë e ujit, çka është thelbësore për shfrytëzimin e tij të duhur për qëllime shëndetësore, industriale ose turistike. Institucione si Instituti i Shëndetit Publik të Malit të Zi ose laboratorë të akredituar të specializuar në analizën e ujit mund të kryejnë këto teste, duke siguruar të dhënat e nevojshme për zhvillimin dhe vlerësimin e këtij burimi natyror.

VRELA I IZVORI

KROJET DHE BURIMET

Vrela i izvori

Plav je područje izuzetno bogato izvorima i vrelima, što je u velikoj mjeri odredilo nastanak i razvoj naselja, kako seoskih u nižim predjelima, tako i katuna u visokoplaninskim zonama. Ovi izvori su ključni za život lokalnog stanovništva jer obezbjeđuju pitku vodu, ali i za ekološki balans ovog regiona. Pojavljivanje izvorske vode u plavskoj regiji uslovljeno je geološkom građom terena, klimatskim uslovima i rasprostranjenjem flore, koja ima važnu ulogu u filtraciji i zaštiti podzemnih voda.

Geološki sastav terena u ovoj regiji može se podijeliti na nepropusne i propusne terene. Nepropusni tereni funkcionišu kao hidrogeološki izolatori, koji zadržavaju vodu i omogućavaju formiranje površinskih izvora. Ovi tereni su uglavnom sastavljeni od paleozojskih škriljaca, eruptivnih i flešnih stijena, i karakterišu se razvijenom i bogatom hidrogeološkom mrežom. S druge strane, propusni tereni, izgrađeni od karbonatnih stijena mezozojske starosti (trijas, jura i kreda), karakterišu se oskudnošću vode na površini, ali su bogati podzemnim vodama, od kojih nastaju jaka kraška vrela. Ova vrela izbijaju na površinu najčešće na kontaktu između planinskih padina i kotlina, duž rasjeda ili na dodiru škriljaca i krečnjaka.

Voda iz ovih izvora je kristalno čista, pitka i bogata mineralima, jer potiče iz nenaseljenih planinskih predjela, gdje vegetacijski pokrivač i geološki sastav terena omogućavaju njeno prirodno prečišćavanje. Ova voda ima izuzetnu sposobnost samoprečišćavanja, zahvaljujući bogatoj flori i hidrogeološkim karakteri-

Krojet dhe burimet

Plava është një rajon jashtë-zakonisht i pasur me kroje dhe burime të cilat në masë të madhe kanë përcaktuar lindjen dhe zhvillimin e vendbanimeve, si ato fshatarake në luginat e ulëta, ashtu edhe ato malore në zonat më të larta. Këto burime janë thelbësore për jetën e popullsisë lokale, pasi ofrojnë ujë të pijshëm, por gjithashtu luajnë një rol të rëndësishëm në ekuilibrin ekologjik të këtij rajoni. Shfaqja e ujit të burimeve në rajonin e Plavës është e kushtëzuar nga ndërtimi gjeologjik i terrenit, kushtet klimatike dhe shpërndarja e florës, e cila ka një rol të rëndësishëm në filtrimin dhe mbrojtjen e ujërave nëntokësore.

Përbërja gjeologjike e terrenit në këtë rajon mund të ndahet në terrene të papërshkueshme dhe të përshkueshme. Terrenet e papërshkueshme funksionojnë si izoluese hidrogeologjike, të cilat mbajnë ujin dhe mundësojnë formimin e burimeve sipërfaqësore. Këto terrene përbëhen kryesisht nga shkëmbinj paleozoikë, shkëmbinj vullkanikë dhe shkëmbinj fleksibël, dhe karakterizohen nga një rrjetë e zhvilluar dhe e pasur hidrogeologjike. Nga ana tjetër, terrenet e përshkueshme, të ndërtuara nga shkëmbinj karbonat të periudhës mezozoike (trias, jura dhe kredi), karakterizohen nga mungesa e ujit në sipërfaqe, por janë të pasura me ujëra nëntokësore, nga të cilat lindin burime të fuqishme karstike. Këto burime shpërrthejnë në sipërfaqe kryesisht në kontaktin midis shpatit të malit dhe fushave, përgjatë ndarje ose në kontaktin mes shkëmbinjve shkëmborë dhe gëlqerorëve.

Uji nga këto kroje është i pastër,

stikama terena kroz koje protiče, što je čini izuzetno zdravom i pogodnom za piće.

Prema klasifikaciji M. Kneževića, izvori u ovoj regiji mogu se podijeliti na tri glavne kategorije prema načinu pojavljivanja, položaju i izdašnosti: normalni, kontakti i kraški izvori.

- Normalni izvori nastaju uglavnom od izdanske vode i pretežno su stalni, iako rjeđe mogu biti periodični ili povremeni. Ovi izvori su najčešći u plavskoj regiji i ključni su za stalno snabdijevanje vodom.
- Kontakti izvori i kraški izvori, koji nastaju od pukotinske vode, obično su rjeđe stalni, a češće periodični ili povremeni. Njihova izdašnost varira tokom godine, što zavisi od padavina i topljenja snijega, ali i od specifičnih hidrogeoloških uslova terena. Kontakti izvori se često nalaze na mjestima gdje se dodiruju različiti geološki slojevi, kao što su škriljci i krečnjaci, dok su kraški izvori obično povezani sa podzemnim kraškim sistemima, koji su karakteristični za karbonatne terene. Ovi izvori mogu biti veoma izdašni, ali su skloniji sezonskim oscilacijama u proticaju.

Zbog svoje geološke raznolikosti i bogatstva vodenih resursa, Plav i njegova okolna područja pružaju izvanredne uslove za snabdijevanje stanovništva pitkom vodom, razvoj poljoprivrede i održivih katunskih zajednica. Ovi izvori su od vitalnog značaja i za očuvanje ekosistema, jer obezbjeđuju vodu za biljni i životinjski svijet, a istovremeno predstavljaju važno prirodno naslijeđe koje lokalne zajednice trebaju zaštititi i očuvati za buduće generacije.

Postoje brojni izvori na Kofiljači, Vragonosu, kao i mnogi seoski izvori u

i pijshëm dhe i pasur me minerale, pasi vjen nga zona të pa banuara malore, ku mbulesa bimore dhe përbërja gjeologjike e terrenit mundësojnë pastrimin e tij natyror. Ky ujë ka aftësi të jashtëzakonshme për t'u pastruar vetë, falë florës së pasur dhe karakteristikave hidrogeologjike të terrenit përmes të cilit kalon, duke e bërë atë jashtëzakonisht të shëndetshëm dhe të përshtatshëm për pirje.

Sipas klasifikimit të M. Knežević, burimet në këtë rajon mund të ndahen në tre kategori kryesore sipas mënyrës së shfaqjes, pozicionit dhe shumësisë: burime normale, burime kontakti dhe burime karstike.

- Burimet normale krijohen kryesisht nga uji i daljes dhe janë kryesisht të qëndrueshëm, megjithatë ndonjëherë mund të jenë të përkohshme ose të rastit. Këto burime janë më të zakonshme në rajonin e Plavës dhe janë thelbësore për furnizimin e qëndrueshëm me ujë.

- Burimet e kontaktit dhe burimet karstike, të cilat krijohen nga uji i çarjeve, zakonisht janë më pak të qëndrueshme, dhe shpesh janë të përkohshme ose të rastit. Shumësia e tyre ndryshon gjatë vitit, në varësi të reshjeve dhe shkrirjes së dëborës, por gjithashtu nga kushtet hidrogeologjike specifike të terrenit. Burimet e kontaktit shpesh ndodhin në vende ku preken shtresa të ndryshme gjeologjike, siç janë shkëmbinj të dhe kalkari, ndërsa burimet karstike janë zakonisht të lidhura me sistemet e ujërave nën tokë karstike, të cilat janë karakteristike për terrenet karbonatike. Këto burime mund të jenë shumë të pasura, por janë më të prirura për ndryshime sezonal në shpërndarjen e ujit.

Për shkak të diversitetit të tij

atarima sela Meteh i Komarača. U slivu Nokšićkog potoka, desne pritoke Lima, u ataru sela Nokšići, na kontaktnoj zoni Nokšićke terase i okolnih padina, nalaze se brojni izvori, uključujući Nokšićko vrelo, koje formira više potoka, i vrelo južno od glavnog seoskog atara. Vode ovih izvora su bistre, nezagađene i izuzetno pogodne za piće, a takođe se koriste za navodnjavanje poljoprivrednih površina na ravni terase. Zbog obilja izvora, selo Nokšići spada među bogatija sela plavsko-gusi-njskog basena.

Unutar Visitorske skupine planina, koja dijelom pripada plavsko-gusi-njskom basenu, nalazi se veliki broj izvora od kojih se formiraju lijeve pritoke rijeke Ljuče, Plavskog jezera i Lima, prije nego što uđu u užu regiju Gornjeg Polimlja. Ovi izvori su od izuzetnog značaja za snabdijevanje stanovništva sela Marti-noviće i Brezojevice, a takođe su ključni za navodnjavanje oraničnih površina i napajanje stoke. Većina izvora u ovoj zoni je stalnog karaktera, sa hladnom, bistrom i kvalitetnom vodom. Najpoznatije vrelo u ovoj regiji je Visitorsko vrelo, koje ima kolebljivu izdašnost, ali se voda smatra pogodnom za piće.

Uža regija Gornjeg Polimlja poznata je po bogatstvu izvorske mreže, koja se prostire kako na desnoj, tako i na lijevoj obali Lima. Izvori se najčešće javljaju na kontaktu planinskih padina i manjih terasa, ili na planinskim stranama. Većina ovih izvora ima stalni karakter, iako im izdašnost varira tokom godine, zavisno od rasporeda padavina i otapanja snijega. Vode su im hladne, bistre i nezagađene, te su oduvijek bile osnova za razvoj naselja, poljoprivrede i katunskog

gjeologjik dhe pasurisë së burimeve ujore, Plava dhe zonat përreth ofrojnë kushte të jashtëzakonshme për furnizimin me ujë të pijshëm të popullsisë, zhvillimin e bujqësisë dhe komuniteteve malore të qëndrueshme. Këto burime janë jetike për ruajtjen e ekosistemit, pasi sigurojnë ujë për botën bimore dhe shtazore, ndërkohë që paraqesin një trashëgimi natyrore të rëndësishme që komunitetet lokale duhet ta mbrojnë dhe ta ruajnë për brezat e ardhshëm.

Ka shumë burime në Kofilaç, Vragonos, si dhe burime të tjera në territorin e fshatrave Meteh dhe Komaraç. Në rrjedhen e përroit të Nokshiqit, degë e djathtë e lumit Lim, në territorin e fshatit Nokshiq, në zonën e kontaktit të Terrasës Nokshiq dhe kodrave përreth, ndodhen shumë burime, përfshirë burimin e Nokshiqit, që formon disa përrenj, dhe një burim në jug të territorit kryesor të fshatit. Ujërat e këtyre burimeve janë të pastra, të pandotura dhe jashtëzakonisht të përshtatshme për pijë, dhe gjithashtu përdoren për ujitjen e tokave bujqësore në terrasën e fushës. Për shkak të pasurisë së burimeve, fshati Nokshiq është ndër fshatrat më të pasura të pellgut të Plavës dhe Gucisë

Brenda grupit malor të Visitorit, që pjesërisht i takon pellgut të Plavës dhe Gucisë, ndodhen shumë burime nga të cilat formohen degët e majta të lumit Luça, Liqenit të Plavës dhe lumit Lim, para se të hyjnë në rajonin më të ngushtë të Polimës së Epërme. Këto burime janë të rëndësishme për furnizimin e popullsisë të fshatrave Martinaj dhe Brezojevice, dhe gjithashtu janë thelbësore për ujitjen e tokave bujqësore dhe përkatësisht për furnizimin me ujë të bagëtimeve. Shumica e

stočarenja u ovom regionu. Oko ovih izvora, kao i uz potoke i manje rijeke koje oni formiraju, razvila su se brojna naselja, uključujući:

- Veliku, Gornju Rženicu, Mašnicu, Zoriće i Gračanicu na desnoj obali Lima,
- Pepiće, Kruševo, Ulotinu i Gornje Luge na lijevoj obali Lima.

burimeve në këtë zonë janë me karakter të qëndrueshëm, me ujë të ftohtë, të pastër dhe të cilësisë së lartë. Kroi më i njohur në këtë rajon është kroi i Visitorit, i cili ka një shumësi të ndryshueshme, por uji konsiderohet i përshtatshëm për pijë.

Rajoni i ngushtë i Polimës së Epërme është i njohur për pasurinë e rrjetit të burimeve, i cili shtrihet si në anëm e djathtë, ashtu edhe në atë të majtë të lumit Lim. Krojet shpesh shfaqen në kontaktin e shpatit të malit dhe terasave më të vogla, ose në anët e maleve. Shumica e këtyre krojeve janë të qëndrueshme, megjithatë shumësia e tyre ndryshon gjatë vitit, në varësi të shpërndarjes së reshjeve dhe shkrirjes së dëborës. Ujërat e tyre janë të ftohta, të pastra dhe të papastra, dhe gjithmonë kanë qenë baza e zhvillimit të vendbanimeve, bujqësisë dhe blegtorisë malore në këtë rajon. Rreth këtyre burimeve, si dhe përbërësve dhe lumenjve të vegjël që ato formojnë, janë zhvilluar shumë vendbanime, duke përfshirë:

- Velikën, Rzhenicën e Epërme, Mashnicën, Zoriqet dhe Gračanicën në bregun e djathtë të Lumit Lim,
- Pepiqe, Krushevën, Ulotin dhe Lugën e Epërme në bregun e majtë të Lumit Lim.

41. Vrelo Ruže

Vrelo Ruže smješteno je na istočnim padinama planine Treskavac, na nadmorskoj visini od 1.800 metara, oko 11 kilometara od Plava. Ovaj izvor predstavlja jedan od najznačajnijih prirodnih resursa u ovom dijelu planine, sa procijenjenom prosječnom izdašnošću između 10 i 20 litara vode u sekundi. Iako do sada nije bilo svestranih hidrogeoloških istraživanja ovog izvora, lokalno stanovništvo već dugo prepoznaje njegov značaj.

Voda iz vrela Ruže je poznata po svojoj hladnoći, kristalnoj čistoći i visokom kvalitetu. Lokalni mještani koriste ovu vodu kao izvor pitke vode, a njena čistoća i svježina čine je ne samo pogodnom za piće, već i izuzetno cijenjenom u cijelom regionu. Voda se sliva sa visokih, nenaseljenih predjela planine Treskavac, prolazeći kroz netaknuti vegetacijski pokrivač i geološke slojeve koji omogućavaju njeno prirodno prečišćavanje.

Vrelo Ruže, sa svojom pozicijom na visokom planinskom terenu, nije samo izvor života za lokalnu zajednicu, već i potencijalno atraktivno mjesto za ljubitelje prirode i planinare koji istražuju ovaj dio Crne Gore. Iako relativno nepoznato širem krugu ljudi, vrelo Ruže ima ogroman potencijal da postane omiljeno odredište za posjetioce koji traže netaknutu prirodu i autentične izvore vode.

Zbog svoje neistraženosti, ovaj izvor pruža mogućnosti za dalja istraživanja kako bi se detaljnije proučile njegove hidrološke karakteristike i eventualne dodatne koristi koje bi mogao pružiti lokalnoj zajednici i širem okruženju.

41. Burimi i Ruzhës

Burimi i Ruzhes ndodhet në shpatet lindore të malit Treskavac, në një lartësi mbidetare prej 1.800 metrash, rreth 11 kilometra larg Plavës. Ky burim është një nga burimet natyrore më të rëndësishme në këtë pjesë të malit, me një kapacitet mesatar të vlerësuar prej 10 deri në 20 litra ujë në sekondë. Edhe pse deri tani nuk janë kryer hulumtime hidrogeologjike të plota për këtë burim, banorët lokalë e kanë njohur dhe vlerësuar rëndësinë e tij për një kohë të gjatë.

Uji nga burimi i Ruzhes është i njohur për ftohtësinë e tij, pastërtinë kristal dhe cilësinë e lartë. Banorët lokalë përdorin këtë ujë si burim uji të pijshëm, dhe pastërtia dhe freskia e tij e bëjnë atë jo vetëm të përshtatshëm për pijë, por gjithashtu jashtëzakonisht të çmuar në të gjithë rajonin. Uji rrjedh nga rajonet e larta të pabanueshme të malit Treskavac, duke kaluar përmes mbulesës bimore të paprekur dhe shtresave gjeologjike që mundësojnë pastrimin e tij natyror.

Burimi i Ruzhes, me pozicionin e tij në terrenin e lartë malor, nuk është vetëm burim jete për komunitetin lokal, por gjithashtu një vend potencialisht atraktiv për adhuruesit e natyrës dhe alpinistët që eksplorojnë këtë pjesë të Malit të Zi. Edhe pse relativisht i panjohur për një rreth më të gjerë njerëzish, burimi i Ruzhes ka potencial të madh për t'u bërë një destinacion i preferuar për vizitorët që kërkojnë natyrën e paprekur dhe burimet autentike të ujit.

Për shkak të nevojës për më shumë hulumtime, ky burim ofron mundësi për studime të mëtejshme për të shqyrtuar më detajisht karakteristikat e tij hidrologjike dhe përfitimet eventuale që mund të ofrojë për komunitetin lokal dhe mjedisin më të gjerë.

42. Hridski studenac

Hridski studenac nalazi se na nadmorskoj visini od 1.980 metara, na planini Hrid, otprilike 17 kilometara udaljen od Plava. Poznat je po svojoj čistoj, hladnoj i visoko kvalitetnoj vodi koja se od davnina koristi za piće. Njegova prosječna izdašnost iznosi između 9 i 10 litara u sekundi, što ga čini važnim izvorom u ovoj planinskoj oblasti. Iako ovaj izvor još uvijek nije detaljno ispitan sa hidrološkog aspekta, lokalno stanovništvo već dugo koristi njegove vode koje su poznate po svojoj hladnoći i svježini. Kristalno čista voda Hridskog studenca dolazi iz planinskih dubina, prolazeći kroz netaknute ekološke sisteme planine Hrid, što joj daje jedinstven ukus i izuzetan kvalitet. Ovaj izvor je omiljen među planinarima i posjetiocima koji istražuju područje oko Hridskog jezera, jer pruža prijeko potrebno osvježanje u ovom visokom planinskom predjelu.

Njegova udaljenost od urbanih sredina i činjenica da se nalazi u nenaseljenom, netaknutom planinskom pejzažu dodatno doprinosi očuvanju kvaliteta vode. Zbog toga Hridski studenac predstavlja važan prirodni resurs, kako za lokalno stanovništvo, tako i za posjetioce planine Hrid.

Iako do sada nije bilo svestranih istraživanja ovog izvora, njegova visoka nadmorska visina i prirodno okruženje sugerišu da je riječ o izvoru sa značajnim potencijalom za dalje proučavanje. Ovaj izvor mogao bi imati značajnu ulogu u budućim planovima razvoja ekoturizma i zaštite prirode na ovom području, posebno zbog svoje blizine atrakcijama kao što su Hridsko jezero i visoke planinske staze koje prolaze kroz planinu Hrid.

42. Burimi i Hridit

Burimi i Hridit ndodhet në një lartësi mbidetare prej 1.980 metrash, në malin Hrid, rreth 17 kilometra larg Plavës. Ai është i njohur për ujin e tij të pastër, të ftohtë dhe me cilësi të lartë, që përdoret për pije që nga kohët e lashta. Kapaciteti mesatar i tij është mes 9 dhe 10 litra në sekondë, duke e bërë atë një burim të rëndësishëm në këtë zonë malore. Edhe pse ky burim ende nuk është hulumtuar në mënyrë të detajuar nga ana hidrologjike, banorët lokalë e përdorin prej kohësh ujin e tij, të njohur për ftohtësinë dhe freskinë e tij. Uji kristal i pastër i burimit të Hridit vjen nga thellësitë malore, duke kaluar përmes sistemeve ekologjike të paprekura të malit Hrid, çka i jep atij një shije të veçantë dhe cilësi të jashtëzakonshme. Ky burim është një vend i preferuar për alpinistët dhe vizitorët që eksplorojnë zonën përreth Liqenit të Hridit, pasi ofron freskim shumë të nevojshëm në këtë zonë të lartë malore.

Largësia e tij nga zonat urbane dhe fakti që ndodhet në një peizazh malor të paprekur kontribuon në ruajtjen e cilësisë së ujit. Për këtë arsye, burimi i Hridit është një burim natyror i rëndësishëm, si për komunitetin lokal, ashtu edhe për vizitorët e malit Hrid.

Edhe pse nuk ka pasur studime gjithëpërfshirëse për këtë burim, lartësia e tij e madhe dhe mjedisi natyror sugjerojnë se bëhet fjalë për një burim me potencial të rëndësishëm për hulumtime të mëtejshme. Ky burim mund të ketë një rol të rëndësishëm në planet e zhvillimit të ekoturizmit dhe mbrojtjes së natyrës në këtë zonë, sidomos për shkak të afërsisë me atraksione si Liqeni i Hridit dhe shtigjet e larta malore që kalojnë përmes malit Hrid.

43. Bogičevićko vrelo

Bogičevićko vrelo smješteno je na planini Bogičevica, otprilike 18 kilometara udaljeno od Plava. Ovo vrelo, iako još uvijek nije detaljno istraživano sa hidrološke strane, poznato je u lokalnom stanovništvu po svojim hladnim, bistrim i čistim vodama, koje su izuzetno pogodne za piće. Prosječna izdašnost ovog izvora procjenjuje se između 10 i 20 litara u sekundi, što ga čini značajnim vodenim resursom na ovom području.

Bogičevićko vrelo izvire iz netaknutih planinskih predjela, a njegova voda dolazi iz visokih, nenaseljenih djelova planine Bogičevica, što osigurava prirodnu čistoću i kvalitet vode. Mještani od davnina koriste ovaj izvor za snabdijevanje pitkom vodom, a njegova hladna i svježa voda pruža osvježenje za uzgajivače stoke, planinare i ljubitelje prirode koji posjećuju ovu planinsku regiju.

Planina Bogičevica, sa svojim prelijepim krajolikom i netaknutom prirodom, dom je brojnim izvorima, a Bogičevićko vrelo je jedan od najznačajnijih. Voda iz ovog vrela teče iz planinskih dubina, prolazeći kroz vegetaciju i geološke slojeve koji omogućavaju njeno prirodno prečišćavanje, što rezultira izvanrednim kvalitetom vode.

Iako nije svestranije istraženo, Bogičevićko vrelo ima veliki potencijal kao izvor pitke vode za lokalno stanovništvo, ali i kao prirodna atrakcija za posjetioce planine Bogičevica. Ovaj izvor ima ne samo ekološki, već i kulturni značaj, jer se generacijama koristi i predstavlja simbol prirodnog bogatstva ovog kraja.

Budući da se nalazi u zabačenom, ali prelijepom dijelu Crne Gore, Bogiče-

43. Burimi i Bogiqevicës

Burimi i Bogiqevicës ndodhet në malin Bogiqevica, rreth 18 kilometra larg Plavës. Ky burim, edhe pse ende nuk është hulumtuar në detaje nga ana hidrogjike, është i njohur ndër banorët lokalë për ujërat e tij të ftohta, të pastra dhe të qarta, që janë jashtëzakonisht të përshtatshme për pije. Kapaciteti mesatar i këtij burimi vlerësohet të jetë midis 10 dhe 20 litrave në sekondë, duke e bërë atë një burim të rëndësishëm ujë në këtë zonë.

Burimi i Bogiqevicës buron nga pjesë të paprekura malore, dhe uji i tij vjen nga pjesët e larta, të pabanuara të malit Bogiqevica, çka siguron pastërtinë natyrale dhe cilësinë e ujit. Banorët e përdorin këtë burim për furnizimin me ujë të pijshëm që nga koha e lashtë, dhe uji i tij i ftohtë dhe i freskët ofron freskim për blegtorët, alpinistët dhe dashamirësit e natyrës që vizitojnë këtë rajon malor.

Mali Bogiqevica, me peizazhin e tij të bukur dhe natyrën e paprekur, është shtëpi për shumë burime, dhe i Bogiqevicës është një nga më të rëndësishmit. Uji nga ky burim kalon përmes vegetacionit dhe shtresave gjeologjike që mundësojnë pastrimin e tij natyral, çka çon në një cilësi të shkëlqyer të ujit.

Edhe pse nuk është hulumtuar gjithashtu, burimi i Bogiqevicës mund të ketë një potencial të madh si burim i ujit të pijshëm për banorët lokalë, por gjithashtu si një atrakcion natyror për vizitorët e malit Bogiqevica. Ky burim ka rëndësi jo vetëm ekologjike, por edhe kulturore, pasi përdoret nga breza dhe është një simbol i pasurisë natyrore të këtij rajoni.

Duke qenë se ndodhet në një zonë të largët, por shumë të bukur të Malit të Zi,

vičko vrelo ima potencial da postane ključna tačka u razvoju ekoturizma, omogućavajući posjetiocima da uživaju u prirodnim ljepotama planine Bogićevica, dok koriste izvor čiste, prirodne vode.

burimi i Bogiqevicës ka potencialë të bëhet një pikë kyçe në zhvillimin e ekoturizmit, duke mundësuar vizitorëve të shijojnë bukuritë natyrore të malit Bogiqevica, ndërkohë që përfitojnë nga burimi i ujit të pastër dhe natyror.

44. Meteško vrelo

Meteško vrelo sastoji se od više izvora koji se nalaze na nadmorskoj visini između 1.765 i 1.785 metara, udaljenih oko 8,5 kilometara od Plava. Njihova prosječna izdašnost procijenjena je između 5 i 10 litara u sekundi. Iako do sada nijesu istraženi u potpunosti, poznato je da su vode ovih izvora hladne, nezačadene i izuzetno kvalitetne za piće. Od ovih izvora formira se Meteška rijeka, koja se uliva kao desna pritoka u rijeku Komaraču.

Pored Meteškog vrela, u slivu Komarače poznati su i drugi izvori, među kojima se ističu:

- Begova voda, na južnim padinama Hrida
- Hladna voda, na sjevernim padinama Ujkovog krša
- Ledni izvori i Bijela česma, smješteni na Bogičevici
- Zavojski izvor, na južnim padinama Zavoja
- Rupe, u slivu Dizdarevog potoka, desne pritoke Babinopoljske rijeke
- Redžova česma, na jugoistočnim padinama planine Dio

44. Burimi i Metehut

Burimi i Metehut është i përbërë nga disa burime që ndodhen në një lartësi prej 1.765 deri në 1.785 metra mbi nivelin e detit, rreth 8.5 kilometra larg Plavës. Kapaciteti mesatar i këtyre burimeve është vlerësuar të jetë midis 5 dhe 10 litrave në sekondë. Edhe pse ende nuk janë hulumtuar plotësisht, është e njohur se uji i këtyre burimeve është i ftohtë, i papastër dhe jashtëzakonisht i përshtatshëm për pije. Nga këto burime formohet lumi Meteh, i cili derdhet në lumin Komaraça si degë e djathtë.

Krahas burimit të Metehut, në pellgun e Komaraça ka edhe burime të tjera të njohura, ndër të cilat veçohen:

- Uji i Begut, në shpatet jugore të Hridit
- Ujë i ftohtë, në shpatet veriore të shkëmbit të Ujkos
- Burimet e akullta dhe çezma e Bardhë, e vendosur në Bogiqevicë
- Burimi i Zavojit, në shpatet jugore të Zavojit
- Gropat, në pellgun e përroit të Dizdarit dega e djathtë e lumit të Babinopoles
- Çezma e Rexhës, në shpatet juglindore të malit Dio

45. Vrelo u dolini Murinske rijeke

Vrelo u dolini Murinske rijeke, smješteno na njenoj desnoj obali, udaljeno je oko 3,5 kilometra od Murina. Prosječna izdašnost ovog vrela procijenjena je na oko 40-50 litara u sekundi, dok minimalna izdašnost iznosi 15 litara u sekundi. Ovo vrelo čine tri stalna izvora, a nalazi se na nadmorskoj visini od oko 1.030 metara. Koristi se za snabdijevanje vodom naselja Murino, Mašnica i Pepiće.

Na lijevoj obali rijeke Lim, većina važnijih izvora nalazi se na sjevernim padinama planine Visitor, kao i na istočnim padinama Zeletina i Previje, odakle nastaju brojni potoci, uključujući Kruševački potok, nekoliko potoka iz Ulotine i potok Čulafića. Ovi potoci su od značaja za snabdijevanje vodom sela Kruševo, Ulotina i Gornje Luge. Na ivici terase Ulotine i Gornjih Luga postoji nekoliko stalnih izvora, ali njihove izdašnosti značajno variraju tokom godine.

Na desnoj obali rijeke Lim, gusta mreža izvora pojavljuje se na zapadnim padinama planina Čakor, Planinice, Mokre, Sjekirice i Piševa. Ovi izvori formiraju Veliku i Piševsku rijeku, kao i Rženički i Zorički potok. Među najvažnijim izvorima u ovoj zoni su: Jovanova česma, Šakovo korito, Rajova česma, Lulina voda, Andrijina voda, Ramova česma, Slatka voda, Dragovo vrelo, Penez, Lekina česma, Zekina česma, Studenica, Radulja, Hajdučica, Bradina voda, Ušljiva voda, te brojni drugi izvori u okolini Rženice, Mašnice, Zorića i Gračanice. Svi ovi izvori su relativno male izdašnosti, a neki presušuju tokom godine. Ipak, njihova voda je nezagađena i pogodna za piće.

45. Burimi në luginën e lumit të Murinës

Burimi në luginë e lumit të Murinës është i vendosur në brigën e djathtë të lumit, rreth 3.5 kilometra larg Murinës. Kapaciteti mesatar i këtij burimi është vlerësuar të jetë rreth 40-50 litra në sekondë, ndërsa kapaciteti minimal është 15 litra në sekondë. Ky burim përbëhet nga tri burime të qëndrueshme dhe ndodhet në një lartësi prej rreth 1.030 metrash mbi nivelin e detit. Përdoret për furnizimin me ujë të fshatrave Murino, Mashnica dhe Pepiq.

Në brigën e majtë të lumit Lim, shumica e burimeve të rëndësishme ndodhen në shpatet veriore të malit Visitor, si dhe në shpatet lindore të malit Zeletin dhe Previja, nga ku dalin shumë përrenj, përfshirë përrenin e Krushevaçit, disa përrenj nga Ulotina dhe përroi i Qulafiqit. Këta përrenj janë të rëndësishëm për furnizimin me ujë të fshatrave Krushevë, Ulotina dhe Lluge e Epërme. Në skajet e terracës së Ulotinës dhe Lluges së Epërme ndodhen disa burime të qëndrueshme, por kapaciteti i tyre ndryshon gjatë vitit.

Në bregun e djathtë të lumit Lim, një rrjet i dendur burimesh shfaqet në shpatet perëndimore të maleve Çakor, Planinicë, Mokra, Sjekiricë dhe Pishevë. Këto burime formojnë lumin Velika dhe Pishavska, si dhe përrenjtë e Rzhenicës dhe Zoriqës. Disa nga burimet më të rëndësishme në këtë zonë janë: Çezma e Jovanit, Korita e Shakos, Çezma e Rajos, Uji i Lulës, Uji i Andrijës, Çezma e Ramës, Uji i Ëmbël, Burimi i Dragos, Penezi, Çezma e Lekës, Çezma e Zekës, Studenica, Radulja, Hajduçica, Uji i Bradinës, Uji i Ushlivës dhe shumë burime të tjera përreth Rzhenicës, Mashnicës, Zoriqës dhe Graçanicës.

U novije vrijeme, stanovnici ovih sela sve češće kaptiraju ove izvore radi snabdijevanja vodom, što je pozitivan trend jer doprinosi unapređenju higijenskih uslova i zdravlja zajednice.

U slivu rijeke Zlorečice postoji veoma gusta mreža izvora, kako kod same Zlorečice, tako i kod njenih pritoka, kao što su Kutska rijeka i Perućica. Većina ovih izvora ima stalni karakter, ali njihova izdašnost varira tokom godine. Voda iz ovih izvora je hladna, bistra i nezagađena. Potoci i rijeke koje formiraju ovi izvori od davnina su bili ključni faktori za razvoj i održavanje kontinuiteta naseljenosti u potkomovskim selima. Izvori se najčešće formiraju na padinama planina i u podnožju, na dodiru s riječnim udolinama, gdje teren omogućava prikupljanje i oticanje vode. Mnogi od njih imaju karakter vrela tokom kišnog perioda godine, ali najpoštojaniji izvor u ovoj oblasti je vrelo Krkori u dolini Kutske rijeke.

Izvori i rijeke ovog regiona, zbog svoje čistoće i nezagađenosti, oduvijek su bili ključni za snabdijevanje vodom i održavanje života na ovim prostorima, čineći ih vitalnim dijelom prirodne baštine ovog područja.

Të gjitha këto burime kanë kapacitet relativisht të vogël dhe disa mund të thahet gjatë vitit. Megjithatë, uji i këtyre burimeve është i pastër dhe i përshtatshëm për pije.

Kohët e fundit, banorët e këtyre fshatrave përdorin gjithnjë e më shumë këto burime për furnizimin me ujë, një tendencë pozitive që ndihmon në përmirësimin e kushteve higjienike dhe shëndetit të komunitetit.

Në pellgun e lumit Zloreçica ekziston një rrjet i dendur burimesh, si pranë vetë Zloreçicës, ashtu edhe pranë degëve të saj, si lumi Kutska dhe Peruçica. Shumica e këtyre burimeve kanë karakter të qëndrueshëm, por kapaciteti i tyre ndryshon gjatë vitit. Uji nga këto burime është i ftohtë, i pastër dhe e pandotur. Përrenjtë dhe lumenjtë që formohen nga këto burime kanë qenë faktorë kyç për zhvillimin dhe vazhdimin e banimit në fshatrat e poshtëm. Burimet shpesh formohen në shpatet e maleve dhe në fund të tyre, aty ku terreni mundëson grumbullimin dhe rrjedhjen e ujit. Shumë prej tyre kanë karakter burimi gjatë periudhës së reshjeve, por burimi më i qëndrueshëm në këtë rajon është burimi Krkori në luginën e lumit Kutska.

Burimet dhe lumenjtë e këtij rajoni, për shkak të pastërtisë dhe natyrës së tyre të pandotur, gjithmonë kanë qenë kyç për furnizimin me ujë dhe për mbajtjen e jetës në këto zona, duke i bërë ato pjesë thelbësore të trashëgimisë natyrore të këtij rajoni.

46. Izvor Kraljevac

Izvor Kraljevac smješten je u selu Brezojevice, s lijeve strane rijeke Lim, u neposrednoj blizini Linskog mosta, na nadmorskoj visini od 900 metara. Ovaj izvor predstavlja prvu lijevu pritoku Lima, a na njemu je podignuta česma koja svjedoči o značaju i važnosti koje ovo mjesto ima za lokalno stanovništvo. Voda s izvora Kraljevac je hladna i bistra, te se koristi za piće i osvježanje.

Izvor nosi ime Kraljevac, koje je povezano s lokalnom legendom o vođi plemena Klimente, Kolji, poznatom pod nadimkom „Mali kralj“. Prema predanju, Kolja je poginuo u dvoboju s Plavljaninom (Grgović). Megdan između dvojice boraca dogodio se upravo na mjestu izvora, a u sukobu je Kolja izgubio život. Mjesto gdje je njegova glava pala nazvano je Kraljevac, ime koje se zadržalo do danas, simbolizujući ovaj značajan istorijski događaj.

Ova priča duboko je ukorijenjena u lokalnom narativu i svjedoči o bogatstvu kulturno-istorijskom nasljeđu plavskogusinjske doline. Izvor Kraljevac, osim što pruža osvježavajuću vodu, čuva sjećanje na prošle sukobe i herojstva, stvarajući neraskidivu vezu između prirode i istorije ovog kraja. Ovakva mjesta nijesu samo fizički izvori života, već i čuvari kolektivne memorije lokalnog stanovništva, koji kroz priče, legende i nazive održavaju živom bogatu tradiciju i nasljeđe (Markišić, 2017).

46. Burimi Kralevac

Burimi Kralevac ndodhet në fshatin Brezojevice, në brigën e majtë të lumit Lim, në afërsi të ura e Limit, në një lartësi prej 900 metrash mbi nivelin e detit. Ky burim përfaqëson degën e parë të majtë të lumit Lim, dhe mbi të është ngritur një çezmë që tregon rëndësinë dhe vlerën që mit Kralevac është i ftohtë dhe i pastër, dhe përdoret për pije dhe freskim.

Burimi mban emrin Kralevac, i cili lidhet me një legendë lokale për udhëheqësin e fisit Klimente, Kola, i njohur me nofkën „mbreti i Vogël“. Sipas legendës, Kola u vra në një duel me një Plavljanin (Grgović). Përballja mes dy luftëtarëve ndodhi pikërisht në vendin e burimit, dhe në këtë përleshje Kola humbi jetën. Vendi ku ra koka e tij u quajt Kralevac, një emër që ka mbetur deri më sot, duke simbolizuar këtë ngjarje të rëndësishme historike.

Kjo histori është thellësisht e rrënjësuar në tregimet lokale dhe tregon pasurinë e trashëgimisë kulturore dhe historike të luginës së Plavës dhe Gucisë. Burimi Kralevac, përveç se ofron ujë freskues, ruan kujtimin e konflikteve të kaluara dhe herojzimeve, duke krijuar një lidhje të pandashme midis natyrës dhe historisë së këtij rajoni. Këto vende nuk janë vetëm burime fizike të jetës, por edhe ruajtës të memorjes kolektive të banorëve lokalë, të cilët përmes tregimeve, legendave dhe emrave e mbajnë të gjallë traditën dhe trashëgiminë e pasur (Markišić, 2017).

PLAVSKI POTOCI

PËRRENJËT E PLAVËS

Plavski potoci

Potok je kraći vodotok čije korito tokom godine varira u količini vode, u zavisnosti od količine padavina. Za razliku od riječica i rijeka, potok obično nema jasno definisan izvor. Voda u potoku se sakuplja sa obližnjih brda i sliva se u zaravan, gdje formira potok sa jasno izraženim koritom. Ovi vodotoci nastaju kao rezultat prirodnih procesa, sa ciljem da kanališu nadošle vode, posebno tokom proljeća kada se snijeg topi ili nakon obilnih ljetnjih pljuskova, te da te vode usmjere ka većim rijekama.

Potoci igraju značajnu ulogu u prirodnom hidrografskom sistemu, jer omogućavaju odvod viška vode iz viših djelova terena u niže, sprječavajući poplave i eroziju tla. Ovi vodotoci su takođe važni za lokalne ekosisteme, jer obezbjeđuju stanište za različite biljne i životinjske vrste koje su prilagođene takvim vodenim uslovima.

Na području Plava, nekoliko potočnih sistema ističe se svojom hidrografskom važnosti. Neki od najpoznatijih potoka su:

- Brezojevički potok - Smješten u selu Brezojevica, ovaj potok igra važnu ulogu u lokalnom vodosnabdijevanju i drenaži područja.
- Nokšićki potok - Nalazi se u blizini sela Nokšići i takođe ima značajnu funkciju u odvođenju kišnih voda iz viših djelova terena ka rijeci Lim.
- Rženički potok - Potok koji prolazi kroz selo Rženica, poznat po tome što se u kišnim periodima pretvara u snažan vodotok koji hrani okolne obradive površine.

Përrenjë e Plavës

Një përrua është një rrjedhë më e shkurtër uji, shtrati i të cilit ndryshon gjatë gjithë vitit në sasinë e ujit, në varësi të sasisë së reshjeve. Në dallim nga përrockat dhe lumenjtë, përroi zakonisht nuk ka një burim të qartë të përcaktuar. Uji në përrua grumbullohet nga kodrat përreth dhe derdhet në një fushë, duke formuar një përrua me shtrat të dukshëm. Këto shtrirje ujore formohen si rezultat i proceseve natyrore, me qëllim kanalizimin e ujërave të rrjedhshme, veçanërisht gjatë pranverës kur shkrihet bora ose pas shiut të madh veror, dhe drejtimin e këtyre ujërave drejt lumenjve më të mëdhenj.

Përrenjtë luajnë një rol të rëndësishëm në sistemin natyror hidrografik, pasi mundësojnë largimin e ujërave të tepërta nga pjesët më të larta të terrenit në ato më të ulëta, duke parandaluar përmbytjet dhe erozionin e tokës. Këto shtrirje ujore janë gjithashtu të rëndësishme për ekosistemet lokale, pasi ofrojnë habitat për lloje të ndryshme bimësore dhe shtazore që janë të përshtatura për kushte të tilla ujore.

Në rajonin e Plavës, shquhen për rëndësinë e tyre hidrografike disa sisteme përrenjsh. Disa nga përroret më të njohura janë:

- Përroi i Brezojevicës - I vendosur në fshatin Brezojevicë, ky përroi luan një rol të rëndësishëm në furnizimin me ujë dhe drenazhimin e zonës.
- Përroi i Nokshiqit - Ndodhet në afërsi të fshatit Nokshiq dhe gjithashtu ka një funksion të rëndësishëm në largimin e ujërave të shiut nga pjesët më të larta të terrenit në lumin Lim.

- Bijeli potok - Potok smješten u plavskoj dolini, čija voda potiče od padavina i topljenja snijega s okolnih planina.

Ovi potoci su ključni za lokalni hidrografski sistem, služeći kao prirodni kanali za odvodnju i izvori pitke vode u određenim područjima. Takođe, imaju značajnu ulogu za poljoprivredna zemljišta u njihovoj blizini, omogućavajući navodnjavanje i očuvanje plodnosti tla.

- Përroi i Rzhenicës - Përroi që kalon nëpër fshatin Rzhenicë, i njohur për faktin se gjatë periudhave të shiut kthehet në një shtrirje të fuqishme ujore që ushqen tokat përreth.

- Përroi i Bardhë - Përroi i vendosur në luginën e Plavës, uji i të cilit vjen nga reshjet dhe shkrirja e borës nga malet përreth.

Këto përrenj janë thelbësorë për sistemin hidrografik lokal, duke shërbyer si kanale natyrore për largimin e ujërave dhe si burime të ujit të pijshëm në disa zona. Gjithashtu, ata kanë një rol të rëndësishëm për tokat bujqësore në afërsi të tyre, duke mundësuar ujitjen dhe ruajtjen e pjellorisë së tokës.

47. Brezojevički potok

Brezojevički potok izvire na istočnim padinama planine Visitor i proteže se kroz selo Brezojevice, po kojem je i dobio ime. Ovaj potok je poznat po svom strmom padu, što ga čini dinamičnim vodotokom koji često, naročito u periodima obilnijih padavina, može izazvati značajnu štetu poljoprivrednim površinama u okolini. Tokom visokih vodostaja, Brezojevički potok nosi sa sobom krupne stijene, šljunak i pijesak, što doprinosi eroziji zemljišta, ali i akumulaciji materijala na njivama, livadama i voćnjacima. Ova pojava može izazvati gubitak plodnog sloja zemljišta, otežavajući rad poljoprivrednicima koji zavise od tih površina.

Ipak, uprkos ovim problemima, potok igra važnu ulogu u životu sela, posebno u sušnim ljetnim mjesecima. Vode Brezojevičkog potoka koriste se za navodnjavanje obradivih površina, omogućavajući lokalnim poljoprivrednicima da održe svoje usjeve tokom perioda suše. To je posebno važno za selo Brezojevica, gdje su poljoprivreda i voćarstvo tradicionalno prisutni i od velikog značaja za lokalnu zajednicu.

Zanimljivo je da ovaj potok među mještanima nosi i naziv „bijeli potok“, vjerovatno zbog čiste, bistre vode koju nosi sa viših djelova planine Visitor. Njegova uloga u životu sela nije samo funkcionalna, već i simbolična, jer kroz priče i lokalne legende, potok predstavlja vezu između prirode i svakodnevnog života mještana Brezojevica.

Ovaj potok je takođe jedan od mnogih u plavsko-gusinjskoj dolini koji svjedoči o moći prirodnih procesa i

47. Përroi i Brezojevicës

Përroi i Brezojevicës ka burimin në kodrat lindore të malit Visitor dhe shtrihet përmes fshatit Brezojevicë, nga i cili ka marrë edhe emrin. Ky përroa është i njohur për rrëshqitjen e tij të pjerrët, duke e bërë një shtrirje ujore dinamike që shpesh, veçanërisht gjatë periudhave të reshjeve të mëdha, mund të shkaktojë dëme të konsiderueshme në sipërfaqet bujqësore përreth. Gjatë niveleve të larta të ujit, përroi i Brezojevicës sjell me vete gurë të mëdhenj, rërë dhe baltë, duke kontribuar në erozionin e tokës dhe akumulimin e materialeve në ara, livadhe dhe pemishte. Ky fenomen mund të shkaktojë humbjen e shtresës pjellore të tokës, duke e bërë më të vështirë punën për fermerët që varen nga këto sipërfaqe.

Megjithatë, pavarësisht këtyre problemeve, përroi luan një rol të rëndësishëm në jetën e fshatit, sidomos gjatë muajve të nxehtë verorë. Ujërat e përroit të Brezojevicës përdoren për ujitjen e tokave bujqësore, duke mundësuar që fermerët lokalë të mbajnë kultivimet e tyre gjatë periudhave të thatësisë. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për fshatin Brezojevicë, ku bujqësia dhe pemtaria janë tradita dita të pranishme dhe të rëndësishme për komunitetin lokal.

Është interesant fakti se ky përroa ndër banorët e fshatit njihet edhe si „përroi i bardhë“, ndoshta për shkak të ujërave të tij të pastra dhe të kristalta që sjell nga pjesët më të larta të malit Visitor. Roli i tij në jetën e fshatit nuk është vetëm funksional, por edhe simbolik, pasi përmes historive dhe legendave lokale, përroi përfaqëson lidhjen midis natyrës dhe jetës së përditshme të banorëve të Brezojevicës.

njihovom uticaju na pejzaž, infrastrukturu i svakodnevne aktivnosti lokalnog stanovništva.

Ky përdua është gjithashtu një nga shumë të tjerët në luginën e Plavës dhe Gucisë që dëshmon fuqinë e proceseve natyrore dhe ndikimin e tyre në peizazh, infrastrukturë dhe aktivitetet e përditshme të popullsisë vendase.

48. Nokšićki potok

Nokšićki potok teče kroz selo Nokšići i formira se od nekoliko izvora i vrela, uglavnom smještenih na padinama Nokšićke kose. Ovaj potok ima važnu ulogu u životu sela, jer njegove čiste i bistre vode služe za vodosnabdijevanje domaćinstava u selu, što je od vitalnog značaja za lokalno stanovništvo, naročito u periodima kada drugih izvora vode nema u izobilju.

Pored osnovne uloge u vodosnabdijevanju, Nokšićki potok je ključan za poljoprivredne aktivnosti sela. Njegove vode se koriste za navodnjavanje njiva, voćnjaka i livada, omogućavajući da lokalni poljoprivrednici održavaju plodne i produktivne usjeve, čak i tokom sušnih ljetnih mjeseci. Potok osigurava da se usjevi redovno navodnjavaju, što je od posebnog značaja za ovu ruralnu zajednicu, koja zavisi od poljoprivrede i voćarstva za svoju egzistenciju.

Iako u periodima visokih padavina potok može izazvati povremene poplave i erozije zemljišta u donjem dijelu toka, mještani su se vremenom prilagodili ovim prirodnim izazovima. Danas postoji sve veća svijest o značaju očuvanja potoka i njegovih voda, pa se potok koristi odgovorno i s pažnjom prema okolišu. Postoji i sve veći interes za kaptiranje izvora i vrela kako bi se unaprijedila stabilnost vodosnabdijevanja tokom čitave godine.

Nokšićki potok nije samo prirodni resurs, već je i dio identiteta sela, budući da vjekovima oblikuje život lokalnog stanovništva. Njegove vode simbolizuju povezanost sela s prirodom, kao i važnost

48. Përroi i Nokshiqit

Përroi i Nokshiqit kalon përmes fshatit Nokshiq dhe formohet nga disa kroje dhe burime të ujërave, shumicën e të cilave ndodhen në kodrat e Nokshiqës. Ky përroi ka një rol të rëndësishëm në jetën e fshatit, pasi ujërat e tij të pastra dhe të kristalta përdoren për furnizimin me ujë të familjeve në fshat, çka është thelbësore për popullatën lokale, sidomos gjatë periudhave kur burimet e tjera të ujit nuk janë të mjaftueshme.

Përveç funksionit të tij kryesor për furnizimin me ujë, përroi i Nokshiqit është shumë i rëndësishëm për aktivitetet bujqësore të fshatit. Ujërat e tij përdoren për ujitjen e fushave, pemishteve dhe livadheve, duke mundësuar që fermerët lokalë të mbajnë kultivimet e tyre të pasura dhe produktive, edhe gjatë muajve të verës me thatësi. Përroi siguron që kulturat të ujiten rregullisht, çka ka rëndësi të veçantë për këtë komunitet rural, i cili varet nga bujqësia dhe pentaria për ekzistencën e tij.

Edhe pse në periudha me reshje të mëdha, përroi mund të shkaktojë përmbytje të përkohshme dhe erozion të tokës në pjesën e poshtme të rrjedhës, por banorët janë përshtatur me këto sfida natyrore gjatë kohës. Sot ka një ndërgjegjësim gjithnjë e më të madh për rëndësinë e ruajtjes së përroit dhe ujërave të tij, ndaj ai përdoret me përgjegjshmëri dhe kujdes ndaj mjedisit. Ka gjithashtu një interes në rritje për kapjen e burimeve dhe burimeve të ujërave për të përmirësuar stabilitetin e furnizimit me ujë gjatë gjithë vitit.

Përroi i Nokshiqit nuk është një burim natyror, por është gjithashtu pjesë e identitetit të fshatit, pasi që për shkak të me radhë ka formuar jetën e popullatës

održivog korišćenja prirodnih bogatstava za buduće generacije.

lokale. Ujêrat e tij simbolizojnê lidhjen e fshatit me natyrên, si dhe rëndësinê e përdorimit të qëndrueshëm të pasurive natyrore për brezat e ardhshëm.

49. Rženički potok

Rženički potok nastaje od tri manja potoka na južnim padinama Prijedolske glave, koja se uzdiže na nadmorskoj visini od 2.003 metra, i zapadnim padinama Krmaljeve glave, koja doseže visinu od 1.767 metara. Ovi potocići se spajaju, stvarajući Rženički potok, koji u svom gornjem toku sakuplja vodu iz više manjih potoka. Sa desne strane, potoci se slijevaju sa južnih padina planine Štit, koja se nalazi na 1.988 metara nadmorske visine, dok sa lijeve strane dolaze vode sa zapadnih padina planine Surdup, visoke 1.615 metara.

U donjem toku, Rženički potok prolazi kroz selo Gornja Rženica, gdje postaje ključan resurs za lokalne poljoprivredne aktivnosti. Vode ovog potoka koriste se za navodnjavanje njiva, voćnjaka i livada, što omogućava lokalnim poljoprivrednicima da održe visoku produktivnost svojih zasada, čak i u sušnim periodima. Potok predstavlja prirodni izvor života za zajednicu koja zavisi od njegove vode kako za poljoprivredne, tako i za svakodnevne potrebe.

Nizvodno od sela, Rženički potok se uliva u rijeku Lim, čime dodatno doprinosi vodenom režimu ovog značajnog vodotoka. Nedaleko od mjesta gdje se Rženički potok uliva u Lim, nalazi se i Krivački potok. Ovaj manji vodotok, koji teče kroz zaselak Krivače, pridružuje se Limu nizvodno, doprinoseći njegovom hidrografskom sistemu.

Rženički potok, sa svojim razgranatim izvorima i mrežom manjih pritoka, predstavlja važan element prirodnog bogatstva plavsko-gusinjske doline. Njegov tok prolazi kroz slikovite pejzaže, čineći ga

49. Përroi i Rzhenicës

Përroi i Rzhenicës buron nga tre përrenj të vegjël në shpatet jugore të Prijedolske Glave, që ngrihet në një lartësi prej 2,003 metrash mbi nivelin e detit, dhe nga shpatet perëndimore të Krmaleve Glave, që arrin lartësinë 1,767 metra. Këta përrenj bashkohen dhe krijojnë Përroin e Rzhenicës, i cili në rrjedhën e sipërme mbledh ujë nga shumë përrenj të vegjël. Nga ana e djathtë, përrenjtë rrjedhin nga shpatet jugore të malit Shtit, që ndodhet në lartësinë 1,988 metra mbi nivelin e detit, ndërsa nga ana e majtë, ujërat vijnë nga shpatet perëndimore të malit Surdup, që ka lartësinë 1,615 metra.

Në pjesën e poshtme të rrjedhës, përroi i Rzhenicës kalon përmes fshatit Rzhenica e Epërme, ku bëhet një burim kyç për aktivitetet bujqësore lokale. Ujërat e këtij përroi përdoren për vaditjen e fushave, kopshteve dhe livadheve, duke mundësuar që bujqit lokalë të ruajnë produktivitetin e lartë të kultivimeve të tyre, madje edhe gjatë periudhave të thatësirës. Përroi është një burim natyror jete për komunitetin që varet nga uji i tij si për nevojat bujqësore ashtu edhe për nevojat e përditshme.

Në rrjedhën e poshtme të fshatit, përroi i Rzhenicës derdhet në lumin Lim, duke kontribuar kështu në regjimin ujitjor të këtij burimi të rëndësishëm ujëvarash. Disa kilometra më poshtë, ku përroi i Rzhenicës bashkohet me Limin, ndodhet edhe përroi Krivaç. Ky përrua më i vogël kalon përmes fshatit Krivaçe dhe i bashkohet lumit Lim më poshtë, duke ndihmuar në sistemin e tij hidrografik.

Përroi i Rzhenicës, me burimet e tij të ndara dhe rrjetin e përrenjve të

ne samo važnim resursom za navodnjavanje, već i dijelom prirodne ljepote ovog kraja. Njegova čista, bistra voda od velike je važnosti za ekosistem i ljude koji žive uz njegov tok, a kao takav, Rženički potok ima značajno mjesto u lokalnoj prirodnoj i kulturnoj baštini (Bakić, 2005).

vegjel, është një element i rëndësishëm i pasurisë natyrore të luginës së Plavës dhe Gucisë. Rrjedha e tij kalon nëpër peizazhe piktoreske, duke e bërë atë një burim jo vetëm të rëndësishëm për vaditje, por edhe një pjesë të bukurisë natyrore të kësaj treve. Uji i tij i pastër dhe i qartë është shumë i rëndësishëm për ekosistemin dhe njerëzit që jetojnë përgjatë tij, dhe si i tillë, përroi i Rzhenicës ka një vend të rëndësishëm në trashëgiminë natyrore dhe kulturore të këtij rajoni (Bakić, 2005).

50. Bijeli potok

U selu Budojevice, smještenom na nadmorskoj visini od 1.170 metara, nalazi se Bijeli potok, jedan od značajnih vodotoka ovog kraja. Selo Budojevice udaljeno je asfaltiranim putem 7 kilometara od Plava i dostupno je s dvije strane, što ga čini lako pristupačnim. Bijeli potok izvire na Meminoj planini i svojim tokom, dugim oko 3 kilometra, uliva se u rijeku Ljuču.

Ovaj potok ima izuzetno važnu ulogu za naselja kroz koja prolazi. Stanovnici ovog i okolnih sela koriste vode Bijelog potoka za navodnjavanje njiva, voćnjaka i livada, što je od presudnog značaja za poljoprivredne aktivnosti u ovom području. Osim toga, u prošlosti su vode ovog potoka pokretale brojne vodenice-potočare koje su bile smještene duž njegovog toka. Ove vodenice, poznate i kao mlinovi, radile su na tradicionalan način, gdje je snaga vode iz potoka okretala kamenje koje je mljelo žito, proizvodeći brašno za lokalno stanovništvo.

Vodenice su bile neizostavan dio svakodnevnog života u ovom kraju, jer su omogućavale proizvodnju hrane na tradicionalan način, koristeći snagu prirode. Iako mnoge od ovih vodenica danas više nijesu u funkciji, one su ostale simbol bogatog kulturnog nasljeđa i svjedoče o načinu života u prošlim vremenima. Bijeli potok, svojim čistim vodama i bogatom istorijom, ostaje ključan element prirodne i kulturne baštine sela Budojevice.

50. Përroi i Bardhë

Në fshatin Budojevicë, i vendosur në një lartësi mbidetare 1.170 metra, ndodhet përroi i Bardhë, një nga burimet e rëndësishme të ujit në këtë rajon. Fshati Budojevicë është 7 kilometra larg nga Plava përmes një rruge të asfaltuar dhe është i aksesueshëm nga dy drejtime, gjë që e bën atë të lehtë për t'u arritur. Përroi i Bardhë buron në malin e Memit dhe, me një gjatësi prej rreth 3 kilometrash, derdhet në lumin Luça.

Ky përrua ka një rol të jashtëzakonshëm për fshatrat nëpër të cilat kalon. Banorët e këtij dhe fshatrave përreth përdorin ujin e përroit të Bardhë për vaditjen e tokave bujqësore, kopshtëve dhe livadheve çka është thelbësore për aktivitetet bujqësore në këtë zonë. Përveç kësaj, në të kaluarën, uji i këtij përroi lëvizte shumë mullinj që ishin të vendosur përgjatë shtratit të tij. Këta mullinj, të njohur edhe si mullinj uji, punonin në mënyrën tradicionale, ku fuqia e ujit nga përroit ktheu gurët që bluajnë grurin, duke prodhuar miell për banorët lokalë.

Mullinjtë ishin një pjesë e pazëvendësueshme e jetës së përditshme në këtë rajon, pasi ata mundësonin prodhimin e ushqimit në mënyrën tradicionale duke shfrytëzuar fuqinë e natyrës. Edhe pse shumë prej këtyre mullinjve tani nuk janë më në funksion, ato kanë mbetur një simbol i trashëgimisë kulturore të pasur dhe dëshmojnë për mënyrën e jetesës në kohërat e kaluara. Përroi i Bardhë, me ujërat e tij të pastra dhe historinë e pasur, mbetet një element kyç i trashëgimisë natyrore dhe kulturore të fshatit Budojevicë

51. Ljutića potok

Ljutića potok, koji se nalazi u Vojnom Selu, predstavlja značajan vodotok za lokalno stanovništvo i ekosistem ovog kraja. Iako manjeg obima, ima važnu ulogu u životu zajednice. Potoci poput Ljutića potoka često doprinose snabdijevanju vodom sela i okolnih područja, a njegova voda koristi se za navodnjavanje obradivih površina, poput njiva i livada. Ljutića potok izvire iz nenaseljenih planinskih predjela i teče kroz netaknute djelove prirode, donoseći čistu i hladnu vodu. Tokom godine količina vode može varirati u zavisnosti od padavina, ali njegova voda ostaje vitalni izvor za selo, naročito u periodima kada je voda iz drugih izvora oskudna. Čistoća njegove vode čini ga pogodnim za navodnjavanje, ali i za druge potrebe stanovnika.

Zbog svoje lokacije i blizine okolnih brda i planina, Ljutića potok donosi vode koje su bogate mineralima, prolazeći kroz prirodni vegetacijski i geološki filter. Ova voda obezbjeđuje navodnjavanje usjeva, voćnjaka i livada, što je od ključnog značaja za poljoprivredne aktivnosti lokalnog stanovništva. Poljoprivrednici Vojnog Sela oslanjaju se na Ljutića potok, jer im omogućava da održe plodne usjeve i zdravu vegetaciju tokom cijele godine, čak i tokom sušnih perioda.

Pored poljoprivrednog značaja, Ljutića potok ima i ekološku vrijednost. Kao i mnogi potoci u ovom regionu, on igra važnu ulogu u održavanju lokalnog ekosistema, pružajući stanište za razne vrste biljaka i životinja. Potok je dom raznim vodenim vrstama, vodenim biljkama i mnogim insektima koji zavise

51. Përroi i Lutiqëve

Përroi i Lutiqëve, i cili ndodhet në fshatin Vojno Sello, përbën një rrjedhë të rëndësishme ujore për banorët dhe ekosistemin e këtij rajoni. Edhe pse më i vogël, ai ka një rol të rëndësishëm në jetën e komunitetit. Përrenjtë si përroi i Lutiqëve shpesh kontribuojnë në furnizimin me ujë të fshatrave dhe zonave përreth, dhe uji i tij përdoret për vaditjen e sipërfaqeve të punueshme, siç janë livadhet dhe fushat. Përroi i Lutiqëve buron nga rajone malore të pa banuara dhe kalon nëpër pjesë të paprekura natyrore, duke sjellë ujë të pastër dhe të ftohtë. Gjatë vitit, sasia e ujit mund të dallojë në varësi të reshjeve, por uji i tij mbetet një burim jetik për fshatin, veçanërisht gjatë periudhave kur burimet e tjera të ujit janë të pakta. Pastërtia e ujit të tij e bën atë të përshtatshëm për vaditje, por edhe për nevoja të tjera të banorëve.

Për shkak të vendndodhjes së tij dhe afërsisë me malet dhe kodrat përreth, përroi i Lutiqëve sjell ujë të pasur me minerale, duke kaluar përmes një filtri natyror të vegetacionit dhe gjeologjisë. Ky ujë siguron vaditjen e bimëve, pemi-shteve dhe livadheve, çka është e rëndësishme për aktivitetet bujqësore të banorëve të Vojno Sellos. Bujqit e fshatit mbështeten në përroin e Lutiqëve, pasi ai u mundëson të mbajnë bimë prodhuese dhe vegetacion të shëndetshëm gjatë gjithë vitit, madje edhe gjatë periudhave të thatësisë.

Përveç rëndësisë bujqësore, përroi i Lutiqit ka edhe vlerë ekologjike. Si shumë përroje në këtë rajon, ai luan një rol të rëndësishëm në ruajtjen e ekosistemit lokal, duke ofruar habitat

od čiste i nezagadene vode. Takođe, obale potoka su bogate raznovrsnim biljnim vrstama koje dodatno doprinose očuvanju ekološkog balansa ovog područja.

Ljutića potok je kroz istoriju bio svjedok života i tradicije Vojnog Sela. Njegova voda ne predstavlja samo fizički resurs, već i simbol dugovječne veze između ljudi i prirode. Mnogi stanovnici pričaju o važnosti potoka u svakodnevnom životu njihovih predaka, od obezbjeđivanja vode za stoku do navodnjavanja prvih zasada u ovom kraju. U tom smislu, Ljutića potok čuva sjećanja na prošle generacije i ostaje neraskidivi dio kulturnog i prirodnog nasljeđa ovog sela.

U posljednje vrijeme raste svijest o očuvanju ovog prirodnog resursa, a mještani su sve pažljiviji u korišćenju njegove vode, vodeći računa o očuvanju njegovog kvaliteta i prirodnog okruženja.

për lloje të ndryshme bimore dhe shtazore. Përroi është shtëpi për lloje të ndryshme ujore, bimëve ujore dhe insektesh që varen nga uji i pastër dhe i paprekur. Gjithashtu, brigjet e përroit janë të pasura me lloje të ndryshme bimore që kontribuojnë më tej në ruajtjen e ekuilibrit ekologjik të këtij rajoni.

Përroi i Lutiqëve, gjatë historisë, ka qenë dëshmitar i jetës dhe traditave të fshatit Vojno Sello. Uji i tij nuk është vetëm një burim fizik, por edhe një simbol i lidhjes së përhershme midis njerëzve dhe natyrës. Shumë banorë flasin për rëndësinë e përroit në jetën e përditshme të paraardhësve të tyre, nga sigurimi i ujit për bagëtitë deri te vaditja e kulturave të para në këtë rajon. Në këtë kuptim, përroi i Lutiqëve ruan kujtimet e brezave të kaluar dhe mbetet një pjesë e pandashme e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të këtij fshati.

Në vitet e fundit ka ardhur një rritje e ndërgjegjësimit për ruajtjen e këtij burimi natyror, dhe banorët janë bërë gjithnjë e më të kujdesshëm në përdorimin e ujit të tij, duke marrë parasysh ruajtjen e cilësisë dhe mjedisit të tij natyror.

52. Markišića potok

Markišića potok, koji se nalazi u Vojnom Selu, jedan je od manjih, ali značajnih vodotoka ovog kraja. Ovi potoci igraju ključnu ulogu u svakodnevnom životu lokalnog stanovništva, jer njihove vode omogućavaju navodnjavanje poljoprivrednih površina poput njiva, livada i voćnjaka, čime se doprinosi očuvanju plodnosti zemljišta i uspješnom razvoju poljoprivrede u ovom području.

Zbog svoje geografske lokacije, Markišića potok prikuplja vode sa okolnih brda i planina, donoseći čistu i bistru vodu koja je od vitalnog značaja za lokalni ekosistem. Tokom godine, u zavisnosti od količine padavina, protok Markišića potoka može varirati, ali njegova prisutnost ostaje neprocenjiva za mještane, posebno u periodima suše kada drugi izvori vode mogu presušiti. Voda ovog potoka omogućava navodnjavanje usjeva i voćnjaka, što je ključna podrška za lokalnu poljoprivredu i izvor prihoda za mnoge porodice u Vojnom Selu.

Ekološka vrijednost Markišića potoka ogleda se u njegovom doprinosu biodiverzitetu i očuvanju prirodnog balansa ovog kraja. Potok je stanište raznih biljnih i životinjskih vrsta, pružajući dom brojnim insektima, malim vodenim organizmima i biljkama koje zavise od čiste i nezagađene vode. Obale potoka obiluju lokalnim biljnim vrstama koje dodatno pridonose očuvanju prirodnog pejzaža i pružaju hranu i zaklon za divlje životinje.

Markišića potok ima i kulturni značaj za Vojno Selo, jer je bio dio svakodnevnog života mještana kroz generacije. Njegove vode su korišćene za mnoge svrhe u domaćinstvima, od navodnjavanja do

52. Përroi Markishiq

Përroi Markishiq, i cili ndodhet në fshatin Vojno Sello, është një nga përroitë më të vegjël, por të rëndësishëm për këtë rajon. Këto përroje luajnë një rol kyç në jetën e përditshme të banorëve lokalë, pasi uji i tyre mundëson ujitjen e sipërfaqeve bujqësore siç janë livadhet, fushat dhe pemishtet, duke kontribuar në ruajtjen e fertilitetit të tokës dhe zhvillimin e suksesshëm të bujqësisë në këtë zonë.

Për shkak të vendndodhjes së tij gjeografike, përroi Markishiq grumbullon ujë nga malet dhe kodrat përreth, duke sjellë ujë të pastër dhe të kthjelltë, i cili është i rëndësishëm për ekosistemin lokal. Gjatë vitit, në varësi të sasive të reshjeve, niveli i ujit të përroit të Markishiq mund të ndryshojë, por prania e tij mbetet e pazëvendësueshme për banorët, veçanërisht gjatë periudhave thatësire kur burimet e tjera të ujit mund të thahën. Uji i këtij përroi mundëson ujitjen e kulturave dhe pemishtave, çka është një mbështetje kyçe për bujqësinë lokale dhe një burim të ardhurash për shumë familje në fshatin Vojno Sellë.

Vlera ekologjike e përroit Markishiq pasqyrohet në kontributin e tij në ruajtjen e biodiversitetit dhe ekuilibrit natyror të këtij rajoni. Përroi është një habitat për lloje të ndryshme bimësh dhe shtazësh, duke ofruar strehim për shumë insekte, organizma të vegjël ujorë dhe bimë që varen nga uji i pastër dhe i paprekur. Brigjet e përroit janë të pasura me lloje bimore lokale që kontribuojnë në ruajtjen e peizazhit natyror dhe ofrojnë ushqim dhe strehë për kafshët e egra.

Përroi Markishiq ka edhe rëndësi kulturore për fshatin Vojno Sello, pasi ka

napajanja stoke, çineçi ga simbolom povezanosti sela s prirodom i tradicijom. Priçe o potoku prenose se kroz generacije, što ga çini važnim dijelom kulturne i prirodne baštine ovog podruçja.

S porastom svijesti o oçuvanju prirodnih resursa, stanovnici Vojnog Sela sve više prepoznaju važnost odgovornog korišćenja i zaštite Markišiça potoka, çuvajuçi ga za buduçe generacije.

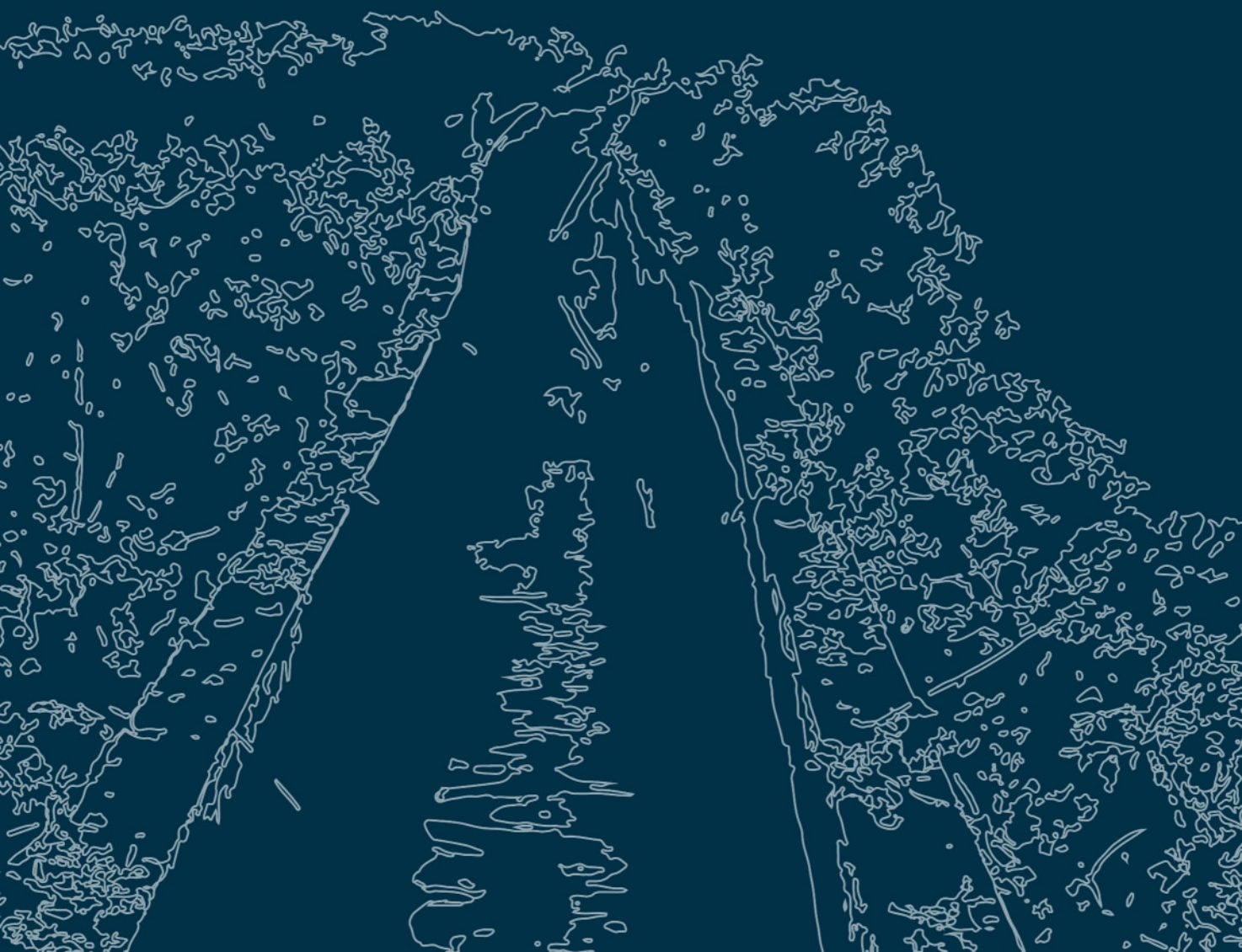
qenë një pjesë e jetës së përditshme të banorëve për breza. Uji i tij është përdorur për shumë qëllime në familje, nga vaditja deri te ujitja e bagëtive, duke e bërë atë një simbol të lidhjes së fshatit me natyrën dhe traditën. Histori dhe tregime për përroin kalojnë nga një brez në tjetrin, duke e bërë atë një pjesë të rëndësishme të trashëgimisë kulturore dhe natyrore të këtij rajoni.

Me rritjen e ndërgjegjësimit për ruajtjen e burimeve natyrore, banorët e Vojno Sellos po e kuptojnë gjithnjë e më shumë rëndësinë e përdorimit të përgjegjshëm dhe mbrojtjes së përroit Markishiq, duke e ruajtur atë për brezat e ardhshëm.

IRIGACIONI KANAL

KANALI I IRIGACIONIT

Irigacioni kanal

Irigacioni kanal je vještački izgrađeni vodeni tok koji služi za dovođenje vode do područja kojima je potrebna, prvenstveno u svrhu navodnjavanja. Ljudi su vrlo rano prepoznali potrebu za ovakvim kanalima. Postoje dokazi o postojanju irigacionih kanala još u VI vijeku prije nove ere, na području današnjeg Irana. Irigacioni kanal najčešće preumjerava vodu iz rijeke, jezera ili nekog vještačkog rezervoara prema poljoprivrednim površinama ili sušnim područjima.

Dno i zidovi irigacionih kanala mogu biti izgrađeni od različitih materijala, u zavisnosti od potreba i karakteristika terena. Za sprječavanje gubitka vode usljed filtracije kroz tlo, najčešće se koriste nabijena zemlja, zemlja ojačana cementnim mlijekom, beton, cigla, kamen ili obloge od fleksibilnih membrana. Irigacioni sistem se sastoji od glavnog kanala koji se dalje grana u sporedne kanale različitih dužina i poprečnih presjeka, u skladu sa potrebama terena koji se navodnjava.

Raspored irigacionih kanala mora biti pažljivo planiran kako bi se sa što manjom dužinom kanala pokrila što veća površina. Što je kanal duži, veći su i gubici vode, usljed osipanja i isparavanja. Stoga je poželjno projektovati kanale sa što manje krivina, jer one produžavaju dužinu kanala i povećavaju gubitke vode. Osim toga, krivine remete prirodan tok vode, što može izazvati eroziju na spoljašnjoj strani kanala, dok se na unutrašnjoj strani taloži mulj i sediment, smanjujući kapacitet kanala.

Irigacioni kanali predstavljaju jedan

Kanali i Irigacionit

Kanali i irigacionit është një rrjedhë ujore e ndërtuar artificialisht që shërben për sjelljen e ujit në zonat që kanë nevojë për të, kryesisht për qëllime vaditjeje. Njerëzit e kuptuan nevojën për kanale të tilla shumë herët. Ka prova për ekzistencën e kanaleve të irigacionit që nga shekulli VI para erës sonë, në rajonin e sotëm të Iranit. Kanali i irigacionit zakonisht drejton ujin nga një lum, liqen apo ndonjë rezervuar të ndërtuar artificialisht drejt sipërfaqeve bujqësore ose zonave të thata.

Fundi dhe muret e kanaleve të irigacionit mund të jenë të ndërtuara nga materiale të ndryshme, në varësi të nevojave dhe karakteristikave të terrenit. Për të parandaluar humbjen e ujit për shkak të filtrimit përmes tokës, përdoren shpesh dheu i ngjeshur, dheu i përforcuar me qumësht çimentoje, betoni, tulla, guri ose mbështjellës të membranave fleksibël. Sistemi i irigacionit përbëhet nga kanali kryesor i cili degëzohet më pas në kanale anësore të ndryshme në gjatësi dhe seksione të ndryshme, në përputhje me nevojat e terrenit që është duke ujitur.

Përhapja e kanaleve të irigacionit duhet të planifikohet me kujdes në mënyrë që të mbulohet sa më shumë sipërfaqe me një gjatësi sa më të shkurtër kanal. Sa më i gjatë të jetë kanali, aq më shumë do të jetë humbja e ujit për shkak të rrjedhjes dhe avullimit. Prandaj, është e dëshirueshme që kanalet të projektohen me sa më pak kthesa, pasi ato e zgjatin gjatësi e kanalit dhe rrisin humbjen e ujit. Gjithashtu, kthesat dëmtojnë rrjedhën natyrore të ujit, gjë që mund të shkaktojë

od najefikasnijih načina navodnjavanja sušnih područja. Korišćenjem ovakvih sistema, zemlje koje imaju sušnu klimu mogu povećati produktivnost svojih poljoprivrednih površina, smanjujući rizik od suša koje negativno utiču na ekonomski razvoj. Navodnjavanje pomoću irigacionih kanala je mnogo efikasnije od tradicionalnih metoda navodnjavanja, jer omogućava precizniju distribuciju vode i veću kontrolu nad količinom vode koja stiže do poljoprivrednih površina.

Međutim, kako bi irigacioni sistem bio efikasan i dugotrajan, neophodno je uložiti značajna sredstva i vrijeme u pravilno projektovanje i izgradnju. Nakon što se kanal izgradi, potrebno je njegovo redovno održavanje kako bi se spriječilo taloženje sedimenta, koje bi moglo smanjiti protok vode. Održavanje kanala je ključno za osiguranje dugoročne funkcionalnosti sistema, jer naslage i talozi mogu smanjiti njegovu izdašnost i otežati protok vode do krajnjih korisnika.

Na kraju, irigacioni kanal predstavlja ključni element u borbi protiv suša i očuvanju poljoprivredne proizvodnje, čime doprinosi stabilnosti i razvoju poljoprivrednih zajednica i cijelih zemalja.

erozion në anën e jashtme të kanalit, ndërsa në anën e brendshme grumbullohet baltë dhe sediment, duke ulur kapacitetin e kanalit.

Kanali i irigacionit është një nga metodat më efikase të vaditjes për zonat e thata. Duke përdorur këto sisteme, vendet që kanë klimë të thatë mund të rrisin produktivitetin e sipërfaqeve të tyre bujqësore, duke reduktuar rrezikun nga thatësitrat që ndikojnë negativisht në zhvillimin ekonomik. Ujitja me kanale irigacioni është shumë më e efektshme se metodat tradicionale të ujitjes, pasi mundëson shpërndarjen më të saktë të ujit dhe kontroll më të madh mbi sasinë e ujit që arrin në sipërfaqet bujqësore.

Megjithatë, që një sistem irigacioni të jetë efikas dhe i qëndrueshëm, është e nevojshme të investohen burime të konsiderueshme dhe kohë për projektimin dhe ndërtimin e duhur. Pasi të ndërtohet kanali, është e nevojshme të bëhet mirëmbajtja e rregullt e tij për të parandaluar depozitimin e sedimentit, i cili mund të zvogëlojë rrjedhën e ujit. Mirëmbajtja e kanalit është thelbësore për të siguruar funksionalitetin afatgjatë të sistemit, pasi shtresat dhe depozitimet mund të zvogëlojnë efikasitetin e tij dhe të vështirësojnë rrjedhën e ujit deri te përdoruesit përfundimtarë.

Në fund, kanalet e irigacionit përfaqësojnë një element kyç në luftën kundër thatësirave dhe ruajtjen e prodhimit bujqësor, duke kontribuar në stabilitetin dhe zhvillimin e komuniteteve bujqësore dhe të tërë shteteve.

53. Irigacioni kanal „Bjelajka“

Plav se može pohvaliti jednim od najimpresivnijih irigacionih sistema u Evropi - najdužim irigacionim kanalom pod nazivom „Bjelajka“. Ovaj monumentalni projekat ljudske upornosti i zajedničkog rada smješten je u srcu Plava, u planinskom području prepoznatljivom po svojoj prirodnoj ljepoti. Kanal „Bjelajka“ nosi titulu najdužeg irigacionog kanala u Evropi, a njegova izgradnja predstavlja simbol zajedništva i posvećenosti lokalne zajednice.

Izgradnja kanala započeta je 1955. godine i trajala je tri godine, do završetka 1958. godine. Ono što ovaj poduhvat čini posebnim jeste činjenica da je kanal dug 14 kilometara iskopan isključivo ručno, bez pomoći moderne mehanizacije. Mještani Plava i okolnih sela koristili su jednostavan alat i svoju fizičku snagu kako bi ostvarili ovaj veliki cilj. Njihov trud i požrtvovanost doveli su do stvaranja irigacionog kanala koji nije samo tehničko dostignuće, već i pravi simbol solidarnosti, jedinstva i snage lokalne zajednice.

Kanal „Bjelajka“ ima ključnu ulogu u životu poljoprivrednika ovog kraja jer služi za navodnjavanje plodnih polja u okolini Plava. Njegova voda omogućava da zemljište, koje je često izloženo sušnim periodima, oстане plodno i da se poljoprivredna proizvodnja odvija neometano. Ovaj kanal nije samo infrastrukturni resurs, već i vitalni dio kulturnog i prirodnog naslijeđa Plava. Zahvaljujući njemu, poljoprivredne površine su osigurane od suše, što doprinosi ekonomskoj stabilnosti i prosperitetu lokalnog stanovništva.

53. Kanali i Irigacionit „Bjellajka“

Plava mund të krenohet me një nga sistemet më mbresëlënëse të irigacionit në Evropë - kanalim më të gjatë të irigacionit të quajtur „Bjellajka“. Ky projekt monumental i durimit njerëzor dhe punës së përbashkët është vendosur në zemër të Plavës, në një zonë malore të njohur për bukurinë e saj natyrore. Kanali „Bjellajka“ mban titullin e kanalit më të gjatë të irigacionit në Evropë, dhe ndërtimi i tij përfaqëson një simbol të unitetit dhe angazhimit të komunitetit lokal.

Ndërtimi i kanalit ka filluar në vitin 1955 dhe ka zgjatur tre vjet, deri në përfundimin e tij në vitin 1958. Ajo që e bën këtë iniciativë të veçantë është fakti që kanali është 14 kilometra i gjatë dhe është gërmuar plotësisht me dorë, pa ndihmën e mekanizmave modernë. Banorët e Plavës dhe fshatrave përreth përdorën mjete të thjeshta dhe forcën e tyre fizike për të realizuar këtë qëllim të madh. Përpjekja dhe sakrificat e tyre çuan në krijimin e një kanali të irigacionit që nuk është vetëm një arritje teknike, por një simbol i vërtetë i solidaritetit, bashkimit dhe forcës së komunitetit lokal.

Kanali „Bjellajka“ ka një rol kyç në jetën e bujqve të këtij krahu, pasi shërben për vaditjen e tokave të pasura përreth Plavës. Uji i tij mundëson që toka, e cila shpesh ekspozohet ndaj periudhave të thatësisë, të mbetet e pjellore dhe që prodhimi bujqësor të zhvillohet pa pengesa. Ky kanal nuk është vetëm një burim infrastrukturor, por edhe një pjesë e rëndësishme e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të Plavës. Falë tij, sipërfaqet bujqësore janë të siguruara nga thatësira,

U čast svih onih koji su učestvovali u ovom važnom poduhvatu, podignuta je spomen-ploča koja služi kao trajni podsjetnik na izuzetnu volju i odlučnost ljudi koji su svojim rukama izgradili ovaj kanal. „Bjelajka“ je danas ne samo ponos Plava, već i cijele Crne Gore. Ona je svjedočanstvo vremena kada su zajedništvo i kolektivni rad bili ključni za prevazilaženje izazova i izgradnju boljeg života za buduće generacije.

Ovaj irigacioni kanal ostaje trajni simbol snage i mogućnosti koje proizlaze iz zajedničkog rada i ujedinjenja ljudi prema zajedničkom cilju. „Bjelajka“ je dokaz da se, uz dovoljno volje, posvećenosti i saradnje, mogu postići veliki uspjesi, čak i u najtežim uslovima.

duke kontribuar në stabilitetin ekonomik dhe mirëqenien e popullsisë lokale.

Në nder të të gjithëve që morën pjesë në këtë nismë të rëndësishme, u ngrit një pllakë përkujtimore që shërben si një kujtesë e përhershme për vullnetin dhe vendosmërinë e njerëzve që ndërtuan këtë kanal me duar. „Bjellajka” sot është jo vetëm krenaria e Plavës, por edhe e gjithë Malit të Zi. Ajo është një dëshmi e kohës kur uniteti dhe puna kolektive ishin thelbësore për tejkalimin e sfidave dhe ndërtimin e një jete më të mirë për brezat e ardhshëm.

Ky kanal i irigacionit mbetet një simbol i përhershëm i forcës dhe mundësive që rrjedhin nga puna e përbashkët dhe bashkimi i njerëzve për një qëllim të përbashkët. „Bjellajka” është prova se, me mjaft vullnet, angazhim dhe bashkëpunim, mund të arrihen sukseset e mëdha, madje edhe në kushtet më të vështira.

Značaj hidroloških objekata za razvoj turizma u Crnoj Gori

Bogatstvo i raznovrsnost riječnih tokova i planinskih jezera Crne Gore predstavljaju jedan od najvažnijih djelova jedinstvene prirodne baštine ove zemlje. Rijeke i planinska jezera, iako su oduvijek bila neizostavan dio crnogorskog pejzaža, tek u posljednjim godinama počinju se koristiti u turističke svrhe. Razlog za nedovoljnu iskorišćenost ovih prirodnih ljepota u turističkoj ponudi uglavnom leži u nedostatku adekvatne infrastrukture, poput hotela, bungalova, kampova i drugih objekata za smještaj turista, koji bi omogućili duži boravak i istraživanje ovih područja.

Ipak, uprkos ovim izazovima, sve je veći interes, kako domaćih tako i stranih turista, za posjetu planinskim rijekama i jezerima. Nacionalni park „Prokletije“, svojim jezerima i rijekama, posebno privlači pažnju zbog netaknute prirode i spektakularnih pejzaža. U posljednje vrijeme, rafting na rijeci Lim postaje sve popularnija turistička atrakcija, privlačeći turiste koji žele iskusiti adrenalinske sportove i istovremeno uživati u prirodnim ljepotama. Splavačenje je jedan od najboljih načina da se u potpunosti dožive ljepote rijeke Lim, jer omogućava turistima da vide djelove rijeke koji su često nepristupačni s kopna.

Pored rijeka i jezera, tu su i druga hidrološka bogatstva poput vrela, potajnica, estavela, vodopada i bukova. Iako su posjete ovim mjestima do sada bile ograničene uglavnom na prirodnjake i stručnjake iz oblasti nauke koji proučavaju prirodu, njihov turistički potencijal

Rëndësia e objekteve hidrologjike për zhvillimin e turizmit në Malin e Zi

Pasuria dhe larmishmëria e lumenjve dhe liqeneve malore të Malit të Zi përfaqësojnë një nga pjesët më të rëndësishme të trashëgimisë natyrore unike të këtij vendi. Lumenjtë dhe liqenet malore, edhe pse gjithmonë kanë qenë pjesë e pandashme e peizazhit të Malit të Zi, vetëm vitet e fundit kanë filluar të shfrytëzohen për qëllime turistike. Arsyeja për shfrytëzimin e pamjaftueshëm të këtyre bukurive natyrore në ofertën turistike ka të bëjë kryesisht me mungesën e infrastrukturës adekuate, siç janë hotelet, shtëpizat e drurit, kampingjet dhe objekte të tjera akomodimi për turistët, të cilat do të mundësonin qëndrime më të gjata dhe eksplorimin e këtyre zonave.

Megjithatë, pavarësisht këtyre sfidave, po rritet gjithnjë e më shumë interesi, si i turistëve vendas ashtu edhe atyre të huaj, për të vizituar lumenjtë dhe liqenet malore. Parku Kombëtar „Bjeshkët e Nemuna“, me liqenet dhe lumenjtë e tij, tërheq veçanërisht vëmendjen për shkak të natyrës së paprekur dhe peizazheve spektakolare. Kohët e fundit, rafting në lumin Lim po bëhet një atraksion gjithnjë e më i popullarizuar turistik, duke tërhequr turistë që dëshirojnë të përjetojnë sporte adrenaline dhe njëkohësisht të shijojnë bukuritë natyrore. Lundrimi është një nga mënyrat më të mira për të përjetuar plotësisht bukuritë e lumit Lim, sepse i mundëson turistëve të shohin pjesë të lumit që shpesh janë të paarritshme nga toka.

Përveç lumenjve dhe liqeneve, ekzistojnë edhe pasuri të tjera hidrologjike si burime, ato të përkohshme, hapje

postepeno postaje prepoznatljiv. Posebno interesovanje raste za obilaskë ovih jedinstvenih hidroloških pojava u okviru specijalizovanih tura i ekoturističkih aranžmana, koji spajaju avanturistički duh s istraživanjem prirodnih fenomena.

Sportsko-ribolovne aktivnosti na planinskim rijekama i jezerima Crne Gore uglavnom su sportskog karaktera. Ribarstvo je regulisano kroz sportska ribolovna društva koja organizuju poribljavanje ovih voda, doprinoseći očuvanju ribljeg fonda i zaštiti ekosistema. Ove aktivnosti privlače i ljubitelje prirode i sportskog ribolova, koji dolaze uživati u čistim vodama i miru planinskih jezera.

Međutim, kako bi se očuvala ova prirodna bogatstva i istovremeno omogućilo njihovo odgovorno korišćenje, neophodno je da svi oblici turističke i sportske aktivnosti budu usklađeni sa postavljenim ciljevima zaštite prirodnih vrijednosti. Očuvanje biodiverziteta, zaštita zemljišta, voda, vazduha, flore i faune, te cjelokupnog prirodnog okruženja, moraju biti prioritet prilikom razvoja turističkih kapaciteta. Samo odgovornim pristupom i balansiranim korišćenjem hidroloških resursa, Crna Gora može dugoročno zadržati svoje prirodne ljepote, dok istovremeno razvija održiv turizam.

karstike, ujëvara dhe përrenj. Megjithëse vizitat në këto vende deri tani janë kufizuar kryesisht tek natyralistët dhe ekspertët në fushën e shkencës që studiojnë natyrën, potenciali i tyre turistik po bëhet gjithnjë e më i njohur. Interesi i veçantë po rritet për ekskursionë në këto fenomene hidrologjike unike në kuadër të tureve të specializuara dhe aranzhimeve të ekoturizmit, të cilat ndërthurin frymën e aventurës me eksplorimin e fenomeneve natyrore.

Aktivitete sportive dhe peshkimi në lumenjtë dhe liqenet malore të Malit të Zi janë kryesisht aktivitete me karakter sportiv. Peshkimi rregullohet përmes shoqatave sportive të peshkimit, të cilat organizojnë mbushjen e këtyre ujërave me peshq, duke kontribuar në ruajtjen e fondit të peshkut dhe mbrojtjen e ekosistemit. Këto aktivitete tërheqin gjithashtu adhurues të natyrës dhe peshkimit sportiv, të cilët vijnë për të shijuar ujërat e pastra dhe qetësinë e liqeneve malore.

Megjithatë, për të ruajtur këto pasuri natyrore dhe njëkohësisht për të mundësuar shfrytëzimin e tyre të përgjegjshëm, është e nevojshme që të gjitha format e aktiviteteve turistike dhe sportive të jenë të harmonizuara me objektivat e mbrojtjes së vlerave natyrore. Ruajtja e biodiversitetit, mbrojtja e tokës, ujit, ajrit, florës dhe faunës, si dhe e mjedisit të përgjithshëm natyror, duhet të jenë prioritet gjatë zhvillimit të kapaciteteve turistike. Vetëm me një qasje të përgjegjshme dhe përdorim të balancuar të burimeve hidrologjike, Mali i Zi mund të ruajë bukuritë e tij natyrore për një periudhë afatgjatë, ndërkohë që zhvillon turizmin e qëndrueshëm.

Plavsko jezero: Opasnost od nestanka

Jedan od najvažnijih ekoloških problema u Plavu je opasnost od nestanka Plavskog jezera, prirodnog dragulja smještenog ispod padina planine Visitor. Plavsko jezero, najveće ledničko jezero na Balkanu, godinama se suočava s problemima neadekvatnog upravljanja i zaštite, zbog čega se njegova površina i dubina konstantno smanjuju. Ovaj proces ubrzavaju prirodni faktori, ali i ljudska aktivnost. Ako se hitno ne preduzmu odgovarajuće mjere zaštite, procjenjuje se da bi jezero moglo potpuno nestati za manje od 50 godina.

Studija o revitalizaciji i zaštiti Plavskog jezera predviđa niz mjera koje bi trebalo da spriječe ovaj tragičan scenario, ali iz Plava stižu upozorenja da bi dalja nebriga o jezeru mogla imati ozbiljne posljedice, uključujući i moguće odlaganje ulaska Crne Gore u Evropsku uniju. Površina Plavskog jezera iznosi oko dva kvadratna kilometra, a ono se napaja vodom iz rijeke Ljuče, koja donosi hladnu i čistu vodu sa snjegova Prokletija u dolinu Plava. Nažalost, jezero se decenijama smanjuje - djelovi koji su nekada bili korišćeni kao kupališta sada su obrasli trskom, ševarom i travom, a neki od tih djelova postaju livade. Na obalama jezera, posebno u blizini splavova, vegetacija se proširila čak 50 metara prema sredini jezera, čime se smanjuje površina vodenog ogledala.

Plavsko jezero se više ne može tretirati kao puki objekat koji je podložan ljudskoj volji i interesima. Ono mora biti shvaćeno kao živi ekosistem, kao organizam koji može biti zdrav,

Liqeni i Plavës : Rreziku nga zhdukja

Një nga problemet ekologjike më të rëndësishme në Plavë është rreziku i zhdukjes së Liqenit të Plavës, një pasuri natyrore e vendosur poshtë maleve të malit Visitor. Liqeni i Plavës, liqeni më i madh akullnajor në Ballkan, përballohet prej vitesh me probleme të menaxhimit dhe mbrojtjes së pamjaftueshme, për shkak të të cilave sipërfaqja dhe thellësia e tij po zvogëlohen vazhdimisht. Ky proces po përshpejtohet nga faktorët natyrorë, por edhe nga aktiviteti i njeriut. Nëse nuk merren menjëherë masat e duhura të mbrojtjes, vlerësohet se liqeni mund të zhduket plotësisht për më pak se 50 vite.

Studimi për revitalizimin dhe mbrojtjen e Liqenit të Plavës parashikon një sërë masash që duhet të parandalojnë këtë skenar tragjik, por nga Plava vijnë paralajmërime se kujdesi i mëtejshëm i paket për liqenin mund të ketë pasoja të rënda, duke përfshirë mundësinë e shtyrjes së hyrjes së Malit të Zi në Bashkimin Evropian. Sipërfaqja e Liqenit të Plavës është rreth dy kilometra katrorë, dhe ai furnizohet me ujë nga lumi i Luçës, i cili sjell ujë të ftohtë dhe të pastër nga bora e Bjeshkëve të Nemuna në luginën e Plavës. Fatkeqësisht, liqeni po zvogëlohet për dekada – pjesët që dikur ishin të përdorura si hapësira për larje tani janë mbushur me papastërti, bari dhe shkurre, dhe disa nga këto pjesë po shndërrohen në livadhe. Në brigjet e liqenit, veçanërisht pranë dërrasave, bimësia është përhapur deri në 50 metra drejt qendrës së liqenit, duke zvogëluar sipërfaqen e pasqyrës ujore.

Liqeni i Plavës nuk mund të

të studiohen në mënyrë gjithëpërfshirëse,
për të siguruar mbrojtjen dhe përdorimin e
qëndrueshëm të tyre.

Zaštita voda u Plavu

Sve veća zagađenost životne sredine predstavlja jedan od ključnih problema savremenog društva, a čitavo čovječanstvo je zabrinuto zbog ekoloških posljedica koje to sa sobom nosi. U cilju zaštite prirodnih resursa, održani su brojni naučni i politički skupovi na međunarodnom nivou. Neki od tih skupova imali su globalni značaj, poput Konferencije Ujedinjenih nacija o životnoj sredini (UNCED), održane u Rio de Janeiru 1992. godine, koja je donijela ključne principe i akcione planove za postizanje održivog razvoja, sadržane u dokumentu poznatom kao Agenda 21. Takođe, Milenijumska deklaracija Ujedinjenih nacija, usvojena kasnije, predstavlja obavezujući dokument za sve zemlje članice UN-a, čiji je cilj unapređenje i očuvanje životne sredine.

Problemi zaštite životne sredine naročito su izraženi u regijama koje doživljavaju brze promjene, poput naglog porasta stanovništva, ubrzane urbanizacije i industrijalizacije. Ovi procesi često dovode do ekoloških problema koji zahtijevaju planski pristup u uređenju prostora kako bi se očuvala prirodna bogatstva i biološka čistoća, a da se pritom ne uspori ekonomski i društveni razvoj te porast životnog standarda stanovništva.

U Crnoj Gori, osnova za uspostavljanje ekološki održivog razvoja je dokument „Pravci razvoja ekološke države Crne Gore,“ koji je Vlada Crne Gore usvojila u avgustu 2000. godine. Poseban akcent stavljen je na zaštitu voda kao ključnog prirodnog resursa. Neophodno je svestrano proučavati vodne resurse kako bi se osigurala njihova zaštita i održivo korišćenje.

Mbrojtja e ujërave në Plavë

Rritja e ndotjes së mjedisit përbën një nga problemet kyçe të shoqërisë moderne, dhe tërë njerëzimi është i shqetësuar për pasojat ekologjike që kjo sjell. Me qëllim mbrojtjen e burimeve natyrore, janë mbajtur shumë tubime shkencore dhe politike në nivel ndërkombëtar. Disa nga këto takime kanë pasur rëndësi globale, si Konferenca e Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (UNCED), e mbajtur në Rio de Janeiro në vitin 1992, e cila miratoi parimet kyçe dhe planet e veprimit për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm, të përmbledhura në dokumentin e njohur si Agjenda 21. Gjithashtu, Deklarata e Mijëvjeçarit e Kombeve të Bashkuara, e miratuar më vonë, është një dokument detyrues për të gjitha shtetet anëtare të OKB-së, që synon përmirësimin dhe ruajtjen e mjedisit.

Problemet e mbrojtjes së mjedisit janë veçanërisht të theksuara në rajonet që kalojnë nëpër ndryshime të shpejta, si rritja e papritur e popullsisë, urbanizimi i shpejtë dhe industrializimi. Këto procese shpesh çojnë në probleme ekologjike që kërkojnë një qasje planifikuese në menaxhimin e hapësirës, për të ruajtur pasuritë natyrore dhe pastërtinë biologjike, pa ngadalësuar zhvillimin ekonomik dhe shoqëror dhe rritjen e standardeve të jetesës së popullsisë.

Në Malin e Zi, baza për krijimin e zhvillimit ekologjikisht të qëndrueshëm është dokumenti „Udhëzimet e zhvillimit të shtetit ekologjik të Malit të Zi,“ i miratuar nga Qeveria e Malit të Zi në gusht 2000. Një theks i veçantë është vendosur në mbrojtjen e ujërave si burim natyror kyç. Është e nevojshme që burimet ujore

povrijeđen ili uništen. Jezero nije samo vodeni resurs, već izvor života, od kojeg zavisi cjelokupan ekosistem ovog područja.

Očuvanje Plavskog jezera kao prioritet

Zaštita Plavskog jezera mora postati prioritet, jer je ovo jezero ne samo prirodni biser već i izvor kulturnog i ekonomskog života lokalne zajednice. Tokom ljetnih mjeseci, Plavsko jezero je destinacija za mnoge turiste, ali i lokalne stanovnike koji uživaju u njegovim ljepotama. Turizam vezan za jezero značajno doprinosi lokalnoj ekonomiji, ali bez održivog pristupa i zaštite, ovi resursi će se neizbježno izgubiti.

Buduće generacije zaslužuju da uživaju u ljepotama Plavskog jezera i bogatstvu prirodnih resursa koje ono pruža. Stoga je neophodno hitno sprovesti mjere koje će osigurati dugoročnu zaštitu i revitalizaciju jezera, te obnoviti ekosistem koji je trenutno ugrožen. Uspostavljanje održivih modela upravljanja prirodnim resursima u Plavu, sa posebnim naglaskom na Plavsko jezero, od ključne je važnosti za budućnost ovog regiona (Feratović, 2020).

trajtohet më si një objekt i thjeshtë që i nënshtrohet dëshirave dhe interesave të njeriut. Ai duhet të kuptohet si një ekosistem i gjallë, si një organizëm që mund të jetë i shëndetshëm, i dëmtuar ose i shkatërruar. Liqeni nuk është vetëm një burim uji, por një burim jete, nga i cili varet i gjithë ekosistemi i këtij rajoni.

Ruajtja e Liqenit të Plavës si prioritet

Mbrojtja e Liqenit të Plavës duhet të bëhet prioritet, pasi ky liqen është jo vetëm një pasuri natyrore, por edhe një burim i jetës kulturore dhe ekonomike të komunitetit lokal. Gjatë muajve të verës, Liqeni i Plavës është një destinacion për shumë turistë, por edhe për banorët vendas që shijojnë bukuritë e tij. Turizmi i lidhur me liqenin kontribon ndjeshëm në ekonominë lokale, por pa një qasje të qëndrueshme dhe mbrojtje, këto burime në mënyrë të pashmangshme do të humbasin.

Brezat e ardhshëm meritojnë të shijojnë bukuritë e Liqenit të Plavës dhe pasurinë e burimeve natyrore që ai ofron. Prandaj, është e nevojshme të merren menjëherë masa që do të sigurojnë mbrojtjen afatgjatë dhe revitalizimin e liqenit, si dhe të rinovojnë ekosistemin që është aktualisht i rrezikuar. Krijimi i modeleve të qëndrueshme të menaxhimit të burimeve natyrore në Plavë, me një fokus të veçantë në Liqenin e Plavës, është me rëndësi kyçe për të ardhmen e këtij rajoni (Feratović, 2020).

Zaključak

Istraživanje hidrografskog bogatstva opštine Plav, uključujući jezera, potoke, izvore i vrela, pruža jedinstven uvid u složeni ekosistem ovog područja, gdje voda ima centralnu ulogu u očuvanju prirodne ravnoteže i unapređenju kvaliteta života lokalne zajednice. Ovo istraživanje ne samo da osvjetljava prirodni značaj svake vodene površine, već otkriva i širi pejzaž kulturne i istorijske važnosti koju ova mjesta imaju za lokalno stanovništvo.

Svako jezero, potok i vrelo u opštini Plav ima svoju jedinstvenu priču, ulogu i ekološki značaj, koji zajedno grade složeni vodeni sistem, temeljan za biodiverzitet i prepoznatljiv identitet ovog regiona. Plavska jezera, od prostranih vodnih površina do skrivenih planinskih dragulja, nude utočište rijetkim biljnim i životinjskim vrstama, dok bistri izvori i mirni potoci povezuju sela, prenoseći priče o prošlosti, običajima i tradiciji. Voda u ovom kraju predstavlja i ključni resurs za privredne aktivnosti, naročito u poljoprivredi i turizmu. Bogatstvo prirodnih ljepota i čistih vodotokova stvara osnovu za razvoj ekoturizma, koji može unaprijediti ekonomski potencijal ovog područja. Na taj način, Plav ima priliku da postane destinacija gdje priroda i turizam djeluju u skladu, donoseći benefite zajednici i podstičući odgovorno ponašanje prema prirodi.

Očuvanje vodenih resursa postaje sve važnije u kontekstu ekoloških izazova današnjice, uključujući klimatske promjene i antropogene pritiske. Naša je odgovornost da sačuvamo ove vodene površine kako bi buduće generacije mogle

Përfundimi

Hulumtimi i pasurisë hidrografike të komunës së Plavës, duke përfshirë liqenet, përrenjtë, kroje dhe burimet e ujit, ofron një kuptim unik të ekosistemit të ndërlikuar të këtij rajoni, ku uji ka rol qendror në ruajtjen e balancës natyrore dhe përmirësimin e cilësisë së jetës së komunitetit lokal. Ky hulumtim jo vetëm që ndriçon rëndësinë natyrore të çdo sipërfaqeje uji, por gjithashtu zbulon dhe zgjeron peizazhin e rëndësisë kulturore dhe historike që këto vende kanë për popullatën lokale.

Çdo liqen, përrua dhe burim në komunën e Plavës ka historinë, rolin dhe rëndësinë e tij ekologjike unike, të cilat së bashku formojnë një sistem të ndërlikuar ujëor, thelbësor për biodiversitetin dhe identitetin e njohur të këtij rajoni. Liqenet e Plavës, nga sipërfaqet e mëdha ujore deri te gurët e fshehur malorë, ofrojnë strehim për lloje të rralla bimore dhe shtazore, ndërsa burimet e pastra dhe lumenjtë e qetë lidhin fshatrat, duke transmetuar histori rreth të kaluarës, zakoneve dhe traditës. Uji në këtë krahinë është gjithashtu një burim kyç për aktivitetet ekonomike, sidomos në bujqësi dhe turizëm. Pasuria e bukurive natyrore dhe lumenjve të pastër krijon një bazë për zhvillimin e ekoturizmit, i cili mund të përmirësojë potencialin ekonomik të këtij rajoni. Në këtë mënyrë, Plava ka mundësinë të bëhet një destinacion ku natyra dhe turizmi veprojnë në harmoni, duke sjellë përfitime për komunitetin dhe inkurajuar një sjellje të përgjegjshme ndaj natyrës.

Ruajtja e burimeve ujore po bëhet gjithnjë e më e rëndësishme në kontekstin

uživati u njihovoj ljepoti i bogatstvu. Vode Plava nijesu samo prirodna pojava; one su čuvari sjećanja, tradicije i prirodne mudrosti, dar koji moramo poštovati, njegovati i zaštititi.

Nadamo se da će ova knjiga inspirisati sve koji žele dublje razumjeti i cijeniti dragocjenosti hidrologije opštine Plav. Ona predstavlja poziv na istraživanje, zaštitu i obnovu prirode, ali i podsjetnik na neprocenjivi značaj vode kao osnovnog izvora života, ljepote i jedinstvenosti ovog kraja. Ovaj zaključak nudi dublji uvid u hidrološke resurse kao ključne ekološke, kulturne i ekonomske elemente.

e sfidave ekologjike të kohës sonë, përfshirë ndryshimet klimatike dhe presionet antropogjene. Përgjegjësia jonë është që t'i ruajmë këto sipërfaqe ujore në mënyrë që brezat e ardhshëm të mund të gëzojnë bukurinë dhe pasurinë e tyre. Ujërat e Plavës nuk janë vetëm një dukuri natyrore; ato janë ruajtës të kujtimeve, traditës dhe mençurisë natyrore, njëdhuratë që duhet ta respektojmë, ta kujdesemi dhe ta mbrojmë.

Shpresojmë që ky libër do të frymëzojë të gjithë ata që dëshirojnë të kuptojnë më thellë dhe të vlerësojnë pasuritë e hidrologjisë së komunës së Plavës. Ai përfaqëson një thirrje për hulumtim, mbrojtje dhe rinovim të natyrës, por gjithashtu një kujtesë për rëndësinë e pazëvendësueshme të ujit si burimi kryesor i jetës, bukurisë dhe veçantësisë së këtij rajoni. Ky përfundim ofron një kuptim më të thellë të burimeve hidrologjike si elementë kyçë ekologjike, kulturorë dhe ekonomikë.

Recenzija o publikaciji „Hidrološka ruta Plav“

Prirodno bogatstvo opštine Plav
kroz prizmu monografije
„Hidrološke rute Plav“

Monografija „Hidrološka ruta Plav“ predstavlja osnovu hidrografskog blaga opštine Plav. Sadrži 164 stranica uz prateće fotografije, njih 83 koje prikazuju svaki hidrografski objekat pojedinačno, pri čemu su kroz opise lokaliteta predstavljene i legende u vezi s ovim krajem, kao i priče o formiranju jezera. Autori su prikazali značajnu prirodnu hidrografsku osnovu smještenu u opštini Plav, koja do sada nije bila istražena niti u fokusu istraživanja u ovom kraju. Istraživano područje odlikuje se bogatom i reprezentativnom hidrografskom raznolikošću, smještenom u okviru Prokletija, te u budućnosti zaslužuje znatno veći broj istraživačkih radova.

Monografija je nastala kroz terenski istraživački rad autora, uz korišćenje već postojeće literature, gdje se po prvi put pominju novi hidrografski objekti u geografskoj literaturi, ne samo unutar opštine Plav već i na teritoriji čitave Crne Gore. Na precizan i ilustrativan način, autori su se osvrnuli na hidrografske karakteristike ovog prostora, predstavljajući biodiverzitet. Detaljno je prikazano 31 jezero opštine Plav, sliv Plavskog jezera s rijekom Ljučom, kao i sliv rijeke Lim, gdje je predstavljeno 7 rijeka i 6 potoka.

Takođe, od posebnog značaja je dio monografije u kojem je predstavljen irigacioni kanal. Plav je vlasnik najdužeg irigacionog kanala u Evropi. „U srcu Plava,

Vlerësimi i publikimit „Shtegu hidrologjik i Plavës“

Pasuria natyrore e komunës së Plavës
përmes prizmit të monografisë
„Shtegu hidrologjik i Plavës“

Monografia „Shtegu hidrologjik i Plavës“ përfaqëson bazën e pasurisë hidrografike të komunës së Plavës. Ajo përmban 164 faqe dhe 83 fotografi shoqëruese që paraqesin çdo objekt hidrografik individualisht, duke ofruar përmes përshkrimeve të lokaliteteve legjenda dhe histori në lidhje me formimin e liqeneve dhe këtë rajon. Autorët kanë sjellë në pah një bazë të rëndësishme natyrore hidrografike të vendosur në komunën e Plavës, e cila deri më tani nuk ka qenë e hulumtuar apo në fokus të studimeve në këtë rajon. Rajoni i hulumtuar karakterizohet nga një shumëllojshmëri hidrografike e pasur dhe përfaqësuese, e vendosur brenda Bjeshkëve të Nemuna dhe në të ardhmen meriton një numër më të madh studimesh shkencore.

Monografia është krijuar përmes punës kërkimore të autorëve në terren, duke përdorur literaturën ekzistuese, ku për herë të parë përmenden objekte të reja hidrografike në literaturën gjeografike, jo vetëm brenda komunës së Plavës, por në të gjithë territorin e Malit të Zi. Në një mënyrë të saktë dhe ilustruese, autorët kanë përshkruar karakteristikat hidrografike të kësaj zone, duke paraqitur biodiversitetin. Monografia paraqet në detaje 31 liqene të komunës së Plavës, pellgun e liqenit të Plavës me lumin Luça, si dhe pellgu e lumit Lim, ku janë përshkruar 7 lumenj dhe 6 përrenj.

Gjithashtu, një rëndësi të veçantë

u malom planinskom kraju, smješten je monumentalni poduhvat ljudske upornosti i zajedništva - irigacioni kanal „Bjelajka“, koji nosi titulu najdužeg irigacionog kanala u Evropi. Ovaj kanal, poznat kao „vada“, izgrađen je 1958. godine, nakon tri godine mukotrpnog rada i upornog truda lokalnog stanovništva. Bez pomoći moderne mehanizacije, mještani su, koristeći sopstveni alat i snagu, iskopali kanal u dužini od čak 14 kilometara. Ova impresivna „vada“ nije samo tehnički podvig već i simbol zajedničkog rada, odlučnosti i solidarnosti ljudi ovog kraja“, navode autori.

Autori su posebna poglavlja posvetili značaju hidrografskih objekata za turizam, naglašavajući bogatstvo i raznovrsnost riječnih tokova i planinskih jezera Crne Gore kao ključnih djelova jedinstvene prirode ove zemlje. Rijeke i planinska jezera tek odnedavno počinju da se koriste u turističke svrhe, a razlog nedovoljne iskorišćenosti ovih prirodnih resursa leži u nedostatku turističke infrastrukture. Budućnost razvoja turizma vide kroz poseban vid turizma-geoturizam, koji se pojavljuje kao novi pravac u turističkoj ponudi opštine Plav. Istraživanja posvećena geoturizmu u opštini Plav pokazala su da ovaj kraj ima izuzetno povoljne uslove za razvoj geoturizma u budućnosti.

Lokaliteti unutar zone Nacionalnog parka „Prokletije“ imaju visoke ocjene u pogledu stepena zaštite, što je od izuzetnog značaja za budući razvoj geoturizma. Drugo značajno poglavlje posvećeno je zaštiti voda Plava, gdje autori posebno ističu važnost zaštite najvećeg prirodnog dragulja i ledničkog jezera ovog područja Plavskog jezera. Najveća prijetnja u Plavu dolazi od nestanka Plavskog jezera, čiji opstanak je ugrožen ispod masiva

ka pjesa e monografisë ku paraqitet kanali i ujitjes. Plava është pronare e kanalit më të gjatë të ujitjes në Evropë. „Në zemër të Plavës, në këtë krahinë të vogël malore, ndodhet një arritje monumentale e përkushtimit dhe bashkëpunimit të njerëzve - kanali i ujitjes „Bjellajka“, i cili mban titullin e kanalit më të gjatë të ujitjes në Evropë. Ky kanal, i njohur si „vadë“, u ndërtua në vitin 1958, pas tri vjetësh punë të mundimshme dhe përpjekjeje të pështur të popullatës lokale. Pa ndihmën e makinerive moderne, banorët, duke përdorur vegla të vetat dhe fuqinë e tyre, hapën një kanal me gjatësi prej 14 kilometrash. Ky „kanal i ujitjes“ mbresëlënës nuk është vetëm një arritje teknike, por edhe një simbol i punës së përbashkët, vendosmërisë dhe solidaritetit të njerëzve të kësaj ane“, theksojnë autorët.

Autorët i kanë kushtuar kapituj të veçantë rëndësisë së objekteve hidrografike për turizmin, duke theksuar pasurinë dhe shumëllojshmërinë e rrjedhave lumore dhe liqeneve malore të Malit të Zi si pjesë kyçe të natyrës unike të këtij vendi. Lumenjtë dhe liqenet malore vetëm së fundmi kanë filluar të përdoren për qëllime turistike, dhe arsyeja e shfrytëzimit të pamjaftueshëm të këtyre burimeve natyrore qëndron në mungesën e infrastrukturës turistike. Të ardhmen e zhvillimit të turizmit autorët e shohin përmes një forme të veçantë të turizmit- gjeoturizmi, i cili shfaqet si një drejtim i ri në ofertën turistike të komunës së Plavës. Studimet e kryera mbi gjeoturizmin në komunën e Plavës kanë treguar se ky rajon ka kushte jashtëzakonisht të favorshme për zhvillimin e gjeoturizmit në të ardhmen.

Lokalitetet brenda zonës së Parkut Kombëtar „Bjeshkët e Nemuna“ kanë vle-

Visitora - pred očima ljubitelja prirode nestaje čuveno Plavsko jezero. Ukoliko se hitno ne preduzmu mjere, ovaj biser bi mogao potpuno nestati.

Plavsko jezero je posebno atraktivno tokom ljetnih mjeseci kada veliki broj građana Plava i turista posjećuje splavove na jezeru. Jezero se vodom napaja iz rijeke Ljuče, koja hladne i bistre vode s Prokletija dovodi u dolinu Plava. Međutim, već decenijama jezero se smanjuje, što je posljedica prirodnog procesa, ali i uticaja ljudskog faktora. Djelovi jezera koji su nekada bili kupališta sada su obrasli trskom, ševarom i travom, ističu autori ove monografije.

Osim teorijske i naučne vrijednosti, monografija „Hidrološka ruta Plav“ ima za cilj da služi i kao praktičan turistički vodič kroz hidrografsko bogatstvo, koje predstavlja važan element turističke ponude ovog kraja. Monografija sadrži geografske karte sa označenim lokalitetima svih prikazanih jezera i rijeka, koje će turistima pomoći da lakše pronađu i posjete hidrografske znamenitosti opštine Plav, pružajući im ugodan boravak.

Ova monografija predstavlja jedinstvenu hidrografsku cjelinu koja može poslužiti kao osnova za nova naučna istraživanja i pruža odličan temelj za budući naučni rad, omogućujući istraživačima da svaki lokalitet prouče na jedinstven način. Ona nudi istraživačima priliku za dublje upoznavanje s ovim izuzetnim predjelom Crne Gore i Prokletija.

Uvjeren sam da će ova knjiga postati osnova turističke ponude ovog kraja, kao i korisna literatura za sve istraživače prirode, ljubitelje prirode i stanovništvo opštine Plav. Prokletije, zajedno s prostorom sjeveroistočne regije Crne Gore

rësime të larta për sa i përket nivelit të mbrojtjes, gjë që është e një rëndësie të veçantë për zhvillimin e ardhshëm të gjeoturizmit. Një tjetër kapitull i rëndësishëm i është kushtuar mbrojtjes së ujërave të Plavës, ku autorët në veçanti theksojnë rëndësinë e mbrojtjes së perlës më të çmuar natyrore dhe liqenit akullnajor të kësaj zone - Liqenit të Plavës. Kërcënimi më i madh në Plavë vjen nga zhdukja e Liqenit të Plavës, ekzistenca e të cilit është e rrezikuar nën masivin e Visitorit - përpara syve të adhuruesve të natyrës po zhduket Liqeni i njohur i Plavës. Nëse nuk merren masa urgjente, kjo perlë mund të zhduket plotësisht.

Liqeni i Plavës është veçanërisht tërheqës gjatë muajve të verës kur një numër i madh i qytetarëve të Plavës dhe turistëve vizitojnë splavët mbi liqen. Liqeni furnizohet me ujë nga lumi Luça, i cili sjell ujë të ftohtë dhe të kthjellët nga Bjeshkët e Nemuna në luginën e Plavës. Megjithatë, prej dekadash liqeni po zvogëlohet, si rezultat i procesit natyror, por edhe i ndikimit të faktorëve njerëzorë. Pjesë të liqenit që dikur ishin plazhe tani janë mbuluar me trzhë dhe barishte, theksojnë autorët e kësaj monografie.

Përveç vlerës teorike dhe shkencore, monografia „Shtegu hidrologjik i Plavës“ ka për qëllim të shërbejë edhe si një udhëzues praktik turistik përmes pasurisë hidrografike, që përbën një element të rëndësishëm të ofertës turistike të këtij rajoni. Monografia përmban harta gjeografike me lokalitetet e të gjitha liqeneve dhe lumenjve të paraqitur, të cilat do t'u ndihmojnë turistëve të gjejnë dhe vizitojnë më lehtë monumentet hidrografike të komunës së Plavës, duke u ofruar atyre një qëndrim të këndshëm.

Kjo monografi përfaqëson një njësi

predstavljaju cjelinu koja je nezaobilazna baza za istraživače iz Crne Gore, čitavog Balkana, pa i Evrope.

S velikim zadovoljstvom preporučujem štampanje monografije „Hidrološka ruta Plav“ i upućujem pohvale mladim istraživačima i autorima za uloženi rad i trud kako bi se ova monografija našla u rukama svih ljubitelja prirode!

**Mr Eldin Brdanin, doktorand
geonauka**

unike hidrografike që mund të shërbejë si bazë për kërkime të reja shkencore dhe ofron një themel të shkëlqyer për punë të ardhshme shkencore, duke u mundësuar studiuesve të studiojnë secilin lokalitet në mënyrë të veçantë. Ajo u ofron studiuesve mundësinë për një njohje më të thellë me këtë rajon të jashtëzakonshëm të Malit të Zi dhe të Bjeshkëve të Nemuna.

Jam i bindur se kjo libër do të bëhet bazë e ofertës turistike të këtij rajoni, si dhe një literaturë e dobishme për të gjithë studiuesit e natyrës, dashamirësit e natyrës dhe banorët e komunës së Plavës. Bjeshkët e Nemuna, së bashku me rajonin verilindor të Malit të Zi, përfaqësojnë një njësi të rëndësishme për studiuesit nga Mali i Zi, i gjithë Ballkani, dhe madje Evropa.

Me kënaqësi të madhe rekomandoj botimin e monografisë „Shtegu hidrologjik i Plavës“ dhe i përgëzoj hulumtuesit e rinj dhe autorët për punën dhe përpjekjet e tyre të jashtëzakonshme për ta sjellë këtë monografi në duart e të gjithë adhuruesve të natyrës!

**Msc Eldin Brdanin, kandidat për
doktoraturë në gjeoshkencë**

Literatura

1. **Bakić, R.** (2025). *Gornje Polimlje: Priroda, stanovništvo i naselja*. Nikšić.
2. **Bošković, M. & Bajković, I.** (2002). *Waters of Montenegro*. Podgorica: Hydrometeorological Institute of Podgorica.
3. **Cvijić, J.** (1921). *Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama*. Glasnik SKA, XCIII, Beograd.
4. **Cvijić, J.** (1913). *Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama*. Beograd.
5. **Dukić, D.** (1970). *Vodne snage Jugoslavije i njihovo iskorišćavanje*. Glasnik Srpskog Geografskog Društva, Vol. 50(2), str. 35-53. Beograd. ISSN 0350-3593, ZDB-ID 217021-8.
6. **Feratović, E.** (2018). *Revitalizacija i zaštita Plavskog jezera*. Nikšić.
7. **Feratović, E.** (2020). *Revitalizacija Plavskog jezera kroz postulate ekološke etike*. Beograd.
8. **Frankl, A., Lenaerts, T., Radusinović, S., Spalević, V., & Nysen, J.** (2016). *The regional geomorphology of Montenegro mapped using Land Surface Parameters*. *Zeitschrift für Geomorphologie*, 60(1), str. 1-14.
9. **Hughes, P.D.** (2009). *Twenty-first century glaciers and climate in the Prokletije Mountains, Albania*. *Arctic, Antarctic, and Alpine Research*, 41(4), str. 455-459.
10. **Markišić, H.** (2017). *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*. Rožaje.
11. **MONSTAT: Uprava za statistiku Crne Gore** (2023). *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova, 2023. godine*. Podgorica.
12. **Petrović, M.D., Lukić, D., Radovanović, M.M., Blešić, I., Gajić, T., Demirović Bajrami, D., Syromiatnikova, J.A., Miljković, Đ., Kovačić, S., & Kostić, M.** (2023). *How Can Tufa Deposits Contribute to the Geotourism Offer? The Outcomes from the First UNESCO Global Geopark in Serbia*. *Land*, 12, 285. <https://doi.org/10.3390/land12020285>
13. **Radojičić, B.** (2005). *Vode Crne Gore*. Nikšić.
14. **Stanković, S.** (1995). *Jezera Balkanskog poluostrva: limnološka monografija*.
15. **Stanković, S.** (1975). *Planinska jezera Crne Gore*. Posebna izdanja, Odjeljenje prirodnih nauka, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore.
16. **Wilkinson, R.** (2011). *A multi-proxy study of late Holocene environmental change in the Prokletije Mountains, Montenegro and Albania*. Doktorska disertacija, University of Manchester (Ujedinjeno Kraljevstvo). Preuzeto sa: pure.manchester.ac.uk/ws/portalfiles/portal/54509817/FULL_TEXT.PDF

Literatura

1. **Bakić, R.** (2025). *Gornje Polimlje: Natyrë, popullsi dhe vendbanime*. Nikšić
2. **Bošković, M. & Bajković, I.** (2002). *Waters of Montenegro*. Podgorica: Instituti Hidrometeorologjik i Podgoricës.
3. **Cvijić, J.** (1921). *Epoka e akullnajave në Bjeshkët e Nemuna dhe malet përreth*. *Buletini SKA*, XCIII, Beograd.
4. **Cvijić, J.** (1913). *Epoka e akullnajave në Bjeshkët e Nemuna dhe malet përreth*. Beograd.
5. **Dukić, D.** (1970). *Burimet ujore të Jugosllavisë dhe shfrytëzimi i tyre*. *Buletini i Shoqatës Gjeografike të Serbisë*, Vëll. 50(2), fq. 35-53. Beograd. ISSN 0350-3593, ZDB-ID 217021-8.
6. **Feratović, E.** (2018). *Revitalizimi dhe mbrojtja e Liqenit të Plavës*. Nikšić.
7. **Feratović, E.** (2020). *Revitalizimi i Liqenit të Plavës përmes postulateve të etikës ekologjike*. Beograd.
8. **Frankl, A., Lenaerts, T., Radusinović, S., Spalević, V., & Nyssen, J.** (2016). *The regional geomorphology of Montenegro mapped using Land Surface Parameters*. *Zeitschrift für Geomorphologie*, 60(1), fq. 1-14.
9. **Hughes, P.D.** (2009). *Twenty-first century glaciers and climate in the Prokletije Mountains, Albania*. *Arctic, Antarctic, and Alpine Research*, 41(4), fq. 455-459.
10. **Markišić, H.** (2017). *Rajoni i Plavës dhe Gucisë – rrallësitë natyrore dhe legendat për to*. Rožaje.
11. **MONSTAT: Drejtoria për Statistikë e Malit të Zi** (2023). : *Regjistrimi i popullsisë, familjeve dhe banesave, viti 2023*. Podgorica.
12. **Petrović, M.D., Lukić, D., Radovanović, M.M., Blešić, I., Gajić, T., Demirović Bajrami, D., Syromiatnikova, J.A., Miljković, Đ., Kovačić, S., & Kostić, M.** (2023). *How Can Tufa Deposits Contribute to the Geotourism Offer? The Outcomes from the First UNESCO Global Geopark in Serbia*. *Land*, 12, 285. <https://doi.org/10.3390/land12020285>
13. **Radojičić, B.** (2005). *Ujërat e Malit të Zi*. Nikšić.
14. **Stanković, S.** (1995). *Liqenet e Gadishullit Ballkanik: Monografi limnologjike*.
15. **Stanković, S.** (1975).). *Liqenet malore të Malit të Zi*. Botime speciale, Departamenti i Shkencave Natyrore, Shoqata për Shkencë dhe Art të Malit të Zi.
16. **Wilkinson, R.** (2011). *A multi-proxy study of late Holocene environmental change in the Prokletije Mountains, Montenegro and Albania*. Disertacioni i doktoraturës, Universiteti i Manchester-it (Mbretëria e Bashkuar). Marrë nga: pure.manchester.ac.uk/ws/portalfiles/portal/54509817/FULL_TEXT.PDF

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9911-9568-0-4
COBISS.CG-ID 32195332